T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

MİSAK-I MİLLİ SINIRLARI İÇERİSİNDEKİ MUSUL VE KERKÜK İLLERİNDE YÜRÜTÜLEN PSİKOLOJİK HAREKÂT: ALBAY ÖZDEMİR PROJESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

PROF.DR. Orhan GÖKÇE

Özdemir AKBAL

054228001028

KONYA-2008

İÇİNDEKİLER

Özet ..... **I**

ABSTRACT ..... **II**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Jeostratejik Bölgenin Adı Olarak Ortadoğu **4**

1.1 Ortadoğu'nun Jeopolitik Dinamikleri **5**

1.1.1 Ortadoğu'nun Tarihi Perspektifi **6**

1.1.1.1. İlkçağ Ortadoğu Kavimleri ve Türk İzleri **7**

1.1.2. Yakın Dönem Siyasi Siyasi Gelişmeleri ve Kürt Hareketleri **8**

1.1.2.1. Haçlı Seferleri ve Selçuklu Dönemi **8**

1.2. Osmanlı Döneminde Kürtler ve Ortadoğu **11**

1.2.1. 19. Yüzyıl Kürt Hareketleri **14**

İKİNCİ BÖLÜM

2. Özdemir Bey Projesi **30**

2.1. Şeyh Mahmud ve Aşiretlerin İngilizlere Karşı Direniş **31**

2.2. Özdemir Bey Müfrezesinin Oluşturulması ve Revanduz'a Hareketinden Önce Uluslar arası İlişkiler 34

2.3. Özdemir Müfrezesinin Oluşturulması ve Revanduz'a İntikali 37

2.4. Şeyh Mahmud Berzenci ve Siyasi Tavırlar 51

2.5. Simiko İsmail Ağa İngilizler ve Özdemir Bey 59

2.6. Özdemir Müfrezesine Karşı Gelişen Siyasi ve Askeri Harekatlar 61

2.7. Özdemir Bey Müfrezesinin Bölgeden Çekilmesi 71

GENEL BİR DEĞERLENDİRME **73**

KAYNAKÇA **80**

EKLER **84**

1. BELGELER **84**

2. KROKİLER **198**

ÖZET

MİSAK-I MİLLİ SINIRLARI İÇERİSİNDEKİ MUSUL VE KERKÜKİLLERİNDE YÜRÜTÜLEN PSİKOLOJİK HAREKÂT: ALBAY ÖZDEMİR PROJESİ

AKBAL, Özdemir

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Orhan Gökçe

Ağustos 2008,204 Sayfa

Bölge, Türk Hükümetleri ve halkı açısından daima önemli olmuştur. Bu proje Musu ve Kerkük şehirleri açısından bir psikolojik harekât niteliğini de taşır. Bölge çok bol petrole sahip olduğundan, İngiliz hükümetinin ilgisini çekmiştir. Bu bölge daima Türk hükümetleri ve askeri açısından hep problem teşkil etmiştir. Türk hükümetleri ve askeri bölgeyi İngilizlerden korumaya çalışmışlardır. Osmanlı devleti yıkıldıktan sonra bölgede yaşamak çok zorlaşmıştır. Tarih boyunca Türk halkı bölgeyi korumak için binlerce şehit vermiştir. Genç Türkiye Cumhuriyeti Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kurulurken, Albay Özdemir Bey ATATÜRK tarafından bölgeye gönderildi. Genç Türk hükümeti bölgedeki soydaşlarını korumak istiyordu. Albay Özdemir Bey bölgeye gittikten sonra soydaşlarımız için çok efor sarfetti fakat bu gayretler tarihin tozlu raflarında kaldı. Kim bilir bugün? Kuşçubaşı Eşref'in, Yakub Cemil'in Resneli Niyazi'nin ve bu kahramanlardan biri olan Albay Özdemir Beyin uğraşlarını. Albay Özdemir Bey, Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından bölgeye gönderildikten sonra, bölgeye ait problemleri çözmeye çok uğraştı ve başarılı oldu. Kurtuluş savaşı ve sonrası bölgeye politik ve ekonomik problemler açısından bakarsak, İngiliz hükümetinin oyunlarını hala görürüz. Türkmenlerin politik ve askeri, durumlarını görmek gerekir. Onlar hala o bölgede yaşıyorlar.

ABSTRACT

APPLIED PSYCHOLOGICAL OPERATIONS INCLUDE IN MİSAK-I MİLLİ BORDERS MUSUL AND KERKÜK REGION: PROJECT OF COLONEL ÖZDEMİR

AKBAL, Özdemir

Master Thesis, Public Adminstration Major Field of Study

Thesis Instructor: Prof. Dr. Orhan Gökçe

Agust 2008, 204 Pages

The region, all the time became very important problem for Turkish goverments and peoples. This project is about psychological operations for Musul and Kerkük cities. The region has abundently oil, so goverment of England has been interesting the region. This region, all the time became problem for Turkish goverments and military. The Turkish Goverments and soldiers made keep on the region against to English. After the Ottaman Empire to becam descrepit it was difficult to live in region. During the history, for to keep on region Turkish people have given thousands martyries. While the young Turkish Republic was building by Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK, Colonel Özdemir Bey was sent to the region by Mustafa Kemal ATATÜRK. The young Turkish goverment wants to keep on our realeted by blood. When Colonel Özdemir Bey was in the place, he had to spend very much efford. But there effort were stayed in the dusty shelves of our history. Who knows today? The struggle of Kuşçubaşı Eşref, Resneli Niyazi, Yakub Cemil and one of the heros is Colonel Özdemir Bey. After he was sent to the region by Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK he had been trying to solve the problems of the region and he becam succeed. If we look at the political and economical problems of the region during the war of the freedom and after the war. We see the English goverment have been playing to deception in the region yet. They are playing same play. We wanted to see political and military conditionof The Turkmans, they are living in the region today, maybe the big goverments can finda remedy for their political and military problems. Of course if they want to do.

GİRİŞ

Üzerinde yaşadığımız topraklar, tarih boyunca politik ve ekonomik mücadelelerin sona ermediği, akan kanın durmadığı bir coğrafyadır. İlk çağlardan günümüze kadar irili ufaklı pek çok devletin kurulduğu ve her daim bir hükümranlık mücadelesinin verildiği bu coğrafya da söz konusu mücadelenin bitmesini beklemek de tarihi gerçeklere karşı çıkmakla eşdeğerdir.

Ortadoğu diye adlandırılan bu bölge anıldığı zaman zihinlerimizde salt bir coğrafi bölge çağrışımının gerçekleşmeme sebebi de, bölgenin tarihi mirası ve gelecek vizyonudur. Gerçekten Dünya üzerinde sadece Ortadoğu bölgesi hem coğrafi hem de politik bir kavramı başka bir deyişle jeopolitik ve jeo-stratejik bir bölgeyi temsil ede gelmiştir. Bu özelliği ile bile yaşadığımız topraklar daha çok uzun bir süre huzur ortamına kavuşma ihtimalinin düşük bulunduğu yerlerdir.

Dünyanın en kanlı savaşlarının olduğu bu bölgeye Türklerin gelmeye başlamasıyla köklü değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Gerek Türklerin töresel davranış biçimleri gerek de dini davranış biçimleri etkileşim içinde bulundukları toplumlar tarafından saygı ve güven kazanmalarına sebep olmuştur. Bu olgu gelecekte Türklerin köklü devletleri Ortadoğu coğrafyasında meydana getirmelerine olanak sağlayacaktır.

Selçuklu Devletinin kurulup İmparatorluğa dönüşmesiyle başlayan bu süreç Osmanlı İmparatorluğuyla zirve noktasına varacak ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanıyla yepyeni ve farklı bir boyut kazanacaktır.

Ortadoğu coğrafyasında bütün bu gelişmeler sürerken, Avrupa devletleri de ilgisini bu coğrafyaya dini ve ekonomik sebeplerden ötürü çevirmiş bulunmaktaydı. Gerek bütün semavi dinler açısından kutsal sayılan mabet ve şehirlerin bu coğrafyada bulunması gerek de ekonomik açıdan Avrupa kıtasından çok daha zengin olması Avrupa devletlerinin ve özellikle de İngiltere, Fransa ve Rusya'nın dikkatlerini üzerine çeken bir cazibe merkezi haline gelmesine yol açmıştır.

Çünkü Ortadoğu jeo-stratejik açıdan dünyanın merkezi, kalbi ve dünyayı birbirine bağlayan köprü konumunda ve Türklerin egemenliği altındadır. Bu gerçek zaten Avrupa'nın ilgisinin bu bölgeye yönelmesi için yeterli bir nedendir. Çünkü "Avrupa'nın ne olduğu" sorusuna cevap aradığımızda karşılaştığımız tek nokta, "Avrupa'yı Avrupa yapanın" Türkler olduğudur. Başka bir deyişle, Avrupa, Edward Said'in ifadeleriyle, coğrafi bir bölgenin adı değil, aksine hayali bir coğrafyadır.[1] Dolayısıyla "Avrupa diye bir

[1] Said Edward**, Oryantalizm**, Çev: Nezih Uzel, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1998. (içinde).

şey" yoktur. Avrupa diye kurgulanan ve oluşturulan şey, "düşman olanın birliği" üzerine inşa edilen bir fiilden başka bir şey değildir. Avrupa'nın gözünde "Düşman olan" ise Türkler'dir. Avrupa'yı Avrupa yapan ve böylece Avrupa'yı tehdit eden tek milletin Türkler olarak algılanması, kökleri çok eskilere giden bir Doğu-Batı çatışması, daha açık ifade etmek gerekirse Türkler ile Avrupalılar (Haçlı seferleri olarak simgelenen) arasındaki savaşı beraberinde getirmiştir.

Türkler ile Avrupalılar arasındaki güç mücadelesi 19. yüzyılın sonları 20. yüzyılın başlarından itibaren Ortadoğu üzerinden gerçekleşmeye başlayacaktır. Çünkü İngilizlerin başını çektiği bazı sömürgeci ülkeler Ortadoğu'da, Kerkük'te, Musul'da zengin petrol kaynaklarının olduğunu tespit etmişlerdir. Ortadoğu'nun, Kerkük ve Musul'un zengin petrol yataklarına sahip olması güç mücadelesini iyiden iyiye tahrik etmiş ve Osmanlı'nın güç kaybetmesine paralel olarak bu bölge, Rusya'nın, kısa süreli de olsa aradan çekilmesi ile birlikte İngiltere ve Fransa arasında paylaşılmıştır. Paylaşım sürecinde İngilizler stratejik açıdan ve yeraltı zenginlikleri açısından önemli gördükleri Irak'ı, Musul ve Kerkük'ü kendilerine bağlamışlar, Suriye ve Hatay'ı da Fransa'nın himayesine vermişlerdir. Aslında İngiltere burada Fransa'ya bir oyun oynamıştır. Söz konusu petrol ve dolayısıyla çıkarlar olunca birlikte hareket eden pek çok ülke farklı davranışlar ve stratejiler uygulama yoluna gitmiştir ve günümüzde de gitmektedir.

Geçmişte İngiltere'nin başını çektiği ve bugün önemli ve başat aktör olarak sürece eklemlenen Amerika'nın Ortadoğu'daki güç mücadelesi bugün Irak'ın Kuzeyi ve böylece Musul ve Kerkük üzerinde yoğunlaşmaktadır. Eğer bu bölgede güç dengesi kurulursa Suriye belirli ölçüde hizaya getirildiği için, sıra İran'a ve oradan da Hazar'a gelecektir. Ancak ABD'nin kurgulayarak hayata geçirmeye çalıştığı bu plan, adına ne dersek diyelim, ne yazık ki planlandığı gibi işlememektedir. Kuşkusuz bunun birçok nedeni vardır. Ancak bu nedenler arasında pek dikkati çekmeyen ya da bilinçli bir biçimde dikkatlerden uzak tutulmak istenen bir nokta var ki, işte bu faktör çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır. . Bu da Irak'ın Kuzeyi, Musul ve Kerkük üzerinde günümüzde ABD ile Türkiye geçmişte de İngiltere ile Türkiye arasında yaşanan güç mücadelesidir.

Bu mücadeleyi anlayabilmek ve de yeterince açıklayabilmek için konuyu tarihsel bir perspektiften ele alıp irdelemek gerekir diye düşünüyoruz.

Bu mücadelenin kilit ismi hiç kuşkusuz Büyük Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'tür. Ancak Atatürk adına bu mücadeleyi bizzat sahada gerçekleştiren, ancak ismi zaman zaman bir satırla zikredilen, zaman zaman hiç zikredilmeyen biri vardır ki, onun adı Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin Ortadoğu politikası ile sembiotik bir şekilde bağlanmıştır. Bu

çalışma bu önemli şahsiyetin mücadelesinde Türkiye'nin geçmişte ve günümüzde Ortadoğu politikasını ve bu çerçevede uyguladığı ve uygulamaya çalıştığı projeleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü Ortadoğu'nun ve bölgenin genel bir tarihi ve etnik geçmişi ile ilgili bilgileri içermektedir. Çalışmanın ikinci ve ana bölümünde I. Dünya Savaşının meydana getirmiş olduğu sonuçlara dayanarak bölgenin yeniden yapılandırılmasına yönelik gerçekleştirilen projeler belirtilmeye çalışılacaktır. Bu projeler Büyük Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk tarafından bizzat görevlendirilen Özdemir Beyin şahsında ele alınıp irdelenecek ve Özdemir Bey tarafından bölgenin Misak-ı Mili sınırlarına dâhil edilmesi için nasıl çetin bir mücadele verildiği gösterilmeye çalışılacaktır.

Bugün ülkemizde birçok insan neredeyse her konuda "ver kurtul" söylemini benimsemiş gibi gözükmektedir. Böyle bir tutum ve davranışın oluşumunda, Genç Türkiye Cumhuriyeti kurucularının verdiği mücadelenin yeterince bilinmediği ya da bilinçli olarak anlatılmadığı gerçeği yatmaktadır. Başka bir deyişle, toplumumuzda bıkkınlık, pasiflik, etkisizlik ve vurdumduymazlık tavırlarının yaygınlaşmasının temel nedeni toplumun tarih ile olan bağının koparılmasıdır. Bunda herkesin, her kurum ve kuruluşun belli oranda katkısı vardır.

Bu çalışma, Türkiye'nin geleceğini çok yakından ilgilendiren Musul ve Kerkük konusunda ve bununla sıkı sıkıya bağlı alan Cumhuriyetimizin temel taşlarından birini oluşturan "bölünmez bütünlüğünün" korunmasında verilen amansız mücadelenin görünen ve görünmeyen yüzünü ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın bir başka amacı da, kimi yerli ve yabancı araştırmacıların yabancı kaynaklardan kendi amaçlarına uygun seçtikleri referanslara, belgelere dayanarak ispatlamaya çalıştıkları "Kürtlerin İngilizler ve Fransızlardan destek almadıkları ya da onlarla işbirliği yapmadıkları" yönündeki savlarının geçerli olmadığını açığa çıkarmaktır.

Tarihimizin pek bilinmeyen ve üzerinde çok nadir araştırmalar bulunan bu sayfası ile ilgili olarak yapmaya çalıştığımız bu çalışma ile hem kahramanlarımıza karşı vefa borcumuz yerine getirilmeye, hem de Türkiye Cumhuriyeti Devletinin çok tartışılan konu üzerinde geçmiş yıllarda çok konuşulan bu bölgede göstermiş olduğu faaliyetlerinin gün yüzüne çıkarılması ve böylece kamuoyunun dikkatine sunulmasına çalışılmıştır.. Özdemir Bey'in geliştirmeye çalıştığı yaklaşımla bugün dahi bölgeye dair çözümler üretilebileceğinin mümkün olduğu gözlemlenmektedir. Bu zor ve çetin görevin derinliğini anlamak için yine Özdemir Bey'in Savcıbulak Komutan'ı ve yakın arkadaşı Yusuf Han'a yazdığı bir

mektuptaki ifadesi sanıyoruz yeterli olacaktır. "Maceramız o kadar elim ve azimdir ki, tarifi ciltler doldurur…"

Bu çalışmamı, başta Büyük Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk ve O'nun yakın silah arkadaşı olan Özdemir Bey ve de onların Türk Milletine hediye ettikleri bu aziz vatanımızın birlik ve bütünlüğünü korumak ve savunmak uğruna canlarını feda eden ve rütbelerin en yükseği olan "şehitlik" rütbesine erişmiş olan askerlerimizin, güvenlik güçlerimizin değerli mensuplarının ruhlarına, gazilerimize ve yıllardır en zor koşullarda bölgede amansız bir mücadele veren isimsiz kahramanlara ithaf etmeyi şerefli bir borç olarak addediyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Jeostratejik Bir Bölgenin Adı Olarak Ortadoğu

Ortadoğu, kavram olarak hem coğrafi hem de siyasi bir yapıyı temsil etmektedir. 20. yy.ın başlarına kadar Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinde bulunan bölgede ayrıca böyle bir siyasi ve coğrafi tanımlama gereği hissedilmiyordu. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ve bölgede yeni ülkelerin oluşturulmasından sonra bu tanım önce İngilizler daha sonra da ABD tarafından kullanıla gelmiştir.

Coğrafi olarak bakıldığında Ortadoğu sınırları "kuzeyde Türkiye, doğuda İran, güneyde Arabistan Yarımadası ve Sudan ile batıda Mısır topraklarının uzandığı alan mantıkî bir tespit olabilir"[2]. Çizilmeye çalışılan bu coğrafi alanın siyasi ve sosyolojik yapısına bir göz atıldığı takdirde, söz konusu alanın ne denli karışık politik olaylar ve sosyolojik bir yapıya sahip olduğu gözlemlenecektir. Bu nedenle Ortadoğu coğrafyası, üzerinde faaliyet gösterilmesi en zor coğrafya olduğu gibi; üzerinde herhangi bir faaliyet gösterilmeden Dünya hâkimiyetinin de kazanılamayacağı bir alan olduğu sonucuna varılabilir. Ortadoğu'da coğrafyasında bulunan ülkeler dikkate alındığında Türkiye Cumhuriyeti, İsrail, Irak, İran, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Lübnan gibi Dünyanın gerek politik olarak gerek de yeraltı zenginlikleri olarak en geniş ve problemli coğrafyası olduğu görülmektedir. Bundan dolayıdır ki Ortadoğu bölgesi aynı zamanda jeo-politik önemi haiz bir coğrafyadır. Dünyanın hâkimiyetini ele geçirmek isteyen bir güç mutlaka Ortadoğu'nun jeo-politik ve stratejik özelliklerinden yararlanmak durumunda kalacaktır. İncelemeye çalışacağımız konuda da, bölgenin stratejik ve jeo-politik konumunun hassasiyeti ve bu konumda güç sahibi olmak isteyen etnik grupların

[2] Memiş Ekrem**, Kaynayan Kazan Ortadoğu, Çizgi Kitabevi**, 1. Basım, Konya, S: 8

harisliği, Dünya hâkimiyeti üzerinde iddialı olan İngiltere'nin dikkatini çekmiştir. İngiltere ve şu anda ABD'nin burada yürüttüğü faaliyetler ve özellikle günümüzde başta Türkiye Cumhuriyeti Devleti olmak üzere İran, Irak ve Suriye'nin de sorunu olan etnik terör meselesi, içinde bulunduğumuz coğrafyanın temel politik ve etnik kökenlerini çözümlemeden anlaşılması mümkün olan bir durum değildir.

1.1. Ortadoğu'nun Jeopolitik Dinamikleri

Ortadoğu daha önce de değinildiği gibi, Dünya'nın stratejik bir bölgesinde yer almaktadır. Bunun dışında modern stratejistlerden, Halford John Mackinder'in 25 Ocak 1904 tarihinde The Geographical Pivot of History (Tarihin coğrafi mihveri)[3] adlı denemesinde geliştirmiş olduğu kalpgâh kavramına göre de neredeyse dünyanın merkezine yakın bir bölgededir.

Tüm bu özellikleri nedeniyle Ortadoğu her zaman hedef bölge halini almıştır. İlkçağlardan günümüze değin bu topraklarda akan kanın dinmemesinin sebebi evvela bu özelliğidir. Ancak modern çağda hâkimiyet teorilerinin gelişmesiyle birlikte bu olgu daha da sertleşmiş ve kesin tanımlar içerir hale gelmiştir.

Önemli jeopolitik kuramların ikisi Ortadoğu ve özellikle de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin topraklarının bulunduğu coğrafi alan ile ilgilidir. Bu iki nazariyeden birincisi olan Kara hâkimiyet teorisinde şu andaki Rusya'nın Avrupa'daki topraklarından başlayarak Afganistan'a kadar uzanan bölge dünya egemenliğinin temelidir. Ne var ki bu bölgeden icra edilecek her türlü harekât Anadolu yarımadasından lojistik destek sağlamak mecburiyetinde kalacaktır. Ayrıca bu alan günümüz silahlarının tesirli menzilleri dâhilinde bulunmaktadır. Rus Çarı Büyük (Deli) Petro'nun vasiyetinde[4] de belirtmiş olduğu hükümler bu anlamda okunursa bölgesel sorunların kaynaklarından bazılarının sebepleri görülebilir.

Anglo-Sakson kökenli diğer bir nazariye de Ortadoğu'da bulunan kıyı kuşağı ülkeler ile ilgilidir. Kenar Kuşak Teorisi'nin fikir babası olan Prof. Dr. Nicholas Spykman; kalpgâh bölgenin Ada Avrupa'sından (İngiletere) başlayıp Batı Avrupa, Kuzey Akdeniz, Türkiye, İran, Afganistan, Hindistan üzerinden Doğu Asya'ya uzanan kuşaktaki ülkelerle kalpgâh bölgeye hâkim olunabileceğini ileri sürmüştür.[5]

---

[3] **http://www.geocities.com/ibrahimkiras/jeopol.html 11 Mayıs 2008**

[4] Kumkale, Tahir Tamer**, Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1995. s: Ek B

[5] Memiş, Kaynayan Kazan Ortadoğu**,** s: 13

Gerek kıyı kuşak teorisi gerek de kara hâkimiyeti teorileri ve Karl Erns Haushofer'in üretmiş olduğu "Hayat Alanı (Lebensraum)" teorisi de dâhil olmak üzere bu güne kadar dünya hâkimiyeti üzerine üretilmiş bulunan tüm teoriler yaşadığımız coğrafi bölgeye hâkim olanın dünya hâkimiyetine de sahip olacağını çeşitli vesilelerle göstermiştir. Günümüzde de Samuel Hantington'un "Medeniyetler Çatışması"[6], Alexander Dugin'in "Yeni Avrasyacılık"[7] ve Zbigniew Brzezinski'nin "Büyük Satranç Tahtası" teorileri de bu düşüncelerin aslında geçmişte kalmadığını ispat etmektedir.[8]

Değinilmeye çalışılan Ortadoğu Jeopilitik dinamiklerinin ve geliştirilmiş olan teorilerin verileri ışığında gerçekleşen olayların tarihten kopuk yalnızca geliştiği dönem ve an içinde gerçekleştirilme kararlarının verilmediği anlaşılacaktır. Dolayısıyla, Ortadoğu'nun tarihi gerçeklerini bir nebze de olsa incelemek, çalışmamızın daha iyi anlaşılması için bir rehber niteliği taşıyacaktır.

1. Ortadoğu'nun Tarihi Perspektifi

Ortadoğu coğrafyası tarihin başlangıcından günümüze değin birçok kanlı mücadelenin yaşandığı bir alandır. Tarihin ilk medeniyetlerinin ortaya çıktığı, ilk ziraat faaliyetlerinin yapıldığı, yazının icat edildiği topraklar bu coğrafi sınırlar içindedir. Tüm bu zenginliklerin sahibi olan topraklar doğal olarak tarihin başlangıcından itibaren de bir hâkimiyet mücadelesinin sahnesi olmuştur.

Kanaatimizce Özdemir Bey ve silah arkadaşlarının ele almaya çalışacağımız mücadelelerini suiistimale uğratmamak için bu toprakların tarihi yapısını gözden geçirmek doğru olacaktır. Zira, yapılan bazı çalışmalarda ele alınan konu başlıkları belli bazı etnik grupların kendi propaganda aracına dönüşebilmektedir. Özdemir Bey ve silah arkadaşlarının içinde bulundukları koşulların dayatmaları ve psikolojik harp tekniklerini uygulama çalışmaları günümüzde yanlış aksettirilerek özerklik gibi konularda temel dayanak olarak alınmaya çalışılmaktadır.

Bu durumun layıkıyla çözümlenebilmesi için de Ortadoğu'nun tarihi yapısının elden geldiğince göz önüne serilmesi elzem görülmektedir.

---

[6] Huntington, Samuel, **Medeniyetler Çatışması,** Der: Murat Yılmaz, Vadi Yayınları,Ankara, 2005,S.22-50

[7] Dugin Alexander, **Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım,** Çev: Vügar İmanov, Küre Yayınları, İstanbul, 2003

[8] Brzezinski Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası,** Çev: Yelda Türedi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s.56-81

1.1.1.1. İlkçağ Ortadoğu Kavimleri ve Türk İzleri

Ortadoğu'nun can damarları olan Dicle ve Fırat nehirlerinin içinde kalan ve Mezopotamya (El Cezire) diye tanımlanan verimli alan, ilk çağlardan itibaren tarımın gelişmesine dolayısıyla yerleşik bir hayatın meydana gelmesine ve ilk site devletlerinin ortaya çıkmasına sahne olmuştur.

Mezopotamya'da devlet diye tanımlanabilecek olan siyasi yapılanmanın gerçekleşmesini sağlayan ve yazılı kültürü oluşturan ilk toplum Sümerlerdir[9]. Türkistan'dan geldikleri etnoğrafik ve kültürel yaşayışları incelendiği zaman anlaşılan Sümerler, tarıma dayalı bir yaşam biçimi benimsedikleri ve bunları kayıt altına almak zorunda kaldıkları için yazıyı geliştirmişlerdir[10]. Kürt olarak nitelendirilen etnik grubun kökenlerinin bazı yabancı teorisyenlere göre Sümerlere dayandırılıyor olması dikkate alınacak olursa; söz konusu etnik grubun kökenlerinin yakın zamanda ispatlanan teoriye göre Sümerlere dolayısıyla da Türkler ait olduğu anlaşılacaktır.

Sümerlerin akabinde M.Ö. yaklaşık 2500'lerde Sami kökenli Akkad'ların bölgeye gelmesiyle Mezopotamya'nın çehresi değişmiştir. Sümerler'in kurmayı başaramadığı imparatorluğu kurabilen Akkadlar Gutlar tarafından yıkılıncaya kadar bölgenin tüm hâkimiyetini ellerinde tutabilmişlerdir.

"Gut" diye adlandırılan bu savaşçı kavmin Oğuzlar'ın bir boyu olma ihtimali oldukça yüksektir. İran'da bulunan Zağros Dağları civarında yaşayan bu kavim eğer Oğuzlar'ın bir kolu ise Türkler'in Ortadoğu'daki varlıkları bilinen tarihin çok daha gerilerine gitmektedir[11]. M.S 13. yy.da İtalya'dan çıkarak Çin'e kadar giden Marco Polo'nun da aynı bölgede yaşayan savaşçı bir halkın varlığına seyahatnamesinde yer vermesi oldukça dikkat çekicidir. Yine M.Ö. 2000'li yıllarda Musul ve Kerkük yöresinde Turukkular diye anılan ve Asur metinlerinde çokça yer alan bir kavmin Türk oldukları pek çok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir.[12]

Ortadoğu dolayısıyla Mezopotamya (El Cezire) tarihi ilk çağlardan başlayıp Mısır-Hitit çekişmesine, oradan Isparta-Yunan savaşı'na Pers Kralı Zerkes'in Antik Helen'e saldırmasına kadar pek çok kanlı savaşa sahne olmuştur. Böyle bir çalışma kapsamında, bu konuları ele

---

[9] Memiş, **Kaynayan Kazan Ortadoğu** s. 16 ayrıca bkz Mustafa Kemal Atatürk Güneş-Dil Teorisi

[10] Memiş**,** a.g.e. S:16 dipnot 14.

[11] Bayram Sadi**,** "Kaynaklara Göre Güney Anadolu'da Proto Türk İzleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, S: 62, 1989, s. 80-107

[12] Bayram, **a.g.m**.

alıp irdelemek ne yazık ki mümkün değildir! Ancak yukarıda belirtilen hususlara istinaden bu topraklarda Türk varlığının sanılanın aksine çok daha eskisine gittiği rahatlıkla söylenebilir. Böylece Kürt olarak tanımlanan etnik grubun tarihi kökenlerinin nereden geldiği ya da nereye dayandığı konusunda bir kanaat oluşturma yeterli deliller elde edilmiş olacaktır. Birçok batılı kaynağın ya da son yüzyılda etnik kökenini Kürt olarak tanımlayan bazı yazarların iddialarına karşın, bölge tarihinin aslında pek de genel kabul gören yaklaşımlarla bağdaşmadığı ortadadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün üzerinde önemle durduğu ilk çağ Mezopotamya tarihinin ne denli stratejik bir konu olduğu ve günümüz Türkiye'sinin sorunları olarak dayatılan kavramlarının içlerinin nasıl bir anda boşaldığı görülmektedir. Kanaatimiz odur ki bölgenin mevcut bulunan pek çok sorunuyla ilgilenen her araştırmacı da tarihi gerçekleri anlamak adına en azından bu çağ hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

Bu çağın temel dinamiklerinin kavranması her ne kadar bizlere etnik kökenlerin ve siyasi yapılanmanın kaynağı gösterse de Anadolu, Mezopotamya ve Ortadoğu'da tarih çizgisi için yakın sayılacak bir dönemde ortaya çıkan Roma, Bizans, Selçuklu ve en önemlisi de Osmanlı İmparatorluklarının seyirleri problemi anlamak açısından bir o kadar önemlidir.

1.1.2. Yakın Dönem Siyasi Gelişmeleri ve Kürt Hareketleri

Özellikle Roma İmparatorluğu'nun MS. 395 yılında ikiye bölünmesinden sonra ortaya çıkan Doğu Roma (Bizans İmparatorluğu) ile bölgenin siyasi ve askeri vaziyetinde kökten değişikliler yaşanmaya başlanmıştır.

Bizans'ın siyasi sisteminin çürümeye başlaması ve Vatikan'ın kutsal topraklar olarak benimsediği Kudüs'ü ele geçirmek üzere harekete geçmesi; hem dünya tarihini hem de bölge tarihini kökünden değiştirecek sonuçlara yol açmıştır. Bugünkü siyasi ve etnik dinamiklerin temellerinin atıldığı dönemin başlangıcı zannımızca bu tarihlerdir.

1.1.2.1. Haçlı Seferleri ve Selçuklu Dönemi

Haçlı seferleri doğu-batı çekişmesinin dini niteliğe büründürülerek ortaya çıkmış şeklidir. Semavi dinlerin kutsal addettiği Kudüs'ü Vatikan'ın Müslümanların elinden kurtarmak amacıyla düzenlediği bir dizi akından ibaret olarak tanımlanan ve anlatılan bu tarihi olaylar bütünü aslında çok daha derin bir içeriğe sahip olan ve günümüze kadar devam ede gelen bir faaliyetler bütünüdür.

Batı dünyasının kendine yeni ve zengin bir ekonomik alan yaratma arayışı içinde olduğu bu hareketin dini söylemlerle bütünleştirilmesi aslında, Haçlı güçlerinin insan kaynağını rahat sağlayabilmesi için ortaya atılmış bir stratejiden ibaretmiş gibi görünmektedir. Zira 1119 yılında ortaya çıkan Tapınak Şövalyeleri ve St. Jean Şövalyeleri; dini, finansal, askeri ve

istihbarî faaliyetleri bünyesinde toplamış bir örgüttü.[13] Bu yapılanma **"Outremer"** adı altında deniz aşırı olarak faaliyet göstermekte ve dört ana yönetim merkezine (Urfa Kontluğu, Antakya Prensliği, Trablusşam Kontluğu, Latin Prensliği) sahip bulunmaktaydı. Bu yapılanmaya Avrupa kökenli pek çok prenslik ve krallık da büyük maddi imkânlar sağlayarak bağışta bulunmuştur.

Eğer o günden günümüze bölge ülkelerinin işgal gerekçeleri tarafsız bir gözle irdelenecek olursa, benzeri ekonomik ve politik davranış biçimlerinin günümüzde dahi bir işgal gerekçesi teşkil ettiğinin dikkatli gözlerden kaçmayacağı görülmektedir.

Bu dönemde Haçlılarla en önemli mücadeleyi Selahaddin Eyyubi gerçekleştirmiştir. Son derece koyu bir Sünni Müslüman olan Selahaddin Eyyubi, Selçukludan örnek aldığı devlet teşkilâtı yapısını aynen uygulayarak Mısır, Suriye ve Cezireyi bir komuta altına alarak Haçlı ordusunu bertaraf etmiştir. Selahaddin Eyyubi geleneksel anlamda koyu Sünni bir İslamı benimserken, yönetici ailenin egemenliği paylaşma geleneği temelinde de Orta Asya Türk devletlerinin yapısını benimsediği hususunda görüş birliği vardır.[14] Tüm bu özelliklerine rağmen Selahattin Eyyubi dahi modern Kürt teorisyenleri tarafından Kürt olarak kabul edilmeye çalışılır. Ancak Hewremani sanki etnik kökenine ihanet etmiş biri gibi Selahattin Eyyubi'yi "Geçmişimizden Ders Alıyor muyuz?" Başlıklı yazısında;

> Kürtler arasındaki politik kavrayış eksikliğine verilebilecek en iyi örneklerden birisine, Kürt lider Sultan Selahaddin Eyyübi'nin şahsında rastladığımızı düşünüyorum. Kendisi çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu bir orduyla birçok girişimden sonra Haçlılar'ı Filistin'den atmayı başarmıştır. Eğer ki, Kürt bir lider olarak Selahaddin… Kürt halkını ezen milletlere hizmet vermek yerine, kendi halkını düşünmüş olsaydı bugün Kürtlerin kaderi çok daha değişik olurdu."[15]

Oysaki bu yaklaşım ancak günümüzün, dayatılarak ortaya çıkarılan İdeolojik Kürtçülük akımı için geçerlidir. Çünkü o dönemin koşulları içinde bakıldığı takdirde Selahattin Eyyubi kendisine örnek aldığı liderler ve yönetim sistemi açısından ancak ve ancak Türk-Müslüman sentezi çerçevesinde hareket etmektedir. İlgili iddia da gelmiş olduğu etnik kökeni bağlar ve şahsi başarı olmamış olsa gelmiş olduğu boy herhangi bir önem arz etmeyecektir.

---

[13] P.M. Holt**, Haçlılar Çağı, II. Yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu,** Çev: Özden Arıkan, 2. baskı, İst. 2003, Tarih Vakfı Yurt Yay., içinde.

[14] Parlar Suat**, Türkler ve Kürtler Ortadoğuda İktidar ve İsyan Gelenekleri**, Bağdat Yayınları, İstanul, 2005 s.195-196

[15] Parlar Suat**,** a.g.e s.196.

Selçuklular döneminde de Kürt boyları daima Türklerle –istisnalar hariç- omuz omuza hareket etmiştir. Günümüz siyasi hayatında Kürtçülük akımının desteklenmesine dair sıkça kullanılan Malazgirt Savaşı'nda Alparslan'ın yanında Kürtler mevcuttu savı da tam anlamıyla doğrudur. Bu birlikteliğin daha net anlaşılması için şu örnekler verilebilir; Salur Türklerinden Karabeli, Kürtler'in çoğunlukta olduğu Dinaver bölgesinde beylik kurar. Türkmen Kıfçakoğlu soyu Şehrizor ve çevresinde bey olur. Avşar Şumlaoğulları, Huzistan ve Luristan'ın bir bölümünde egemenlik kurar. Türkmen Atabeyler devleti Kürtler ile Kürtlere yakın Lur, Şul, Şabankare topluluklarıyla iç içedir. Güneydoğu Anadolu topraklarında ise Harput ve Muş'ta Çubukoğulları, Bitlis'te Toğan-Arslanoğulları, Ahlat'ta Ermenşahlar, Erzurum'da Saltukoğulları Türk beylikleridir. Şerefname'ye göre "Buldukani" diye anılan Kürt hükümdarları, Türk Emir Bulduk soyundan gelir. Yine Palu Kürt hükümdarları ve Çermuk beyleri de aynı soydandır.[16]

Sultan Sancar dönemine kadar "Kürdistan" olarak özel bir isme sahip bölgeye rastlanmamaktadır. İlk kez Selçuklu Sultanı Sancar, yeğeni Süleyman Şah için Kürdistan adlı bir eyalet kurar. Merkezi Hamedan yakınındaki Bahar kalesi olan eyalet, Dinaver, Şehrizor, Sincar, Kirmenşah, Hamedan bölgesini kapsar.[17] Kürt yerleşim yerlerinin isim kökenleri hakkında Nikitin şu tespiti yapmaktadır; **"Ancak, şu var ki, Kürt yıllıkları gözden geçirildiği zaman, insan, tümüyle Kürt ortamına uydurulmuş Türk ad ve lakaplarının çokluğuna şaşar.**"[18] Bu yer isimleri ilerleyen bölümlerde Albay Özdemir Bey ve silah arkadaşlarının mücadele verdikleri alanlar olarak tekrar karşımıza çıkacaktır. Burada özellikle vurgulanmak istenen husus, hiçbir faaliyetin tarihi mesnedi olmadan ortaya çıkmadığı ve kavramların temelsiz olarak var olamayacağıdır.

Kürt tarihinin baş eserlerinden sayılan Şerefname'de dahi Kürt boylarının Türk soylu oldukları kabul edilmektedir. Ancak bu birliktelik 11 ile 13. yy.lar arasında gerçekleşen Moğol akınlarının Eyyubiler'e karşı çok şiddetli olarak gelişmesiyle gevşeme göstermiştir. Bu akınlar Kürt toplumsal, politik, askeri dinamiklerini paramparça eder. İçine kapalı, ticaret yollarının dışına atılmış, şehir uygarlığından kopmuş bir Kürt gerçekliği ortaya çıkar.[19] Bu yıkıcı işgalin sonunda Kürt boylarının yaklaşımları ve kavramsal değişimleri had safhada

---

[16] Şerefhan, **Şerfname Kürt Tarihi,** Çev: Mehmet Emin Bozarslan**,** 3. Baskı, İst. 1990, Hasat Yay., s. 204-209.

[17] Parlar**, Türkler ve Kürtler Ortadoğuda İktidar ve İsyan Gelenekleri** s.210

[18] Nikitin Bazil**, Kürtler, Sosyolojik ve Tarihi Bir İnceleme**, Çev: Hüseyin Demirhan, Cemal Süreyya, 3. Baskı, Deng Yayınları, İstanbul, 1991. s.324

[19] Parlar Suat**, a.g.e**. s.200

ortaya çıkmış, günümüzün temel problemlerine bilindik yaklaşımları sergileyecek zihniyetin de temelleri atılmıştır.

Selçuklu İmparatorluğu'nun güç kaybetmesi, zaman içinde Anadolu Selçuklu Devleti'nin de İlhanlılar karşısında erimeye başlamasıyla birlikte Anadolu Selçuklu Devleti'nin uç beyliği olan Osmanoğulları Beyliği tarih sahnesindeki yerini almaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin egemen olduğu sahada da benzeri sorunlar yaşanacaktır. Ancak Osmanlı Devleti'nin bir İmparatorluğa dönüşmesi ve sistemin egemenliği altında bulundurduğu topluluklara asgari düzeyde tatminkâr davranabilmesi hasebiyle bölge dinamikleri çok uzun tarihi görevlerini yerine getirmeyecektir.

1.2. Osmanlı Dönemi'nde Kürtler ve Ortadoğu

Anadolu Selçuklu Devletinin güç kaybıyla beraber, onun uç beyliği konumunda bulunan Osmanoğulları Bizans'la yaptıkları mücadele ve bölgelerinde bulunan insanlara karşı olan adaletli tavırlarıyla gelişme kaydetmeye başladılar.

Osmanlı Devleti Yavuz Sultan Selim dönemine kadar çok zorunlu olmadıkça doğu ile ilgilenmedi. Genel itibariyle yüzü batıya dönük bir devlet olarak planlarını yaptı ve uygulamaya koydu. Ancak Yavuz Sultan Selim'in Doğu ülkelerine karış olan ilgisi ve İran Şahıyla çekişmesi bölgenin stratejik önemini Osmanlı İmparatorluk elitlerine bir kez daha hatırlattı.

Yavuz Döneminde gerçekleşen Türk-İran çekişmesinden Kürtler stratejik bir davranış biçimi geliştirmeye çalışarak fayda sağlama yoluna gitmişlerdir. Akkoyunlu'ların baskısı altında bulunan Kürtler başta Şah İsmail'e yanaşmaya çalışsalar da, Kürtlerin Sünni olması sebebiyle Şah onlara güvenmemiştir. Akkoyunlular ve İran arasında kalan Kürtler, Osmanlı devletinin yanında yer alma zorunluluğu hissetmiştir. Bölgedeki mezhep farklılıkları dahi davranış biçimlerine etki etmektedir. Osmanlı-İran savaş atmosferinden yararlanan Kürtler, silahlanarak Safevi güçlerini bölgelerinden kovdular. Bu durum Osmanlı'nın askeri başarısına uygun ortam yaratan koşullardan biriydi. Böylece Musul-Kerkük, Hısn-ı Keyf, Eğin, Sason, Palu, Siirt, Meyafirikin Kürt beylikleri bağımsızlıklarını korudular. [20] Bu durum Osmanlı'nın bölgede kendisini garanti altına almasını sağladı.

İran stratejileri durumun ciddiyetini fark ettikleri zaman benzeri bir politikayı Kürt beylikleri üzerinde uygulama yoluna gittiler; bunun üzerine Doğu Ermenistan'ın Karabağ bölgesini Osmanlı'ya karşı bir duvar halinde bırakmak amacıyla buranın idaresi Şah Abbas

---

[20] Parlar Suat**, a.g.e** s. 253

tarafından Kürt feodallerine verildi.[21] Sonuçta Moğol baskısından dolayı dağlık alanlarda kendi içlerine kapanmış bir şekilde yaşayan irili ufaklı Kürt boyları kendilerinin ne derece stratejik önemi haiz olduklarını keşfettiler. Bu durumları günümüzde dahi taraf değiştirerek çıkar sağlamalarla devam etmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle başlatılan ve Özdemir Bey'in komutasında gerçekleştirilen faaliyetlerde de bu duruma sıkça rastlanılacaktır.

Bölgede tarihten bu yana gelen bir yansımayla şu tespit edilebilir; gücün sahibi olan otoritenin yanında söz konusu Kürt beylikleri yer alacaktır, gücün eridiğini hissettikleri anda da başka bir güç sahibine yönelmek üzere kendilerine alan arayacaklardır. Bu durum istisnasız bu şekilde gerçekleşmiştir. Bu davranış biçimine katkıda bulunan bir diğer faktör de bağlı bulunulan tarikat örgütlenmesidir. Söz konusu örgütlenme şekli de zaman zaman gerçekleşen koordineli hareketlerin açıklamasını yapmaktadır. Bu yüzden kısaca ilgili örgütlenmeye değinmekte yarar görülmektedir.

Sünni Kürtlerin büyük çoğunluğu Nakşibendî tarikatına mensupturlar. Bu grubun üzerinde o tarihlerde en etkili olanlar da İbrahim El Kurani ve Muhammed Abdül Resul Berzenci'dir. Bu iki şeyh El Arabi felsefesinin önemli savunucuları olarak yeni bir Nakşi yorumu ortaya çıkardılar. Mekke'den bugünkü Irak'ın Kuzeyine oradan da Türkiye'nin Güneydoğusu'na uzanan bu çizgide günümüz Türkiye sınırları içinde kalan alandaki önemli temsilcilerin yetiştirilmesinde vesile Ali Hamedani ve Muhammed Nurbakış olmuştur. Nurbakış'ın halifesi Bitlis Kürt Şeyh Hüsam ed-Din Kürt Emirler üzerinde büyük etkiye sahipti. Oğlu İdris-i Bitlisi ise Safevilere karşı Osmanlı-Kürt ittifakının mimarıdır. Nakşibendî tarikatına militan bir yaklaşım kazandıran kişi ise Mevlana Halit al-Kürdidir. Halit çok sayıda ve üstelik değişimli görev yapan halifeleri sayesinde tüm Kürt bölgelerini kapsayan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun en uç noktalarına kadar ulaşan bir örgüt ve iletişim ağının temellerini atmıştır. O tarihten günümüze kadar olan organize Kürt hareketlerinin dini içerikte görünmesinin temel sebeplerinden biri de tarihten gelen bu tarikat yapılanma biçimidir. [22]

Osmanlı İmparatorluğu ilerleyen dönemlerde de bölgeye büyük ilgi göstermiş, bölgedeki yapılanmaları kendi lehine kullanma yoluna gitmiştir. Ne var ki, Kürt beyleri de bu stratejik önemi keşfetmiş ve bu durumlarını kendi çıkarları lehine kullanmaya çalışmışlardır. 17. yy.a kadar bu Osmanlı-İran çekişmesinde gözlemlenir. 17. yy.dan itibaren Osmanlı'nın tarih

[21] Parlar Suat, **a.g.e**. s. 255

[22] Parlar Suat, **a.g.e** s.346-350

sahnesinde yeni rakiplerinin ortaya çıkmasıyla Kürt kartı sadece İran'ın elinde bulunmamaya başlayacaktır.

1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu içindeki Hıristiyan tebaanın koruyucusu olarak Rus Çarlığı resmen kabul edildi. Daha önce Osmanlı İmparatorluğu doğusunda bulunan Hıristiyan Yezidilere karşı silahlı kalkışmaları nedeniyle seferler düzenliyordu. Küçük Kaynarca anlaşmasıyla Hıristiyan Yezidilerin güvenliği de Rus Çarlığının teminatı altına alınmış oldu. Bu küçük gibi görünen ayrıntı Rus devlet hafızasına o tarihten itibaren Yezidilerle birlikte Kürt kavramının da girmesine sebep olmuştur. Böylece mesele artık ilk defa Müslüman olmayan devletlerin de ilgi alanına girmiş bulunuyordu.

Rus Çarlığının bölgeye ilgisini keşfeden Avrupa devletleri de tam bu sırada söz konusu olan adı konmamış yapılanmaya müdahil olurlar. Ortodoks Rus Çarlığını kendi amaçları için önlerinde büyük bir engel olarak tanımlayan Avrupa devletleri, Osmanlı Devlet elitlerinin de kendilerini yenilenme ve değişim amaçlı hareketlere hazır görmesiyle Osmanlı siyasi sahnesinde çok arzuladıkları yeri temin ederler.

Osmanlı devlet elitlerinin ve batılı misyon şeflerinin çeşitli vesilelerle dile getirdiği görece yenilikçilik hareketlerinin temel dinamiklerini incelerken, olaya salt merkez-çevre[23] çatışması kuramı açısından bakmamak gerekir. Zira özellikle çalışmamızın konusunu teşkil eden bölge dikkate alındığında ortaya politik, askeri ve dini öğelerle bezenmiş olan uluslar arası çıkar gruplarının oyun olanı çıkar. Islahatlar dönemi bu yüzden Osmanlı devlet elitlerinin devleti kurtarma çabalarının dışında çok daha derin anlamlar taşımaktadır. Günümüze kadar yansıyan görece etnik ve siyasi kökenli faaliyetlerin sebepleri de bu duruma taraf olmuş ve hali hazırda taraf olmaya devem eden devletlerin stratejik hafızalarında yer almaktadır. Bütün bu çözümlemeler yapılmadan Kürt meselesinin tarihi gerçeklikleri hep saklı kalacaktır.

Rus Çarlığının bölgesel egemenliğinden kaygı duyan Avrupa devletleri Osmanlı ile Hünkâr İskelesi anlaşmasını yaparak, Osmanlı'nın ıslah (!?) edilmesine temel hazırlamışlardır. O dönemin asıl yaklaşımını uzun yıllar Türkiye'de görev yapmış ve dönemin başkenti İstanbul'da etkili olmuş bir isim olan Lord Stratford Canning ise şöyle tanımlamaktadır; "Türkiye konusunda belirli bir politika hattı seçip sonuna kadar uygulamanın vakti geldi. Türk İmparatorluğu son günlerini yaşamaktadır. Ancak Hıristiyan medeniyetine yaklaşmak suretiyle dağılmasını bir müddet için önlemek mümkün olabilir. Bu

---

[23] Mardin Şerif, "Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri", **Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme,** ed. Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s.79-109.

ihtimal bile zayıf ama ne olursa olsun tek çare. Aksi halde İmparatorluk dağılacak ve sonuç olarak Avrupa barışı uzun yıllar tamiri imkânsız bir hercümerç içinde yuvarlanacaktır"[24]

Bu anlayış Rusya'nın genişlemesine karşın Batı'nın kendisine tampon bölgeler oluşturma isteğinden kaynaklanıyordu. Bu bölgeler içinde de elbette ki en önemlisi Türkiye'nin doğu ve güneydoğusu yer alıyordu. Zira Rusya'nın olası genişleme yollarından biri de bu alan üzerinden gerçekleşebilirdi. Böylelikle Osmanlı'nın ıslah edilme faaliyetlerine hiç hissettirilmeden Kürt kartı da ekleniyor ve Kürt kavramı bu dönemle birlikte uluslararası bir anlam kazanıyordu.

Bu şartlar altında 1839 yılında Tanzimat Fermanı ilân edildi. Tanzimat Fermanı devletin tüm sistemlerini yeniden düzenleyen ve adeta uzman sıfatını haiz batılıların müdahalesine açan bir ferman olarak yorumlanabilir. Başta İngiltere ve Fransa'nın müdahaleleriyle ortaya çıkan bu bildirge günümüz insan hakları söylemi ile başka devletlerin iç işlerine müdahil olma yolunun başlangıcıdır.[25] Tanzimat fermanı ile ordusu da dâhil olmak üzere tüm sistemini ilga eden ve batılı uzmanların ellerine teslim eden bir Osmanlı Devleti portresi ortaya çıkar. Genel anlamda Tanzimat fermanı bu ölçekte incelenebilecekken bölge ölçeğinde bakıldığında da Rus kavramına aşina olmaya çalışan Kürt bey ve ağalarının İngiliz ve Fransız uzmanlarla da tanışmaya başladığı bir dönem olarak kabul edilebilir. 19.yy. Kürt, Yezdani, Asurî gibi etnik kökenlerin yeni bir yapılanma doğrultusunda faaliyet göstermeye başladıkları bir asır olacaktır.

1.2.1. 19. Yüzyıl Kürt Hareketleri

19.yüzyılda Kürt hareketlerinin ayrı bir başlık altında incelenmesinin başlıca sebebi, bu dönemin kendi dinamiklerine sahip, uluslar arası etkilere açık bir halde politik gelişmelere sahne olmasıdır. Daha önce gerçekleşen politik ve askeri faaliyetlerde Kürtler, herhangi bir uluslar arası düşüncenin değil, yalnızca kendi bölgeleri içinde bulunan hâkimiyetlerinin korunmasına hizmet ederek hareket etmişlerdir. Ancak 19. yüzyıldan başlayarak günümüze uzanan çizgide bu durum değişmiş, kimi zaman Rusya'nın, kimi zaman da İngiltere'nin yanında yer almışlar ve hatta bazı dönemlerde her iki tarafla da flört etmişlerdir. Dönemin bu özellikleri dikkate değerdir. Bölgede gösterilen faaliyetlerin anlaşılması açısından bir mihenk taşı özelliği taşıyan 19.yy Kürt hareketleri mantığı, ileride gösterilecek olan faaliyetler için de adeta bir kılavuz niteliği taşımaktadır.

---

[24] Poole Stanley Lane**, Lord Stratford Canning'in Türkiye Hatıraları**, Çev: Can Yücel, Ankara 1988, içinde.

[25] Ortaylı İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.229-263.

Avrupa'da gerçekleşen özgürlükçü hareketler, Osmanlı Avrupa'sını da etkisi altına almıştır. Osmanlı Avrupa'sının büyük çoğunluğunun Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebinden olması hasebiyle, Rusya'da bu soruna dahil olur. Hem Katolik ve Protestan Hıristiyanların hem de Ortodoks Hıristiyanların çekişme alanı böylece Osmanlı toprakları olmaktadır. Batı'daki bu gelişmelere ek olarak Rus Çarlığının genişlemesi, Kafkasya'da da devam etmekteydi. İran'la Rus Çarlığı arasında yapılan Gülistan Anlaşması (1813) ile Rus Çarlığı Kuzey Kafkasya'nın bir kısmını egemenliği altına almayı başardı. Bunun akabinde 1826–1828 yılları arasında yapılan ikinci İran-Rus savaşı ve sonucunda ortaya çıkan Türkmençay anlaşmasıyla da İran'ın Kürt nüfusunun mevcut bulunduğu topraklar Rus egemenliği altına girdi. Hemen akabinde Ruslar Kars ve Ardahan'ı da işgal ettiler. Böylece Avrupa o dönemki müttefiki olan Osmanlı dolayısıyla Kürt nüfusu ile karşılaştı. Ruslar ile temas kuran Kürtlerden ilham alan Rus yetkililer İran ve Osmanlı'ya karşı Kürt kartını kullanabilmek için tarihin ilk Kürdoloji çalışmalarını başlattılar. Öte yandan da Avrupa ile temas neticesinde de etnik kökenli milliyetçilik çalışmaları Kürtler arasında başladı.

> Hacı Kadir Koyi geleneksel yönetici sınıfları ve dini liderleri reddederek, Kürt milliyetçiliğine öncülük etti. Koyi (1817–1897) Ortadoğu'da temel eğitim ve kültür dili olan Fransızca'nın değil, Kürtçe'nin savunuculuğunu yapıyordu. Ancak Koyi'nin milliyetçi düşünceleri başlangıçta taraftar bulamadı. Kürt aydınları Batılılaşmanın etkilerine açıktılar ve çoğu Avrupa başkentlerinde yaşıyor, bu yabancı toplumların diline, kültürüne aşinalık gösteriyorlardı.[26]

Yüzyıllar boyunca kişisel anlaşmazlıklar halinde ortaya çıkan çatışmalar artık, dış güçlerin müdahil olduğu ve etnik bir temele dayanan ayrılıkçı hareketler haline resmen bölünmüş bulunuyordu. Aynı dönemde Mısır Hıdivi olan Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı devletine başkaldırması bölgenin siyasi ve etnik dinamiklerini yöneten Kürt ağa ve şeyhlerine cesaret kazandırdı. Soran bölgesinin dini ve siyasi lideri konumunda olan Mir Muhammed, merkez şehri olan Revanduz'da aynı Mehmet Ali Paşa gibi, kendi silahlı gücünü oluşturdu. Mir Muhammed'in iktidarını kabul eden Sünni Kürtler oldu. Yezidi Kürtler ise İslâmi bir baskı altında kalmayı kabul etmediler. Kürt siyasi ve askeri hareketlerindeki temel prensip olan bölünmüşlük ortaya çıkmış ve Mir Muhammed Kürtlerin sadece Müslüman olanlarının desteğini zorla kazanabilmişti.

> Muhammed Paşa (Mir Muhammed), 1831 yılında, kalabalık bir ordunun başında Kelek köyünden, büyük Zap'ı geçti. Bu köyde yerleşik Yezidi nüfusun kılıçtan geçirdikten sonra, kuzey yönüne yürümeye devam etti. Musul'un doğusunda, Büyük Zap'tan Habur ırmağına uzanan, Yezidilerin yaşadığı dağlık bölgenin tümü harabeye çevrildi, halk kılıçtan geçirildi. Binlerce kadın, erkek ve

[26] Parlar Suat**, Türkler ve Kürtler Ortadoğuda İktidar ve İsyan Gelenekleri**, s. 391

çocuk öldürüldü ve bütün Yezidi cemaatleri ortadan kaldırıldı. Çok daha azı kaçarak Tur Abidin Cudi Dağı ve Sincar geçidi gibi uzak yerlere ulaşabildiler. Geride kalan kitleler korku içinde Musul'a doğru kaçtıklarında, Musul'un karşısında ve Dicle'nin sol kıyısındaki Koyuncuk'ta sal geçişinin tutulmuş olduğunu gördüler. Burada etrafları sarıldı ve katledildiler. Yezidilerin uğradığı kayıplar hiç şüphesiz dehşet vericiydi. Kaçabilenlerin dışında sağ kalanlar, esir alınan az sayıdaki kadın ve çocuklardı.[27]

1834 yılına gelindiğinde Reşit Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri Mir Muhammed'in üzerine yürüdü. Yapmış oluğu katliam ve zorbalıkların eseri olarak gerekli desteği sağlayamamasının yanında Kürt siyasi ve askeri hareketinin ihanet temelli çıkar sağlama davranışı devreye girdi. Cizre hâkimi Bedirhan Bey dâhil olmak üzere pek çok Kürt lideri İstanbul'da kazanacakları olası mevkiler için Mir Muhammed'in mücadelesinde Osmanlı kuvvetlerinin yanında yer aldılar.[28] Kürt bağımsızlığının ve etnik milliyetçiliğinin temellerini atan lider Bedirhan Bey de İstanbul için ideallerinden vazgeçebilmiştir.

Misyonerler de bölgedeki hareketlenmede yerlerini alabilme kaygısına sahiptiler. 1858 yılında ABD Bitlis'te kurduğu misyoner okulu ile faaliyetlerini sürdürüyordu. Yine aynı tarihler Kürtçe üzerinde yapılan çalışmaların da temellerinin atıldığı tarihlerdi. 1830'lu yıllarda bölgede görev yapmış ünlü Prusyalı General Helmuth Von Moltke de Kürt meselesinin kökünün sömürgeci güçlerle olan ilişkilerde aranması gerektiği belirtiyordu.[29]

Anılan siyasi ve ekonomik koşullarda Mir Muhammed'in ardılı olarak ortaya çıkan Bedirhan 1835'te resmen **"Hâkime Kurdistan"** (Kürdistan Beyi-Hâkimi) sıfatını kazandı. 1843'ten itibaren Hakkârili Nurullah Bey'le birlikte 20 bine yakın Nesturi'yi katlettiler.[30]

Hıristiyan olan Nesturiler (Asurîler) başta Amerikalılar olmak üzere batılıların ilgisini çekerler ve bu katliamlar karşısında batılılardan destek alırlar. Misyonerlerin bu desteklerine güvenen Nesturi toplumu Kürtlerle çatışmaya başlar. Kutuplaşmanın iyice keskinleştiği bu dönemde Protestan Amerikalı Misyonerler ve İngiliz Anglikan Kilisesi Nesturi Patriği Mar Şamun'u Kürtlere karşı kışkırtıyordu. İngiliz Rahip Becer "Hakkâri'nin Kürt emiri Nurullah Bey Nesturilerin bağımsızlığını gasp etmişti eğer biz zamanında Hıristiyan nüfusa yardım etmeseydik o zaman bu halkı barbar Kürtlere boyun eğmiş olarak görürdük" diyordu.[31] Bu

---

[27] Celil Celile**, XIX. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürtler**, Çev: Mehmet Demir, Özge Yayınları, İstanbul 1992 S: 98

[28] Parlar Suat**, Türkler ve Kürtler Ortadoğuda İktidar ve İsyan Gelenekleri,** s.403

[29] Moltke Helmuth**, Moltke'nin Türkiye Mektupları**, Çev: Hayrullah Örs, Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1995. İçinde

[30] Parlar Suat**, Türkler ve Kürtler Ortadoğuda İktidar ve İsyan Gelenekleri** s. 408

[31] Celil Celile**, XIX. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürtler,** s.141

dönemde Kürdistan Beyi Bedirhan kendisini Nesturileri katletmekle itham eden misyonerleri göz ardı ederek Nesturilere Osmanlıya karşı hareket etme teklifini yapıyordu. Teklifi kabul etmeyen Asurîlerin üzerine tekrar yürüyen Kürtler bu defa çok daha büyük bir kıyım gerçekleştirdiler. Islahat ve Tanzimat fermanlarıyla gayri Müslim toplulukların koruyuculuğunu üstlenen batılı devletler Osmanlı'ya baskı uygulayarak Bedirhan'a bir saldırı düzenlenmesini sağladılar. 1847 yılında Bedirhan'ın üzerine yollanan büyük bir ordu Cizre önlerine geldi. Bu gücü fark eden Bedirhan'ın yeğeni İzzettin Şir tıpkı Bedirhan'ın Mir Muhammed'e yaptığı gibi O'na ihanet ederek Osmanlı saflarında yer aldı. Bedirhan da tıpkı Mir Muhammed gibi idealleri uğruna savaşırken şehit olmak yerine, Osmanlı kuvvetlerine teslim olmayı tercih etti. Bedirhan daha sonra Girit ayaklanmasının bastırılmasında Osmanlı'nın emrinde yararlılıklar gösterdi.[32]

Osmanlı Devleti İngiltere ve Rusya arasında sıkışmışken, İngiltere'nin sık kullandığı politikalar neticesinde ittifak oluşturarak Rusya ile 29 Eylül 1854'te savaşmaya başladı. Ancak İngiltere ve diğer Avrupa devletleri'nin bu savaşta Osmanlı'ya en temel katkıları borç karşılığı para vermek olmuştur. Bununla birlikte Rusya, Osmanlı'nın doğusunda uzun bir süredir yürüttüğü Kürt politikasıyla avantaj sağlıyordu. Ruslar Kürtleri tıpkı İngiliz ve Amerikalılar gibi kültürel, etnoğrafik, coğrafi, sosyal, siyasal açıdan incelemiş ve Kürdoloji kürsülerini oluşturmuşlardı. 19. yy.ın bu kanlı günlerinde de söz konusu çalışmaları meyvelerini vermiş ve birçok Kürt hâkimi Rusların askeri başarıları nedeniyle Kırım savaşı boyunca Rus saflarına katılmıştır.

Bölgedeki ekonomik ve siyasi istikrarsızlığı bahane eden İzettin Şir isyan bayrağını devralır. Osmanlı'nın Rusya ile savaşta olmasını da avantaj olarak gören İzzetin Şir, bölgede büyük bir isyan başlatır. Ancak İngiltere ve Fransa'nın desteğini almış olan Osmanlı İmparatorluğu İngilizlerin politik oyunlarının yardımıyla İzettin Şir'in çevresindekilerin saf değiştirmesini sağlar. Bölgenin dinamikleri bir kez daha kendini gösterir İzzettin Şir de ihanete uğrar, kendisi de savaşarak ölmek yerine teslim olmayı tercih eder.

19.yy.ın ikinci yarısından itibaren başlayan toprak reformu uygulamaları Kürt hareketi için daha verimli bir zemin hazırladı. Modernleşme uğruna yapılan bu yenilenmeler yerel toprak feodallerinin tapu memurlarıyla iyi ilişkiler oluşturmasıyla birlikte büyük arazi sahibi olmalarına sebep olmuştur. Ağa ve şeyhlerin maraba ve müritlerinin de yaptığı gönüllü bağışlarla Kürt feodalleri yerel derebeyleri haline dönüştüler. 19. yüzyıl ikinci yarısında, Kürt feodallerinin toprak mülkiyetlerinde gözle görülür bir büyüme meydana geldi. Toprak

[32] Ayaşlı Münevver**, Rumeli ve Muhteşem İstanbul**, Timaş Yayınları, İstanbul 2008, içinde

mülkiyetinin büyümesi, tımar mirasları, devlet topraklarının satın alınması, Müslüman olmayan komşu halkların çekilerek göç etmeleri ve dahası, zayıf, küçük toprak sahiplerinin topraklarının zorla gasp edilmesi sayesinde meydana geliyordu.[33]

Topraklarını gönüllü olarak bağışlayan maraba da doğal olarak temel yaşam fonksiyonlarını bile yerine getirmede Ağa ve Şeyhe bağımlı hale geliyordu. Böylece Batı'nın dayatmasıyla ortaya çıkan ve modernizmin yolunu açacağı düşünülen toprak reformu bölgede yeni ve daha kuvvetli Mir Muhammedler, Bedirhanlar ve İzzetin Şirler ortaya çıkarmaktaydı.

1875 yılına gelindiğinde Osmanlı'nın mali reformlar çerçevesinde uyguladığı vergi sistemi bölge insanını daha da rahatsız eder hale gelmişti. Osmanlı'nın vergi toplama yetkisini bölge ağa ve şeyhlerine devretme sistemi, toplanan vergilerin birçoğunun ağa ve şeyhlerin şahsi kasalarına girmesine sebep oluyordu. Yeterli vergiyi toplayamayan Osmanlı da yeni vergiler toplamak üzere bölge halkının üzerine yine ağaların ve şeyhlerin desteği ile yürüyor ve bu durum halkın büyük tepkisine sebep oluyordu.[34]

İkinci Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) bu toplumsal olayların gölgesinde patlak verdi. Rusya ve İngiltere Kürtleri yine kendi emelleri için kullandılar, Kürt feodalleri ve şeyhleri her iç karışıklıkta olduğu gibi kendilerine alan yaratmak ve konumlarını güçlendirmek için kâh Rusya'nın kâh İngiltere'nin uydusu olma görevini yerine getirdiler. Devlet güçleri üzerlerine yürüyünce de sistemden kopmaya çalışmanın risklerini görerek mümkün olan en yükse seviyede şahsi çıkarlarını sağlayarak sisteme ve devlete bağlılıklarını ilân ettiler.

Bu sistemin ironik yapısını irdeleyebilmek açısından Kürdistan Hâkimi hatta bazı çevrelerce Kürt özgürlük tarihinin başlamasını sağlayan kahraman diye nitelendirilen Bedirhan Bey'in güç dengelerinin değişmesinde hareketlerinin nasıl değiştiğini incelemekte yarar olduğunu düşünmekteyiz. Mısır Hidivinin güçlenmesinden cesaret bulan Bedirhan'a Sultan'ın emri ve fermanıyla İngiliz Albay Rich gönderilir. Albay Rich'e Bedirhan Bey hiçbir sultanı ve fermanını tanımadığını ifade eder ve bölge hâkiminin kendisi olduğunu hatırlatarak adeta gövde gösterisi yapar.[35] Aynı Bedirhan Bey 1867'de Sadrazam Ali Paşa'ya gönderdiği mektubunda ise kendisi ve oğulları için iltimas istemektedir. Bölgesel Kürt hareketinin karakteristik özelliğini yansıttığı için bu kısmı aynen vermeyi uygun görüyoruz;

---

[33] Celîl Celîle**, Şeyh Ubeydullah Nehri Kürt Ayaklanması**, Çev: M. Aras, Peri Yayınları, İstanbul 1998, s.25

[34] Cem İsmail**, Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, Cem Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 1977. (İçinde)

[35] Celîl Celîle**, XIX. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürtler,** s. 128

Padişahımız sayelerinde ihsan buyrulan on dokuz bin kuruş aylıkla çoluk çocuğumu idareden aciz bulunduğum meydanda iken geçenlerde Ağustos tamamıyla mahvolduğu gibi bu defa yapılacak indirim dolayısıyla maaşımın üç bin dört yüz yetmiş kuruş daha azalacağı anlaşılmıştır. Bu sebeple nasıl ve hangi sermaye ile idare edeyim diye bütün bütün hayretler içinde kaldım. Çünkü evimde bulunan kalabalık nüfus köle ve cariye değil ki satarak azaltayım. Hizmetçi değil ki kovayım. Cümlesi çoluk çocuğum olup yüz on kişiden fazladır. Bunları bu miktar maaşla nasıl geçindireceğimin endişe ve kaygusu içindeyim. Geçen 1275 yılında da yüzde on bir indirme yapılmış ve maruzatım üzerine Makam-ı Devletleri kulunuzu bu indirimden muaf tutmuş, geçmişlerle beraber maaşım tam olarak verilmişti. Bu kere de indirme umumi ise de yine kölelerini umum arasında tutmayıp af buyurmalarını yüksek şefkat ve merhametlerinden istirham eylerim.

… Oğlum Necip Bey kulları dört yıldan beri Meclis-i Vala mazbata kaleminde çalışmakta, bir hayli bilgi sahibi olmuş bulunmaktadır. Yüksek sayelerinde rütbe-i salise sahibi olan oğlum kölenizin, maaşımdan indirilen ölçüde bir maaşla ya da Gümrük veya Divan-ı Muhasebat meclislerinden birine aza olarak çırağ buyrulursa yine bize faydası olacaktır. Sözün kısası, aciz kulunuzun padişahımızın merhametinden başka sığınacak yeri yoktur. Dertlerimi kabul ve lütf ile dinleyecek olan Zat-ı Devletlerinden başka bir sığınağım bulunmadığından bütün endişe ve ızdırabımla halimi merhametli nazarlarınızın önüne sermek cüretinde bulundum… Padişahımız efendimiz hakkında hayırlı dualarıma Zat-ı devletimizin şeref ve şanının yükselmesi hususundaki temennilerime aralıksız devam etmeme imkân bahşedilmesi niyazını arza cesaret eyledi.[36]

Bu mektup bile tek başına ortada bir ideolojiden ziyade kendi adına şahsi çıkar elde etme ve bunu ne pahasına olursa olsun koruma güdüsünün hâkimiyetinde olan bir insan zihnini resmetmektedir. 19. yy. başlığı altında ele almaya çalıştığımız belirgin Kürt hareketlerinin istisnasız hepsinin masum Kürt halkından kopuk, ağa ve şeyhlerin otorite ve çıkarlarının koruma güdüsüyle tüm yabancı tesirlere açık ve esir olarak gerçekleştirildiği noktasında şüphe sahibi olunamaz. 19. yy aynı zamanda Kürt ideolojisinin yabancı eliyle oluşturulduğu ve tarih sahnesine itildiği bir zaman dilimi olmuştur. 19. yy.dan 20. yy.a geçen dönem yabancı kökenli Kürt ideolojisinin daha da desteklenerek artık kurumsallaştığı bir süreç halindedir. 20. yy aynı zamanda Osmanlı Devletinin ortadan kalkarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu, batılı devletlerin hesaplarının alt üst olduğu bir dönemdir. 19. yy Kürt hareketleri hakkında verilmeye çalışılan ipuçları ışığında Millî Kurtuluş Savaşımızın bir cephesi olan Revanduz Harekâtını ele almaya çalışmak daha doğru olacaktır.

1.2.2. 20. Yüzyılda Kürtçülük Faaliyetleri

[36] Malmîsanij**, Cizre Botanlı Bedirhaniler**, 2. Baskı, Avesta Yayınları, İstanbul 2000, s.67

19. yy.ın son çeyreğinden itibaren hem Osmanlı İmparatorluğu hem de büyük devletler yeni yapılanmalara sahne oluyordu. Milliyetçilik kavramının yeni bir boyut kazandığı bu ortamda Kürtçülük hareketleri de hızlanıyor ve politik boyutta organize oluyordu.

II. Abdülhamit'in tahta geçmesiyle devletin siyasi ideolojisinde de değişim söz konusu olmuştur. Artık "İslamcılık" resmi devlet ideolojisine yansımaya başlamış; II. Meşrutiyetin ardından ise Abdülhamit'in İslâmcılık daha doğrusu İttihad-ı İslâm düşüncesi devletin resmi politikası haline dönüşmüştür.

> Osmanlı İmparatorluğu, dünyanın birçok milletini sinesinde toplamış olan bir imparatorluktur. Türkler, Araplar, Kürtler, Arnavutlar, Bulgarlar, Yunanlılar, zencilerden ve diğer birçok unsurdan teşekkül etmiştir. Buna rağmen iman birliği bizi büyük bir ailenin fertleri gibi birbirimize yaklaştırır. Bu sebeple hiçbir zaman Osmanlı İmparatorluğu üzerinde fazla durmamak, buna mukabil, hepimizin Müslüman olduğumuzu bilhassa belirtmekte fayda vardır. Her zaman her yerde Emir'ül Müslimin unvanı başta gelmeli, Osmanlı Padişahı unvanı ise ikinci satırda belirtilmelidir. Çünkü devletin sosyal bünyesi ve politikasının esası din üzerine kurulmuştur. [37]

II. Abdülhamit'in satırlarıyla açıklanan İttihad-ı İslâm politikasıyla zannediyoruz ki parçalanmaya yüz tutmuş bir imparatorluğun en azından Müslüman unsurlarının zihinleri okşanarak parçalanma sürecinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu mantıkla devlet sınırları içinde bulunan Kürtlere de yaklaşım gösterilmiş hatta 1892 yılında Aşiret Mektepleri kurulmuştur. Fakat bütün bu iyi niyetlere karşın Berlin Anlaşmasının 61. maddesine göre Ermenilere tanınan ayrıcalıklardan endişelenen Kürtler, kendi çıkarlarını korumak amacıyla Şeyh Ubeydullah Nehri önderliğinde ayaklandılar. Bu ayaklanma niteliği açısından diğerleriyle farklılık arz ediyordu. Zira bölgede bir Ermeni birliğine karşı bu ayaklanmanın neredeyse devlet tarafından desteklendiği, bütün yabancı misyon görevlilerinin ortak görüşüydü.[38] Böylece devlet hem bir Ermeni oluşumunun önüne geçebilecek hale geliyor, hem de kendisin doğrudan olayların içinde yer almadığı için de anlaşmaları ihlâl etmemiş oluyordu. Bu türlü bir stratejinin geliştirilmesi kadim devlet yönetimi anlayışı ve stratejileri konusunda kalıcı önlemler olarak yerini almıştır.

Şeyh Ubeydullah Nehri kuvvetleri Osmanlı kuvvetleriyle fazla çarpışmadan İran'a yöneldi ve Sünni Kürtlerin baskı altına alınmasına karşı İran kuvvetleriyle çatıştı. Aynı dönemde ABD'nin konuya olan eğilimi artıyor ve ABD Ortadoğu'ya Kürt meselesi ile dâhil oluyordu. Rusya'da İran'la olan ilişkilerinin bozulacağı kaygısıyla bu saldırıları kınıyor ve

---

[37] Sultan Abdülhamit**, Siyasi Hatıralarım**, 5. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul 1987, s.180

[38] Jwaideh Wadie, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Gelişimi**, Çev: İsmail Çekem-Alper Duman, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1999 (içinde).

Osmanlı Devleti'ni bu durumdan sorumlu tutuyordu. Döneminin önemli Rus gazetelerinden olan Bereg'de konu ele alınıyor ve alenen Osmanlı hedef gösteriliyordu.[39]

Abdülhamit dönemi İttihad-ı İslâm yaklaşımının geliştirilmesi için kurulan aşiret mektepleri ile amaç başta Arapların daha sonra da kabul edilen Osmanlı tebaaları olarak Arnavut ve Kürtlerin sistemin içinde yer alabilmeleridir. Eğitim seviyeleri arttırılarak bu amaca varılmak istendi. Bu sonuca ulaşılacağı düşüncesinin başlıca sebebi de özellikle Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde eğitimlerinin düşük olması nedeniyle sistemle ilgili olamadıkları, eğer kendi dillerinde bir eğitim verilirse bunun daha rahat gerçekleştirilebileceği tezidir. Bu tezin günümüz yaklaşımıyla bir paralellik sergilemesi de Kürt meselesi ideolojisinin yıllar önce birileri tarafından oluşturularak dayatıldığı ve günümüze kadar aynı verilerin kullanıldığı yönünde şüpheleri oldukça kuvvetlendirmektedir.

Aşiret mekteplerinin kurulmasıyla önceleri Arap çocukları eğitime tabi tutuldular. Ardından yukarıda andığımız konular sebebiyle Arnavut ve Kürt çocukları da eğitimlerini bu okullarda görmeye başladılar. Hatta bu okullarda eğitim gören Kürt çocukları içinden Harbiye ve Mülkiye'ye öğrenciler kabul edilmeye başlandı. Böylece sistemin içine dâhil edilecek kişiler sayesinde isyanlar azaltılabilecekti.[40]

Oysaki bu eğitim ayrılıkçı hareketlerin daha da hızlanmasına ve kültürel bir boyut kazanmasına sebep oldu. Entelektüel bir kitle oluşumu ile Kürtçülük ideolojisi yeni bir devinim kazanarak fikri alana taşındı. Öyle ki bu davranış biçimi ile bir lehçenin yani Süleymaniye lehçesinin ön plana çıkması sağlandı.

> Süleymaniye lehçesinin bu kadar önemli hale gelmesinin ve seçkin bir yere sahip olmasını büyük oranda, on dokuzuncu yüzyılın başlarında bilim ve edebiyat alanına kadar Baban beyleri tarafından dilin himaye edilmesine kısmen de daha geç bir tarihte Süleymaniye'de Türkler tarafından, mezunlarının Konstantinopol'de bulunan akademik ve mesleki eğitim aldıkları Harbiye'ye gidebildiği ve dolayısıyla diğer Kürtlerin sahip olamayacağı bir eğitim düzeyi elde etmelerini sağlayan bir askeri açılmasına bağlayabiliriz.[41]

Bu kültürel yaklaşımın neticesi ortaya çıkan entelektüel grup daha sonraları 1898 yılında Mikdad Bedirhan tarafından çıkartılan ilk Kürt gazetesi olan "Kürdistan" gazetesinin yayımlanmasına katkıda bulunmuştur. Bunların dışında özellikle 1908 özgürlük ortamından faydalanan Kürtçü akımlar Hevi cemiyetinin desteğiyle Yekbun adıyla bir gazete 1913 yılında

---

[39] **Bereg Gazetesi,** 7 Kasım 1880.

[40] Ergin, Osman Nuri**, Türk Maarif Tarihi, Eser Kültür Yayınları**, İstanbul 1977, C.II. s.1118

[41] Edmons C.J., **Kürtler, Türkler ve Araplar Kuzey-doğu Irak'ta siyaset, seyahat ve inceleme (1919-925),** Avesta Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 2003, S: 29.

yayım hayatına başlıyordu. Bunun dışında yine aynı cemiyetin resmi yayın organı Roji Kürt yayım hayatına giriyordu. Seyit Abdülkadir'in yönetimi altında bulanan Kürt hamallar da bu yayın organının giderlerini karşılıyordu.[42] Bunun dışında Kürt Teavün ve Terakki gazetesi Kürtçülük akımının günümüze yansıması konusundaki öncülerden olmuştur. 20. yy.ın başlarında yayın hayatına giren bu gazetenin en önemli yazarı Said-i Nursidir. Saidi Nursi "ben yedi cemiyete bağlıyım. En başta Kürdüm. Bu kutsal isme bağlıyım" diye kendi kimliğini tanımlıyordu. Said-i Nursi'nin kurduğu Nurculuk hareket içinden ayrılarak küreselleşmeci akımın savunucusu ve bununla birlikte dini temellere dayalı olduğunu iddia eden bir akım daha ortaya çıktı. Prens Sabahattin'in komprodor kapitalizm ve Anglo-Sakson bağlılığı ile Kürt liderler tarafından desteklenen adem-i merkeziyet çizgisinin çağa uydurulan biçimleriyle ideolojik sentezde bir tekerrür ortaya çıktı.[43] Böylece Kürtçülük akımının bir kolu hali hazırda siyasal İslam'la dirsek temasına geçmiş bulunuyordu. Saidi Nursi'den Graham Fuller'a uzanan çizgide incelemelerde bu olgunun göz ardı edilemeyeceğini zannetmekteyiz.

II. Meşrutiyet'in getirmiş olduğu özgürlük ortamında azınlıklar ve azınlık olmaya sevk edilenler son derece özgürlükçü bir ortamda varlıklarını sürdürürken, İmparatorluğun asli kurucu unsuru ezilmeye devam ediyordu. İşte bu fikri özgürlük ortamında Kürtçülük akımının temellerini kökünden değiştirip emperyalist güçlerle dirsek temasına sokacak olan dernekler ve fikir kulüpleri de ortaya çıktı.

Bu kulüpler arasında en önemlileri, 1912'de kurulan Kürdistan Muhipleri cemiyeti, Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti, Hevi, Kürdistan Muhibban Cemiyeti, Kürdistan Teşrik-i Mesai Cemiyeti, Kürt İrşad ve İrtika Cemiyeti ve 1913'te Hoy'da Simiko'nun katkılarıyla kurulan Gihandin Cemiyeti sayılabilir. Bunlar o tarihte iktidarda bulunan İttihad-ı Terakki'ye çok fala muhalif olmadan yerel ölçek varlıklarını devam ettirme çabasında olan kulüplerdi. Bununla birlikte başta Kürt Şerif Paşa olmak üzere muhalif kanatta bulunanlar Kürtçülük hareketini uluslar arası emperyalizm boyutuna taşımaya yardımcı oldular. Eski Stockholm sefiri olan Şerif Paşa, Osmanlı Islahat-ı Esasiye Fırkasını kurmuştur. İngiliz taraftarı Mevlanzade ile Said-i Kürdi'nin kurucuları arasında yer alan İttihad-ı Muhammedi fırkası ve Lütfi Fikri'nin kurucuları arasında yer aldığı Mutedil Hürriyet Pervaran fırkası da modernleşen Kürtçülük düşüncesinin başlıca siyasi temsilcileri oldular. Özellikle Kürt Şerif Paşa (Beau Şerif) ya

---

[42] Parlar Suat**, Türkler ve Kürtler Ortadoğuda İktidar ve İsyan Gelenekleri** s.526.

[43] Albayrak Sadık**, Son Devrin İslam Ansiklopedisi,** Yeni Asya Yayınları İstanbul 1975, s. 86.

Mevlanzade Rıfat'ın katılması Fransızların da Kürtçülük meselesine müdahil olmasına yol açmıştır. Bunların dışında en kayda değer cemiyet Kürt Teavün ve Terakki Cemiyetidir (Kürt Yardımlaşma ve İlerleme Derneği). Yukarıda adını andığımız gazete de bu cemiyetin resmi yayın organıdır. Bu gazete yayınlarının dışında Kürtler açısından önemli olan bir konu da ilk Kürtçe kitapların basılmasıdır bunlar; - eğer daha önce basılan Kürtçe İnciller ve Ermeni alfabesi kullanılarak basılan Kürtçe alfabe sayılmazsa – Yusuf Ziyaeddin Paşa'nın el-Hediye'l Hamiddiye Fi'l Lugat'l Kürdiyye, Ehmede Hani'nin Elifbaye Kurmanci ve Kürtçe Sarfü Nahvdır.[44]

Kürt fikir hareketleri tam anlamıyla bir bütünlük sergilememektedir. Kürt hareketlerinin temelinde yatan kişisel çıkar davranışı, isyanlar da olduğu gibi fikir hareketlerinde de kendini gösterir. Fikir hareketleri bile kişisel çıkar davranışlarının birer aleti olmakta, kimisi için yurt dışında kazanılacak yüksek bir mevki ve unvan; kimisi için de kendi aşiretinde ya da bölgesinde daha çok toprak demektir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile ortaya çıkan özgürlük havası bir kargaşaya dönüşmekte asırlar boyunca tabii olarak yaşayan milletler her ne kadar özgürlük söylenceleri peşine düşse de kırılmayı hissettiklerinde bağlı bulunacak bir yer aramaktadırlar. "İstanbul'un ve Osmanlı ülkesinin geçirdiği bu karışıklık dalgası esnasında İstanbul'da Sultanlar tarafından birer görev ve maaşla alıkonan saraya mensup Kürt ümera ve paşaları dayanaklarının çökmesiyle ne yapacaklarını şaşırmış durumda kurtuluşu Kürtlük'te bulmuşlar, kişisel kaygılarla birbirine zıt ve muhalif olan bu kişiler 1908'de hürriyetin ilânından sonra bir Kürt derneği açmışlardı."[45]

Tüm bu toz duman içinde Osmanlı devleti Balkan Savaşları'nı atlatır, İtthad-ı Terakki ve onun kudretli üçlüsü olan Enver, Cemal ve Talat'ın yönetimi altında kendisine yeni bir mihver seçer. O da Almanyadır. Enver Paşa'nın Alman hayranlığı ve Osmanlı Devletindeki tartışılmaz gücü sayesinde Osmanlı devleti adeta bir oldubittiyle I. Dünya Savaşı'na girmiştir. Alınan bu karar yüzyıllar boyunca bölgede hüküm süren bir imparatorluğun adı konmamış sonunun alenen ifadesine yol açacaktır.

I. Dünya Savaşı 19. yy boyunca ticari, ilmi, sanayi ve iktisadi gelişimini tamamlamış ayrıca kendisine yeni kaynaklar arayan gelişmiş ülkelerin kendilerine yeni kaynaklar arama ve Dünyayı yeniden bölüşme planlarının namluların ucunda çözülmeye çalışma girişimidir. Bu mantıktan tahlil edilecek olursa, sömürgeciliğin kuramsal temel yapısını hazırlayan batılı devletlerin kendileri için en büyük sorunu teşkil eden Osmanlı coğrafyasının parsellenmesi

---

[44] Malmisanij, **Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti ve Gazetesi**, Avesta Yayınları, İstanbul 1999, s.15

[45] Doza Kürdistan**, Kadri Cemil Paşa (Zinar Silopi),** Haz: Mehmet Bayrak, Özge Yayınları, Ankara 1991, s.28

için her türlü girişimde bulunmaları son derece normaldir. Bununla birlikte daha önce de andığımız gibi Kürt grupların içinde mevcut bulunan şahsi çıkarlarını her şeyin üzerinde tutan bir entelektüel yönetici sınıfı da göz önünde bulundurursak, I. Dünya Savaşı'nda Kürtlerin davranış biçimlerini çok daha iyi analiz edebiliriz. Kürtlerin I. Dünya Savaşı'nda yabancı devletlerle temasları; birincisi Ruslar ve Kürtler, ikincisi de İngilizler ve Kürtler olmak üzere iki kategoride sınıflandırılabilir.

Ruslar Osmanlı Devleti'ne komşu oldukları bölgelerde, Kürtleri kontrolleri altına alarak Osmanlı'nın geri hatları içinde kargaşalar yaratarak cephe gerisini zayıflatma yolunu seçmişti. Daha önce de pek çok kez kullandıkları Kürt unsurlar yine çıkarları doğrultusunda Rusya ile işbirliğine gidebilmiştir. Ruslar Kürtleri bir millet olarak görmekten ziyade iç karışıklık yaratarak Osmanlıyı zayıflatacak bir güç olarak görmekteydiler.

Bunun bir sonucu olarak 1 Nisan 1914'te Şeyh Selim Bitlis'e saldırdıktan sonra Rus Konsolosluğuna sığındı. Bölge ortaya çıkan Rus destekli karışıklıklar da İtthad-ı Terakki yöneticilerini önlemler almaya zorladı. Düşünülen ilk önlemler karışıklıklara dâhil olanları iskân ettirmekti. 26 Ocak 1916'da Talat Paşa; Konya, Kastamonu, Ankara Sivas, Adana, Aydın ve Trabzon vilayetleriyle Kayseri, Canik, Eskişehir, Karahisar ve Niğde mutasarrıflıklarına bu konuda bilgi isteyen telgraflar gönderdi.[46] Bu hareketten amaç hem bölgede karışıklıkları önleyerek Rus nüfuzunu ortadan kaldırmak hem de aşiretlerin konservatif bir ortamdan kurtulmasını sağlayarak yabancı nüfuzundan bağımsız kılabilmekti. Ancak bu iskân politikası da tam olarak işe yaramamıştır. Rusya 1917'nin, İran'ın da desteğini alarak, Albay Zaharçenko'yu Kürt aşiretleri ile ilişkileri düzenleme ve Türkiye Kürtlerinin milli kaderlerini tayin mücadelesine yardım etmek üzere İran Kürdistan'ına gönderiyordu. 4 Eylül 1917'de 27 Kürt aşiret reisinin de katılımıyla bur Rus-Kürt toplantısı düzenlendi. Bu toplantı neticesi çıkan karar da Rusya'nın çıkarları için Kürt aşiretlerinin birleştirilmesi hakkındaydı.[47] Ancak bu kararlar Ekim ihtilali ile Bolşeviklerin başa gelmesinden dolayı uygulanamadılar. S.S.C.B ismiyle yeni bir yapıya dönüşen Rusya daha sonraki yıllarda tarihi ve stratejik devlet hafızasının kendisine kazandırdığı Kürt kartını oynamaya devam etti.

Rusların Bolşevik ihtilali nedeniyle savaştan çekilmeleri İngilizlerin bölgeye olan ilgilerini hem arttırmalarına hem de bölgede daha rahat faaliyet göstermelerine sebep oldu.

---

[46] Dündar Fuat, **İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918),** İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.139.

[47] Parlar Suat, **Türkler ve Kürtler Ortadoğuda İktidar ve İsyan Gelenekleri,** s.600

İngilizlerin Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki faaliyetleri propaganda ve silahlı mücadele temelinde gerçekleşti. I. Dünya Savaşı boyunca sürdürülen propaganda İngiliz Dışişleri Bakanlığı kontrolü altında gerçekleştirilmiştir. 1914 yılında yani savaşın daha ilk yılında İngiliz Dışişleri Bakanlığı Wellington House'da Savaş Propaganda Ofisini Kurmuştur. Bu ofiste Arnold Joseph Toynbee başta olmak üzeri döneminin önde gelen pek çok uzmanı görev almıştır. Bu büro Araplar, Kürtler ve Musevileri de kapsayacak şekilde 17 dilde iki buçuk milyon kitap ve 1160 broşürü 1919 yılına kadar yayınlamıştır. Savaşın ilk iki yılında ise basılı yayın sayısı yedi milyondur.[48]

Bu verilerden de anlaşılacağı üzere İngilizler dünya savaşına sadece silahlı mücadelenin yapıldığı bir alan olarak bakmamışlardır. İngilizlerin bu psikolojik harp anlayışları kendilerine düşük zayiatla muharebeleri kazanma ve yandaş grupları edinme özelliği vermiştir. Söz konusu propaganda faaliyetleriyle birlikte özellikle Türkleri ve yaşadıkları coğrafyayı paylaşmaya yönelik Fransız, Rus ve sonradan İtalyanlarla da gizli anlaşmalar imzalamaktaydılar.

Bu anlaşma tarihe Sykes-Picot anlaşması olarak geçmiştir. Sykes-Picot anlaşmasına göre;

1. Rusya'ya Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis ile Güneydoğu Anadolu'nun bir kısmı
2. Fransa'ya Doğu Akdeniz Bölgesi, Adana, Antep, Urfa, Diyarbakır, Musul ile Suriye kıyıları,
3. İngiltere'ye Hayfa ve Akkâ limanları, Bağdat ile Güney Mezopotamya verilecek
4. Fransa ile İngiltere'nin elde ettiği topraklarda Arap devletleri konfederasyonu veya Fransız ve İngiliz denetiminde tek bir Arap devleti kurulacak
5. İskenderun serbest liman olacak
6. Filistin'de kutsal yerleşim yeri olması dolayısıyla uluslararası bir yönetim oluşturulacaktı. Ancak 1917'de gerçekleşen Bolşevik devrimi sonucunda Rusya bu anlaşmadan vazgeçmiş ve Lenin bu gizli anlaşmayı Dünya kamuoyuna açıklamıştır.[49] Sykes-Picot antlaşması her ne kadar Lenin'in dünyaya bildirmesiyle gizliliğini kaybettiyse de boyut değiştirerek ve İngiltere'nin lehine bir gelişim kazanarak I. Dünya Savaşından sonra uygulanmıştır. İngilizlerin müzakere ve psikolojik harp alanındaki maharetleri kısa süre içinde meyvelerini verecekti.

---

[48] Öymen Onur, **Silahsız Savaş Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s.333.

[49] **http://tr.wikipedia.org/wiki/Sykes Picot_Antla%C5%9Fmas%C4%B1 24.05.2008**

İngilizlerin en önem verdikleri cephelerden biri kendilerine Bağdat kapılarını açacak olan bugünkü Irak'ın güneyinde yer alan Basra Körfeziydi. Eğer İngiltere ve ABD'nin Irak'ı işgal faaliyeti dikkate alınacak olursa planın aslında I. Dünya Savaşı yıllarından günümüze dek pek de fazla değişmediği dikkatli gözlerden kaçmayacaktır. İngilizlerin Irak'ın güneyinden işgale başlayıp Bağdat'a doğru yürüyüşe geçmeleri bölgede bulunan Türk kuvvetlerini teyakkuza geçiriyordu. 1914 yılının Aralık ayında Kurna'nın İngilizlerin eline geçmesi üzerine 38. Tümen Komutanlığına Süleyman Askeri Bey atanır. Süleyman Askeri Bey Teşkilat-ı Mahsusa'nın Mücahidin grubundandır. Bu grup bünyesinde vatanı için kendisini feda etme kahramanlığını göstermiş pek çok kahraman bulundurmuştur. Süleyman Askeri Bey; Mustafa Kemal, Fethi Okyar, Enver Bey gibi Trablusgarb'da gayri nizami harp faaliyeti göstermiştir. Ayrıca Eylül 1913'te kurulan Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatası'nda hem Genelkurmay Başkanı hem de hükümet başkanı olarak görev yapmıştır.[50] Osmanlı toprakları dâhilinde kurulan ilk cumhuriyet yönetimi olma özelliğini taşıyan bu devlet ileride kurulacak olan Cumhuriyetimizin adeta bir provasıdır. Süleyman Askeri Bey göreve atanmasıyla birlikte bölgedeki aşiretleri hızla örgütlemeye başladı. 3 Ocak 1915'te üç alaydan oluşan (yaklaşık bir tugay büyüklüğünde) Sahrıca müfrezelerini oluşturdu. Kafkaslarda özel harekâtlar icra etmek üzere kurulan ve 600 kişiden mürekkep bulunan Osmancık taburuyla da Dicle ve Fırat Gruplarını oluşturdu. Süleyman Askeri Bey'in son derece başarılı olan bu teşkilâtçı özelliği ondan sonra bölgeye gelecek olan Özdemir Albay'ın faaliyetlerine icra etmesinde de önemli bir altyapı haline gelmiştir. Süleyman Askeri Bey İngilizlerle yapılan Şuayyibe muharebelerinden sonra 1915 yılında şehit düştü.[51] İngilizlerin savaş'ın daha ilk yıllarında Basra körfezini ele geçirerek daha kuzeyde bulunan Şat'ül Arap mevkiine de tazyik uygulamaları sonucu anılan bölge de kısa sürede düştü. Bu konuşlanma neticesi İngiliz kuvvetleri Musul'a kadar olan bir bölgeyi tehdit eder hale geldiler.

Osmanlı kuvvetlerinin pek çok cephede fedakârane mücadeleleri devam ederken müttefiki olan Almanya'nın 4 Ağustos 1918'de Marn'da Fransızların önünde adeta hezimete uğraması savaşın Almanya tarafından neticelendiğini gösteriyordu. 3 Ekim 1918'de Almanya İsviçre aracılığıyla müzakere talebinde bulundu. Böylece Almanların meşhur *"Drang Nach Osten"* politikası sona eriyordu. Bu politika da aslında yine Ortadoğu coğrafyasını ele geçirme ve sömürme üzerine kurulu bir politikadır. İngilizlerden farkı Almanların bu politikayı Türklerle müttefik olarak uygulamaya çalışmasıdır. Bu sonuç dünya tarihini yeniden oluşturacaktır.

---

[50] Gündağ Nevzat, **1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi**, Ankara 1987, s.127.

[51] Avcı Orhan, **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918),** Vadi Yayınları, Ankara 2004, s.29

Almanların savaştan çekilmesiyle Osmanlı Devleti de mağlup sayıldı. 30 Ekim 1918 tarihinde Modros Ateşkes Mütarekesi imzalandı. Bu anlaşma ile Musul'un işgali için İngilizler kendilerine politik bir zemin hazırlamış oluyordu.

Mondros Ateşkes Mütarekesine göre Musul'un işgal edilmesinden önce, bölgede vazife yapacak olan Özdemir Bey müfrezesinin hangi zeminde faaliyet gösterdiğine örnek teşkil etmesi açısından İngilizlerin Kürtler üzerinde uyguladığı psikolojik harp faaliyetlerine kısaca değinmekte yarar vardır diye düşünüyoruz.

Musul'un İngilizlerce işgalinden aylar önce Bağdat'taki İngiliz kuvvetleri tarafından çıkarılan *Têgehistini Rasti* (Doğuyu Kavrama) adıl gazetenin özel bir önemi ve yeri vardır. Editörlüğünü Bağdat'ta bulunan Binbaşı Soane'ın yaptığı bu gazetenin en büyük amacı Kürtlerin özgürlüğü ve refahı olduğu savunuluyordu. 1 Ocak 1918'den itibaren yayın hayatına giren bu gazetenin yanında yine İngilizler tarafından çıkarılan 4 Temmuz 1917 tarihinde yayınlanmaya başlayan *El Arab* gazetesinin de amacı ne ilginçtir ki Arapların özgürlüğü ve refahıdır. İngiltere bu propaganda araçlarıyla bölgedeki her halkı etkisi altına almaya çalışıyordu.

> "Tegêhiştini Rasti"nin 12 Ocak 1918 tarihli sayısında şunlar yazıyordu: Büyük Britanya , savaşı kazanır kazanmaz (..) başta Irak'taki Araplar ve Kürtler ile komşuları olmak üzere istinasız, dünyanın bütün uluslarını mutsuzluktan kurtaracak ve onlara kurtuluş, özgürlük ve birliğin sevincini yaşatacaktır. Büyük Britanya'nınki gibi adil ve hakkaniyetli bir hükümetin yardımı olmaksızın bu tür mukaddes taleplerin gerçekleşmesi olanaksızdır."(ABD işgalinin gerekçelerini hazırlayan propaganda aygıtının aynı temalarla kurulması, emperyalist hafızada İngiliz-ABD ortaklığına işaret ediyor.)
>
> İttihatçı liderlerin "rezilane rüşvetler karşılığında yüce imanlarını sattıkları" vurgulanarak İngilizler "İslam'ın dürüst savunucuları" olarak savunuluyorlardı. Gazetenin 13. sayısında "İngiltere ve İslam" başlıklı bir yazı yayınlanıyor. 21. sayıda da "gerçek İslami inancın ahlaki ilkelerini kaldırmada" direttikleri gerekçesiyle "İslam'a zarar veren İttihatçı Türkler" başlıklı bir makale yer alıyordu.
>
> Gazete "Müslüman Kürt okurlar" a adresini bildiriyor ve iddialarına kanıt olarak Hıristiyanlığı terk ederek Müslüman olan İngiliz yurttaşlarının listesini 12 Ocak 1918 tarihli gazete nüshasında açıklıyordu. Gazete Kürt "ulusal " duygularıyla oynuyor ve ilk sayfasında tanıtıcı başlık olarak "Kürt birliğine ve özgürlüğüne hizmet eden siyasal – toplumsal gazete "ibaresi kullanılıyordu.
>
> 10 Haziran tarihli ve 32. sayılı "Tegêhiştini Rasti"de "Büyük Britanya Hükümeti'nin Kürtlerin refahı için çalıştığı" açıklanıyordu.

> Bu "dostluk" 19. sayının başyazısında "Kürt Önderleri Ne Yapmalı" başlıklı yazıda tanımlanıyor ve Kürt tarihine bol bol övgüler düzülüyor, Osmanlıların hiçbir zaman "yenemediği" Kürtlerin "öteki ırkların birçoğundan daha cesur olmalarına karşın, "hala ayaklanmamış olmasının" ne kadar "garip "olduğu vurgulanıyordu. Ardından gazetede "hiçbir zaman Türklerden kopmamış olan" Şeyh Mahmud ve ailesi, "Türk yönetimini tanımayan ve adamları baştan aşağı silahlı olan büyük Caf aşireti"nin reisleri "Türklerin bütün toplarına ve askerlerine karşın boyun eğdirmediği", Pişdar ve Mangur aşiretlerinin reisleri, ayrıca Bane, Hemavend, Zengene, Talabani, Şirvan, Şehbizini ve Balacan aşiretlerinin reisleri gibi tanınmış Kürt şahsiyetlerinin adları sıralanıyor ve bu liderler Türklere karşı "geniş çaplı bir harekât" başlatmaya çağrılıyordu.(5 Mart 1918)[52]

İngilizler ayrıca bu basın yayın organları vasıtasıyla asil bir Kürt olgusu geliştirmeye çalışıyordu. İngiliz kültüründe bulunan prens, prenses gibi soyluluk kavramlarıyla yerel kültürde bulunan seyid, mir gibi kavramları da bünyesinde bulunduran kişiler ortaya çıkıyordu. Bunlar İngiliz müdahalesiyle yeni bir kültürel Kürt yapılanması ortaya çıkıyordu. Bu davranışlar bazı Kürtlerin şahsi duygularını son derece okşuyor ve adeta kendilerine bir soy kazandırıyordu.

İngilizler hazırladıkları bu alt yapıyla birlikte Mondros Ateşkes anlaşmasının 25. maddesini öne sürerek Musul'u 8 Kasım 1918'de işgal ettiler. Musul'un işgali konusunda İngilizlerin tavırları ya da o tarihte bölge komutanı olan Ali İhsan (Sabis) Paşa'nın tavırları çok tartışıldı.[53] Burada açık olan bir şey vardı ki çok uzun yıllar boyunca Türklerin hâkimiyetinde kalmış bu topraklar artık İngiliz kontrolündeydi.

Bu işgal bazı Kürtleri cesaretlendirmekte bazılarınıysa üzmekteydi. Şerif Paşa gibi yüksek mevkilerde bulunmuş, Osmanlı devletinin yurt dışındaki temsilcisi olmuş kişileri yeni tahtlar müjdeliyor diye sevindirirken; Mahmud Berzenci gibi topraklarında yaşayan, gelenek göreneklerine bağlı kişileriyle endişelendirmekteydi. İstanbul'da ve Avrupa'da yerleşik bulunan Kürtler Kürt Teali Cemiyetinin kurulması ve Wilson Prensipleri ışığında kendilerine yeni bir devlet oluşturma sevdasına kapılmıştır. Şeyh Mahmud gibi kişiler de İngilizlerin Musul-Kerkük bölgesindeki varlıklarına direnerek İngilizlerin söylemiyle isyancı konumunu seçmişlerdir.

İstanbul'da mevcut bulunan ve işgal döneminde ortaya çıkmış Kürt Teali ve Kürdistan Teali Cemiyetleri, kendilerini adeta tüm Kürtlerin temsilcisi sayarak ortaya çıkmışlar ve işgal güçlerinden günümüzdeki talepleri hatırlatan taleplerde bulunmuşlardır. Fakat işgal güçleri

---

[52] Parlar Suat, **Türkler ve Kürtler Ortadoğuda İktidar ve İsyan Gelenekleri**, s. 613–615

[53] Sabis Ali İhsan, **Harp Hatıralarım**, V Cilt, Nehir Yayınları İstanbul 1990 (İçinde)

bu konuda Kürtlerin tam bir fikir birliği içinde bulunmadığını tespit etmiş ve Amiral Robeck'te bu ayrılıkların kendisini kuşkulandırdığını Londra'ya bildirmiştir.[54] Şeyh Mahmut ve sair aşiret liderlerinin aynı dönemde Musul-Kerkük havalisinde başlatmış olduğu direniş hareketi de İngilizlerin bu öngörüsünün yerinde olduğunu doğrular biçimdedir. Ancak İstanbul'daki işgal kuvvetleri yine de böl-parçala-yönet politikasını seçerek 1919'un Mayıs ayında İstanbul'da Kürt Teali Cemiyetinin kurulmasını uygun bulmuşlardır.[55] Kanımızca İngilizler üstü kapalı şekilde bu oluşumu destekleyerek Kürt aşiret liderlerinin harekât alanlarını kısıtlayarak direnişi kırmak istemişlerdir. Bunu destekleyen en önemli kanıtımız, İstanbul'da üyelerinin bulunduğu bu cemiyetin en önemli faaliyetlerini Diyarbakır'da Hevi Cemiyeti mensubu gençler eliyle yürütmesidir. İngilizler Kürt milliyetçiliğinin yaygınlaşması taraftarıydılar, çünkü bu düşünce yaygınlaştığı takdirde İslâmi ortak paydada bulunan Türk ve Kürtler etnik milliyetçilik dolayısıyla ayrı kutuplarda bulunacaklardı. Bölgede uzun süre görev yapmış olan İngilizlerin meşhur istihbarat subayı Binbaşı Noel bu durumu şöyle açıklıyordu "Şu anda Kürdistan'da iki hâkim eğilim var. Birici İslam Birliği, ikinci ulusal sorun. Ulusal düşüncenin yaygınlaşmasının İslam birliği düşüncesinden daha çok yararımıza olduğu aşikârdır. Ancak Türkler, İslam birliği düşüncesinin yaygınlaşmasını daha çok istiyorlar. Bunun içinde Türklerin elinde, İzmir sorunu gibi güçlü bir propaganda aracı vardır. İtilaf devletlerinin Yunanlıların İzmir örneğinde olduğu gibi Ermenileri de Kürdistan'a getirip Kürtlerin onların boyunduruğuna sokacağına inandırmışlardır." [56] Ayrıca Binbaşı Noel, Ilımlı İslâm kavramına da temas ederek Kürtleri bu şekilde kontrol etmenin daha kolay olacağını savunarak istisnai dönemlerin dışında genel olarak Kürtlerin pek de muhafazakâr Müslümanlar olmadıkları tespitini yapıyordu. Noel'e göre eğitimleri İngilizlerden tarafından gerçekleştirilmiş olan Kürtlerle kurulacak bir devlette Kürtler Irak ve Kafkasya için önemli bir tampon bölge oluşturacaklardı.[57] Kürt Teali Mustafa Kemal Paşa'nın da dikkatini çekmiş ve cemiyetin faaliyetlerinin durdurulması için Diyarbakır Vali Vekili Mustaf Bey'e talimat vermiştir. Vali vekili cevabi yazısında "Diyarbekir de kimi gençlerden oluşan Kürt cemiyetinin İngiliz himayesinde bir Kürdistan bağımsızlığını izleyici propaganda yapması üzerine buraya gelen Süleymaniye hâkim-i siyasisi Mister Novil'in düşüncelerine kapılarak

---

[54] Sonyel R. Salahi, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, TTK Yayınları, Ankara, 1987, Cilt : I s.213.

[55] Sonyel R. Salahi, **a.g.e**, s. 29.

[56] Noel E.W. Charles, **Kürdistan 1919 Binbaşı Noel'in Günlüğü**, Çev: Bülent Birer, Avesta Yayınları, İstanbul 1999, s.147

[57] Noel E.W. Charles, **a.g.e.** (içinde)

halk arasında bunu şiddetle reddedilmesi ve bu girişimlerin Cemiyetler Kanunu'na uygun olmaması nedeniyle sözü geçen cemiyet kapatılarak vilayetçe yasal takibat yapılmakta bulunmuştur"[58] diye telgraf göndermektedir.

Kürdistan Teali Cemiyeti ise Wilson Prensiplerinin "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" ilkesi üzerine Walter Lipmann tarafından oluşturulan yaklaşımı uyarınca ortaya çıkıyordu. Emin Ali Bedirhan ve Şeyh Ubeydullah'ın oğlu Ayan Meclisi Mebusu Abdülkadir tarafından kurulan bu cemiyet de yine emperyalist prensiplerin temsilciliğini yapıyordu. Hem Emin Ali Bedirhan hem de Abdülkadir'in baba ve dedeleri Osmanlı'ya karşı ayaklanmış ve daha sonra af dileyerek başka görevlerde Osmanlı'ya itaat etmiş kişilerdi. Kurucularının tamamı Binbaşı Noel'in tespiti gibi batı kaynaklı eğitim almış kişilerden oluşuyordu. Öyle ki Kürdistan Teali Cemiyetini Kürtçülük akımının temsilcileri bile "Görüldüğü gibi devrimci bir tarafı yok! Kürt Ulusal Hareketinin liderleri kurulu düzende belirli yeri olan şahsiyetlerdi. Hemen hepsi de orduda olsun, Osmanlı devlet aygıtında olsun yüksek düzeydeki kadrolara dâhildiler" [59] şeklinde açıklıyordu. İstanbul merkezli bu örgütler fildişi kulelerinden halklarını özgürlük için örgütlemeye çalışırken İngilizlerin işgali altında bulunan Musul-Kerkük havalisinde insanlar İngiliz işgaline karşı direnişe başlamıştı.

İKİNCİ BÖLÜM
ÖZDEMİR BEY PROJESİ

Yabancı çizmeleri altında ezilen Osmanlı topraklarında artık herkes Türklerin ne zaman Ortaasya bozkırlarına sürüleceğini tartışıyordu. Aynı dönemde Mustafa Kemal Paşa'nın Dolmabahçe Sarayı açıklarına demirlemiş işgal zırhlıları için "geldikleri gibi giderler" sözünü maiyeti duyuyordu. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları 19 Mayıs 1919'da Samsuna vardıktan sonra yaptıkları işlerin başında yurdun dört bir köşesinde direnişe başlamış kuvvetleri örgütlemek olmuştur.

Bu örgütlenmede elbette ki Musul-Kerkük havalisindeki direniş hareketleri ile irtibat halinde olup yerel kuvvetlerle ilgilenme de söz konusuydu. Mustafa Kemal Paşa daha Amasya'da iken İvedi ve şifreli olarak 18 Haziran 1919'da Edirne 1. Kolordu Komutanı olan Cafer Tayyar Bey'e yazdığı telgrafta bağımsızlığı kastederek "bu yüce hedef için Müdafaai

---

[58] Atatürk Mustafa Kemal, **Nutuk**, TTK Yayınları, Ankara 1989, Cilt III, s. 1209 Belge No: 8

[59] Kutschera Chris, **Kürt Ulusal Hareketi**, Avesta Yayınları, İstanbul, 2001, s. 39

Hukuk-ı Milliye ve Reddi İlhak Cemiyeti'nin unvanı kabul edilmiştir. Anadolu'daki örgütler ve bucaklara değin genişliyor. İngiliz himayesinde bağımsız bir Kürdistan kurulması yolunda İngiliz propagandası ve bunun yandaşları da bertaraf edildi. Kürtler ve Türkler birleşti"[60] ifadesiyle bölgeye olan ilgisini daha Milli Mücadelemizin başında ortaya koyuyordu.*

Mustafa Kemal Paşa planladığı istiklâl mücadelesini Musul-Kerkük havalisinde de yerleştirmek için 13 Ağustos 1919 tarihinde Şeyh Mahmud'a yöresinde örgütlenmenin genişletilmesi ve İngiliz propagandalarına kanılmaması gerektiğini anlatan bir mektup gönderdi.[61] Bu mektubun ilgili alanda Simiko veya Seyit Taha'ya gönderilmemesinin asıl sebebi Şeyh Mahmud'un İstanbul merkezli Kürt kulüpleri kurulurken bölgede İngilizlere karşı hatırı sayılır bir direniş hareketi başlatmasıydı. Ancak İngiliz propagandasına kanılmaması hususunun Mustafa Kemal Paşa tarafından özellikle hatırlatılması da Şeyh Mahmut'un da ilk bölümde anlatmaya çalıştığımız yörenin kadim özelliğine sahip olduğunun Başkomutan tarafından son derece iyi bilinmesinden kaynaklandığı düşüncesindeyiz.

2.1. Şeyh Mahmud ve Aşiretlerin İngilizlere Karşı Direnişi

İngilizlerin Irak'ın Kuzeyini işgal etmesiyle birlikte buna yandaşlık eden aşiret reislerinin yanı sıra bu duruma ayak direyen pek çok aşiret reisi de olmuştur. Özellikle bölgede İngilizlerin bölge halkının yaşam tarzlarını görmezden gelen ve onları horlayan tavırları büyük rahatsızlıklara sebebiyet vermiştir. Bu durumun rahatsızlığı dolayısıyla da İngilizlere karşı ilk silahlı mücadeleyi başlatan Şeyh Mahmud olmuştur.

Şeyh Mahmud da aslında İngilizlerden beklediği ilgiyi ve alacağını tahmin ettiği mevki ve makamları alamadığı için direnişe başlamışsa da ilerleyen zamanlarda halktan aldığı gücü de fark ederek direnişinin mahiyetini devletine bağlılık olarak belirlemiştir. Şeyh Mahmud'un bu derece destek görmesinin başlıca sebepleri Berzenci ailesinin mensubu ve lideri olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kendisine çok derin bir siyasi ve askeri nüfuz kazandırmaktadır. Bununla birlikte kendisi hakkında ortaya atılan kurşun işlemediği ve dedesi Kak Ahmet gibi başkalarının düşüncelerini okuduğu gibi söylentiler de cahil halk üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır.[62]

---

[60] Atatürk Mustafa Kemal, **Nutuk**, TTK, Ankara 1989, Cilt I, s. 29 Belge :19.

* Bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere İngiliz veya herhangi bir yabancı devlet himayesinde bölgede kurulma olasılığı olan bir Kürt devleti Türkiye'nin resmi devlet politikasına tamamen zıttır.

[61] Atatürk, **a.g.e**, Cilt III. S:1281 Belge: 51.

[62] Kutschera Chris**, Kürt Ulusal Hareketi,** s. 83

İngilizler bu son derece zor coğrafyada bölgeye çok iyi bilen ve nüfuzu geniş aşiret reisiyle silahlı olarak çok fazla mücadele edemediler. Daha önceleri de bölgede çok defa yaptıkları gibi sorunu siyasi yollardan halletmeye çalıştılar ve Şeyh Mahmud'a Güney Kürdistan'ın hükümet başkanlığını teklif ettiler. Ancak Şeyh Mahmud bu öneriyi İngilizlerin kuklası olmak kaydıyla gerçi çevirdi ve Türkler'e bağlı kalmak istediğini beyan etti. Şeyh Mahmud'un bu davranışının en temel sebebi bölgede Osmanlı idaresine bağlı yaşamak isteyen insanların desteğini sağlayabilmektir. Ayrıca Osmanlı idaresinin bölgeden çekilmesinden sonra başsız kalan halk da Şeyh Mahmud'u böylelikle kendisine bir lider olarak kabul ediyordu.

Şeyh Mahmud, Özdemir Bey'in değerlendirmelerine göre, çok saf ve temiz bir Müslüman olmakla birlikte ileri görüşü olmayan bir kabile reisidir. Bir dönem Sultan Abdülhamit'in misafiri olarak Osmanlı sarayına geldiği ve burada az da olsa devlet ananesi ve görgüsü kazandığı bilinmektedir.

Şeyh Mahmud direnişe başlayınca Hemvan, Merivan, Pişdar gibi aşiretler kendisine destek vermişlerdir. Bu aşiretler kendi bölgelerinin dağlık olmasından da faydalanarak vur-kaç taktiğiyle İngiliz kuvvetlerine verdikleri baskınlarla ağır kayıplar verdirmişlerdir.

İngilizler Şeyh Mahmud'u alt edebilmek için kendisine destek veren bütün aşiretlerin meskûn bulundukları yerleri hava saldırılarıyla tahrip etmeye başladılar. Düzenli olarak gerçekleştirilen bu saldırılar ile birlikte Türk aleyhtarı olan Pişdar aşireti ve reisi Ebabekir Ağa'yı da Şeyh Mahmud kuvvetlerine saldırttılar. En sonunda Süleymaniye ile Kerkük arasında bulunan Bazban geçidinde Şeyh Mahmud esir alındı. İngilizler Şeyh Mahmud'u derhal Kuveyt'e gönderdiler. Böylece Irak'ta direniş hareketlerinin sona ereceği ve siyasi oluşumlarını rahatça yapabilecekleri ümidini taşıyorlardı.

Ancak 1919 yılında Şeyh Mahmud'un önderliğinde başlayan bu direniş hareketi, Erzurum ve Sivas kongrelerinin toplanması ve Musul havalisinde de Misak-ı Millî'nin duyulmasıyla yeni bir hal aldı. Süleymaniye, Musul Kerkük gibi bölgelerde Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri ihdas edildi. Aynı dönemde Güneydoğu Anadolu'da başlayan direniş hareketleri de bölge halkına ilham kaynağı oldu. Aşiret üyelerinin Şeyh Mahmud'u neredeyse insanüstü özelliklere sahip biri olarak gördüğünü bilen Türkler, onların dini hislerini tahrik etmek için İngilizlerin Şeyh'i aç bıraktığını namaz, abdest gibi dini vecibelerini yerine getiremediğini yaydılar.

Tabii olarak İngilizler de karşı propagandaya başladılar. Halkın Türkiye ve Mustafa Kemal Paşa taraftarlığını ortadan kaldırmak için Mustafa Kemal Paşa hakkında idam kararı

alındığı söylentisi yayılıyordu.[63] Ancak her şeye rağmen İngilizlerin kendilerine taraftar olan aşiret mensuplarının yaptıklarını görmezden gelmeleri ve diğer aşiretler karşısında onları alenen kayırmaları pek çok aşiret reisinde rahatsızlığı had safhaya getirdi.

İngilizlerin bu vurdumduymaz tavırları sonucunda Revanduz ve Zibar (Zebar) civarında Müdafa-i Hukuk Cemiyeti ve Türkiye yandaşı aşiretlerin başlattığı çok önemli ayaklanmalar gerçekleşti. Her aşiret reisi kendisine Şeyh Mahmud'u örnek alarak şöhret ve mevki sahibi olmak istiyordu. Bu süreç zarfında III. Ordu ve Elcezire Cephesi Kumandanı Nihat (Anılmış) Paşa Kürt aşiretleri dışında milliyetçi Arap'larla da işbirliği haline geçiyordu.[64] Sürücü aşireti reisi Şeyh Rakıp Cavit, Revanduz eşrafından Bavıl Ağazade, Şevket, Jandarma subayı Nuri, Şeyh Emin Efendiler gösterdikleri faaliyetler neticesinde İngilizleri Revanduz'dan çıkarmayı başarıyorlardı. Bunun üzerine bölgede Türkiye'ye bağlı bir millî bir hükûmet oluşturuldu. Revanduz hükûmeti temsilcileri Elcezire Cephesi komutanı Nihat Paşayı ziyaret ederek kendisinden bölgeyi işgal etmesini istediler. Nihat Paşa cephe komutanlığı istihbaratı memurlarından Mülkiye Kaymakamı Remzi (Özbek) Bey'i bir heyet ile Revanduz'a gönderdi. Heyet yaptığı çalışmalar sonucunda bölge halkının İngilizlere karşı ve Türkiye taraftarı olduğunu cephe komutanlığına bir raporla bildirdi. Aynı rapor ivedilikle Ankara'ya gönderildi.

Bu süre zarfında Surçi ve Zibar aşiretleri İngiliz kuvvetleriyle girmiş oldukları müsademelerde başarılı sonuçlar almaya devam etmekteydiler. İngilizler piyade gücüyle aşamayacaklarını anladıkları bu sorunu 1921 yılında hava destekli bir operasyonla Babaçiçek geçidinde çözmeye çalıştılar. Ancak çok ağır zayiat vererek geri çekildiler.

Yüzyıllardır devam eden ve birinci bölümde çözümlemeye çalıştığımız bölgenin adı konmamış kuralları tekrar devreye girerek, 1921 yılının sonlarına doğru İngiliz taraftarı Kürt aşiretlerinin İngiliz karşıtlarına saldırmasına yol açtı. İngilizler Pişdar aşireti reisi Ebabekir Selim, Navdeşt Aşireti reisi Behlul ve Balek aşireti reisi Şeyh Mahmud'u satın aldılar. Bunun dışında o tarihte İngiltere'nin Mezopotamya Sivil Komseri Wilson da toplu tutuklama ve idamlara başladı.[65]

Bu hareketler Türkiye taraftarı aşiretleri oldukça zor duruma düşürdü. Revanduz ile Türkiye arasındaki irtibat tamamen kesildi. İngiltere direnişi geçici olarak bastırdığında 450

---

[63] Öke Mim Kemal, **Musul ve Kürdistan Sorunu 1918–1926**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1992, s. 79.

[64] Öke Mim Kemal, **a.g.e**, s.79.

[65] Öke Mim Kemal, **a.g.e** s.80.

ölü olmak üzere toplam 2000 kişi zayiat vermiş durumdaydı. İngiliz basını da hükümet üzerinde büyük baskı oluşturuyordu. İngiliz Hükümeti de Mezopotamya Sivil Komiseri Wilson'ı görevden alarak yerini Sir Percy Cox'u Yüksek Komiser olarak Bağdat'a atadı.

Özdemir Bey müfrezesi böyle bir ortamda bölgedeki aşiretlerin büyük çoğunluğunun Türkiye'ye bağlanma isteği bulunduğu bir dönemde Revanduz'a gönderildi. Müfrezenin gelişiyle birlikte İngilizlerin lehine çalışan Pişdar, Navdeşt ve Balek aşiretlerinin de harekât alanı kısıtlandı. Millî hareket yeni bir kan ve enerji kazandı.

2.2. Özdemir Bey Müfrezesinin Revanduz'a Hareketinden Önce Uluslararası İlişkiler

Musul-Kerkük havalisinde ortaya çıkan Türk devleti yanlısı ve İngiliz karşıtı hareketlenmeler İngiliz hükûmetinin başını uzun süre ağrıttı. Bununla beraber Yunanlılara karşı kazınılan İnönü zaferleri de millî kurtuluş mücadelesi için büyük moral kaynağı olmuştur.

Musul-Kerkük havalisindeki karışıklığın önünü alamayacağı kaygısını taşıyan İngiliz hükûmeti bir dizi önlem alabilmek için harekete geçti. Bölgenin sorumluluğu her ne kadar Hindistan Müstemleke Bakanlığına bağlıysa da yeni atanan Komiser Sir Cox ile Churchill fikirleri uyuşması hasebiyle birlikte hareket etme kararı aldılar. Cox Londra'ya gönderdiği ilk raporunda öncelikli olarak Faysal'ın Irak krallığına talip olduğunu açıklamasını ardından da Seyyid Talip'in içişleri bakanı yapılmasını öneriyordu.[66] Ancak daha önceden Sykes-Picot anlaşmasına göre Fransa ile ortak emelleri bulunan İngiltere bu davranışıyla Fransa'nın desteğini tümüyle kaybedeceği korkusuna kapılarak planı uygulamayı erteledi.

Churchill'in isteğiyle 26 Şubat 1921'de Sömürgeler Bakanlığında Binbaşı Noel, Lawrence ve Wilson'un de bulunduğu bir toplantı düzenlenir. Bu toplantı neticesi Irak'ın gelecekteki yönetim biçimi hakkında kararlar alınır. Aynı ekip 1921 Mart'ın da Kahire'ye gider ve Irak'ın manda, koloni ya da özerk bir yönetime sahip olacağını, Irak devlet başkanının tayini ve Musul meselesinin halli konularını kararlaştıran bir toplantı daha yaparlar. Irak devlet başkanının Faysal olması konusunda karar alınan toplantıda asıl fikir ayrılığı Musul meselesi konusunda çıkmıştır. Cox, Musul'un Irak'a dâhil edilmesini savunurken Lawrence ve Noel Musul'da kurulacak olan bir Kürt devleti'nin Mustafa Kemal Paşa ile Arap Irak'ı arasında bir tampon bölge oluşturacağı görüşündeydi. Yine de bu karar bir süre daha sürüncemede bırakıldı. Faysal 29 Haziran'da Bağdat'a gelir ve göstermelik bir

[66] Öke Mim Kemal, **a.g.e**, s.86.

referandum hazırlanır, İngiliz ve Irak idarecilerinin bütün baskılarına rağmen Musul halkı bu referanduma katılmaz. Wilson 6 Mayıs 1921 tarihli bir bildiriyle bölge halkından "İngiliz otoritesi" altında kalmak koşuluyla nasıl bir yönetim istediklerini soruyordu.[67] 23 Ağustos'ta Faysal, Musul bölgesinin hiç desteği olmadan kral olur.

Irak'taki Arap milliyetçiler de Faysal'ın kral olmasından memnuniyet duymuşlar ve Irak'ın derhal bağımsızlığını ilan etmesi için mücadeleye devam kararı almışlardır. Oysaki Faysal kendisinin bir oyuncak olduğunu Cox'a tüm içtenliğiyle "Arap milliyeti doğrultusundaki şahsî düşüncelerime rağmen, ben İngiliz siyasetinin bir aracıyım. Benimle Majestelerinin Hükûmeti aynı gemideyiz, beraber batar, beraber yüzeriz" diyordu.

Bu gelişmelerle birlikte Türk kuvvetlerinin kazanmış olduğu zaferler İngiltere'yi Ankara'daki Türk hükûmetini dikkate almayı zorluyordu. İngiltere'de bir dizi görüşme gerçekleştirmek üzere zamanın Dışişleri bakanı Bekir Sami Bey başkanlığında bir Türk heyeti bulunuyordu. Bu görüşmelerde Elbette ki gündeme gelen konulardan biri de Musul sorunu olmuştur. 16 Mart 1921'de Bekir Sami Bey ile Lloyd George Avam kamarasında bir araya gelerek Türkiye ile İngiltere'nin geleneksel dostluğunun yeniden tesisi için bir görüşme yaptılar. Geleneksel Türk İngiliz dostluğunun yeniden tesisi Mezopotamya'daki çıkan karışıklıklara Türk desteğinin kesilmesi şartı ile kurulabilirdi. Lloyd George bu desteğin kesilmemesi durumunda kendilerinin de Yunanlıları desteklemek zorunda kalacaklarını diplomatik bir dille Bekir Sami Bey'e iletti. Bekir Sami Bey de tamamen şahsi düşüncesi olarak İngiltere'nin dostluğunu Musul bölgesine değişmeyeceklerini bildirdi.

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta "Efendiler, Bekir Sami Bey resmî görüşmeler ve konuşmalar dışında, sırf şahsi olarak da Lloyt Corc ile buluşmuş. Aralarında, söylenen sözler steno ile yazılmış. Bu tutanak imza da edilmiş."[68] İfadesiyle dışişleri bakanını eleştiriyordu. Çünkü İngiltere'nin dostluğu için Musul vazgeçilebilecek bir durumda değildi.

İngiliz istihbaratının İstanbul masası başkanlığı 11 Nisan 1921'de Mustafa Kemal Paşa'nın bazı yerel liderlere ilişkisi olduğu hakkında çok ayrıntılı bir rapor hazırladı. Bu rapora göre Şeyh Senusî Mustafa Kemal Paşa'nın emirleriyle Mezopotamya ve Arabistan'ı dolaşarak bölge için destek arayacaktı. Bu girişim üzerine Cox her ne pahasına olursa olsun, Londra konferansı hükümsüz kaldığı takdirde Musul için Türklerle çatışacaklarını bildiriyordu.

---

[67] Kutschera, **Kürt Ulusal Hareketi,** s.75

[68] Atatürk, **Nutuk,** Cilt:II s.787.

İngilizler Yunan kuvvetlerinin daha rahat manevra alanına sahip olması için aşiretleri ayaklandırma girişimlerine de başladılar. Sir Horace Rumbold, Curzon'a bu konuda girişimlere başladıklarını bildiren 11 Mayıs 1921 tarihli bir şifre mektubu gönderdi. İngilizlerin bu girişimleri ile birlikte Bedirhan ailesi yine sahneye çıktı. 25 Mayıs 1921'de Emin Ali ve oğlu Celadet, "İngiliz Yüksek Komiseliği'nde Mr. Ryan'ı ziyaret ederek Kemalistlere karşı Kürtleri ayaklandırmak için Yunanlılarla ilişki kurduklarını açıkladılar; bu amaçla Musul'a gitmek için izin istediler; isyan hareketlerinin İngiliz bölgesinde hazırlanıp hazırlanamayacağını sordular. Ryan, Musul'a gidebileceklerini ama şu sırada ayaklanmayı başlatmanın uygun olmayacağını söyledi. Ryan ziyaretiyle birlikte eş zamanlı olarak Batılı işgalci devletlerle ilişkilere giren bu derebeyi çocukları İstanbul'daki Yunan Yüksek Komiseri ile de görüşüyorlardı. Emin Ali ve kardeşi Hamid Yunan Yüksek Komiseri Kanellopoulus'u ziyaret ederek destek istiyorlardı. Yüksek Komiser Yunan Başkanı Venizelos'a Kürtleri desteklemesi tavsiyesinde bulunuyordu. Emin Ali ve Hamid ayrıca Rum Kilisesi mensuplarından Votsis'le de görüşerek birlikte çalışma önerisinde bulunuyorlardı.[69]

Bu görüşmelerin sürdüğü zaman zarfında Sir Cox Kahire konferansında alınan bütün kararları Türkler'in kendilerine dost olduğu varsayımı üzerinden oluşturulduğunu ancak artık durumun tam tersi bir hal aldığını Sömürgeler Bakanlığı'na yazdığı raporda belirtiyordu. Cox, Musul bölgesinde Wilson'ın yaptığı hatayı yapmayarak bölge aşiretlerinin gelenek ve göreneklerine saygı gösterme yolunu tercih edeceğini açıklıyordu. Sir Cox'un en temel endişeleri, Bağdat ile Türkiye arasında kurulmaya çalışılan bu yapay devletçiğin İngiliz fonlarından alacağı yardımların Arapları rahatsız etmesiydi. Bu durum Arapları harekete geçirecek ayrıca Türklerin de duruma kayıtsız kalması beklenemeyecekti. Cox'a göre ayrıca bölgede yapılmaya çalışılacak olan bir ayrıştırma başarısız olabilirdi çünkü Türkmenlerle Kürtler arasında kesin etnik sosyolojik ayrımlar bulunmadığı için ırkî olarak siyasi hudut belirmek mümkün olmayabilirdi.[70]

Bu gelişmeler devam ederken Londra Türklerin Sakarya zaferiyle sarsıldı. Büyük destek verdikleri Yunan kuvvetlerinin tüm lojistik ve taktik üstünlüklerine rağmen Türk kuvvetlerine yenilmesi yeni bir dönemin de habercisi oluyordu. İngilizler bu durumu kendi lehlerine çevirebilmek amacıyla derhal Faysal ile Mustafa Kemal Paşa'yı bir araya getirme kurguları oluşturmaya çalıştır. Ayrıca Fransızların da artık Ankara ile görüşmeler yapıyor

---

[69] Sarıhan Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, Öğretmen Yayınları, Ankara 1986, C:III, s.529.

[70] Öke**, Musul Kerkük Meselesi Kronolojisi,** s.89.

olması bu durumu biraz da zorunlu hale getiriyordu, zira Güney Cephesi artık İngilizler haricinde düşmandan arındırılıyordu.

Sir Percy Cox ve yardımcısı Young'ın Kral Faysal'la görüşmeleri devam ederken Bedirhaniler de durumdan vazife çıkarıp harekete geçmişlerdi. Halil Bedirhan, İngiliz ve Yunanlılarla temasa geçerek oluşturduğu ilişkileri bölgede isyan çıkarma bahanesiyle Yunanlılardan silah sözü alarak İngilizlerden de İstanbul Zarini Bankası aracılığıyla aldığı 10.000 lira ile güçlendiriyordu. Halil Bedirhan'ın teklifiyle sivil giyimli İngiliz subayları da Bedirhanların yanında yer alıyordu. Cox bu durumu desteklemişti ancak herhangi bir başarısızlık durumunda İngiliz hükûmeti bu şahısların kendilerinin talimatı ile hareket etmediğini açıklayacaktı.[71]

Faysal ile Mustafa Kemal Paşayı buluşturmaya çalışan Cox'a gelen cevabi yazı Irak'ın İngiliz mandası altında bulunduğu ve Faysalın yapacağı her türlü anlaşmanın da İngiltere'yi bağlayacağı yönündeydi. Ayrıca Faysal'ın Cox'tan beklediği Musul'dan Bağdat'a yapılacak olası bir saldırıda İngiltere'nin kendisine yardım edip etmeyeceği ve İngiltere'nin Musul'daki kargaşaları sona erdirip erdirmeyeceği soruları da hayır olarak yanıtlanmıştı. Faysal Asya Müslümanları Federasyonu projesinden haberdardır. Almış olduğu olumsuz cevaplar kendisini endişeye sevk eder. Çünkü Türkler'in kuzeyden, Sovyetlerin ise İran üzerinden ortak bir harekâtla Irak'ı ablukaya alıp İngiliz hâkimiyetini ortadan kaldırabilecekleri ihtimalini bilmektedir.

Bu gelişmeler ışığında İngilizlerin pek de hoşlanmadıkları bir öngörüleri olan Mustafa Kemal Paşa'nın Yunanlıları yendikten sonra Fransızlardan temizlenmiş olan bölgenin Musul kesimi üzerine bir harekât yapma ihtimali gerçekleşir.

2.3. Özdemir Müfrezesinin Oluşturulması ve Revanduz'a İntikali

Bütün bu yerel ve uluslararası gelişmelerle birlikte Türkiye'nin Misak-ı Millî sınırları içinde bulunduğunu ilan ettiği bölgeye artık müdahale etmesi kaçınılmaz olmuştu. Ancak aynı dönem içinde İngilizlerle müzakerelerin devam ediyor olması Türk Silahlı Kuvvetlerini[*] o bölgeye resmi bir harekât yapma konusunda kısıtlıyordu. İşte bu yüzden Kaymakam (Yarbay) Özdemir Bey bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından görevlendirilerek bölgede Türkiye devletinden habersizmiş gibi faaliyetlerde bulunacaklardı. Bu operasyonlar dizisinin

---

[71] Öke**, a.g.e.** s.92

[*] Türk Silahlı Kuvvetlerinin resmi kuruluş tarihi M.Ö. 209 olduğu için bu kavramın kullanılmasının doğru olacağı düşünülmektedir.

yürütülmesi için oldukça zor bir durumdu. Ancak Özdemir Bey'in gayri nizami harp konusundaki tecrübesi bu sorunu aşmaya yeter durumdaydı.

Bu harekâtın zorluğu sadece örtülü olarak icra edilmesi değildi. Bununla birlikte bölgenin zor coğrafi koşullarına ve iklim yapısına da karşı koymak gerekecekti. Özdemir Bey müfrezesinin konuşlanacağı Revanduz bölgesi son derece dağlık ve sarp bir bölgedir. Kuzey'inde Hakkâri dağlarının Güney ve Doğusu'nda ise İran sınır dağlarının batı versanları teşekkül etmiştir. Bunların bitişinde kuzey batıdan güney doğuya akan Büyük Zap suyu Revanduz'dan itibaren kuzey batıdan güney doğuya yönelerek bölgeyi ikiye ayırır. Bölgenin doğu kesimi engebeli bir arazi yapısına sahiptir ve dar geçitler mevcuttur. Bölgenin bu kesiminde harekât icra etmek oldukça zordur. Bölgenin Batı kesimi ise harekâta elverişlidir.

Bölgede ortalama yükseklik 2000 m.dir. Irak sınırından çıkıp batıya akarak Büyük Zap suyuna dökülen Revanduz çayı, bölgeyi kuzey ve güney olarak ikiye ayırır. Ranya ve Köysancak nahiyelerinde yükselti azami 200 m.dir. Revanduz bölgesinin Türkiye ve İran ile olan bağlantısı sarp dağlardan ve akarsuların açtığı gediklerden yapılır. İkmal yolları kısıtlıdır. Revanduz ile Türkiye arasında en önemli ikmal yolları Revanduz-Şemdinli-Hakkâri ve İmadiye-Hakkâri istikametleridir. Revanduz'la İran arasında da Revanduz-Gelişin Gediği-Uşnu yolları ile Revanduz-Kanşim Gediği-Savcubulak(Mahabat) yolları önemli ikmal yollarıdır. Musul-Erbil-Köysancak-Ranya-Süleymaniye yolu bölgenin en önemli araç yoludur.[72]

Revanduz; Musul, Kerkük, Süleymaniye ve Savcubulak gibi önemli yerleşim birimleriyle bağlantısı ve ticari ilgisi bulunduğu için önemli bir bölgedir. Ayrıca bölgenin batısı ve güneyine tekabül eden alanda zengin petrol yatakları bulunur. Bu bölge petrol kaynakları bölgesine hâkim durumdadır. Dolayısıyla bu alana sahip olan petrol bölgelerine de sahip olur.[73] İşte tarif edilmeye çalışılan bu sebeplerden dolayı bu son derece zor araziye Özdemir Bey müfrezesinin gönderilmesi kararlaştırılır.

1.02.1338 (1922) tarih ve 2. Şube, 717 sayılı Mustafa Kemal Paşa'nın şahsi imzası ile Özdemir Bey bölgede harekâtı gerçekleştirmek üzere resmen görevlendirilmiştir.[74] Mustafa Kemal Paşa'nın Özdemir Bey'e vermiş olduğu emirin başlıca temeli Kral Faysal'ın yukarıda

---

[72] **Kroki I. Kaynak Türk İstiklâl Harbi Güney Cephesi**

[73] Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi**, Türk İstiklâl Harbi Güney Cephesi, ,** Ankara 1966, Cilt:IV S.266

[74] Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, **a.g.e.** s.267

anılan faaliyetlerine başlamış olmasıdır. Emre göre Özdemir Bey kendi emrine verilen kadro ile Kral Faysal'ın bölgedeki hareketlerini engellemekle görevlidir.

Görevlendirilen Özdemir Bey Müfrezesi Musul ve havalisinde gayri nizami harp teknikleri uygulayarak Faysal ve ona destek veren İngilizlerin planlarını bozmaya yönelik faaliyetler gösterecektir. İngilizlerle görüşmelerin devam etmesi nedeniyle de bu harekâtı kendi inisiyatifi ile düzenliyormuş gibi görünecektir. Mustafa Kemal Paşa verdiği emrin ikinci maddesinde açıkça İngilizlerin Irak'ın idaresini ve siyasi durumunu benimsediğini, siyasi durum dolayısıyla millî hükûmetin İngilizlerle olası bir görüşme başlatma ihtimali bulunduğundan Özdemir Bey'in uygulanmasını üstlendiği vazifeyi özel bir içerikle ve kendi kişisel teşebbüsü şeklinde idare etmesi gerektiğini şimdilik kaydıyla uygun gördüğünü açıkça belirtmiştir.

Özdemir Bey'in müfrezesine tayin edilecek subay ve eratın mümkün mertebe Türk askerî üniforması giymemesine özen gösterilmiş hattâ savaş sırasında Türkiye'ye sığınan Kuzey Afrikalı askerler Özdemir Bey'e erat kadrosunda maiyet olarak verilmiştir. Bu hareketten amaç bölgeye intikal edildiğinde karşı servis elemanlarının Türklerin bölgeye geldiğine kanaat getirmeleri olasılığını azaltmaktır. Müfreze, emrin dağıtım cetvelinden de anlaşılacağı üzere El Cezire Cephesi Komutanlığına bağlı olarak vazife ifa edecektir. Bu tarihte El Cezire Cephesi Komutan'ı Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı dönemde kendisine yardımcı olan Cevat (Çobanlı) Paşadır. Cevat Paşa son derece tecrübeli bir asker olup ihtiyatlılığı ile tanınmıştır.

Özdemir Bey görevi aldıktan sonra Zaho yolu ile kendisinin başlatacağı harekâtı takviye etmek için ikinci bir harekâtın başlamasını da komutanlık makamına arz eder. Bunu yapmaktaki düşüncesi ikinci bir kol üzerinden başlatılacak olan bir harekâtın bölge hâkimiyetinin kazanılması için elzem olduğu idi. Elcezire cephesi komutanlığı harekâtın gelişim safhalarını göz önünde bulundurarak bu seçeneği kayıt altına aldı.

Özdemir Bey harekâta katılmak üzere seçtiği vazifelileri Ankara'ya davet etti. Bu şahıslar Özdemir Bey ile çeşitli akınlara katılmış daha önceden kendisinin tanıdığı ve güvendiği silah arkadaşlarıydı. Özdemir Bey'in tercih ettiği ve Başkomutanlıkça onaylanan kadro cetvelinde bir binbaşı, altı yüzbaşı, altı üsteğmen, dokuz teğmen, altı asteğmen, bir subay yardımcısı (şu anda böyle bir rütbe bulunmamaktadır) ve bir hesap memuru yardımcısı bulunuyordu. [75]

[75] Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi**, a.ge.** s. 267.

Özdemir Bey ve arkadaşları 9 Mayıs 1922'de Diyarbakır'a hareket ettiler. Elcezire Cephe Komutanlığına varıldığı zaman müfrezenin erat ve silah ihtiyacı da karşılandı ve Cevat Paşa ile Özdemir Bey harekâtın esasları üzerine bir değerlendirme toplantısı yaptılar buna göre;

"Özel teşebbüs ile hareket etmesi gereken Özdemir Bey Müfrezesi, Misak-ı Millî sınırları içinde kalan bölgelerin Faysal tarafından işgaline engel olacaktır.

Bu amacı sağlamak için, en elverişli yer Revanduz bölgesidir. Görevin başarıyla yapılabilmesi için, subay ve erlerin aşağıdaki esaslara bağlı kalması şarttır. Aksi takdirde memleket için zararlı sonuçlar meydana gelebilir.

a. Müfreze, ciddi ve sıkı bir disiplin altında bulundurulacak ve eğitimle meşgul olacaktır.

b. Halkı Türk Hükûmetine bağlamak için son derece eşit muamele yapılacaktır.

c. Vazife zamanında ve vazife dışında halka iyi muamele yapılacaktır.

d. Bölge halkının dinî inançları taassup derecesinde kuvvetli olduğundan subay ve erler, dinî esaslara bağlı kalacaklar ve gerektiği zaman da halk aydınlatılacaktır.

e. Revanduz'da yapılacak yerli teşkilâtta halkın ve özellikle aşiret reislerinin düşünceleri sorulacaktır.

Halkla yapılacak görüşmelerde, İngilizlerin İslâm birliğini parçalamak ve bu suretle memleketlerini işgal etmek amacını güttükleri ve Faysal'ın da tamamen İngiliz isteklerine göre hareket ettiği, açık olarak anlatılmalı; Süleymaniye'de bulunmakta olan Nemrut Mustafa'nın[*] kurduğu cemiyetin İngiliz çıkarlarına çalıştığı açıklanmalıdır.

Müfreze, Hakkâri kanalıyla sıkı ve devamlı irtibatta bulunmalıdır. Bu başarı için esastır"[76]

Bu talimatlardan da anlaşılacağı üzere Özdemir Bey Müfrezesinin tek görevi bölgede silahlı mücadele yapmak değil aynı zamanda siyasi bir alt yapı hazırlamaktır. Donatılan müfreze Diyarbakır'daki Elcezire Cephe komutanlığından 15 Mayıs 1922'de ayrılarak 23 Mayıs'ta Siir'te vardı. Buradan aldıkları lojistik ve mühimmatla 28 Mayıs 1922'de Meydan Çarşıya geldiler.

İngilizlerin uzun süreden beri devam eden bölgedeki propagandaları neticesinde Müfrezenin yolu üzerindeki aşiretler çeşitli karışıklıklar çıkarıyordu. Mervan'dan Şırnak'a kadar uzanan bölgenin kontrol altında tutulması gerekiyordu. Özdemir Bey yolu üzerindeki aşiretleri ziyaret ederek onları ikna yoluna gitti. İçlerinden sadece birini ikna edebilen

---

[*] Nemrut Mustafa İngilizlerin de kontrolüne girmiş Osmanlı devletinde Generalliğe kadar yükselip Âli Divan-ı Harp Reisliği (Askeri Mahkeme Başkanlığı) yapmış olan Kürt asıllı askerdir.

[76] Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi**, a.g.e.** s.268

Özdemir Bey gerekli yardımları alacağı sözünü aşiret reislerinden alarak 30 Mayıs 1922'de Beytüşşebap'a vardı. Buradaki aşiretlerle de görüşme yapan Özdemir Bey, yapılması muhtemel herhangi bir harekât söz konusu olduğunda lojistik destek sağlayacağı yolların güvenli olmasını amaçlıyordu. Müfreze 4 Haziran 1922'de Çölmerik'e vardı.

Özdemir Bey, Müfrezenin yolu üzerinde bulunan Nesturilerin İngilizler hesabına çalıştığını öğrendi. Yaklaşık 4000 kişilik bir Ermeni-Nesturi kuvveti bölgede harekâta hazır vaziyette beklemekteydi. Bu kuvvet de müfrezenin olası lojistik hattının üzerinde bulunuyordu. Bu hattın kesilmesinden endişe eden Özdemir Bey, Cephe Komutanlığına durumu bildirdi. Cepheden gelen cevabi yazı Özdemir Bey'in endişe duymaması gerektiği yönündeydi.[77]

Müfreze Cephe Komutanlığından uzaklaştıkça merkez ile muhabere konusu güçleşiyordu. Bu harekâtın genel sevk ve idaresini de etkileyecek önemli bir konuydu. Özdemir Bey I. Dünya savaşı sırasında bölgede terk edilmiş olan telgraf direklerinin varlığını tespit etti. Bu direkler Elcezire Cephesi komutanlığının uygun görüşü ve Hakkâri mutasarrıflığının desteği ile dikilerek Diyarbakır Şemdinli arasında iletişimin telgrafla yapılması sağlandı.

Revanduz'a hareket sırasında Özdemir Bey, yolu üzerindeki aşiretlerin reisi durumunda bulunan Lazkin ağa ile görüştü. Bu görüşmeden maksat Özdemir Bey'in Cephe komutanlığına bildirmiş olduğu Zaho üzerinden yapılacak olası harekâtta destek sağlamaktı. Lazkin Ağa'ya silah ve mühimmat verilmesi talebi Cephe komutanlığınca harekâtın akıbeti belli olmadığı için reddedildi.[78] Bu yazışmalardan da anlaşılacağı üzere Özdemir Bey'in tasavvurunda sadece Revanduz bölgesini Faysal kuvvetlerine karşı savunmak yoktur. Onun yaklaşımı ve siyasi faaliyetleri daha farklı ve geniş bir sahayı kapsayacak şekilde düşünülmüştür.

Özdemir Bey müfrezesi 15 Haziran 1922'de Diza'ya, 17 Haziran'da Şemdinan'a 19 Haziran'da da Banik'e vardı. Müfrezenin geçtiği her yerde halk sevgi gösterisinde bulunuyordu. Halk arasında bu müfrezenin öncü kuvvet olduğu ve Türkiye'nin bölgeyi

---

[77] 13.6.338 Tarih 1533 numaralı Cephe Komutanlığı Şifresi. Burada kullandığımız belge ve dokümanlar ilk defa Dr. Suat Akgül ve Sahir Uzel tarafından Musul-Kerkük Harekâtı adlı eserde kullanılmıştır. Dolayısıyla belge ve dokümanları sistematik bir biçimde bu konuda çalışan ya da çalışacak olan genç düşünürlerin ya da bilim adamlarının hizmetine sunmuş olmalarından dolayı büyük bir hizmet yerine getirmiş olduklarını burada özellikle vurgulamak istiyoruz. Bu belgeler ve dokümanlar bizim bu çalışmamızın, düşüncelerimizin temel hareket noktasını oluşturmuştur. Belgeler yayınlanmış olması nedeniyle kamusal nitelik taşımaktadırlar.

[78] 14.6.338 tarih ve 7448 numaralı şifre yazısı

yeniden ele geçireceği propagandası etkili olmuştur. Bölgedeki her türlü kanunsuz hareket müfreze tarafından engellenmiş ve geniş bir taraftar kitlesi kazanılmıştır. Bu olumlu hava içinde Özdemir Bey Cephe komutanlığı'na bölgede düzenli kuvvetler olmadan faaliyet göstermenin çok da iyi neticeler vermeyeceğini ve kendisine tahsis edilen kuvvetlerin genişletilmesi gerektiğini bildirir bir rapor yazdı.[79] Cephe komutanlığından gelen cevabi yazı önceki taleplerine gelen cevabi yazılarla benzerlik arz ediyordu. Yine harekâtın sonuçları görülmeden bu türlü bir faaliyette bulunmanın uygun olmayacağı cevabı verildi.[80]

Aslında Cephe komutanlığı açısından olaya bakıldığında bu faaliyetlerin reddedilmesi çok da haksız bir durum değildi. Çünkü harekâtın gidişi ve gereklilikleri daha belli olmamış üstelik müfrezeye verilen emre uygun kaynaklar tahsis edilmişti. Özdemir Bey'in yaptığı kaynak analizlerine göre talep ettiği lojistik ise daha geniş çaplı bir harekât için gerekli olacaktı ki bu İngiltere ile olası siyasi görüşmeler sırasında resmen mümkün değildi.

Özdemir Bey müfrezesi Cephe komutanlığından aldığı talimatları aynıyla yerine getirerek geçtiği yerlerde yerel örgütlenmeleri sağlıyor, vergi tahsili ve kolluk kuvvetlerinin nizamı ile ilgili faaliyetler gösteriyordu.

Müfreze 24 Haziran 1922 tarihinde Revanduz'a vardı. Özdemir Bey Revanduz'a varır varmaz teşkilâtlanmaya başladı. Cephe komutanlığının direktifleri doğrultusunda ve bölge insanın davranış biçimine yatkın olmasının avantajlarını kullanan Özdemir Bey kısa zaman içinde halk tarafından benimsendi. Uzun bir süredir otoritesiz bulanan halk kendilerine yönetici olarak gördükleri Özdemir Bey'i Mustafa Kemal Paşa'nın temsilcisi olarak görüyorlardı. Özdemir Bey halkın güvenini ve sevgisini o kadar kazanmıştı ki artık ona paşa diye hitap etmeye başlamışlardı. Özdemir Bey'in bölgede kurduğu teşkilât artık İran sınırlarına kadar dayanmıştı.[81] Uzun süre otorite ve adaletli bir yönetimden uzak kalmış olan bölgede İngiliz destekli aşiretler bile Türkiye lehinde düşünceler geliştirmeye başlamıştır. Mülki ve askeri teşkilatı çok kısa bir süre içinde oluşturan Özdemir Bey Revanduz ile Diyarbakır arasında bir telgraf hattı kurulması için de hazırlıklara başladı. Bu o dönemde Revanduz için çok yüksek bir teknoloji idi ve İngilizler ne böyle bir alt yapı ne de mülki idari teşkilat oluşturma yoluna gitmişlerdi. Özdemir Bey'e bu konuda yardımcı olmak üzere ilk olarak Pişdar Aşireti geldi.

---

[79] 19.6.338 tarih ve 16 numaralı şifre yazısı

[80] 27.6.338 tarih ve 1684 numaralı Cephe Komutanlığı şifresi.

[81] Remzi Özbek'in 12.12.345'te Özdemir Bey'e yazdığı mektup.

Bu aşiretlerin Özdemir Bey müfrezesine katılmalarının ve müfrezeyi desteklemelerinin önemli sebeplerinden biri İngilizlerin tutum ve davranışları ise bir diğeri de Simiko meselesiydi. Simiko, İran sınırları içinde yaşayan bir aşiret reisi idi. Söz konusu şahıs yönetimi altında bulunan kişilere oldukça sert muamelerde bulunuyordu. Simiko bölgeye kortu salmıştı. Zira İran kuvvetleriyle yapılan çatışmalardan galip olarak çıkmıştı. Ancak İran ve Türk hükûmetlerinden de oldukça çekinmekteydi. Zira İran kuvvetleriyle yaptığı çatışmalar bazı kaynaklara göre abartılsa da baskına uğramış ve destek alamamış bir kuvvetin yenilgisinden ibaretti.[82] Simiko, Özdemir Bey tarafından, nüfuzu altında bulunan köylerden ve aşiretlerin ikamet ettiği sahalardan başka hiçbir yer bilmiyor, dünyayı yalnız buralardan ibaret zannediyor, tabii olarak siyasî cereyanlardan, dünya olaylarından habersizdir" şeklinde değerlendiriliyordu. Tüm bunlara rağmen Simiko'ya bağlı 1500 kişi mevcuttu. Simiko başta İngilizler'le irtibat kurmaya çalıştı. Ancak Sir Percy Cox bu kişinin çok fazla işe yarayacağını düşünmediği için bu ilişkiyi sınırlı tuttu.[83] İnglizlerle olan görüşmeleri haber alan Özdemir Bey de konuyu Elcezire cephesine bildirdi. Aldığı cevabi yazıda "Simiko ile açıktan mücadele edilmesinin şu dönem için uygun olmadığı ancak nüfuzunun kırılması için de elden gelenin yapılması gerektiği" emri geldi.[84] Simiko'nun faaliyetleri ve amaçları hali hazırda Türk kuvvetleri tarafından zaten biliniyordu.

Özdemir Bey'in müfrezesi Revanduz'a varışından kısa bir süre sonra, bazı firar olayları yaşadı. Müfreze kadrosuna dâhil bulunan Araplar kendilerine daha çok para verileceği telkini ile İngilizlere hizmet etmek üzere kaçma girişiminde bulundular. Bu girişimleri her ne kadar sonuçsuz kalsa ve firariler idam edilse de Özdemir Bey için çok ciddi bir sıkıntı yarattı.[85] Özdemir Bey bu olaydan sonra harekâtın başarısı için gerekli olan insan kaynağının bölgede bulunan aşiretlerden temin edilmesi gerektiği hususunu değerlendirdi. Bölge aşiretlerinin kendi tarafına çekilmesi için gerekli olan en önemli kaynakların maddiyat ve maneviyat olduğu kanaatine ulaşmıştı. Bölge aşiretlerini etki altına almak için dini duygularını okşamak bir dereceye kadar yeterli olsa da bunu desteklemek için maddi olanaklar önemliydi. Bu hali hazırda günümüz için de geçerli olabilecek bir durumdur.

Ancak zorluklar için kurtuluş mücadelesi veren Ankara hükûmetinin İngilizler kadar maddi kaynağa sahip olması ve bu kaynağı bölgedeki faaliyetlerin yürütülmesi için tahsis

---

[82] Kutschera**, Kürt Ulusal Hareketi** s.69-71

[83] Kutschera, **a.g.e.** s.66

[84] 14..6.338 tarihli ve 1547 numaralı Cephe Komutanlığı Şifresi.

[85] 5.7.338 tarihli ve 20 numaralı Şifre

etmesi imkânsızdı. Oysaki bölge aşiretleri dini duygularını bir kenara koyup İngiliz altınlarının peşine düşmüş durumdaydılar. Özdemir Bey ise ortak dini duygulara güveniyordu.

Özdemir Bey'in kendisine taraftar etmek zorunda olduğu aşiretlere karşın, bölgeye varışından itibaren kendisine destek veren aşiretler de mevcuttu. Ancak bu aşiretler de birbirleri ile kan davaları, toprak anlaşmazlıkları, liderlik çatışmaları gibi konular yüzünden birbirleri ile anlaşmazlık içindeydiler. Bunların koordineli hale getirilmesi ve harekâta hazır tutulmaları da başlı başına bir sorun teşkil ediyordu.

Bu aşiretlerin ilki Sürücü aşiretidir. Bu aşiretin reisi Şeyh Rakıp idi; ancak kardeşi Şeyh Abdullah'ın da aşiretin idaresinde önemli bir yeri mevcuttu. Aşiret Revanduz-Musul arasındaki arazide mukimdi. Bu arazi Türk kuvvetleri ile İngiliz kuvvetleri arasında bulunduğu için Sürücü aşireti de iki kuvvet arasında adeta bir tampon görevi ifa ediyordu. Sürücü Aşireti İngilizlerle işgalin başından beri çatışma halinde olduğu için Türk kuvvetleriyle iyi ilişkiler içinde bulunmak aşiretin de menfaatine bir durumdu.

Diğer bir aşiret bugün de adını Irak'ın Kuzeyindeki siyasi olaylarda sıkça duyduğumuz Barzani Aşireti idi. Bu aşiret pek çok defa devlet kuvvetlerine isyan etmiş ve silahlı çatışmalara girmişti. Barzaniler, Asurîlerin bulunduğu alanda yaşadığı için Müfreze'ye bu açıdan destek veriyordu. Tabii olarak Barzaniler için de Asurîlerin karşısında kendisine destek olacak bir silahlı gücün bulunması kendilerinin menfaatine bir durumdu.

Aşiretlerin bir diğeri de yine Barzaniler gibi bugün de siyasi arenada isimlerini sıkça duyduğumuz Zebarilerdi. Zebarilerin o dönem reisi olan Faris Ağa, Türk Milli Kuvvetlerinin temsilcisi olan müfrezemize çok büyük hizmetleri dokunmuş bir şahıstır. Zebariler de Nesturilerin bölgesine karşı koruma görevi üstlenmiş tabii olarak kendileri de müfrezenin destekleriyle Nesturiler karşısında bir hâkimiyet kazanmıştır.

Bu sayılan aşiretlerden daha küçük olmak kaydıyla Balik aşireti de müfrezeye destek vermiştir. Harekâtın başlarında destek vermesine rağmen aşiret reisi Mahmud Ağanın çıkarlarının tersine dönmesi sebebiyle daha sonraları Müfrezeye büyük sıkıntılar yaşatmıştır.

Yukarıda sayılan aşiretlerin dışında hem büyük aşiretlerin baskılarından bıkmış hem de olası bir hükûmetin içinde yer alarak kendilerine siyasi bir konum elde etmek isteyen küçük aşiretler de Özdemir Bey müfrezesine destek vermişlerdir.

Bu tahlillerden de anlaşılacağı üzere dini ve milli duygular da dâhil olmak üzere her şey bölgede çıkar ve para hırsına tahvil edilmiş durumdadır. Her aşiret kendisinin daha doğrusu reisinin çıkarı olduğu yöne dönmeye her an hazırdır. Ne yazık ki bugünkü siyasi oluşumda da durumun bundan farklı olmadığını söylersek herhalde pek yanılmış sayılmayız.

Müfrezenin bölgeye intikalinden itibaren veya bir süre geçtikten sonra müfrezeye karış gelen aşiretler de mevcuttu. Bunların içinde en ilgi çekici olanları Balik aşiretidir. Zira müfrezenin ilk intikal ettiği dönemde destekçisi olun bu aşiret sonradan bu desteği çekmiştir. Şeyh Mahmud'un çıkarlarını karşılamayan Müfreze Balik aşiretini tabiri caizse İngilizlere kaptırmıştır. Balik aşireti Revanduz-Van yolu üzerindeki Şeyh Kâmil geçidi civarında mukim bulunduğu için de stratejik önemi haizdir.

Pişdar ve Navdeşt aşiretleri de Müfrezeye karşı konumda bulunan aşiretlerdi. Bu aşiretlerde Van-Revanduz-Musul yolunun üzerinde mukimdiler. Bu aşiretlerin konumları da stratejik önemi haizdi. Pişdar Aşireti Reisi Ebabekir, Navdeşt Aşiretinin reisi ise Behlül Ağalardı. Bu iki aşiretin toplam muharip gücü de 2000 civarında idi.

Bu aşiretler toplandığı takdirde önemli bir silahlı güce erişiyor olsalar da bölgenin geleneksel yapısı gereği birbirleriyle dost olabilecek konumda değillerdi. Özdemir Bey aşiretlerin bölgedeki yapısını iyi tahlil edebilecek bilgi ve deneyime sahip olduğu için, herhangi birinin sindirilmesiyle diğerlerinin de çekineceğini biliyordu.

Tam bu hesapların yapıldığı sırada Özdemir Bey'in Çölmerik müfrezesinden talep ettiği 40 kişilik bir grup 30 Temmuz 1922'de Revanduz'a geldi.[86] Özdemir Bey için müfrezenin durumu halkın idareye biatı açısından çok önemliydi. Elcezire cephesinden gelen bu küçük birlik halkın psikolojisi üzerinde müfrezenin lehine bir tesir uyandırmıştır.

Bu güce dayanarak Özdemir Bey kendisine muhalif olan aşiretleri bertaraf etme kararı aldı. Balik ve Nevdeşt aşireti reisleri Özdemir Bey'in oluşturduğu yaklaşık 100 kişilik müfrezeye başta karşı koymaya çalıştılarsa da askeri harekât açısından bilgi ve becerileri Özdemir Bey ile mukayese dahi edilemeyeceği için geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu harekât neticesi Özdemir Bey'in umduğundan daha iyi sonuçlar verdi. Navdeşt ve Pişdar aşiretleri sindirildi.

Özdemir Bey bu küçük harekâtın ardından bölgede adeta küçük çaplı bir devlet oluşturulması için faaliyete geçti. En küçük kaza ve nahiyeye kadar bölgesinde otoriteyi tesis etti. Bölgede kendi kontrolü altında bulunan toprakların aşar vergisi hakkını satarak bir jandarma birliği oluşturdu. Özellikle Revanduz ile Şemdinli arasındaki haberleşmeyi sağlamak için görevliler oluşturdu ve Elcezire cephesinden telgraf makineleri temin etti. Daha önce Nihat (Anılmış) Paşanın döneminde gönderilen inceleme heyeti de bu sırada Özdemir Bey müfrezesine katıldı. Bu heyetin halkla uzun süreden beri ilişki içinde olması ve bölge insanın davranışlarını ve ihtiyaçlarını tahlil etmiş bulunması çok faydalı oldu.

---

[86] 12.7.338 tarih ve 21 numaralı Şifre yazısı

Müfrezenin bölgede otoriteyi yeniden tesis etmesiyle birlikte daha önce İngilizlerle anlaşmış olan Erbil, Köysancak, Ranya civarında mukim bulunan ve bu alanda etkili bir nüfuza sahip olan aşiretler de Özdemir Müfrezesinin otoritesini tanıdılar. Revanduz'da durum o vaziyete geldi ki İran sınırları içinde bulunan ve Simiko tarafından kontrol edilen aşiretler bile Özdemir müfrezesi saflarında yer aldılar.

İngilizler, Özdemir müfrezesinin bölgeye yerleşmesi ve Türk Milli Kuvvetleri adına yeniden otoriteyi tesis etmesinden rahatsız oldular. Bu harekâtı ve kurulan teşkilatı engellemek için 10 Temmuz 1922'de bir hava saldırısı düzenlendi. İngilizlerin bölgede hatırı sayılır derecede hava kuvveti desteği mevcuttu. Hava saldırısı bölgenin sarp bir yapıya sahip olmasından dolayı İngilizlerin lehine fazla bir etki sağlamadı.

Müfrezeye gönderilen silah ve mühimmatın daha kısa yoldan varması bu hava saldırısının ardından en önemli konu haline gelmişti. Çünkü İngilizlerin bu ilk saldırısı gelecek günlerde hava destekli kara harekâtlarına dönüşebilirdi. Bu durumda ise mühimmat desteği çok önemli bir hale gelecekti. Lojistik desteğin sağlanacağı en önemli yol Simiko'nun hâkimi bulunduğu bölgedeydi. Özdemir Bey, Simiko ile irtibat kurmak ve bölgeden katır temin edebilmek için bir heyet gönderdi. Ancak bu heyet tüm çabalarına rağmen ne Simiko ile görüşebildi ne de istenen katırları temin edebildi. Daha sonra Özdemir Bey silah gücüyle bu katırları temin edip lojistik köprüsünü oluşturdu.

Özdemir Müfreze'sinin başarılı harekâtlarının sonucu olarak Hemvand aşireti de Türk Milli kuvvetlerine katılmıştı. Süleymaniye'nin güneyinde bulunan Cemcemal mevkiinde mukim bu aşiret başta reisleri Abdülkerim Fettah Bey olmak üzere İngiliz işgalinin başından beri mücadele halindeydiler. Abdülkerim Fettah Bey İngiliz milislerine da saldırarak 250 kişilik bir süvari birliğiyle Özdemir Bey'e katıldı. Bu katılımla birlikte Özdemir Bey oldukça kuvvetlenmişti. Aşiretler üzerinde Özdemir Bey'in hâkimiyeti tam anlamıyla sağlanmış durumdaydı ve Revanduz artık tamamen onların kontrolü altına geçmiş bulunmaktaydı. Özdemir Bey bir yandan harekete geçmek üzere hazırlıklar yaparken diğer yandan da Süleymaniye, Ranya, Kerkük ve civarında halkı İngilizlere karşı direnişe çağırmak için propagandalara başlamıştı. Bu durumdan endişe duyan İngiliz kuvvetleri Kerkük, Süleymaniye ve civarındaki lojistiklerini Musul'a nakletmeye başlamışlardı. İngilizlerin çekilmesi olarak algılanan bu durum birçok aşiretin daha Özdemir Bey müfrezesine katılmasına sebep olmuştur.

Bu hareketler adeta dalga dalga İngilizlere karşı direnişin başlangıcı haline gelmiştir. Süleymaniye Mutasarrıfı olan Abdullah Bey'in Özdemir Bey'e yazdığı mektupta bütün aşiretlerin İngilizlere karşı direnişe başladığı bildiriliyordu. Ayrıca bu mektupta, Avramanlı

Mahmut'un Hurmal mevkiinde İngiliz uçaklarının koruması altında olan bir konvoya saldırıldığı ve İngiliz subaylarını da öldürdükten sonra İngilizlerden para alarak geri çekildiği yazıyordu.[87]

Bütün bu faaliyetler neticesinde İngiliz kuvvetleri artık ciddi bir önlem alma ihtiyacı hissetmişlerdir. Zira bölge halkı otoritenin tesis edilmesiyle birlikte İngilizlere karşı büyük direnişler başlatmıştır. İngilizler bu direniş hareketi üzerine özellikle Revanduz ve havalisinde yerleşik bulunan sivil halk üzerine hava harekâtı düzenlemeye başladılar. Bu harekâtlardan maksat halkı yıldırarak Özdemir Bey'e olan desteği kırmaktı. Harekâtlarla birlikte halkta Özdemir Bey'in İngilizlere karşı bir taarruz düzenleyeceği beklentisi oluştu. Özdemir Bey bu harekâtın gerçekleşmesi için Elcezire Cephesinden gönderilmiş bulunan ve Diza'ya kadar olan birliklere dağıtılmış olan silah ve mühimmatın toplanmasını emretti.

Harekâta başlamadan önce müfrezenin gerisinin kollanması için müfrezenin sorumluluk alanında bulunan bütün nahiye ve köylere jandarma kuvvetleri çıkarıldı. Bu kuvvetler daha önceden tayin edilen mülki amirlerin emirlerine verildi. Harekât için gerekli olan paranın temini için de Musul-İran yolu üzerinde bulunan Rayta'da bir gümrük kapısı oluşturuldu ve gümrük vergileri temin edildi. Gümrük geliri ile aşar vergisinden ve Elcezire cephesinden gelen para da birleştirilerek personelin maaşları verildi. Elde bulunan ve Ali İhsan Paşa döneminden bölgede kalmış olması muhtemel olan dağ topu da tamir edilmeye çalışıldı fakat eldeki imkânsızlıklardan dolayı bu başarılamadı. Şemdinli Revanduz arasında da bir telgraf hattı oluşturularak muhabere başlatıldı.

Bütün bu harekât hazırlıkları gerçekleştirilirken Pişdar aşiretinden Ahmet ağa başkanlığında bir heyet müfrezeye hem kendi aşiretleri hakkında bilgi vermek hem de daha önce kendilerine yapılan ziyarete karşılık vermek için geldi. Bu heyet üyeleri verdikleri bilgiler uyarınca hem kendi aşiretleri olan Piştar ile Akvo ve Piran aşiretlerinin Simiko'nun baskısından kurtulmak hem de Ranya'da hâkim bulunan Ebabekir Selim'in aralarını açma girişimlerine engel olunması için müfrezenin Ranya ve Köysancak üzerine bir harekât düzenlemesini istediler.

Bu düşünceyi uygun bulan Özdemir Bey, yaklaşık 50 kişiden oluşan bir birliği Ranya ve Köysancak üzerine sevk etti. Çölmerik müfrezesinden de 10 kişilik bir kuvveti bu birliğe ekledi. Balikan aşireti reislerinden Şeyh Mehmet ile Behlül ağalar bu kuvvetin Ranya'ya varmaması için önlerini kestiler. 28.7.1922'de başlayan silahlı çatışma neticesi Şeyh Mehmed dağlık arazide saklanarak izini kaybettirmeye çalıştıysa da teslim alındı. Şeyh

[87] 12.7.338 tarih ve 21 numaralı şifre yazısı

Mehmed'in esir alınması bölgede büyük bir yankı uyandırdı ve İngilizler de çok önemli bir müttefiklerini kaybettiler.

Müfrezenin Köysancak üzerine saldırıya geçeceğinden emin olan İngilizler bu saldırıyı geçersiz kılmak için Musul'daki kuvvetlerinin bir kısmını Deşt-i Harir üzerinden Revanduz'a saldırmak için Zap suyunun batısına kaydırdılar. İngiliz kuvvetleri anılan bölgede tahkimata başlarken, Özdemir Müfrezesi de Babaçiçek Boğazı üzerinden Dovin kalesine yakın vaziyette bulunan Hoşnava aşireti üzerine bir kol gönderdi. Bu kolun hareketi sırasında Simiko İsmail, bölgede bulunan aşiretlerin kendisine katılmasını talep etti. Simiko İsmail'den çekinen aşiret reisleri Özdemir Müfrezesinin kendilerinden Simiko'ya teslim olmamaları isteğini yerine getirdi. Simiko'ya da derhal İran sınırlarına çekilmesi emrini veren Özdemir Bey karşısında Simiko tutunamayacağını tespit ederek geri çekildi. Bölgede adeta korkunun ve anarşinin timsali olmuş bu şahsa Özdemir Bey'in boyun eğdirmesi tüm aşiretler üzerinde büyük bir etki yarattı. Özdemir Bey yaptığı her hareketi ile bölge aşiretleri üzerinde otoritesini sağlamlaştırıyordu. Simiko İsmail'e hizmet etmek zorunda kalan aşiretler de Özdemir müfrezesine katılınca müfrezenin mevcudu yaklaşık 5000–8000 civarında değişiyordu. Müfrezenin Revanduz'a intikal ettiği zamandaki kuvvetleri dikkate alınacak olursa, Özdemir Bey'in maddi imkânsızlıklar içerisinde zekâsı, askeri bilgisi ve bölge insanının halet-i ruhiyesini bilmesi ile olağanüstü sayılabilecek bir başarı elde etmesi dikkate şayandır.

Müfrezenin güneye hücum etme kararı aldığı tarih 12.8.1922'dir. Söz konusu saldırı için yapılan plan da Özdemir Bey tarafından Elcezire cephesi komutanlığına sunulmuştur.[88] Bu harekâtın icra şekli ve sahası dikkate alınacak olursa oldukça güç bir harekât sahası ve şekli seçildiği anlaşılacaktır çünkü;

a. Harekâta katılacak olan kuvvetler toplu bir halde ve bir tek komuta altında bulunmuyordu;

b. Aşiretler arasında anlaşma ve hareket birliği sağlanmamıştı;

c. Taarruz sonunda elde edilen netice müsbet dahi olsa, bu durumu mevcut kuvvetlerin idame ve muhafaza etmesine imkân yoktu;

d. Aşiretlerin ikmal işleri için alınmış bir tedbir yoktu;

e. Aşiretler, işgal edecekleri yerlerde nizam ve intizam unsuru olmaktan çok uzak seviyede bulunuyorlardı.[89]

---

88 9.8.338 tarih ve 29 numaralı şifre yazısı.

89 Akgü-Uzel, **a.g.e** s.67.

Bütün bu eksikliklere rağmen Özdemir Bey'in gerek yapmış olduğu harekâtlar neticesinde gerek de Revanduz ve havalisinde kurmuş olduğu teşkilata dayanarak aşiretler kendisinden büyük bir harekât bekliyorlardı ve buna destek vermeye hazırdılar. Özdemir Bey de bu harekâtı hedeflemişti. Ancak Özdemir Bey bu harekâtın hazırlıklarını yaparken müfrezesinin Doğu Cephesi Komutanlığına bağlandığını büyük bir üzüntüyle öğrenmiş oldu.[90]

Derbent Muharebesinden önce Türk ve İngiliz kuvvetlerinin arasındaki farkı ortaya koyabilmek açısından iki tarafın harp vasıtaları ve muharipleri açısından karşılaştırılmasında yarar olduğu kanaatindeyiz.

Türk Kuvvetleri; Özdemir Bey'den önce Nihat Paşa döneminde bölgeye gönderilmiş olan heyetin oluşturduğu iki yüzbaşı, bir asteğmen, 80 er, bir dağ topu ve üç hafif makineli tüfek. Özdemir Bey'in müfrezesi, iki milis yüzbaşı, altı üsteğmen, dört yedek teğmen, üç asteğmen, bir alay müftüsü, bir tabur imamı, 70 er ve iki otomatik tüfek, Çölmerik'ten Revanduz'a gelen bir müfreze ile Revanduz'da askerlik çağına gelen erlerin celp edilmesiyle yaklaşık 1000 kişi. Ayrıca Özdemir Bey'e katılan Hemavent, Balik, Pişdar, Menkür, Navdeşt, Balikyan aşiretlerinin muharipleri ile bütün kuvvet zaman zaman 8000'e çıkıyordu.

İngiliz Kuvvetleri; iki süvari tugayı (Hintli, Asurî ve Araplardan kurulu), bir istihkâm bölüğü, üç batarya, 50 kadar uçak. Bu kuvvetlerin tamamı da 6-7 bin kadardı. İngilizlerin yandaşı olan aşiretler de 5000'den fazlaydı. İngiliz kuvvetlerinin ateş kuvveti özellikle de topçusu üstündü. Türk kuvvetlerinin 1 topuna karşılık İngiliz kuvvetlerinin 12 topu mevcuttu.

Nihayet 12 Ağustos 1922'de Yüzbaşı Sami emrinde 50 kişilik bir kuvvet Revanduz savunması için bırakılarak geri kalan kuvvetler iki kol halinde Ranya'ya yürüyüşe geçtiler.

Birinci kol; Revanduz-Gürrevan-Nalgevan üzerinden Şavur boğazı istikametine yürüdü. Bu kolda Şekak Emin Efendi komutasında Revanduz civarındaki küçük aşiretlerle Hemovan aşiretinin süvarileri bulunuyordu.

Bu kolun komutanlığına başta Süvari Yzb. İrfan verildiyse de bir süre sonra Milis Yzb. Süleyman komutanlığa atandı. Bu kolun görevi İngilizlerle işbirliği halinde olan Şavur Aşiretini bertaraf ederek Derbent boğazında bulunan İngiliz mevzilerini güneybatı istikametinden kuşatarak Köysancakla irtibatlarını kesmekti. Bu vazifesi nedeniyle birinci kola Şavur kolu dendi.

İkinci kol; bu kol doğrudan Özdemir Bey'in emri altında idi. Birinci kola nazaran çok daha kuvvetli olan bu kola da Navdeşt-Pişdar Kolu dendi. Bu kolun görevi de Varigüvan-

---

[90] 10.8.338 tarih ve 1-4 numaralı belge, 7.8.338 tarihli ve 2078 numaralı belge, 24.9.338 tarih ve 459 nolu Belge.

Doğata-Volaza yolunu düşman unsurlardan temizleyerek Derbent'i doğudan kuşatmaktı. Birinci kol sağ cenahta ikinci kol da sol cenahta yer alıyordu.[91]

Türk kuvvetleri 27 Ağustos 1922'de Zino-Doğoman-Naroban-Pınar hattına yanaştılar. 28 Ağustos günü taarruz hakkında görüşmek üzere Özdemir Bey başkanlığında komutanlar toplandı ve harekâta son şekli verildi.

31 Ağustos 1922'de saat 00'dan itibaren düşman mevzilerine yaklaşılarak şafakla birlikte taarruz başladı. Sağ cenahtaki Şavur kolu Dalaran hattı üzerinden Ranya'nın kuzey sırtları ile Narabandan-Ranya batı sırtlarına taarruz ederek bu hattı ele geçirdi ve taarruzunu Ranya istikametine yönelterek burayı ele geçirdi. Bu aşamadan sonra Şavur kolu Derbent mevzilerine tazyike başladı.

Sol kol ise, ilk önce Şarus vadisinden ilerleyerek Haraco ve Sultan köylerine girdi. Bu kolun bir kısım kuvveti de Doğoman üzerinden Derbent geçidinin kuzeyine tazyik etmeye başladı. Haraco ve Sultan bölgesinden Derbent'e taarruz eden kuvvetlerimiz burada ağır ateş altında kaldılar. Bu sırada Küçük Zap suyunu geçen aşiret kuvvetleri Gülnara dağının doğu yamaçlarını da elde ettiler ve Derbent mevzilerini güney istikametinden kuşattılar. İkinci kolun doğudan ve güneyden harekâtı devam ederken Şavur kolu İngiliz topçu ateşi karşısında, sazlık ve düz bir arazide bulunmasının etkisiyle, ağır kayıplar vermeye başladı. Özdemir Bey'in üzerinde hassasiyetle durduğu konu İngiliz hava saldırısı başlamadan mevzilerin ele geçirilmesi idi. Bu hem harekâtın başarısı için hem de mümkün olan en az kaybın yaşanması için önemli bir konu idi. Bu konuda emir alan aşiret kuvvetleri hücuma kalkarak göğüs göğse bir muharebe neticesinde mevzileri ele geçirdiler. Ancak bunun hemen akabinde kaçmakta olan İngiliz kuvvetlerine hava desteği sağlayan iki uçak filosunun görülmesi mağlupların takibi imkânını ortadan kaldırdı. İngilizler Köysancak yoluyla Kerkük'e varmayı başardılar.

İngilizler Derbent'te tam bir bozguna uğradılar. Yüzlerce esir, cephane, silah, hayvan ve malzeme ele geçirildi. Özdemir Bey, bağlı bulunduğu komutanlıktan yeterli desteği alamamasına rağmen tüm olumsuz şartlar ve imkânsızlıklar içinde adeta mucize gibi bir harekâtı başarıyla icra etmişti. Özdemir Bey ve silah arkadaşlarının kazanmış olduğu bu zaferle Ranya ve Hamidiye ilçeleri de yeniden kazanılmış oldu. Daha sonra 18 Eylül 1922'de Millî kuvvetler, Revanduz-Erbil yolu üzerinde bulunan ve Musul ile irtibatı sağlayan Şaklava'yı da aldılar.[92] Bu harekâtta alçaktan uçuş yapan dört İngiliz uçağı düşürülmüş, iki

---

91 Kroki II.

92 Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi**;** Türk İstiklal Harbi, c. II s.273-276

top ve altı ağır makineli Levis ile mühimmatı alınmıştır. Müfrezenin kaybı ise 14 şehittir. Böylece Revanduz'dan Ranya'ya kadar olan bir havalide neredeyse devlet denilebilecek bir teşkilatlanma oluşturulmuş bulunuyordu. Eğer dikkat edilecek olursa kendi jandarma kuvveti olan, mülki yapılanması mevcut, hatta gümrük kapısına sahip bir teşkilatın küçük bir devlet olarak anılması da bu oluşumu gerçekleştirenlerin devlet adamı olma sıfatını fazlasıyla hak ettiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

2.4. Şeyh Mahmud Berzenci ve Siyasi Tavırları

Özdemir Bey Müfrezesinin İngilizlere karşı kazandığı bu askeri zafer Bağdat'ta tam bir şok etkisi yaratmıştır. Büyük bir tesadüf eseri Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşlarının da Yunan kuvvetlerini kesin bir yenilgiye uğratması da aynı tarihlere rast gelmektedir. Batı cephesinden gelen güzel haberler ve Güney cephesinde kazanılan adeta mucize kabilinden bu zafer Özdemir Bey'in bölgedeki varlığını tartışılmaz hale getiriyordu.

Kendisinin oluşturmuş olduğu bir devlet yapısı da İngilizleri siyasi açıdan da rahatsız ediyordu. Mondros Mütarekesinden sonra bölgeye yerleşen İngiliz kuvvetleri her türlü siyasi vasıta ve maddi olanağa karşın Özdemir Bey'in bu kısa sürede başardığını başaramamıştı.

Bağdat'ta Kral ilan edilen Faysal da İngilizlerin istediği gibi bir idare sergilememişti. İngilizler bütün bu olaylar karşısında kendilerinin uydusu konumunda olacak bir yandaş arıyorlardı. İngiliz politikası tam anlamıyla işlemiş ve daha birkaç yıl öncesine kadar çatıştıkları Şeyh Mahmud'u bölgeye getirmeye karar vermişlerdi. İngilizlerin bölgedeki engin tecrübelere sahip istihbaratçılarından biri olan Gertrude Bell bu durumu "yeniden bir kral yaratmaya girişmeyeceğim bu çok zahmetli bir iş…"[93] diye açıklıyor ve Şeyh Mahmud'un da yeni Faysal olmasından korkuyordu.

Şeyh Mahmud tam manasıyla bir derebeyidir. Osmanlı İmparatorluğunun hâkim olduğu zamanlarda son derece itaatkâr bir tutum takınmıştır. Şeyh Mahmud'un korktuğu şey devlete otoritesidir. Bununla birlikte rakip aşiretlerin kuvvetlerinden de hatırı sayılır bir şekilde çekinirdi. Osmanlı'nı otoritesinin ortadan kalmasıyla Berzenci aşireti de başıboş bir hal aldı.

Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın başlatmış olduğu Milli Mücadele sırasında Ankara Hükûmetinin Musul ve Kerkük civarını Misak-ı Milli içinde kabul etmelerinden dolayı Mahmud Berzenci de destekleneceği umuduyla İngilizlere karşı geldi. Bu mücadele Şeyh Mahmud Berzenciyi bölgede adeta bir kahraman haline getirdi.

---

[93] Kutschera, **Kürt Ulusal Hareketi,** s. 73.

31 Ağustos 1922'de kazanılan Derbent Muharebesinden sonra gelişen siyasi durumda İngilizler oldukça güç bir konumda kaldılar. Bu duruma karşı aldıkları tedbir de Irak'ın Kuzeyin oluşturulacak olan İngiliz komutası altındaki "Kürt devleti" idi. Bu devletçiğin başına da çok kısa bir süre önce Kuveyt'e sürüp esir kampında tuttukları Şeyh Mahmud'u getirmeyi uygun gördüler. Merkezi Süleymaniye olan "Güney Kürdistan İmparatorluğu" İngilizler tarafından ilan edildi ve Şeyh Mahmud'un makamına vekâlet etmek üzere kardeşi Şeyh Abdülkadir atandı.

Sir Cox bölge halkının manevi duygularını okşayarak onları kazanmaya çalışıyordu. Şeyh Abdülkadir'e Özdemir Bey modelinde bir devlet hazırlığı yaptırdılar. Bir kabine oluşturuldu ve Eğitim Bakanlığına da Osmanlı ordusunda generalliğe kadar yükselmiş daha sonradan hapis yatmış ve orduya ve devletine ihanet etmiş olan Nemrud Mustafa atandı.

Nemrud Mustafa bölge insanını Özdemir Bey'in faaliyetlerinden soğutmak ve İngiliz güdümlü akıma çekebilmek amacıyla Yaveki İstiklal adlı bir gazete çıkarmaya başladı. İngilizler dönemin en etkili psikolojik harp vasıtasını kuklaları aracılığıyla tekrar devreye sokmuşlardır. İngilizler'in temel amacı bölgede bulunan Türk Milli kuvvetlerinin yapılanmasının önüne geçmektir. Dolayısıyla karşı bir yapılanma yoluna gitmişlerdir. Bazı kaynaklarda yer alan Şeyh Mahmud'a karşı olan sevgi ve hayranlıklarından dolayı adı geçenin seçildiği ve tam bir lider olduğu iddiası kanımızca çok doğrulanabilir durumda değildir. Aynı dönemde bölgede görev yapan ve uzun süre de görev yapacak olan Yzb. C.J Edmonds'a göre Şeyh güvenilebilir ve İngiliz çıkarlarına tam olarak hizmet etme kapasitesine sahip birisi değildi.[94]

Berzencilerin bir anda tabiri caizse damdan düşer gibi İngilizler tarafından Kürdistan İmparatorluğuna atanmaları diğer aşiretler üzerinde geniş bir infial uyandırdı. Bununla birlikte bölgede diğer aşiretler üzerinde adeta terör estirilmesi de zaten atamayla gelen İmparator komedisini biraz daha körüklüyordu.

Yavki İstiklal gazetesi de bu adaletsiz ortamda kendilerine son derece adaletli davranan Özdemir Bey ve temsilcisi olarak görülen Milli Hükûmet aleyhindeki yazıları umulan sonuçları doğurmadı. Hatta bir süre sonra Nemrud Mustafa halk arasında korumalarla gezmek zorunda kalıyordu.

Aslında Nemrud Mustafa bu sözde imparatorluğun gölge imparatoruydu. İmparator vekili Şeyh Abdülkadir, Nemrud Mustafa'nın da etkisiyle her gün İngiliz karargâhına giderek orada

---

[94] Edmonds, **Kürtler, Türkler ve Araplar,** s.53 vd.

bulunan Yüzbaşı rütbesindeki siyasi subaydan günlük emirlerini alıp imparatorluğuna geri dönüyordu. Bu davranışı halk arasındaki otoritesini de çok büyük oranda sarsıyordu.

Özdemir Bey yeni ortaya çıkan bu durum karşısında vaziyeti tahlil etmek için bekleme kararı almıştı. Bununla birlikte bu imparatorluk diye sunulan yapının sakatlığını ve İngiliz güdümünde bulunduğunu anlatabilmek için beyannameler dağıttı.

İngiliz güdümlü Kürdistan İmparatorluğu aleyhine propagandayı hızlandıran Özdemir Bey, aynı zamanda sözde imparatorluğun vekili Şeyh Abdülkadir'e bir heyetle birlikte yazdığı mektubu da gönderdi. Özdemir Bey mektubunda İngilizlerin amaçlarını açıkladıktan sonra bu sınırlar için de İngiliz güdümlü bir hükümet tarzı yapının oluşturulmasının kabul edilemez olduğunu açıklıyordu.[95] Bu durum ne yazık ki günümüzde de aktörler farklı olsa da büyük bir benzerlik göstermektedir.

Özdemir Bey'in mektubuna karşı Şeyh Abdülkadir Türkiye'ye karşı kendilerinin ve Süleymaniye halkının bir Kürtçülük ya da bağımsızlık arayışı içinde olmadıklarını, Şeyh Mahmud'un İngiliz esaretinden kurtulduktan sonra Süleymaniye varışıyla birlikte bölge sakinlerinin ve yöneticilerinin davranışlarıyla bunu kanıtlayacaklarını ifade eden ve Özdemir Bey'i tatminden çok uzak bir cevap verdi.[96]

İngilizler bu oluşumları destekleyerek bölge insanın birlikte hareket etmesini engellemeye çalışıyorlardı. Ancak yüzyılların sömürge tecrübesine sahip İngiliz devletinin stratejik zekâ ve birikimi bunun yeterli olmayacağı yönünde kanaat getirmiş olmalı ki, Özdemir Bey'e yandaş olan aşiret reislerini de kendi taraflarına çekme girişimlerini başlattılar. Bu hareketin ilk örneği, Ebabekir ağa ile milli hareketin içinde bulunan Abbas Mahmud ağayı barıştırma girişimidir. Ayrıca Abbas Mahmud Ağa ve diğer aşiret reislerine de İngilizler büyük paralar teklif ettiler.

Fakat imparatorluk sevdasına düşmüş ve bütün alanı hâkimiyetleri altına alma düşü kuran Kürtler'in göremediği küçük fakat önemli bir ayrıntı vardı. İngilizler Musul ve Zaho bölgesinde özelikle Arapların bulunduğu yerlerden kuvvetlerini çekmiyorlardı.[97] Bu davranış adeta Kürtlere sizin sınırın buraya kadar deme anlamına geliyordu. Ancak stratejik kavrayıştan ve diplomasiden uzak aşiret reisi mantığı bu davranışı tahlil etmekte büyük zorluk yaşıyordu.

---

[95] 15.9.338 tarihli Şeyh Abdülkadir'e yazılan mektup.

[96] Akgül-Uzel, **Musul-Kerkük Harekâtı** s.79

[97] 11.9.338 tarih ve 40 numaralı şifre yazısı

Bazı kaynaklara göre büyük olarak değerlendirilen bu sözde imparatorluk aşiret idare edilir gibi idare ediliyordu. Strateji ve diplomasi alanında çok uzak zihinlerin hâkim olmaya çalıştığı idare ekonomi konusunda da sınıfta kalıyordu. İngilizlerin vermiş olduğu yaklaşık bir buçuk milyon Ruba adeta havaya savruluyor ve bir bütçe oluşturulamıyordu. Yeni kurulan hükûmetin siyasi sınırları belli olmadığı gibi takip edeceği siyaset de belli değildi. Büyük Kürdistan İmparatoru bu konuları İngilizler'e sormaya çekiniyor, bir strateji geliştirmek yerine Süleymaniye'de bulunan yüzbaşı rütbesindeki İngiliz siyasi subayından aldığı günlük talimatlarla devletini idare ediyordu. Bu traji-komik vaziyet zaman içinde bölgede zaten zayıf olan hiyerarşinin tamamen ortadan kalkmasına ve halkın büyük tepkiler duymasına sebebiyet vermiştir.

Bu oluşumun başına geçirilmek üzere daha önce İngilizler tarafından esir edilmiş ve esaretinde kötü muamele görmüş Şeyh Mahmud'un bölgeye geleceğine kesin gözüyle bakan Özdemir Bey, İngilizlere karşı izlediği siyaseti Şeyh Mahmud'a karşı da izlemeye karar verdi. Buna göre Şeyh Mahmud Millî Harekete karşı geldiği takdirde Süleymaniye civarındaki bütün kuvvetlerle Şeyhin hareket alanını kısıtlamak üzere çalışılacaktı.

Şeyh Mahmud iki İngiliz subayı tarafından mevcutlu olarak tahtına oturtulmak üzere Süleymaniye'ye geldi. Özdemir Bey Şark Cephesi komutanlığına yazdığı yazıda, Şeyh'in İngiliz nezaretinde bölgeye gelmesinden onun İngilizlere yandaş bir politika izleyeceği sonucunun çıkarılması gerektiğini belirtti. Ayrıca müfrezenin gerekli ihtiyaçları karşılanmadığı takdirde de kendisine bağlı olanlarında çaresiz bir şekilde Şeyh Mahmud'a katılacağını bildirdi.[98]

Şeyh Mahmud'un gelişiyle birlikte 10 Ekim 1922 tarihinde İngiliz himayesinde bir kukla Kürdistan hükümeti kuruldu. Kabinesi ise;

1. Başkomutan: Şeyh Kadir Hafid
2. İçişleri Bakanı: Şeyh Mehmed Garip
3. Maliye Bakanı: Abdülkerim Ake (Nesturi ya da Asuri hıristiyandır)
4. Eğitim Bakanı: Nemrud Mustafa (Eski Osmanlı Paşası ve 7 ay hapis cezası var)
5. Şeriye ve Adalet Bakanı: Boş
6. Gümrük Bakanı: Ahmet Fettah Bey (Şeyh Mahmud'un kayınbiraderi)
7. Nafia Bakanı: Mehmed Abdurrahman Ağa
8. Emniyet Genel Müdürü: Seyit Ahmet Berzenci

[98] 30.9.338 tarih ve 44 numaralı şifre yazısı

9. Kürdistan Genel Müfettişi: Tuğg. Sıdık Elmazhar Paşa[99]

Şeyh Mahmud sürgünden döner dönmez oturtulduğu Kürdistan İmparatorluğu tahtında ayağının tozuyla bir kabine hazırladı. Bu kabine Süleymaniye İngiliz siyasi subayının bizzat hazırlayıp kendisine onaylattırdığı isimlerden oluşuyordu. Şeyh Mahmud yeni devletin idaresi için hiçbir siyaset ilan etmedi. Sözde devletin kabine üyeleri de ne yapaklarını bilmez bir durumda ortada kalakaldılar.

Şeyh Mahmud, sözde tahtına oturduktan sonra bütün aşiret reislerinin kendisine biat edecekleri ümidini taşıyordu. Bu düşüncede olmasında sürgün hayatı geçirmesinin ve bölgedeki son gelişmelerde uzak kalmasının büyük katkısı olduğunu zannetmekteyiz. Aşiretlerin kendisine bağlılığını bildirmesi için çok bekledi ancak durum gerçekleşmedi. Bununla beraber bölgenin güçlü aşiretleri olan Hemvand, Caf, Merivan, Araman gibi aşiretlerin Türk Millî kuvvetlerine katılmış olduğunu öğrenince durumun farkına vardı. Çevresinde bulunan Özdemir Bey taraftarlarının telkinleri dolayısıyla kurmuş olduğu kukla kabineyi tavsiye etmeye başladı. Bununla birlikte Süleymaniye Müdafa-i Hukuk Cemiyeti üyeleriyle de irtibata geçti.

Bu gelişmeleri takip eden Özdemir Bey görüntüde Pişdar Aşireti reisi Abbas Mahmud'u bağlılık bildirmesi için güvendiği subayların da içinde bulunduğu bir heyeti Şeyh Mahmud'a gönderdi. Heyet ile Şeyh'e gelen mektupta, Şeyh Mahmud tatlı sert bir dille uyarılarak, Millî kuvvetlerle birlikte hareket ettiği takdirde hem İslâm dinine hizmet etmiş olacağı hem de pek çok unvan ve mevki elde edeceği belirtiliyordu.[100]

Özdemir Bey'in Şeyh Mahmud'a gönderdiği heyetin yaptığı görüşme pek çok açıdan tarihi değer taşımakta ve günümüze kadar gelen bazı tartışmaların da iç yüzünü ortaya koymaktadır. Bu gerçeği ortaya koymak amacıyla ana metnin bazı bölümleri aşağıda aynen verilmektedir.

Belgenin de çok açık ve net bir şeklide ortaya koyduğu gibi, Özdemir Bey'in gönderdiği heyette bulunan Yüzbaşı Fevzi Bey, Şeyh Mahmud'a amaçlarının, İstiklâl Savaşımızın Batı cephesinde kazanılan zaferle birlikte bölgede de Misak-ı Milli sınırlarını sağlamak olduğunu söylemiş ve Cebel-i Hamrine kadar olan bölgenin kontrol altına alınmasının amaçları olduğunu, bunu er ya da geç gerçekleştireceklerini belirtmiştir. Bunun dışında günümüzde bazı siyasiler tarafından bile gündeme getirilen bir konu bu konuşma sırasında sanıyoruz ki açığa kavuşmuştur. Şeyh Mahmud'un Ankara Hükûmetinin Irak hakkındaki düşüncelerini

---

99 1.11.338 tarih ve 56 numaralı şifre yazısı

100 29.9.338 tarihli Şeyh Mahmud'a yazılan mektup.

Yüzbaşı Fevzi Bey'e sorması karşısında, Yüzbaşı Fevzi bu konuda konuşma yetkisinin olmadığını belirtmiştir. Ancak şahsi düşüncesi olarak Irak'ta İngiliz kontrolü altında bir yönetici olmamak şartıyla, bir meclis tarafından idare edilecek bir hükümetle, federasyon ya da konfederasyon konusunda Türk Hükûmetinin görüşebileceği kanaatini taşıdığını söylemiştir. Şeyh Mahmud bunun üzerine çok memnun olarak gerek kendisinin gerekse Irak'taki vatanseverlerin bu amaç üzerine mücadele ettiklerini belirtmiştir.[101] Hem metin hem de görüşmeler günümüzde bazı çevrelerce gündeme getirilmeye çalışılan "federasyon" tezini çürütmektedir. Gerçi Mustafa Kemal Atatürk İzmit mülakatında "federasyon" kavramını kullanmaktadır. Çoğu kişi de Atatürk'ün bu sözünü referans göstermektedir. Ancak bu kesimin görmediği ya da görmek istemediği husus, Atatürk'ün Türkiye'ye bağlı ve Türkiye'nin denetiminde bir "federasyon"dan söz etmiş olmasıdır. İzmit basın toplantısında Ahmet Emin Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya yönelttiği soruya "… Şimdi Türkiye Büyük Millet Meclisi, hem Kürtlerin ve hem de Türklerin yetki sahibi vekillerinden oluşmuştur ve bu iki unsur bütün çıkarlarını ve kaderlerini birleştirmiştir. Yani onlar bilirler ki, bu ortak bir şeydir. Ayrı bir sınır çizmeye kalkışmak doğru olmaz"[102] şeklinde cevap vermiştir. Dolayısıyla "federasyon" ya da "özerklik" kavramının içeriği de bizzat Büyük Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk tarafından net bir şekilde belirtilmiştir. Atatürk ve Özdemir Bey de bu amaç doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu nedenle Atatürk'ün ve Özdemir Bey'in söylev ve söylemleri yalnız ve yalnızca bu bağlamda değerlendirilip yorumlanmalıdır. Aksi yöndeki her türlü yorum kasıtlı ve ülkeyi bölmeye yöneliktir. Burada unutulmaması gereken en önemli hususlardan biri de Atatürk'ün politika ve stratejilerinin yalnızca Irak'ın Kuzeyi ile sınırlı olmadığı gerçeğidir. Atatürk her zaman Irak'ı bir bütün olarak görmüş ve stratejilerini de bu yönde oluşturmuştur. Zaten Özdemir Bey de faaliyetlerini genele yönelik organize edip yürütmüştür. Dolayısıyla, özellikle son dönemlerde "aydın" geçinenler tarafından "federasyon" zaten geçmişte de öngörülmüştü şeklinde öne sürülen söylemin gerçeklikle ve Türk resmi tezi ile bağdaşır hiçbir yanı yoktur. Misak-ı Millînin sınırları dâhilinde gerçekleştirilecek bir birleşme elbette ki kuvvet getirecektir. Zaten Mustafa Kemal Paşa milli mucadele döneminden sonra bu düşüncesini Sadabat Paktı ile bölgede yürürlüğü sokmuştur.

Anılan görüşmede Şeyh Mahmud da kendisini bir Müslüman ve Türk Hükûmetinin emrinde biri olarak değerlendirmiştir. Bölgede faaliyet göstermenin güçlüğünden yakınarak

---

[101] Akgül-Uzel**, Musul Kerkük Harekatı**, s.84.

[102] Mustafa Kemal, **Eskişehir-İzmit Konuşmaları (1923),** Kaynak Yayınları, İstanbul, 1993, s.105.

kendisinin de çok güvendiği aşiretlerin yeterli çabayı göstermemesi neticesinde esir düştüğünden yakınmıştır. İngilizlerin kendisine yaptıkları teklifleri açığa çıkmamak için kabul etmiş gibi yaptığını asıl amacının da Türk hükûmetinden ciddi teklifler almak için zaman kazanmak olduğunu belirtmiştir. Şeyh Mahmud ayrıca gelen heyete 4 madden oluşan bir teklif sunmuştur. Bu teklifler;

1. Eğer Süleymaniye, Kerkük kasabaları ile Cebeli Hamrin sınırlarını koruyacak düzenli kuvvetiniz mevcutsa Süleymaniye üzerine yürüyün. Nemrud Mustafa ve kuvvetlerini ben halleder ve size teslim ederim,

2. Bu kuvvetiniz yoksa ve eğer isterseniz sadakatimi kanıtlamak için ailemi ve eşyalarımı alarak Türk Hükûmetinin göstereceği bir yere yerleşebilirim,

3. Bu hareketimden bir fayda sağlanmayacaksa Türk hükûmetinin sağlayacağı top, mühimmat ve subaylarla birlikte ben harekete geçer konuşulan yerleri zapt ederek düzenli kuvvetlerin buraya gelmesini beklerim. Eğer bu hareket aşiretlerle yapılmaya kalkılırsa büyük felaketlerle sonuçlanabilir ve hükümetin gayesi ile İslamiyet'in çıkarları yok olur,

4. İstediğim kuvvet ve mühimmata sahip değilseniz, bunları temin etmek amacıyla geriye çekilerek bunları temin etme yolunu arayın. Bu sürede ben de İngilizlere çalışıyormuş gibi görünüp onlardan uçak, top ve mühimmat alayım, kuvvetinizi toplayıp harekete geçince de ben de buradan harekete geçeyim[103] şeklindeydi.

Görüşmeyi gerçekleştiren Yüzbaşı Fevzi Bey'den bu raporu alan Özdemir Bey, Şeyh Mahmud'un Misak-ı Millî sınırları içinde bulunan araziye ne olursa olsun Türk ordusunun İngilizlerden temizlemesi ve bu arazinin Şeyh Mahmud'un kontrolü altına özerk bir yapıda verilmesi istediği sonucuna ulaştı.

Bu görüşmeden kısa bir süre sonra Şeyh Mahmud'un Özdemir Bey'e bir mektubuyla beraber gönderdiği heyet ulaştı. Şeyh Mahmud mektubuna 9 maddelik bir talepler listesi eklemişti.[104]

1. Mütareke sırasında İngilizlerin işgaline uğrayan Güney Kürdistan'da aşiretlerin sınırları içinde özerk bir idarenin oluşturulması,

2. Oluşturulacak olan özerk idarenin askeri ve mali teşkilatlanmasının yapılandırılması için Anakara Hükûmetinden uzmanların getirilmesi. Bu vazifenin tamamlanmasından sonra idarenin tamamen yerel şahıslara devredilmesi,

---

103 3.11.338 tarih ve 59 numaralı Şifre yazısı

104 1.11.338 tarihli Şeyh Mahmud'un mektubu.

3. Dışarıdan gelecek saldırıların bertaraf edilebilmesi için yeterli miktarda top ve silahın oluşturulacak olan hükümetin merkezinde alı konulabilmesi için şimdiden Derbent ve Ranya'ya getirilmesi,

4. Dış işlerinde kendilerini ilgilendiren konularda fikirlerinin alınması ve önceden bilgilendirilmeleri şartı ile Ankara Hükûmetinin uygun görüş ve yönetimine bağlı olmak,

5. Güney Kürdistan muhtariyetinin hudutlarının belirlenmesi için Ankara Hükûmetinden ve kendi aşiretinden bir sınır heyetinin oluşturulması. Oluşturulan sınırın, sınır muhafızları adı altında oluşturulacak birlikler tarafından korunması,

6. İslâmiyet'in ve hilafetin olası saldırılar altında kalması koşulunda Kürdistan Kuvvayi Milliyesinin Türk hükümeti emri altında gerekli desteğin ciddiyetle verilmesi,

7. Kürdistan hükûmeti adı verilecek olan bu özerk yapının oluşturulması ve hükümdarlık görevinin tarafıma (Şeyh Mahmud) verilmesi,

8. Yeraltı kaynaklarının, iktisat ve imtiyaz konularının oluşturulacak bir komisyon çözülmesi,

9. Bu konular üzerine alınacak görüşlerin ve yapılması gerekenlerin tebliğ edilmesi ve buna göre hareket tarzının belirlenmesi,

En sonunda Şeyh Mahmud resmen bölgeye muhtariyet verilmesini ve kendisinin de olası yapıda devlet başkanı olmayı istediğini belirtmiştir. Ancak Özdemir Bey bu teklifi tek başına olumlu ya da olumsuz olarak cevaplayacak yetkiye sahip değildi. Bu teklifi bağlı bulunduğu Doğu Cephesi Komutanlığına gönderdi. Cephe komutanlığı da 11.12.1922 tarihinde yazıyı Ankara'ya yolladı. Aynı dönemde Özdemir Bey, Şeyh Mahmud'un tekliflerini kabul etmesini kendisine salık veren Abdullah ve Şeyh Mehmet Garip imzalı yazı aldı. Bu şahıslardan birisi sözde Kürdistan İmparatorluğunun mutasarrıf bakanı diğeri de içişleri bakanıdır.[105]

Şeyh Mahmud'un bu türlü bir politika izlemesi Özdemir Bey tarafından garip karşılanmadı. Çünkü Şeyh Mahmud ne İngilizlere güvenebiliyor ne de onların desteği ile oluşturulacak hükûmetin geleceğinden emin olabiliyordu. Şeyh Mahmud kendisinde ve etrafındakilerde bir hükûmeti idare edebilecek yeteneği de görmüyordu. Rakiplerinden de korkan Mahmud Berzenci kendisini Türk hükûmetine yaslayarak olası komplolardan da kurtulabileceği hesabını yapıyordu. Kürt idaresinin ancak Türk hükûmeti kabul ettiği takdirde bölgede varlık gösterebileceğini de biliyordu.

---

[105] 1.11.338 tarihli mektup ve 18.11.338 tarihli mektup.

Elcezire Cephe komutanı Cevat Paşa, Özdemir Bey'i Şeyh Mahmud'a karşı uyarmıştır.[106] Özdemir Bey de Şeyh Mahmud ile ilişkilerinde her zaman bu uyarıyı dikkate almış ve buna göre politika ve stratejilerini geliştirmiştir. Güç odaklı düşünen Şeyh Mahmud'u Özdemir Bey çoğu zaman İngilizleri yanlış bilgilendirme amacıyla kullanmıştır. Çünkü Özdemir Bey, İngilizlerin Şeyh Mahmud'u Irak'ın Kuzeyine hakim olma amacıyla kullandıklarının farkındadır.

2.5. Simiko İsmail Ağa İngilizler ve Özdemir Bey

Özdemir Bey Şeyh Mahmud meselesi ile ilgilenirken, ortaya bir de Simiko İsmail çıkmıştır. Simiko İsmail Türkiye-İran-Irak sınırları içinde yaşayan Şekâk aşiretinin reisidir. Simiko resmi değerlendirmelerde düzenbaz ve zeki bir adam olarak tanımlanmaktadır. İçinde bulunduğu alanını idare zaaflarından faydalanarak o da Kürdistan İmparatoru olmak istemiştir. Simiko İsmail'in bölgede güçlü olduğu uyarısı Özdemir Bey'e Elcezire Komutanlığı tarafından yapılarak aleyhinde yapılacak propagandayla gücünün kırılmaya çalışılmasının uygun olacağı belirtilmiştir.[107] Simiko her ne kadar İran sınırları içinde mukimse de Türkiye ve İran'ın kendi toprakları içinde bir devlet oluşturulmasına karşı çıkacaklarını düşünerek siyasi kargaşa içinde bulunan Irak'ı kendi devletini kurmak için uygun bir arazi olarak seçmiştir. Simiko İsmail Türkiye ve İran topraklarında da karışıklıklar çıkarmaya çalışmıştır. Hatta zaman zaman Türkiye ve İran Simiko ve adamlarına ortak harekâtlar düzenlemiştir.

Irak'ı kendi devletini kurmak için mümbit bir arazi olarak gören Simiko'nun hayalleri Özdemir Müfrezesinin bölgeye gelişiyle suya düşmüştür. Bunun üzerine İngilizlerle irtibat haline geçen Simiko güvendiği adamlarından birini de onlarla görüşmek üzere Musul'a göndermiştir.[108]

Simiko bağımsız bir Kürdistan devleti kurmak için elinden geleni yapmıştır. Yaşadığı bölgeyi Kürdistan, kendine bağlı aşiretlerin insanlarını da Kürt milleti olarak tanımlayan Simiko kendisini de Kürt devletinin kurucusu kabul ediyordu. Oğlu Hurşid Han'ı da bu devletin veliahdı olarak yetiştiriyordu. Bu yüzdendir ki Kürtçülük akımını Kürtler adına yazan yabancı kaynaklar Simiko'yu bir aşiret reisinden ziyade adeta bir İngiliz asilzadesi,

---

106 12.11.338 tarihli 5566 parolalı şifre.

107 14.6.338 tarihli 1547 istihbarat numaralı şifre.

108 3.8.338 tarih ve 1072 istihbarat numaralı şifre ile 2.8.338 tarih ve 2043 istihbarat numaralı şifre.

Fransız soylusu gibi gösterme çabasındadırlar.[109] Etrafındaki aşiretler Simiko'nun emrindeki silahlı eşkıyalar yüzünden kendisine hizmet etmek zorunda kalmıştır. Simiko Türkiye ve İran'ı 1922 yılının sonlarına kadar uğraştırdı. Özellikle Şark Cephesi Komutanlığı bu aşiret reisi ile hayli alakadar olmuştur. Çölmerik'teki havali komutanlığı Simiko'nun yaklaşık 800 mevcutlu bir kuvvet top ve makineli tüfeklerle sınırımızı ihlal ettiğini Özdemir Bey'e bildirdi.[110]

Simiko'nun sınırlarımıza tecavüz etmesinin başlıca sebebi Özdemir Bey'in karışıklıklar çıkarmak üzere Revanduz bölgesine gönderilmesidir. İngilizler de Simiko'yu Türkiye sınırları içine sevk ederek aynı görevi Türkiye sınırları içinde Simiko'ya yaptırmak istemişlerdir. Bunun karşılığında da İngilizler Simiko'ya da Kürdistan İmparatorluğunu vaat etmişlerdir. Ancak İngilizlerin yaptıkları büyük hata Simiko'yu gönderdikleri bölge düzenli orduları bulunan ve savaş galibi olmuş bir ülkenin topraklarıydı. Ayrıca Simiko da gayrı nizami harp teknikleri bilgisi açısından Özdemir Beyle hiç mi hiç kıyaslanamaz bir durumdaydı.

Simiko'ya Doğu Cephesine bağlı bulunan 8. Fırka komutanlığınca affedildiği ve gelip teslim olması gerektiğine dair bir mektup gönderildi. Simiko yanındaki silahlı birliklerle Türkiye'den geçip Özdemir Bey'i sıkıştıramayacağını anlayınca baştan teklifi kabul etti. Simiko'nun davranış biçimi yakından bilindiği için bu teklifi kabul etmekle birlikte bir kaçış planı olduğu da hesaba katılmıştı. Simiko'nun güneyden kaçacağını tahmin eden 8. Fırka kuvvetleri anılan bölgeyi çevirdiler.

Güneyde karşılaşan 8. Fırka kuvvetleriyle Simiko arasında yaklaşık 2 saat süren müsademeden sonra Simiko ağır kayıplar vererek güneyden firar etti. Bu çatışmanın sonunda esirler arasında Simiko'nun oğlunun da bulunduğu anlaşıldı. Hurşit Han Doğu Cephesi karargâhına götürüldü.[111]

Bu harekât neticesinde İngilizlerin Simiko ile Türkiye içinde çıkarmaya çalıştıkları karışıklık ve Özdemir Bey'i çevirme harekâtı suya düştü. Simiko Şeyh Mahmud Kuveyt'te esirken ailesine maddi ve manevi yardımda bulunduğu için Şeyhe sığındı.

Simiko bağımsızlık için bölge aşiretleri adına mücadele verdiğini iddia ediyordu. Bu özelliğinden dolayı da kendisini hiçbir hükûmetin yargılama yetkisinin bulunmadığını ilan etmişti. İnsanların canlarına kıymayı mallarına el koymayı bağımsızlık uğrunda yaptığı için

---

109 Kutschera, **Kürt Ulusal Hareketi,** s.68

110 25.9.338 tarih ve 1204 istihbarat numaralı şifre yazısı.

111 26.10.338, 18.9.338, 16.9.338 tarihli Çölmerik Havali Kumandanı Şevki imzalı şifre yazıları.

kendi hakkı olarak görüyor ve bunun ulvi bir davranış olduğunu iddia ediyordu. Son derece tahsilsiz ve cahil bir adamdı. Adını yazmayı bile zor öğrenmişti. Yazdığı mektupların altına imzasının atamadığı için arslan figürünün karnına denk gelecek yerde Simiko yazan bir mührü basıyordu.[112]

Simiko Şeyh Mahmud'a sığınmadan önce Süleymaniye'de bir köye sığınmış ve burada Şeyh Mahmud'a bir mektup yazmıştır. Şeyh Mahmud bu mektubu alınca Simiko'yu Süleymaniye'ye davet etmiştir. Bu davetin Özdemir Bey tarafından yanlış anlaşılmaması için de durumu bildiren bir yazıyı kendisine göndermiştir.[113] Bu süre zarfında Şeyh Mahmud ve Simiko anlaşmışlar, Özdemir Bey'e, Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşaya ve Şark ve Elcezire Cephe komutanlıklarına Simiko'nun affı için başvuruda bulunmuşlardır. Bu yazılarda Simiko'nun affı, esir olan çocuğunun serbest bırakılması ve parasının iade edilmesi istenmiştir. Şeyh Mahmud gibi hükumet idaresi iddiasında olan bir kişinin Simiko adına af dilemesi kendisinin de Simiko seviyesinde biri olduğunu göstermekten öteye gitmez.[114] Simiko'nun affı kendisine daha büyük cesaret kazandıracaktı. Eğer afla geri dönerse bölgede daha büyü zulümler uygulaması an meselesi idi. Bu açıdan bakıldığın bu af meselesi günümüzde ortaya çıkan terörist affı tartışmalarını çağrıştırmaktadır. Bu duruma rağmen Simiko'nun İngilizlere alet olmasını engellemek ve Şeyh Mahmud ile diğer aşiret reislerinin memnuniyetini kazanmak için affedilmiştir. Ancak Simiko Van ve Hakkâri hariç Ankara da dâhil olmak üzere istediği her yerde oturacaktır.[115] Bu affa karşı da Simiko herhangi bir suçu olmadığını söyleyerek affı reddetmiştir.[116]

2.6. Özdemir Müfrezesine Karşı Gelişen Siyasi ve Askeri Harekâtlar

İngilizler Derbent muharebesinden sonra yaşadıkları şoku henüz atlatamamışlarda. Simiko denemeleri de boşa çıkınca başka bir yol bulma ihtiyacı hissettiler. Her ne kadar Simiko ile Şeyh Mahmud anlaşmış gibi görünüyorlarsa da bu iki şahıs hükümdar olma amacını güttükleri için birbirlerine rakip konumdaydılar. Ayrıca Şeyh Mahmud kendi özerk devleti için hala Ankara hükûmetinden başka bir çıkar yol olmadığının bilincindeydi.

---

112 15.10.338'de Simikonun Surucu Aşireti Şeyh Abdullah'a yazdığı mektup.

113 10/11.1.339 tarihli Şeyh Mahmudun Özdemir Beye pusulası

114 11.1.339 tarihli Elcezire Komutanlığına yazılan mektup ve 26.1.339 tarihli B.M.M Başkanlığına yazılan mektup.

115 31.1.339 tarih ve 2555 numaralı Ali Sait Paşa'nın telgrafı.

116 14.1.339 tarihli Simiko'nun Revanduz Komutanlığına yazdığı mektup.

Süleymaniye ile Revanduz arasında bulunan Pişdar aşireti stratejik bir konumdaydı. Bu iki şehri birbirinden ayırarak bağlantıyı kesmek için İngilizler Türk taraftarı olan bütün aşiretleri bombalama kararı aldılar. Ayrıca Pişdar aşiretinin Türk taraftarı olan Salih Baiz ve Ahmet Cevamir'e de taraf değiştirmeleri için 300.000 Rubya rüşvet teklif ettiler.

Köysancağın tekrar ele geçirilmesi için İngilizler buranın halkına uçakla beyannameler atmaya başladılar. Bu beyanname İngilizlerin Kürtleri ayrı bir etnik kimliğe sahip oldukları yönünde bir bilinç oluşturma girişimini göstermesi ve ayrılıkçı harekete geçmelerini teşvik etmeleri açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda beyannameler Kürtçülük hareketinin nasıl başladığının göstergesi olması açısından tarihi bir önemi haizdir.[117]

Özdemir Bey'in Köysancağı alışından memnuniyet duyan Şeyh Mahmud, İngilizlerin her tür propaganda faaliyetleri ve özellikle hava harekâtları sonucu güç dengesinin değişmeye başladığını fark edince İngilizlerin tarafına yönelmiştir. Bir süre sonra Köysancak sakinleri burayı bombalanmaktan kurtarmak için müfrezenin bulunduğu kışlayı kuşattılar. Özdemir Bey 80 kişilik bir kuvvetle bu müfrezeyi takviye ettiyse de yeterli olmadı; çünkü İngilizler bu sefer hava destekli kara harekâtına başladılar. Özdemir Bey bu saldırılar karşısında Köysancaktaki birliğin Hordan köyüne çekilmesi emrini verdi. Bombardıman burada da devam etti.

Bu olaylar yaşanırken Özdemir Bey'e yakın olan Şeyh Rakıp, Abdullah, Faris Ağa, Şeyh Barzan gibi aşiretler yardımcı olamadılar. Çünkü konumları itibariyle olay yerinden oldukça uzak bulunuyorlardı. Ayrıca İngiliz ve Asurî kuvvetleri de onları çevirerek hareketsiz kalmalarını sağlamıştı. Kerkük ve Erbil civarında bulunan Dizai aşireti reisleri müfrezeye yardımcı olma kararı almışlar ve bu kararlarını uygulamaya koyacakları zaman İngiliz kuvvetlerinin ağır ateşi altında kalmışlardır. Hatta bu aşiretin reislerini esir edilerek Bağdat'a gönderilmiş, köylerinden de çok ağır para cezaları alınmıştır. Bu saldırıların haricinde Pişdar ve Menkür aşiretleri içinde Türkiye'ye bağlı olanların köyleri bombalanmış ve talan edilmiştir. Bu sırada bazı Nesturi kuvvetleri de Zibar ve Barzani aşiretlerine saldırmışlar bu aşiretleri korumak için Revanduz'dan gönderilen kuvvetler Nesturileri geri püskürtmüştür. Bu saldırılar sırasında Simiko ve Seyit Taha bölgeye gelerek Özdemir Bey müfrezesine bir baskın vermek istedilerse de, Özdemir Bey'in durumu erken haber alması baskını tersine çevirmiştir. Bu iki eşkıya büyük zayiatlar vererek geri çekilmek zorunda kalmışlardır.

Behlül Ağa da 19.10.1922'de müfrezeye büyük bir baskın yapmıştır. Özdemir kuvvetlerinin karşı taarruza geçmesinden sonra Behlül ağa geri çekilmek zorunda kalmış,

---

[117] B.Z Güküs İmzalı Beyanname

oğlu da dâhil olmak üzere pek çok esir alınmıştır. Bu saldırılardan dolayı müfrezeye Faris Ağa ve Şeyh Barzan büyük destek vermiştir.

Bu askeri harekâtlar müfrezenin bölgedeki itibarını yaralamıştır. Yüzyıllardan beri güce doğru yönelen aşiret reisleri mantığı bir kez daha işlemiş ve Şeyh Mahmud taraf değiştirme kararı almıştır. Bu olayların temel sebebi olarak Şeyh Mahmud'un Türk devletine bulunduğu özerk yönetim teklifine henüz bir cevap alamaması, müfreze kuvvetlerinin sözde hükümdarlığı içindeki şehirleri hâkimiyeti altında tutması ve Türk hükümetinin bulunduğu bölgeyi resmen Misak-ı Milli sınırları içinde ilan etmesi yatıyordu.

Kış mevsiminin yaklaşmasıyla birlikte Özdemir müfrezesi daha da zor durumda kalıyordu. Bu durumda müfrezenin alacağı tedbirler bütün kuvvetlerini Revanduz ve hoşnava çekip burada yazın gelmesini beklemek ya da İngilizler ve Şeyh Mahmud üzerinde hâkimiyet sağlamak için Revanduz'da bir kuvvet bırakarak yandaş aşiretlerle birlikte Süleymaniye'ye saldırıp Şeyh Mahmud'la İngilizlerin irtibatını ortadan kaldırmaktır. Bu durum karşısında tek başına karar almak istemeyen Özdemir Bey meseleyi cephe komutanlığına bildirdi. Cephe komutanlığı bu iki seçenekten birincisini uygun gördü. Çünkü elde bulunan kısıtlı kuvveti de geniş sahalara dağıtarak heba etmek istenmiyordu.[118]

Özdemir Bey cephe komutanlığı emriyle siyasi bir harekâta girişti ve eğer İngilizler Kerkük ve civarını Şeyh Mahmud'a bırakırlarsa kendisinin de Derbent ve Ranya'yı Şeyh Mahmud'a bırakacağını bildirdi. İngilizler bu teklifi kabul eder göründüler bunun üzerine Özdemir Bey Ranya ve Derbent'in iki saat kuzey istikametine çekildi. Bu harekât devam ederken Abbas Mahmud ve Ebabekir Selim siyasi harekâta yeni bir boyut kazandırdı. Onların iddialarına göre Şeyh Mahmud Kerkük ve civarını Türklerin hesabına alacaktı. Bu durumu bahane eden İngilizler Kerkük ve Köysancağı boşaltmadılar. İngilizler bu yaptıklarını haklı çıkarmak için de Kerkük ve Köysancak halkına Şeyh Mahmud'un otoritesini tanımadıklarını ifade eden mazbatalar hazırladılar. Şeyh Mahmud bu harekete karşı askeri bir cevap vermek istese de karşısında bulunan aşiretlerin çokluğundan dolayı faaliyetini icra edemedi.

Bu sırada İngilizler iki ayrı koldan hareket geçtiler. İngilizler Barzan ve Zebar aşiretleri üzerine yaklaşık 2000 piyadelik bir kuvvet gönderdiler. Bununla birlikte 14 uçak da bu kola korumalık yapıyordu. Bu harekâtla önce Türk kuvvetlerinin önü kesilecek ondan sonra da Şemdinli'ye kadar olan bölge işgal edilecekti. Fakat Türk kuvvetleri ve Faris ağanın kuvvetleriyle karşılaşan İngiliz kuvvetleri ağır kayıplar vererek çekilmek zorunda kaldılar.

---

[118] 6.11.338 tarihli ve 1331 numaralı şifre yazısı

Nesturi kuvvetleri Barzan aşiretine baskın vererek buradan yürüyüşle Şemdinli'ye kadar yaklaşmış olsalar da Revanduz'da Barzanilerin yardımına gelen Özdemir Bey ve Faris ağa kuvvetleriyle buluşunca savaşın gidişatı değişti. Bu iki kara harekâtı da Özdemir Bey Müfrezesini bölgeden çıkarmak için yeterli olmayınca Mareşal John Salmond komutasındaki 8. Filo'ya ait olan yaklaşık 100 uçaklık bir kafile ile hava saldırısı düzenlendi. Ranya, Derbent, Murge, Mamure ve çevresi ağır bombardımana maruz kaldı.

Özdemir Bey'in bu çatışmalar sırasında Simiko İsmail ile birlikte karşısına çıkan Seyit Taha çevresinde hatırı sayılır silahlı kuvvet bulunduran ve topraklarının bir kısmı Revanduz bir kısmı da İran bölgesinde bulunan bir aşiret reisiydi. İran hükümeti Seyit Taha'nın Simiko ile olan ilişkisinden dolayı İran toprakları içinde bulunan arazisine el koymuştu. Özdemir Bey'in şahsi girişimleri ile İranlılar Seyit Taha'nın mallarını geri verdiler ve Rumiye'ye gelmesine izin verdiler. Simiko ile Seyit Taha sadece çıkarları yüzünden birleşmişlerdi. Her ikisi de birbirine güvenmiyor ve yaptıklarını birbirlerinden saklıyorlardı. Seyit Taha ile Simiko'nun bölgedeki Dizeyi ve Zebari aşiretlerini Revanduz'a saldırma planları bu aşiretlerin Türk ve İslâm kuvvetleri üzerine saldırmayacaklarını belirtmeleri dolayısıyla etkisiz kaldı. Eğer Asurîler, Simiko ve Seyit Taha birleşebilmiş olsalardı Özdemir Bey Müfrezesi çok daha büyük zararlar görebilirdi.

İngilizler bu ikiliyi hem Şeyh Mahmud'a karşı kullanabilmek hem de bölgedeki İngiliz nüfuzunu arttırmak için kullanmaya karar verdiler. Seyit Taha'ya da krallık teklif eden İngilizler bir yandan da bir Kürt kongresi düzenleme hazırlığına giriştiler. İngilizlerin amacı bu sefer seçimle Kürtlerin başına birisini oturtmak ve böylece meşruiyeti sağlamaktı. Ancak seçenekler İngilizler tarafından belirleniyordu.

Kongre hazırlıkları tüm hızıyla sürerken kral olma hevesi yaşayan Seyit Taha birkaç kez Bağdat'a gidereke İngiliz İşgal komutanlarıyla görüşüp direktifler aldı.

İngilizlerin bu faaliyetleri karşısında çıkarları bir kez daha birleşen Özdemir Bey ve Şeyh Mahmud karşı propagandaya başladılar. Bu kongrenin İngiliz destekli Seyit Taha ve Simiko'nun düzeni olduğunu tüm aşiretlere bildirdiler. Kongreye davetli olan aşiret reislerinin de bu sebepten dolayı kongreye katılmamaları gerektiğini anlattılar. Bunun neticesi olarak kongreye sadece iki aşiret reisi katıldı. Bu sonuç aşiretlerin Türkiye'ye yanında bulunduklarının ve İngiliz destekli hareketlere güvenmediklerinin bir sonucu olması açısından da önemlidir. Kongrenin işlevini yerine getirememesinden sonra bölgede Türkiye'ye rağmen bir siyaset yürütülemeyeceğini ilk kavrayan Simiko oldu. Simiko Özdemir Bey'e af mektupları yazarak kendisinin Türk milletine ne kadar bağlı olduğunu anlatıyordu. Bu af dilemeleri Simiko mağduru oynayarak yürütüyordu. Kendisinin her zaman

Türklük ve İslamiyet lehine çalıştığını söylüyor, pusuya düşürülerek parasının alındığını ailesinin öldürüldüğünü ve çocuğunun esir alındığını anlatıyordu. Bu bölgede her zaman mağduru oynayıp haklı çıkma siyasetinin ilk temellerinin atıldığı dönemdir.

Bölge insanı Türkiye'den ayrı yaşamak istemiyorsa da Türkiye ile ne derece bir birliktelik süreceğinin de kararını verebilmiş durumda değildi. Zaten bu kararı verecek durumda da değillerdi. Halk Türkiye'den ne istediğini bilemiyordu. Bir kararsızlık ortamında ortaya çıkacak liderlerden de yoksundular. Her ne kadar etrafta bağımsızlık için mücadele ettiğini iddia eden aşiret liderleri varsa da bunlar kendi çıkarlarını bağımsızlık mücadelesi söylemi altında gizliyorlardı. Ayrıca bu aşiret reisleri bir devlet politikası üretecek, devlet aygıtlarına hâkim olacak bilgi ve kapasiteye de sahip değillerdi. Kürt kongresinin başarısızlık sebepleri biraz da bu yüzdendir. Ne yazık ki günümüzde de bu durum çok farklı bir içeriğe sahip olmadığı için bölgenin gerçek bir çözüme kavuşma ihtimali de oldukça zayıf görünmektedir.

İran'ın yönetimi de bölgede yaşayan insanlar için bir dizi zorluklara sebebiyet veriyordu. Keyfi ve kuralsız yaklaşımlar bölge sakinlerini İran yönetimine karşı daha keskin hale getiriyordu. Hatta bölgedeki pek çok aşiret Simiko'nun gitmesiyle rahatlayacaklarını zannederken onun düzensiz ve baskıcı yönetimini adalet sanmaya başlamışlardır. Ancak kendilerine çok yardımcı olan Özdemir Bey'in kötü vaziyete düşmesini istemeyen bölge aşiretleri İran'a karşı isyan bayrağını açmıyordu. Özdemir Bey içinde bulunduğu durumun daha da kötüleşmemesini istediği için aşiretlere karşı adaletli davranılması yönündü İran askeri yöneticilerini sık sık uyarıyordu. Fakat İran yetkililerine bu konuyu anlatmak bir türlü mümkün olmamıştır.

Aynı dönemde özellikle İngiliz ve Amerikalıların Urumiye bölgesinde bir kısmı Erzurum, Van, Bitlis civarından olan Ermeni kafilelerin göç etmelerine ve bu alanlarda özellikle de Simiko'nun eskiden mukim bulunduğu Cihari yöresinde yerleşmelerine büyük önem göstermeleri teşkilatı hayli zor durumda bırakıyordu. Üstelik bu iskân hareketine İran yetkilileri de ses çıkarmıyordu. Hâlbuki bu durum bölgedeki Türk teşkilatını ilgilendirdiği kadar İran otoritelerini de ilgilendiriyordu. Ancak buna rağmen bölge otoriteleri sesiz kalmayı tercih ediyordu.

Özdemir Bey Müfrezesi ile İran askeri yetkililerin bu konu yüzündün arası oldukça gerilmiştir. Özdemir beyin lojistik köprüsü üzerinde bulunan İran topraklarından artık müfrezesine ait birliklerin geçişini İranlı yetkililer kısıtlamaya başlamışlardı. Özdemir Müfrezesi bu kararla zaten zor elde ettiği lojistik desteğini iyice azaltmış oluyordu.

İngilizler de uluslararası alana taşınmış olan Musul Kerkük meselesinde artık daha gür sesle Kürtlerin özgürlükleri için çalıştıklarını savunuyorlardı. Şeyh Mahmud'un taleplerine de hala Ankara'dan bir yanıt gelmemişti. Özdemir Bey Şeyh Mahmud'u en azından bir süre daha oyalayabilmek için onun isteklerinin yanında olduğunu anlatan bir mektubu kendisine gönderdi.[119]

İngilizler uluslararası görüşmelerde avantajı iyice ele alabilmek maksadıyla mütecaviz tavırlarını artırdılar. 15.11.1922'de Revanduz 22 uçaklık bir filo tarafından bombalandı. Kışın iyice bastırmasıyla İngilizlerin hava harekâtları haricinde bölgede bir harekât şansı da kalmıyordu.

İran'da bulunan Tuğgeneral Emanullah Mirza Han, Tuğgeneral Zaferildevle Türk yandaşları olduğu için bu vakte kadar mühimmat geçişleri gerçekleşmiş olsa dahi artık bu şahısların da başka görevlere tayiniyle yerlerine gelenler bu konuyu iyice kısıtlamışlardı. Zaten Ermeni meselesi açısından bastıran ve bölgeye bir iskân politikası uygulayan İngiltere ve Amerika da kendisine yandaş yöneticilerin atanmasında etkili olmuştur. İran bölge komutanlığına atanan Abdullah Han İngiliz taraftarı olması dolayısıyla Simiko'yu desteklemişti. İran hükümetinin başına gelebilecek pek çok olumsuz olayı engelleyen Revanduz müfrezesi bu konudan haberdar olunca oldukça sert bir protesto notası hazırladı. Özdemir Beyin çok sert bir üslup kullandığı bu notadan sonra ilişkiler daha da gerildi ve geri dönülemez boyuta geldi.[120] Simiko meselesi böylece İran ile Revanduz müfrezesi arasındaki zaten çok da düzgün olmayan ilişkileri kopma safhasına getirmiştir.

Lozan Barış konferansında bölgedeki sorunun plebisit yoluyla çözümü konusunda iki tarafların anlaşacağı kesinleşince İngilizler bölgede siyasi durumu kendi lehlerine çevirebilmek için maddi manevi her türlü imkânlarını seferber ettiler. İngilizlerin amaçları Irak'ın kuzeyinde kukla bir tampon devlet kurarak Kürtleri memnun edip siyasi ve ekonomik hâkimiyeti ellerine almaktı. İngilizler bu amaçlarına maddi çıkarlarla ulaşabileceklerinden emindiler çünkü bölgede şahsi çıkar peşinde koşan pek çok aşiret reisi vardı. Türk tarafının ise maalesef imkânsızlıklar içinde maneviyata ağırlık veren bir siyasi mücadelesi vardı ki bu da bölgenin aşiret reislerini çok fazla tatmin etmiyordu. İngilizler; bütün Irak'ı işgal altında tutuyorlardı. Hükümet idarecilerini kendi isteklerine göre atayabilme şansları vardı. İngilizler para ile bu sahada her şeyin elde edilebileceğini tespit etmiş durumdaydılar. İngilizlerin

---

119 4.12.338 tarihli Şeyh Mahmut'a yazılan mektup.

120 1.1.339 tarihli 84 numaralı Abdullah Han'a yazılan protesto notası, 1.2.339 tarihli Doğu cephesinden Özdemir Bey'e yazılan şifre, 14.2.339 tarihli 1-349 numaralı Doğu Cephesi şifresi

askeri ve idari baskıları halkı sindirmişti ve halk başına bir şey gelmesi korkusuyla İngilizlerin emirlerine itaat ediyorlardı.

Türkler ise yalnızca Revanduz'da 300 kişilik bir vatansever topluluğu ile uzak lojistik merkezlerden bazen aldıkları lojistik desteğe sahiptiler. Başta Süleymaniye olmak üzere gizli kaydıyla toplanan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti mensuplarının yaptığı propagandalar dışında fazla bir araçları yoktu. İngilizlerin maddi gücüne nazaran Türkler kendi bünyesindeki subayların maaşlarını bile ödemekte güçlük çekiyordu, ancak yerel tedbirlerle bir kısım maddi güçler elde edilmiş durumda idi. İdari ve askeri bakımdan baskı yapma ihtimalleri yoktu. Türk milli teşkilatının dayandığı kuvvet İslamiyet ve yaklaşık 500 yıllık Türk hâkimiyetinin bıraktığı izlerdi.

İngilizler ellerinde bulundurdukları bu avantajlar dışında bölgedeki Asurîlere de bağımsızlık vaat ediyordu. Hatta Asurîlerden oluşan bir heyeti Lozan görüşmelerine dahi götürmüşlerdi. Ayrıca bölge civarına Ermenileri de iskân ederek Ermenilerin de bir devlet kurması için yeşil ışık yakıyorlardı.

Bu gelişmeler ışığında moral motivasyon olarak düşük seviyede bulunan Özdemir Bey'e Şeyh Mahmud geç kalındığı ve eğer şimdi bir devlet ilan olunmazsa buraların tamamen kaybedileceğini anlatan bir mektup yazdı.[121] Bu mektubun asıl amacı kanımızca Ankara Hükûmetinden bir türlü gelmeyen cevabı Özdemir Bey'i tahrik edip onun atılganlığından yararlanarak kendisine verdirtmekti. Özdemir Bey de İngilizlerin bu siyasi tertiplerine karşın elinde bulundurduğunu düşündüğü Şeyh Mahmud kartını öne sürerek Lozan görüşmeleri için bir kazanım elde etme düşüncesindeydi.

Özdemir Bey bu düşünce ile maiyetinde bulunan Yüzbaşı Fevzi, Mülkiye Kaymakamı Remzi ve Ahmet Taki Beylerden oluşan bir heyeti Şeyh Mahmud'a gönderdi. Ayrıca Simiko'ya da bir mektup yazarak eskisi gibi din ve devlet yolunda çalışması için tavsiyede bulundu.[122] Bu durum Doğu ve Elcezire cephesi komutanlıklarına bildiren Özdemir Bey Lozan görüşmelerindeki vaziyetten haber alamamaktan ve bölgedeki siyasi vaziyetlerinin zayıflamasından şikâyetçi oluyordu.[123]

Özdemir Bey vaktin kısıtlı ve İngilizlerin giderek hâkim olduğu düşüncesine kapılarak Cephe komutanlığından kendisine herhangi bir tensip gelmeden temsilcilerine Süleymaniye'ye gönderiyor ve aynı zamanda Süleymaniye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

---

[121] 24.2.339 tarihli Özdemir Bey'e Şeyh Mahmut tarafından yazılan mektup.

[122] 20.1.339 tarihli ve 92 numaralı şifre yazısı.

[123] 25.1.339 tarihli ve 93 numaralı şifre yazısı.

üyelerine hitaben bir mektup yazıyordu. Bu mektupta yeni bir oluşum içine girildiği anlatıldıktan sonra Şeyh Mahmud'a Büyük Millet Meclisi Teşkilât-ı Esasasiye Kanunuda (Anayasa) padişahlık ya da hükümdarlık gibi olmayan bir unvanın verilemeyeceğini bildiriyordu. Mektubun içeriğinde bir de idare şeklinin yine Büyük Millet Meclisi benzeri şekliyle ortaya çıkacağını belirttikten sonra Şeyh Mahmud Efendiye de bölgede kurulacak olan meclisin başkanlığının verileceğini söylüyordu. Şeyh Mahmud Efendiye Türk hükümetine sadık kalmak şartıyla Anadolu'daki Mustafa Kemal Paşa'nın makamının verildiğini belirterek bundan daha büyük bir makamın olamayacağını da üyelere hatırlatıyordu.[124] Özdemir Bey'in bu girişiminin Cephe komutanlığı tarafından kabul edilmesi mümkün değildi çünkü Musul vilayeti Misak-ı Milli sınırları içinde kabul edilmişti, Misak-ı Milli hudutları içinde başka bir yapının tanınması Türkiye tarafından imkânsızdı ve Türkiye hudutları içinde ayrı bir yapının kabul edilmesi Teşkilat-ı Esasiye'ye aykırı idi. Bu hususlar cephe komutanlığı tarafından Özdemir Bey'e bildirilmiştir.[125]

Ne yazık ki Özdemir Bey'in tüm bu iyi niyetli girişimleri Lozan konferansı görüşmelerindeki gelişmelerden kendisinin haberdar edilmemesi yüzünden başarıya ulaşamamıştır. Zira politik bir başarı yine siyasi destekle sağlanabilir. Ayrıca Irak'ın Kuzeyi gibi dünya petrol kaynaklarının büyük çoğunluğunu bünyesinde barındıran ve büyük devletlerin çıkar çatışmalarının orta noktası halinde bulunan bu coğrafyada böyle bir girişimin başarıya ulaşma ihtimali o dönemin koşulları içinde son derece zayıftır.

Tüm bu analizleri şüphesiz Özdemir Bey tecrübesindeki bir komutanın yapamaması imkânsızdır. Ancak yine de Özdemir Bey mizacı itibariyle olayları durup seyreden değil yönlendiren bir komutandı. Bundan dolayıdır ki bölgedeki gelişmelere izleyici olmak istememiş, içinde bulunduğu şartlar dairesinde mümkün olan en güzel planı oluşturarak faaliyete geçirmiştir. Bölgeye gönderdiği kendisine bağlı heyete de Şeyh Mahmud başkanlığında Müdafaa-i Milliye heyeti oluşturulması emrini vermiştir. Bu planını yine bağlı olduğu Şark Cephesi komutanlığına da iletmiştir.[126]

Özdemir Bey cephede mücadele edenle karargâhta bulunan arasındaki fikir ayrılıklarını bu harekât sırasında en derin şekilde yaşamıştır. Cephe komutanlığı istihbarat şubesinden hatırlatılan yasalar, tüzükler ve maddelerle cephedeki vaziyetin uymadığı bir kez daha tecrübe edilmiştir. Özdemir Bey bu tarihi kararı verirken içinde bulunmuş olduğu durumu

---

124 20.1.339 tarihli ve 91 numaralı şifre yazısı.

125 5.3.339 tarihli ve 480 şifre numaralı Doğu Cephesi Komutanlığı yazısı.

126 2.2.339 tarihli ve 96 numaralı şifre yazısı.

çok iyi tahlil etmiş ve bir şey yapmadığı takdirde Şeyh Mahmud'un Ankara'dan gelecek emre daha fazla bakmadan Simiko ve Seyit Taha ile birleşerek İngilizlere katılacağını öngörmüştür.

Özdemir Bey'in öngörüsü gerçekleşmiş, bu uzama neticesi Şeyh Mahmud'un kendilerine katılacağı düşüncesini taşıyan İngilizlerin planları alt üst olmuştur. Özdemir Bey kendisine Mustafa Kemal Paşa tarafından verilen bölgede karışıklıklar çıkararak İngilizlerin bölgeye hâkim olmasına engel olma görevini bir kez daha stratejik düşünme kabiliyeti, idarecilik yeteneği ve askeri bilgisiyle yerine getirmiştir.

Kongrenin toplanmasından sonra bölgede yeniden bir Türkiye'ye bağlılık havası oluşmuştur. Kongre üyeleri İngilizler aleyhine nutuklar atmış sokaklarda gösteriler düzenlenmiştir. Kürtlerin İngilizlere amade olduğunun sanıldığı anda bir anda bu şekilde hareket etmeleri İngiliz siyasetini destekleyenler tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır.

Bu hareketle birlikte İngiliz nüfuzu Seyit Taha üzerindeki etkisini bile yitirmiş, bütün düşman görünen aşiretler ortaya çıkan heyecan seline kapılarak İngilizlerin safından kaçarak Süleymaniye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti saflarına katılmışlardır. Bu sevinç gösterileri ve İngilizlerin şaşkınlıkları içinde 29 Ocak 1923 günü Süleymaniye Hükûmet konağında Türk devletine bağlı olan bu grup Şeyh Mahmud başkanlığında resmen İngilizlerden ayrıldıklarını ilan etmişlerdir.29 Ocak 1923'te Mahkeme-i Şeriyeden getirilen bir Kur'an-ı Kerim üzerine el basan azalar hep bir ağızdan "Âlemi İslâmiyet'e bağlı kalmak şartı ile Türk hükûmetinin vereceği meşru bir imtiyazı ve idare-i muhtariyeti, İngilizlerin Kürt kavmine vermek istedikleri gayri meşru bir istiklale tercih ettiklerini ve bu ihsana karşın her türlü emir ve mücadeleye hazır ve kendilerinden başak hiçbir nüfuza bağlı kalmayacaklarını" beyan eden yeminlerini okudular.[127] Yemin merasiminden sonra kongreye katılanlar arasından Kürtlerin geleceğini tayin etmek üzere üç kişilik bir komitenin oluşturulması teklif edildi. Fakat kongre üyeleri içinden böyle ağır bir görevi yerine getirebilecek kimseler bulunmadığında, bu komiteye Özdemir Bey'in üyelerinden Yüzbaşı Fevzi, Kaymakam Remzi ve Süleymaniye mebusu Ahmet Taki beyler seçildi. Eğitim ve kültür seviyesi yeterli olmayan Kürt azalar en azından kendilerini iyi bilen ve tanıyan insanların ellerine geleceklerini bırakmış oluyorlardı. Müdafaa-i Milliye Heyeti reisi Şeyh Mahmut bu üyelerin çalışmalarını tamamlaması için toplantıya ara vermiştir. Bu üyeler 10 maddelik bir esas tespit etmişlerdir.[128] Bu on madde özetlenecek olursa,

---

127 Tarihsiz Revanduz'dan Elcezire Kuvvayi Milliye Kumandanlığına.

128 31.1.339 tarihli Yüzbaşı Fevzi'nin Özdemir Bey'e raporu.

1. Heyeti Temsiliye reisi Şeyh Mahmud olacaktır. Bu yapının içeriği Anadolu'da oluştuğu şekilde ve Mustafa Kemal Paşa'nın izinden yürüyerek doldurulacaktır.

2. Heyet Türkiye Büyük Millet Meclisinin anayasasını esas olarak alacaktır.

3. Askeri ve dışişleri doğrudan Türkiye'ye bağlı olacaktır

4. İç emniyeti sağlayacak ordu Şeyh Mahmud'un emrinde bulunacaktır.

5. Savaş dışındaki zamanlarda burada bulunacak kıtalar Şeyh Mahmud'un isteği üzerine ve Türk hükûmetince tespit edilecektir.

6. Hudut komiserliklerini ve kıtalarını Şeyh Mahmut oluşturacaktır.

7. Devletin sınırları kuzeyde Şemdinli, güneyde Cebeli Hamrin, doğuda İran, batıda Dicle nehridir.

8. Anılan sınırlar içerisinde bulunan İngiliz kuvvetlerinin çıkarılması için Şeyh Mahmud derhal bir bildirim yayınlayacak ve bu toprakların geleceğinin Türk Hükûmetine bağlandığını açıklayacaktır.

9. Türklerin hâkimiyeti altında bulunan yerler de Şeyh Mahmud'a bırakılacaktır.

10. Bu durumu bildirmek için yetkili bir murahhas heyet Ankara'ya gönderilecektir.

Bu belge yeniden düzenlenerek bütün aşiret reislerine imzalatılmıştır.[129]

Şeyh Mahmud'un 10. madde uyarınca seçtiği heyet üyeleri Yüzbaşı Fettah, Ahmet Taki ve Refik Beylerdir. Bu heyete Özdemir Bey de Yüzbaşı Fevzi beyi heyete rehberlik etmek üzere görevlendirmiştir. Özdemir Bey burada gerçekleşen durumu açıklamak üzere Mustafa Kemal Paşa'ya, Rauf Bey'e ve Tebriz'e bir mektup yazmış ve heyete vermiştir. [130]

Özdemir Bey İngilizlere büyük bir darbe vurmuştu. İngilizler hiç ummadıkları bir zamanda ve planları dâhilinde hiç olmadığı bir şekilde bölgedeki nüfuzlarını kaybetmişlerdi. Tabir caizse İngilizler çıldırmış gibiydiler. Çünkü Lozan konferansında kendilerini Kürt halkının hamisi ve banisi ilân ederlerken bölgeden yaşasın Türkiye ve Mustafa Kemal Paşa sesleri yükseliyordu. Bu durum kabul edilemezdi. Söz konusu gelişmeleri engellemek üzere 24 Şubat 1922'de Şeyh Mahmud'a İngilizler tarafından bir ültimatom verildi. Şeyh Mahmud'un Revanduz müfrezesiyle ilişkisi tamamen kesilecek ve Şeyh İngilizlere bağlandığını alenen ilan edecekti. İngilizler ayrıca yine aşiretleri satın alma yoluna giderek bölgenin değişmez yasasını uygulamaya koydular. İngilizlerin maddi olanakları ve bölge insanın para ve güce tamah etmesi neticesi siyasi boyut bir anda değişmeye başladı.

---

129 6.3.339 tarihli Mareşal Fevzi Çakmak'a sunulan rapordur.

130 5.3.339 tarihli Mustafa Kemal Paşa'ya yazılan mektup, 5.3.339 tarihli Başbakan Rauf Bey'e yazılan mektup ve 5.3.339 tarihli Tebriz Türkiye temsilciliğine yazılan mektup.

Şeyh Mahmud bu uyarının karşılığında yanına Simiko İsmail'i dahi alarak bir harekât planı için Özdemir Bey'e mektup yazarak planlarını anlattı. Buna göre Özdemir Bey'in desteğini de sağlayarak Bağdat'a kadar bütün Kürt ve Arap aşiretlerini İngilizlere karşı ayaklandıracak ve bu bölgeyi Türk hükûmetine bağlayacaktır.[131] Böyle bir harekât Özdemir Bey gibi bir asker başta olmadan yapılamazdı. Ancak Özdemir Bey de Simiko gibi çıkarlarının peşinde koşan haris bir adamın bulunduğu kuvvetleri yönetmekten imtina etmekteydi. Şeyh Mahmud'un Simiko konusundaki ısrarı hem bu büyük fırsatın kaçırılmasına hem de eldeki avantajların kaybedilmesine sebebiyet vermiştir.

Bunlara rağmen Simiko Şeyh Mahmud'un yanından ayrılmamış hatta çıkarlarına uygun gördüğü için kendisine verilen görevi seve seve kabul etmiştir. Görevi başında bulunan Simiko Revanduz çevresindeki aşiretlerin komutasını ele almak için Özdemir Bey'den yardım isteyen bir mektup da yazmıştır.[132] Bu arada Şeyh Mahmud'a verilen ültimatomun süresi dolmuştu. İngilizler Süleymaniye ve civarını her gün 20-25 uçakla bombalamaya başladılar. Bu durum halk arasında infial yarattı. Özdemir Bey bu esnada Simiko ile görüştü. Bu görüşme kendisinin karakter tahlilindeki yeteneğine istinaden oldukça faydalı geçti. Bu görüşmeye göre Özdemir Bey Simiko'nun hala İngilizlere çalıştığını ve Şeyh Mahmud'u kandırdığını fark etti. Bu görüşmeye istinaden Özdemir Bey cephe komutanlığına Simiko hakkında bir rapor düzenledi.[133]

Bu gelişmelerle birlikte Doğu cephesinden gelen 5.3.1923 tarih ve I-480 nolu emri uyarınca İngilizlerle barış yolu ile bir yıl içinde Musul meselesinin halli yoluna gidileceğinden bölgedeki askeri faaliyetlerin durdurulmasını içeriyordu. Bu emirden sonra tüm uğraşlarına rağmen geri çekilmesi emredilen Özdemir Bey'in ruh halinin çok da iyi olmadığını değerlendirmekteyiz. Çünkü tüm imkânsızlıklara ve çeşitli uygun görülmeyen hareketlere rağmen az bir destekle bölgeyi Süleymaniye'ye kadar Türk topraklarına bağlama ihtimali oldukça yüksekti.

2.7. Özdemir Bey Müfrezesinin Bölgeden Çekilmesi

Özdemir Bey müfrezesi bölgeye geldiği günden itibaren Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Özdemir Bey'e bizzat verdiği emirleri yerine getirebilmek için canını dişine takarak çalışmış ve imkânsızlıklar içinde pek çok başarıya imza atmıştır.

---

131 26.2.339 tarihli Özdemir Bey'e gönderilen mektup.

132 Tarihsiz Simiko İsmail'in Özdemir Bey'e yazdığı mektup.

133 16.3.339 tarihli ve 11 nolu şifre yazısı.

Ancak Özdemir Bey'in geliştirdiği siyasi projeler İngilizleri fazlasıyla rahatsız etmiş, bu olaylar üzerine İngilizler Özdemir Müfrezesinin üzerine ağır silahlar ve uçaklarla saldırarak yıldırma harekâtına başlamışlardır. Müfrezenin tam anlamıyla takviye edilememiş olması ve yeterli lojistik desteğe sahip olmamasına rağmen bu çatışmalardan da başarıyla çıkılmıştır. İngilizler tam manasıyla Müfrezeyi sindirebilmek için iki koldan 8 Nisan 1923 tarihinde başladılar. Bu saldırılar ve cephenin terki konusunda önemli yazışmalar mevcuttur.[134]

Özdemir Müfrezesini yoğun ateş altına alan İngiliz ve onun emrindeki Asurî, Nesturi ve Hindu kuvvetlerine karşı müfreze büyük bir direniş hareketi başlattı. Yoğun ateş, halkın baskı altında tutulması ve Barzani ve Zebari aşiretlerinin güç kaybeden Özdemir Bey müfrezesinin çekileceğini anlayarak İngiliz saflarına geçmesi Özdemir Bey'i zayıf düşürdü.

Askeri harekâtların sona erdirilmesi emrini de cepheden alan Özdemir Bey daha fazla zayiat verilmemesi ve bölge halkının zarar görmemesi için geri çekilme kararı aldı.[135] Önce Derbent yolu ile çekilmeyi planlayan Özdemir Bey Balik aşiretinin bu yolu kapattığını öğrenince Şemdinli üzerinden çekilmeye karar verdi. Ancak Şemdinli yolu da Barzan aşireti tarafından kapatılmış bulunuyordu. Özdemir Bey son çare olarak 23 Nisan 1923'te Sergulali, Pirastini dağlarını aşarak Bircemma üzerinden Gelişim gediğinden geçti. Bu bölge seçilebilecek en zor çekilme yoluydu ancak güce tamah etme alışkanlığı elde etmiş olan aşiretler bir anda Özdemir Bey'in aleyhine dönünce kendisine başka seçenek de kalmamıştı. Bu yol ile silah ve mühimmatı güçlükle taşıyarak 29 Nisan 1923 tarihinde İran'ın Uşnu kasabasına vardılar. İran daha önceden Müfrezenin geleceğini haber almış ve kendilerini silahlarıyla birlikte topraklarına sokmamak için tedbirler kararlaştırmışsa da Özdemir Bey onların beklemedikleri bir yerden İran topraklarına girmiş bulunuyordu.

Uşnu kasabasında silahları ve mühimmatları alınan müfreze askerleri adeta bir tutuklu muamelesi görerek Urumiye'ye sevk edildiler. İran hükûmeti müfrezenin bu yolculukta iaşe ve ibatesini karşılamamış bu görevi Özdemir Bey çok büyük zorluklarla yerine getirmiştir. Bunun akabinde müfreze Van ilinin Özalp ilçesine 10 Mayıs 1923'te Türk topraklarına girdi. Özdemir Bey müfrezesindeki askerleriyle birlikte bağlı bulunduğu Doğu cephesi

---

[134] 26.4.339 tarihli IIII numaralı Şark Cephesi komutanlığına yazılmış rapor, Tarihsiz B.Z Güküs İmzalı Müfreze Aleyhine hazırlanan beyanname, 24.2.339 tarihli Kerkük Livası Müşavirinin İlanı, Tarihsiz 18 numaralı İngilrete ırak Kuvvetlerine yazılmış yazı, 28.4.339 tarih ve 24 nolu İran Savcubulak Komutanına yazılan yazı.

[135] **Kroki 3**

komutanlığına gitti. Burada müfrezenin Doğu cephesi emri gereği görevi sona erdiğinden müfreze zabitanı ve eratı dağıtıldı.[136]

Özdemir Bey, Türk yakın tarihinin bu çok az bilinen harekâtında müfrezesinin ve kendi imkânlarını çok çok üzerinde başarılara imza atmış ve Türk tarihinde başarılarla dolu bir sayfa açmıştır.

GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Özdemir Bey'in kuvvetleriyle bölgeden çekilmesi üzerine Musul-Kerkük meselesi farklı bir boyuta ulaşmıştır. Bölgedeki Kürt ve Türkmen aşiretleri İngiliz idaresini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bölgeye İngilizlerin hâkim olması ile birlikte günümüze kadar süren ve gelecekte de sürmeye aday olan sancılı ve sıkıntılı bir dönemin temelleri atılmış oldu.

Geleceğe yönelik projeksiyonlar yapabilmek amacıyla burada Misak-ı Milli kavramına kısaca değinmenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Misak-ı Milli ya da başka bir deyişle Milli Ant, Mondros Ateşkes anlaşmasının imzalanmasından sonra ortaya çıkmış olan bir kavramdır. Misak-ı Milli kavramını ilk defa gündeme getiren Osmanlı Meclis-i Mebusan'ının 17 Ocak 1920 günlü oturumunda Edirne Milletvekili Şeref Beydir. Şeref Bey bu andı açıklamadan önce yaptığı konuşmada;

"Sayın arkadaşlarım, seçmenlerimiz bizi buraya gönderirken, omuzlarımıza bir vatanseverlik hizmeti yüklediler. Altı yüzyıldır adaletin keskin kılıcına dayanarak ayakta duran bu devletin, milleti, tarihi, dini ve bütün haklarıyla savunulmasını bizden istediler. Hepimiz kabullendik ve öylece buraya geldik. Buraya geldiğimden beri de gönüllerimizde ve kafalarımızda bir tek düşünce belirdi. Ortaya, ölümümüze kadar sürecek olan bir Ahd-ı Millî çıktı. Bu öyle bir anddır ki, Meclisimiz bunu kesin bir kararla, bundan sonraki tarihimize kaydederken, geçmişin güçlü ve parlak günleri kadar, gelecekte de milletimiz için umduğumuz ve devletimiz için beklediğimiz en parlak günleri hazırlamış olacağız… bir milletin haklarının yok edilmesini, ne Tanrı, ne de insanlık desteklemez. Biz açıkça belli haklarımızdan başka hiçbir şey istemiyoruz. En tabii ve apaçık hakkımız olan YAŞAM İSTEĞİ'mizin elimizden alınması Tanrı buyruğu değildir… Dünyadaki bütün acılı insanlara huzurlu bir gün yaşatabilmek için bunun… Avrupa'nın bütün uygar devletlerine duyurulmasını teklif ediyorum" demiştir. Bu konuşmadan sonra Osmanlı Meclis-i

[136] Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı, **Kurutuluş Savaşı Güney Cephesi**, s.278-281.

Mebusan'ında oylamaya geçilmiş ve meclis başkanı oylama sonucunu açıklamadan "oy birliği ile" bağırışları arasında Misak-ı Milli kabul edilmiştir.

Daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi de bu andı tam olarak kabul edip uygulamaya koymuştur. Misak-ı Milli o kadar önemlidir ki Mustafa Kemal Paşa, İsmet İnönü'nün -Lozan görüşmelerine yollarken de- bu anttan vazgeçilmemesi gerektiği yönünde özellikle dikkatini çekmiştir.[137]

Mustafa Kemal Paşa, Misak-ı Millî'yi Türkiye Cumhuriyeti'nin temel felsefesi, varlık sebebi olarak görmüştür. Bu nedenle bu ant çoğunluğun anladığı şekilde sadece coğrafi sınırları belirleyen bir ant değil, bilhassa bir devletin temel politikalarını ve davranış biçiminin alt yapısını da oluşturan bir çeşit sosyal sözleşmedir. Bu özelliğiyle Misak-ı Millî herhangi bir zaman ve zemin ile sınırlandırılamaz. Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa Musul ve Kerkük havalisini "geçici olarak" sınırlarımızın dışında bırakmış olmaları Türkiye Cumhuriyeti'nin bu hedefinden vazgeçtiği anlamına gelmez. Tam aksine Mustafa Kemal Paşa bunu ulaşılması gereken bir hedef olarak formüle etmiştir. Atatürk bu hedefinden Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğini kurtarmak için "geçici olarak" vazgeçmiş, daha doğru ifade etmek gerekirse rafa kaldırmıştır. Bugün birçok kişi bunu çarpıtarak yorumlamaktadır. Bu yorum biçimi her zaman olduğu gibi yanlı ve amaçlıdır. Nedense Atatürk'ün özelliklerini tüm dünya takdir ederken, ülkemizde adeta bu özellikleri unutturulmaya çalışılmaktadır. iyi eğitimli bir kurmay ve devlet adamı olarak Mustafa Kemal Paşa'nın en önemli özelliği bir hedefi belirlemişse ve bu sürede karşısına bir engel çıkmışsa, zaman ve zemin de müsait değilse, onu terk eder, ama muhakkak surette onu gerçekleştirme yoluna gider.[138] Misak-ı Milli sınırları için çok tartışma yapılmıştır ancak önemli bu konuda önemli iki husus vardır. Bunlardan ilki, Mondros Mütarekesi'yle belirlenen İslâm ahalinin bütünlüğü (Türk ifadesi yoktur.) diğeri ise Arap ülkelerinin ve evliye-i selasenin veya Batı Trakya'nın kaderinin tayin edileceği hususudur.[139] Mustafa Kemal Paşa pek çok kaynakta bu anılan alanları Türkiye sınırları içinde kabul etmiştir. Dolayısıyla Musul ve Kerkük havalisi de elbette Misak-ı Milli sınırları içindedir. Asıl mesele sınırlara ne zaman dâhil olacağıdır. İşte küresel aktörlerin masada yaptıkları projelerin çıkmaza girmesinde bu amacın önemli rolü olduğu bir gerçektir.

---

[137] Armaoğlu Fahir, "Tarihi Perspektif İçinde Misâk-ı Milli Değerlendirmesi", **Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul, Atatürk Araştırma Merkezi,** Ankara 1998, s.18-20

[138] Süslü Azmi, "Misak-ı Millî 1914-1920", **Misak-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul, Atatürk Araştırmaları Merkezi,** Ankara 1998, s.25.

[139] Süslü, **a.g.m**, s.26.

Zaten Özdemir Bey, uyguladığı projelerle bu yönde ciddi bir alt yapı oluşturmuştur. Kuşkusuz aradan uzun bir süre geçtiği için alt yapı o dönemki gibi değildir. Ancak Özdemir Bey, üzerine yeni projeler inşa edilebilecek önemli bir temel atmıştır.

Çeşitli nedenlerle Lozan görüşmelerinde daha sonra barış yoluyla çözülmek üzere ertelenen Musul Meselesinde Haliç Konferansı bir umut olmuş, ancak bu konferans da tarafların bazı tezlerle birbirlerini ikna etme faaliyetlerinin ötesine geçememiştir. Lozan sonrası Atatürk'ün hedeflerinde herhangi bir sapma olmadığını Le Figaro gazetisine verdiği demeçte yeterince açık bir şeklide anlıyoruz;

M.K: "Makedonya'yı ve Suriye'yi terk ettik. Fakat artık arkada kalan ve sırf Türk olan her yeri ve her şeyi isteriz. Bunları kurtarmayı azmettik ve kurtaracağız

Yazar: İhraz ettiğiniz muzafferiyetten sonra projelerinizin neden ibaret olduğunu sorabilir miyim?

M.K: Bütün Türk toprakların halas olmadıkça tevakkuf etmeyeceğiz

Yazar: Paşa hazretleri, Türk toprakları demekle ne murad ediyorsunuz?

M.K: Avrupa'da İstanbul ve Meriç'e kadar Trakya, Asya'da Anadolu, Musul arazisi ve Irak nısfı"

Bu söyleşiden de anlaşıldığı üzere Atatürk Irak'ın yarısını yani Bağdat'a kadar olan bölgeyi almayı ya da en azından Türkiye'ye bağlamayı hedefliyordu.[140] Atatürk'ün bu amacı ile Özdemir Bey'in amaçlarının tamamen örtüştüğü ortadadır. Dolayısıyla Musul ve Kerkük'ün Türkiye'ye bağlanmasının o dönem resmi devlet politikası olduğu açıkça ortadadır. Yine devletin resmi politikasından hiçbir zaman vazgeçilmediği de bir gerçektir. Bunun temel da temel nedeni, Musul ve Kerkük'ün stratejik konumudur. Türkiye'nin Musul ve Kerkük'ten vazgeçmesi demek Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel misyonundan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Misak-ı Milli sınırlarından vazgeçtiği anlamına gelecektir ki bu da Türkiye'nin coğrafi olarak daraltılması, bölünmesi riski ile karşı karşıya kalacağına işaret etmektedir. Burada "bağlanma" olgusundan ne kastedildiği üzerinde de kısaca durmak gerekir. Atatürk, Musul ve Kerkük'ün sosyal ve kültürel yapısının başta Türkler olmak üzere Araplar, Kürtler vb. gibi etnik kökenli gruplardan oluştuğunu çok iyi bilmektedir. Bu nedenle Atatürk hiçbir zaman bu bölgenin asimile edilmesi ya da Türkleştirilmesi gibi bir politika izlememiştir. Atatürk'ün asıl hedefi bu bölgede çeşitli devletlerce kurgulanıp hayata geçirilecek projelerde Türkiye'nin varsayılmasını sağlamak ve böylece Türkiye'nin bölgesel

---

[140] Turan Refik, "Misak-ı Milli ve Atatürk'ün Lozan Sonrası Hedefleri", **Misak-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul**, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara 1998, s.53.

güç olma yolunun önünü açmaktır. Atatürk'ün bu düşünceleri Atatürk'ün "Türklük" algılaması tarafından da desteklenmektedir. Son dönem siyasi akımların üzerinde tartışma konusu yaptıkları ve hatta ırki bir kavram gibi sundukları Türklük kavramının semantik anlamını açıklamak faydalı olacaktır. Bazı art düşünceli kişi, grup ve zümreler "Türk" mefhumuna ırkî bir anlam yükleme yolunu seçmektedir. Bunu yapanların ülke içindeki birlik, beraberlik, yani "biz ruhunu" koparak ülkemizi bölmekten başka bir amaçları olmadıkları aşikârdır. Büyük Önder "Türk" kavramının nasıl anlaşılması gerektiğinin çerçevesini çizmiştir. Bu nedenle "Türk" kavramını ırkî bağlamda kullanmak Atatürk'ü anlamamak ve Atatürk'ü bu toplumun ortak değeri olarak yıkma amacından başka bir girişim değildir. Mustafa Kemal Atatürk "Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk milleti denir"[141] demekle ülkemizin vizyonunu ve temel felsefesini ortaya koymuştur. Irkî ve siyasi düşüncelerden sıyrılıp Atatürk'ün tarifiyle Türk kavramına yaklaştığımız zaman kendisinin neden Irak'ın yarısını Türkiye sınırları içinde gördüğünü anlamak da zor olmayacaktır..

Atatürk'ün o dönemki görüşmelerde ısrarla üzerinde titrediği Musul ve Kerkük'ün Türkiye'ye bağlanması hususunda dönemin siyasi durumuna bağlı olarak Lozan görüşmeleri ve ardından gerçekleşen Haliç konferansında da bir sonuç alınamamış, çözüm o dönemki adıyla Cemiyet-i Akvam'a yani Birleşmiş Milletlere bırakılmıştır. Ancak İngiltere'nin Türkiye'yi engelleme çabaları ve girişimleri ne yazık ki burada da etkisini gösterecek ve Milletler Cemiyeti Müfettişlerinin Türkiye lehine vermiş olduğu kararlara rağmen konu sonuçlandırılamayacaktı. Bunun üzerine Ankara tarafından son çare olarak görülen askeri harekât seçeneğinin devreye sokulmasına karar verildi. Bu kararın alınmasında aslına çok zorlanıldı. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti savaştan yeni çıkmış olmanın verdiği güçlükleri yaşıyor ve tabir yerinde ise atacak tek bir kuruşunu kalmıştı. Türkiye'nin bekası açısından tam bu çalışmaların hızlandığı dönemde Anadolu'da şeriatın elden gittiği gerekçesiyle Şeyh Said İsyanı başladı ya da başlatıldı. Türkiye'nin en kritik döneminde yaşanan bu isyan dini motiflerle gerekçelendirilmişti. Bu isyan Türkiye Cumhuriyeti'nin dikkatinin dışarıdan çok içeriye yoğunlaşmasına yol açtı. Nitekim isyan bastırıldı ve sorumluları cezalandırıldı. Ancak bu isyanın faturası çok ağır oldu. Ne yazık ki Türkiye Musul ve Kerkük'ü teslim etmek zorunda kaldı. Bugün yaşanan olaylar adeta geçmişin bir izdüşümü gibidir. Tarih her zaman ders almayanlar için tekerrürden ibarettir. Aksi bir durum zaten sosyal bilimlerin ruhuna aykırıdır. Eğer geçmişteki koşullar ve dinamikler iyi araştırılıp analiz edilmezse, gelecek ile ilgili geliştirilecek politika ve stratejiler geçmişten farklılık arz etmeyeceği için bu durumda

[141] İnan Afet, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, TTK Basımevi, Ankara 1998, s.20.

kuşkusuz tarih tekerrürden ibaret olacak ve kalacaktır. İşte bu nedenle sosyoloji, tarihi toplumların kendisinin yaptığı tüm sosyal olay ve olguların analizlerinde bu hususun göz ardı edilmemesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Bu dönemden sonra Musul ve Kerkük civarında yaşayan Türkmenlerin problemleri had safhaya çıktı. Önce İngilizlerin Bağdat'a Suriye'den transfer ettikleri Kral Faysal döneminde sıkıntı çekmeye başladılar. İngilizler, Faysal'a Irak'taki tüm grupları kayıtsız şartsız İngiliz hegemonyası altına alması ve özellikle de tehdit oluşturabilecek Türkmenler üzerinde baskı uygulaması talimatını vermişlerdi. Bu nedenledir ki Faysal döneminde 21 Mart 1925 tarihinde yürürlüğe giren ilk Irak anayasasında ne yazık ki Türkmenlerin haklarına dair herhangi bir düzenlemeye rastlanmaz. Irakta Faysal'ın devrilmesinden sonra oluşturulan 1958 anayasasında da maalesef açık olarak Türkmenlerden hiç bahsedilmemekle birlikte genel manada diğer azınlıkların da kültürel hakları koruma altındadır denmektedir. Türkmenlerin varlığını kabul eden ve kendilerine kültürel haklar tanıyan iki önemli belge mevcuttur. Bunlardan birincisi 1932 tarihli Irak Krallığı Deklarasyonu, ikincisi ise 24 Ocak 1970 tarihli devrim komuta konseyi kararlarıdır.

24 Ocak 1970 tarihinde Devrim Komuta Konseyi'nin aldığı Türkmen Vatandaşların Kültürel Hakları adlı karar toplam yedi maddedir. Bu kararın ilk üç maddesi Türkçe eğitim ile ilgili diğer 4 maddesi de kültürel haklarla ilgilidir. Kültürel maddeler başlığı altında televizyonda Türkçe yayın yapılması, Türkmen Şair ve Edebiyatçılar Birliğinin kurulması, gazete ve dergilerin Türkçe olarak çıkarılması bulunmaktadır. Eğitim ile ilgili kararlar yaklaşık iki yıl uygulandıktan sonra kaldırılmış olmasına rağmen kültürel haklar ABD işgaline kadar uygulanmıştır.

Türkmen haklarına dair ikinci belge ise, 1932 yılında Nuri Said Paşa'nın Başbakanlığı döneminde çıkarılmıştır. Nuri Said Paşa Osmanlı İmparatorluğu döneminde İstanbul'da bulunan Harp okulunda okumuş, Osmanlı Ordusunda çeşitli görevlerde bulunduktan sonra Irak'ta krallık ilan edilince Faysalın hizmetine girmiştir. Irakta Manda Rejiminin sona ermesinden sonra ilan edilen deklârasyondan Türkmenler ve Türkiye'nin maalesef haberi yoktur. İşte bu durum, Atatürk sonrası ülkemizde izlenen dış politikaların genel eğilimini ortaya koyması açısından önemlidir. Devlet tecrübesi olmayan, devleti tanımayan hatta devleti, "olsa da olur, olmasa da olur" düşüncesi tanımlayan insanların; devletin stratejik koltuklarına oturmasının sonucudur bu türlü gelişmeler. Herkes son dönemde Rusya'dan sitayişle bahsetmektedir. Peki, Rusya'yı yeniden yapılandıranların kim olduğu sorusu neden sorulmuyor acaba? Bu deklârasyon daha kısa bir süre önce Dr. Ömer Turan tarafından ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu bildirge iki bölümden oluşmaktadır. Bildirge din, vicdan ve ibadet

özgürlüğünü garanti altına almaktadır. Herkesin kendi dilinde eğitim, ibadet, basın yayın faaliyetinde bulunma hakkı bu bildirge ile sağlanmıştır. Mahkemelerde Türkmenlere Arapçanın yanında Türkçe kullanma hakkı da bu bildirge ile verilmiştir. Bu deklârasyona göre, nüfusunun çoğunluğunun Türkmenlerden oluşan Kerkük livasına bağlı Kifri ve Kerkük kazalarında resmi dil Arapçanın yanında Kürtçe ve Türkçe olarak kabul edilmiştir. Bildirgenin 10. maddesi deklârasyonda yer alan maddelerin Milletler Cemiyeti garantisi altında olduğunu belirtmektedir. Bu bildirge Türkmenlerin Resmi statülerini belirleyen çok önemli ancak pek dikkat çekmeyen bir belgedir.

İşgalden önce gerçekleşen siyasi olaylarda Türkmenlerin Kuzey Irak'taki oluşumda yer almaya çalıştıklarını yer verilmektedir. Ancak bu durumun dikkatlice gözden geçirilmesi gerekmektedir. Çünkü Kürt siyasi oluşumları bu durumu bölgedeki yönetime meşruiyet kazandırma aracı olarak kullanmaya çalışmaktadır. Irak Milli Türkmen Partisi yönetime katılmayı, iki Kürt partisi veya bölge parlâmentosu Türkmenler'in hakları ve statülerini belirleyen bir bildiri yayınlamaları ve Kürt-Türkmen ilişkilerini düzenleyen ve bölgede yaşayan Türkmenler'in statüsünü kabul eden bir protokol imzalanması şartıyla kabul etme yoluna gitmeyi denemiştir.[142]

Saddam Hüseyin'in 1974 yılında cumhurbaşkanı yardımcılığına gelmesiyle birlikte Türkmenleri asimile etme politikası hız kazanmıştır. 1932 ve 1970 yıllarında elde edilmiş olan kültürel ve eğitim hakları birer birer kaybedilir. Saddam Kerkük'ün ismini değiştirerek Al Tamim yapar. Türkler'in gayrı menkul satın almaları özel izne bağlanır. 1980 yılında bölgeye çok fazla Arap yerleştirilir. 16 Ocak 1980'de idam edilen Doç. Dr. Necdet Koçak, (E.) Alb. Abdullah Abdurrahman, Dr. Rıza Demirci ve Adil Şerif olayıyla Baas, bölgedeki Türkler üzerindeki etkisini Türk hükûmetinin de olaylara kayıtsız kalması nedeniyle iyiden iyiye arttırmıştır. Türkiye, çevresinde meydana gelen ve aslında kendisini çok yakından ilgilendiren konulara ve olaylara ne yazık ki hep duyarsız kalmıştır. Bu da Türkiye'nin bölgedeki etkisinin azalmasına, bazı aktörlerce kurgulanarak uygulamaya konulan politika, strateji ve projelerde yok farz edilmesine yol açmaktadır. Devletin en aslı görevlerinden biri, sınırsal değil ama kültürel açıdan büyümedir. Bu amaç doğrultusunda her devlet çeşitli vasıtalar kullanarak kültürel yönden büyümeyi ve genişlemeyi hatta toplumların elitlerini "kültürel ajanları" yapmayı hedeflemektedir. Biz ise, birileri bizim adımıza her şeyi düşünür

---

[142] Özmen Hasan, "Türkmen Hakları ve Türkmenlerin Statüsü", **Misak-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, S: 77–81.

ve yapar felsefesinden hareket ediyoruz. Ne hikmetse Türk toplumu son yıllarda bazılarının çerçevesini oluşturduğu "gönüllü kulluk sistemini" benimsemeye aday gibi görülmektedir.

Irak Türkmenlerin kötü gidişi Körfez Savaşı'ndan sonra da devam etmiştir. 1991 yılında Saddam'ın mağlup oluşunu bahane olarak gören Kürt aşiretleri, Kerkük'e girmiştir. Saddam'ın karşı hava saldırısı düzenlemesiyle pek çok Türkmen de şehit düşmüştür. Türkmenlerin bu kadar sıkıntı çekmesinin temel sebebi Türkiye'nin hemen yanı başında yaşıyor olmalarıdır. Her seferinde Türkiye'ye casusluk yapma suçlamasıyla karşı karşıya kalan pek çok Türkmen ya zindana atılmış ya da idam edilmiştir.[143]

Her iki körfez kriziyle birlikte Türkmenler daha kötü bir duruma düşmüşlerse de ABD'nin Irak'ı işgali ile başlayan süreçte Kuzey Irak'ın belirsiz konumu Türkmenler için tarihlerinin en kötü dönemini oluşturmaktadır. Bölgede söz sahibi olan Türkmen liderler Ovacık sınır kapısının bir an önce açılmasını istiyorlar. Bölge karar alınırken de 1957 tarihinde yapılmış olan nüfus sayımının dikkate alınmasını talep ediyorlar. Çünkü o tarihten sonraki sayımların taraflı doğruyu yansıtmadığı iddia ediliyor. Türkmen liderler kurulması düşünülen Irak federasyonunun etnik kökenlere dayalı olamamasını istiyorlar. Onlara göre federasyon coğrafi konuşlanma temel alınarak hazırlanmalı. Türkmen liderlerin bir diğer talebi de Irak devletinin de çoğulcu parlamenter sistemi benimsemesi. Karşılıklı tanıma esaslarının çok önemli olduğunu ve bu esaslara mutlaka uyulması gerektiğini ifade eden Türkmen liderler Musul, Kerkük ve civarında Kürt nüfusun arttırılması için hamile Kürt kadınların bölgeye getirilerek burada doğum yapması sağlandığını ifade ediyor. Bu da doğal olarak nüfus dengesini Kürtler lehine değişmesine sebep oluyor. Kerkük petrolünün hem yüzeye yakın hem de çok verimli bir petrol olması sebebiyle vazgeçilir bir durumda olmadığını ifade eden Türkmen liderler ABD'nin bunun için dünya dengelerini bile oynatmayı göze alabileceğini söylüyor.*

Bütün bu bilgiler ışığında şu anda bölgede gerçekleştirilecek yeni bir yapılanmada Özdemir Bey projesinin yeni bir versiyonunun uygulanabilirliği gözden geçirilerek bölge gerçekleri doğrultusunda yapılacak iyi bir planlamayla durumun en azından dengelenebileceği kanaatini taşımaktayız. Bu çerçevede 1970'lerde elde edilen haklarla birlikte ortaya çıkan Kürt özerk yapısıyla birlikte Türkmen özerk yapısı da gündeme getirilmeli ve bu konuda diplomatik tüm imkânlar seferber edilmelidir. Bunun dışında 36. Paralelin kuzeyinde oluşturulacak olası bir Kürt devleti Max Weber'in klasikleşen devlet tanımına uygun bir

---

[143] Nakip Mahir, "Türkiye, Irak Türkleri Meselesine Nasıl Bakmalı", **Misak-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul**, TTK Basımevi, Ankara 1998, s.88-90

* **Bu** ifadeler 2003 yılını Mart ayında bir Türkmen liderle yapılan görüşmeler neticesi alınmıştır.

devlet olmayacaktır[144]. Böyle bir devletin kurulması zaten tarihi birikim, tecrübe ve devlet geleneğini gerekli kılmaktadır Bu koşulların olmadığını düşünürsek, olası bir Kürt devleti ancak "uydu" devlet olacaktır[145]. Bunun yerine bölgede tüm Iraklıların katılacağı bir federasyon tarzı birliktelik meydana getirilmesi aslında daha uygun olacaktır. Bunun gerçekleşmesi de oldukça zor görünmektedir. Bunun da temel nedeni, aşiret kültüründen gelen ve tarihsel perspektiften farklı hedef ve amaç güden Kürt liderlerle uzlaşma sağlayamama riskinin çok büyük olmasıdır.

Çalışmamız Musul ve Kerkük'ün ve bu bağlamda Türkmenlerin Türkiye'nin resmi politikaları açısından çok önemli olduğunu ortaya koymuştur. Aynı şekilde bu bölgede yaşayan Türkmenler çok büyük sıkıntılar ve hatta varlıklarını koruma ve sürdürmede çok zorlandıkları görülmüştür. Bu nedenle siyasi iradenin, siyasi kaygıları bir kenara bırakarak bu konuda çok daha ciddi ve planlı politikalar üretmesi, bölgeyi yeniden yapılandırma sürecinde Türkmenlerin yer almasına ayrı bir önem vermesi gerekmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için Türkmen sorununun Türkiye'nin bir iç sorunu olarak görüldüğü ve uluslararası alanda bu konuda bütün kurum ve kuruluşlar arasında büyük bir uzlaşı olduğu yönünde; güçlü bir duruş sergilenmelidir.

Kuşkusuz Türkiye'deki tüm kurum ve kuruluşlar bu gerçeğin bilincindedir ve bu doğrultuda davranmaktadır. Ancak bu girişimler henüz istenen ve arzulanan sonucu verdiği kanaatinin oluşması için yeterli değildir. Türkiye, Musul ve Kerkük'ü tarihsel perspektifi de dikkate alarak her zaman büyük oyunun bir parçası olarak masada tutmalı ve sorunu herkesi ve özellikle de Türkmenleri memnun edecek bir şekilde çözme çaba ve gayreti içerisinde olmalıdır. Defaatle vurgulandığı gibi Musul ve Kerkük'ün Irak'ın Kuzeyinde "de facto" var olan ancak ilanı birkaç yıl daha alacak olan olası Kürt devletine bağlanması Türkiye'nin bölünmesi ile eşanlamı olacaktır. Bu nedenle Musul ve Kerkük'ün ayrı bir statüye kavuşturulmasının gerekliliği hem Büyük Önder Atatürk'e hem de yakın silah arkadaşlarına ve o bölgede şehit düşen başta silahlı kuvvetlerimizin mensupları olmak üzere polisimiz ve vatandaşlarımıza karşı Türkiye'nin bir vefa borcudur.

---

[144] Weber Max, **Sosyoloji Yazıları,** Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987, s.157-158

[145] Fukuyama Francis, **Devlet İnşası 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim,** Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 21

KAYNAKÇA

Albayrak Sadık, Son Devrin İslam Ansiklopedisi**, Yeni Asya Yayınları İstanbul 1975**

Atatürk Mustafa Kemal, Nutuk**, TTK Yayınları, Ankara 1989.**

Avcı Orhan, Irak'ta Türk Ordusu (1914–1918)**, Vadi Yayınları, Ankara 2004.**

Ayaşlı Münevver, Rumeli ve Muhteşem İstanbul**, Timaş Yayınları, İstanbul 2008.**

Brzezinski Zbigniew, Büyük Satranç Tahtası, **Çev: Yelda Türedi, İnkılap Kitabevi, İstanbul**

Celîl Celîle, Şeyh Ubeydullah Nehri Kürt Ayaklanması**, Çev: M. Aras, Peri Yayınları, İstanbul 1998.**

Celil Celile, XIX. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürtler**, Çev: Mehmet Demir, Özge Yayınları, İstanbul 1992.**

Cem İsmail, Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, Cem Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 1977.**

Doza Kürdistan, Kadri Cemil Paşa (Zinar Silopi)**, Haz: Mehmet Bayrak, Özge Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1991.**

Dugin Alexander, Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım**, Çev: Vügar İmanov, Küre Yayınları, İstanbul, 2003.**

Dündar Fuat, İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918)**, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.**

Edmons C.J., Kürtler, Türkler ve Araplar Kuzey-doğu Irak'ta siyaset, seyahat ve inceleme (1919-925)**, Avesta Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 2003.**

Ergin Osman Nuri, Türk Maarif Tarihi**, Eser Kültür Yayınları, İstanbul 1977.**

Fukuyama Francis, Devlet İnşası 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim, **Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.**

Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, Türk İstiklâl Harbi Güney Cephesi**, , Ankara 1966.**

Gündağ Nevzat, 1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi**, Ankara 1987.**

Huntington Samuel, Medeniyetler Çatışması, **Der: Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara, 2005**

İnan Afet, Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, TTK Basımevi, Ankara 1998.**

Jwaideh Wadie, Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Gelişimi**, Çev: İsmail Çekem-Alper Duman, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.**

Kumkale Tahir Tamer, Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1995.**

Kutschera Chris, Kürt Ulusal Hareketi**, Avesta Yayınları, İstanbul 2001.**

Malmîsanij, Cizre Botanlı Bedirhaniler**, 2. Baskı, Avesta Yayınları, İstanbul 2000.**

Malmisanij, Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti ve Gazetesi**, 2. Baskı, Avesta Yayınları, İstanbul 1999.**

Mardin Şerif, "Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri", **Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme, ed. Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, Alfa Yayınları, İstanbul 1999.**

Memiş Ekrem, Kaynayan Kazan Ortadoğu**, Çizgi Kitabevi, 1. Basım, Konya.**

Moltke Helmuth, Moltke'nin Türkiye Mektupları**, Çev: Hayrullah Örs, Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1995.**

Mustafa Kemal, Eskişehir-İzmit Konuşmaları (1923)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1993.**

Nikitin Bazil, Kürtler, Sosyolojik ve Tarihi Bir İnceleme**, Çev: Hüseyin Demirhan, Cemal Süreyya, 3. Baskı, Deng Yayınları, İstanbul, 1991.**

Noel E.W. Charles, Kürdistan 1919 Binbaşı Noel'in Günlüğü**, Çev: Bülent Birer, Avesta Yayınları, İstanbul 1999.**

Ortaylı İlber, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.**

Öke Mim Kemal, Musul ve Kürdistan Sorunu 1918–1926**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1992.**

Öymen Onur, Silahsız Savaş Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.**

P.M. Holt, Haçlılar Çağı, II. Yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu, **Çev: Özden Arıkan, 2. baskı, İst. 2003, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.**

Parlar Suat, Türkler ve Kürtler Ortadoğu'da İktidar ve İsyan Gelenekleri**, Bağdat Yayınları, İstanbul, 2005.**

Poole Stanley Lane, Lord Stratford Canning'in Türkiye Hatıraları**, Çev: Can Yücel, Ankara 1988.**

Sabis Ali İhsan, Harp Hatıralarım, **V. Cilt, Nehir Yayınları İstanbul 1990.**

Said Edward, Oryantalizm, **Çev: Nezih Uzel, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1998**

Sarıhan Zeki, Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, Öğretmen Yayınları, Ankara 1986**.

Sonyel R. Salahi, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, TTK Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1987.**

Sultan Abdülhamit, Siyasi Hatıralarım**, 5. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul 1987.**

Şerefhan, Şerfname Kürt Tarihi, **Çev: Mehmet Emin Bozarslan**, **Hasat Yayınları 3. Baskı, İstanbul 1990.**

Weber Max, Sosyoloji Yazıları, **Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987.**

MAKALELER

Armaoğlu Fahir; "Tarihi Perspektif İçinde Misâk-ı Milli Değerlendirmesi", Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikasında Musul**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998.**

Nakip Mahir, "Türkiye, Irak Türkleri Meselesine Nasıl Bakmalı", Misak-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul**, TTK Basımevi, Ankara 1998.**

Özmen Hasan, "Türkmen Hakları ve Türkmenlerin Statüsü", Misak-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999.**

Süslü Azmi, "Misak-ı Millî 1914-1920", Misak-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul**, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara 1998.**

Turan Refik, "Misak-ı Milli ve Atatürk'ün Lozan Sonrası Hedefleri", Misak-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul**, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara 1998.**

İNTERNET

http://tr.wikipedia.org/wiki/Sykes Picot_Antla%C5%9Fmas%C4%B1 24.05.2008

http://www.geocities.com/ibrahimkiras/jeopol.html 11 Mayıs 2008

GAZETELER

Bereg Gazetesi, 7 Kasım 1880

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Erkânı Harbiyei Umumiye Riyaseti
Şube 2, Adet 717

Ankara 1.2.338

Özdcmir Beye

Mühim ve zata mahsustur.

1- Faysal'ın Irak'ta iddiayı hükümet etmekte olmasına ve misakı millîmize dahil bulunan Musul Viliyatenin bir kısmına bilfiil vaziyed ederek Kürdistan havalisinde bazı tahrikat ve teşvikata tasaddı ile dairei tecavüzünü hududu millîyemiz dahiline kadar temdide teşebbüs eylemesine mukabil merkumun bu mefsedetkârane faaliyetini izale ve Elcezire'de misakı mili hududumuzun ihtiva eylediği aksamı meşgüleyi yeddi gas-bından istirdad eylemek maksadı ile Özdemir beyin melfuf pusulada gösterilen kadronun başında olmak üzere Elcezire mıntıkasında faaliyete geçmesi tensip edilmiş ve kendisine de icab eden talimat verilmiştir.

2- Irak'ın himayei idari ve siyasisini benimseyen İngilizlerin havalii mezkürede menfaii mahsuseleri bulunması hase-bile vaziyeti siyasiye icabı hükümeti millîyemizin İngilizlerle herhangi bir konferans münasebetiyle temas ve müzakereye girişilmesi muhtemel bulunduğundan Özdemir beyin ifasını deruhde eylediği marilbeyan vazifeyi hususi bir mahiyette ve şahsi bir teşebbüs şeklinde idare etmesi ve hariciye karşı böyle bir manzara irae eylemesi şimdilik daha muvafık görülmüştür.

3— Milis kaymakam rütbesini haiz bulunan Özdemir beyin kendisi ve maiyeni teşkil eden kadro mürettebatı Elcezire cephesince mahrem bir surette ordu ictimaline ithal ve o ru-setle iaşeleri, rütbeleri muhasasatı muntazaman temin ve tesviye olunacakatır.

4— Elcezire cephesi, Özdemir beye rütbesi maaşından maada deruhte ettiği vazifenin derecei ehemmiyet ve şumuli ile mütenasip bir miktarda mestureden icabı

kadar tahsisatı şehriye ita edecektir. İşbu tahsisatın miktarı cephe kumandanlığının takdirine muhavveldir.

5- Bu emir müdafai millî vekâletine, Elcezire cephesi kumandanlığına tebliğ ve bir sureti Özdemir beye tevdi olunmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan Mustafa Kemal

Kadro cetveli ilişiktir.

Dizada: Kaymakam Özdemir Beye

Şifre Mahlulu

Diyarbekır 1533

13.6.338 tarih ve İstihbarat 1533 numaralıdır:

1- Muhaberatın tesrii için alakadarının dikkat nazarı celp edilerek bu hususta takibat yapılmaktadır.

2- Şu sırada bir miktar muntazam kuvvetin tedarik ve oraya şevkinin kabil olmadığını sizde bilirsiniz. Mamafih oradan buradan alınmak şartı ile bir miktar kuvvet ihzar olunarak müfrezenin tezyinine çalışacağım.

3- Cephane şevkinin cepheden imkânsız olmasına mebni teklifiniz veçhile Şemdinan ve Dizaya kadar Şark cephesince sevk edilmesini mahalli kumandanlığa yazdım. Meseleyi takip ve recadan geri durmayacağım.

4- Çölemerik müfrezesine ihtiyacınız için 2000 lira gönderildi, bademada gönderilir. Bundan sonra gönderilecek para arzunuz veçhile Ziraat Bankası ile Van'a gönderilerek Mecidiye ve Liraya tahvil ile irsal olunacaktır. Dizaya vusulunda muhafızlarınızla aldırırsınız.

5- Diza ile Şemdinan arasındaki telgraf hatlarının tamir ve inşasını Hakkari mutasarrıfı deruhte ettiğini cepheye bildirmiş, bir an evvel ikmali için mükerrer rica olunmuştur. Suriyeliler ve mücahit çetecilerden kimse gelmemiştir. Müfreze burada bıraktığınız adamlarla hareket etmiştir.

6- Nasturilerin mevaları en çok Tayyar, Nahobi, İmadi-ye'nin şimal mıntıkasında olduğundan Şemdinan'a hareketleri varit olamaz. Bunun için ne müfrezenin hattı ricatını tehdit (r 1 a d r) (d k 11 rd r) ancak işarınız veçhile İngilizlerin badelteslih eski mekanlarına berayi iskan sevk etmekte oldukları

Nasturilerle muvakkaten anlaşabilmeniz muvafık görülmüştür. Badelharp bittabi bunlar mahallerine (ist snhbyl yn v r y h d h) şimdilik İnglizlerin aleti fesadı olduklarından müsellah olarak meskenlerine gelmeleri bizim için müzurdur. Mamafih bunlar hakkında orda yapılacak muvakk; t oyalama tedbirleri cepheninde amaline muvafiktır.

7- İngilizlerin nezdinde bulunan Nasturi milis kuvvetleri elan 4000 olmasa gerektir. Bu kuvvetler 4-5 bin tahmin olunur. Bu kuvvetlerle müsademe etmek zaruret halinde görülürse o halde Şimdinan aşayirini tahrik ve teşvik etmek icab eder. Şimdilik bundan başka da teemül olunacak çare de yoktur.

8- Akre Kaymakamı olarak Yüzbaşı Salih Zeki, Nihat paşa zemanında cephe tarafından Irak'a gönderilmişti. Bu hainin bu derece nankörlük etmiş olması şayanı eseftir. Binaenaleyh dikkat nazarı celp edecek derecede orada aleyhimize bir nüfuz icraasına (H Y L H İ) bir suretle sarfına himmet olunmasını himmetinizden bekler ve rica ederim efendim.

Elcezire Cephesi Komutanlığı
Erkani Harbiye Reisi Hasan Basri

Kaymakam Özdemir Beye

Diyarbakır Şifre mahlutu

Gayet aceledir. Dikkatle keşide edilecektir.

14.6.338 tarih ve harekât 7548 nomruludur;

1- Ravandız'a gidip vaziyeti sureti umumiyede gördükten ve yapılacak işlere esaslı bir karar verdikten sonra esamisini yazdığın aşayirin teslimi ve Pervari'deki bölüğün aşayir kuvvetlerine terfiki icab edip etmeyeceği icraatı umumiye meyanında ayrıca teemmül ve teklif edilmelidir.

2- Bu aşayirin iaşe meselesi de verilecek umumi karardan sonra düşünülecektir.

3- Nasturiler müselleh icrayi şekavete başlamışlar ve Gü-nanlilardan 600 mevaşi ve 3 adam esir almışlardır. Muhitlerinde bulunan aşayirin bu hareket ve şekavatkâreneye müma-neat etmeleri veya edememeleri şayanı nazarı dikkatidir. Aşa-yire istinaden (AN BTALŞBHBHF K) küçük bir müfreze gönderilmesi tehlikeli bir hareket olur. Büyük müfreze de uzun müddet kendisini iaşe edemez, büyük bir iştir. Vaziyeti umumiyeten takarrürü ve tesbitine talikan şimdilik tehiri muvafık görülmekte. Ravandızdan verilecek mufassal raporunuz üzerine icabı hal ifa edilecektir efendim.

Elcezire Cephesi K. Namına

Erkanı Harp Reisi Basri

Elecezire Cephesi Kumandanlığına

Gayet aceledir

Tehiri mucibi mesuliyettir.

19.6.339 tarih ve 16 noludur.

1- Revandız'dan henüz vesaiti nakliye gelmediğinden müfrezeyi Şemdinan'a ester ve beş altı rüfeka ile yolumuza devam ediyorum.

2- Müfreze kumandanı Fevzi efendiden aldığım şifrede kendisi de dahil olmak üzere ikinci müfrezenin Çölemerik'te kalacağını bildiriyor. Bu hal fevkalade inkisari hayalimizi mucip olduğu yarın kuvvetimizin bir avuç Arap efradından müteşekkil sıfır olduğunu anlayacak olan Ravandız halkı ve rüesayi aşayirin dahi aynı halimize duçar olacaklarından şüphe etmiyorum.

Halbuki zati devletleri mezkûr müfrezenin Ravandız'a ineceğini vaıt buyurduğu gibi Ravandız'daki çekirdek kuvvetimizin 300 kişiye iblağını dahi tasvip buyurmuştunuz. İlave olarak İki Cebel ve iki de makineli ile takviyemizi de vaid buyurduğunuz gibi Ankara dahi bu silahın tarafımıza itasını muvafık görmüştü. Binaenaleyh atideki maruzatım nazarı takdiri devletlerine mazhar olmayıp isaf buyrulmazsa kullarını kati-yen bu havalideki icra kılınacak yarım yamalak teşkilatla hareket hizmetinde muaf buyurmaktağınızı kemali hürmetle desti ve dameni devletlerini öperek istirham eylerim. Şöyle ki;

3- Bu havalide mevcut aşayir ve millî kuvvetlerin miktarı isterse onbinlere baliğ olsun ve her bir teçhizatı da mevcut olsun, kendi kendine düşmana bir fişek bile atmaları imkânsızdır. Her halde bunların içlerine az çok rauktazam bir kuvvet idhaliyle maneviyatlarını takviye aynı zamanda kendi iradelerine rağmen kafalarına vura vura ancak burayı ateş hattına sevketmek mümkün olabilecektir. Bunun hilafına rapor veren kumandanlar, emin olunuz ki hilafı hakikat haberlerle cepheyi iğfal ediyorlar. Nitekim vaktiyle Revandiz müsademesi hakkında mubelağalı raporların kısmı azaminin hilafı hakikat olduğunu burada anlıyorum.

4- Paşa hazretleri, bu havalide cidden umumi musellah ve kuvvetli aşayir çoktur. Ekseri rüesaları ile görüştüğüm gi^ bi Van'da Haydar beyde görüştü. Bütün vaid ve taahhütleri aralarında nizamiye kuvvetini gördükleri takdirde kendilerinin de hareketimize muzaheret edecekleri seyakındadır. Hiç birisi kendi kendilerine hareket edeceklerine dair katiyen söz vermiyor, şu halde bunları kaldırmak için muntazam efrada ihtiyaç vardır (Efradın her halde ateşe girmesinde ben de ısrar etmiyorum).

Kaymakam Özdemir

Gever Telgrafhanesi vasıtasıyla

Kaymakam Özdemir Beye

19.6.338 tarih ve 16. Şifrenize C. 27.6.338 tarih ve İstihbarat 1684 No.ludur.

1- Siz buradan bütün iman ile gitmiş ve yollardan verdiğiniz raporlarla da faaliyeti müstakbelenizde bir ümit görülmüş idi. İkinci müfrezenin Çölemerik'e tevcihi umudu kıracak kadar ehemmiyetli bir şey değildir. Antep muhasarasını yaratan Özdemir beyden şimdi bulunduğu büyük sahada daha başka harikalara intizar ediyoruz. Mamafih bu bölük daimi olarak Çölemerik'te kalmak üzre oraya gönderilmiştir. Bu günlerde Nasturiler İmadiye'nin şimaline bizim (A ? S Y H) (ÇYMGH)

2- Başladıklarından gerek bunların tardı gerekse sizin Ravandız'dan alacağınız harekete Çölemerik, Beytüşşebab ve havalisi aşiretinin de iştiraki lazım gelecektir. İşte bu aşayire istinadgalık yapmak için bölüğün şimdilik Çölemerik'te kalmasını münasip gördüm. Ravandiz'daki vaziyetinizin tavazu-huna göre bölük Ravandiz'a sürülebilir. Binaenaleyh hiç münkesir olmaksızın hemen umumile mala mal olarak teşkilata başlayınız. Bütün faaliyetinizde her türlü harekatınızda hususi bir mahiyet şekli bir teşebbüs ve mucahede şeklinde idame etmeye çalıştırmanız ve ancak (Ç ? H) teşkilatı (H Z L N D H) işe gireceksiniz. (B ?) (G Ş S D G K Z) gerideki nizamiye emrinize istinad edebilir. Fakat bu nizamiye bölükleri doğrudan doğruya harekata geçmemelidir. İcab ederse nizamiyelerde (L B V) (K Y Ş H) (Ç A B L Y T L Y) gelecek za-bitan ve efradı tebdili kıyafetle çetelere sokabilirsiniz.

Şark cephesinden Gevara gönderilecek 250 mavizerle 70 sandık cephanenin süratle aldırılmasını rica ederim. Ravandız raporlarınıza intizar eder gözlerinizden öperim. Oğlum, şifrelerinizde bir çok yerler açık yazılıyor. Karşınızdaki düşman İngilizdir. Miftahın çaldırılmamasına çok dikkat edilmesini rica ederim.

Elcezire Cephesi Kumandanı

Cevat

Mülkiye kaymakamı olup Ravandız hareketine iştirak eden Remzi Özbek'in, Özdemir'e yazdığı 12.12.345 tarihli bir mektubundan.

..... O vakit Elcezire cephesi kumandanı Nihat paşa idi. Bu paşamız yokluklar içinde varlık yaratıyordu. Ra-vandızlılar kendisinden yardım istediler. Bu büyük kumandan zamanında ben Elcezire'de istihbaratta çalışıyordum. Teşkil edilen bir tetkik heyetiyle beni Ravandız'a göndermişti. Oraya vardık. Ravandız'daki vaziyetin müsait olduğunu gördük. Keyfiyet cepheye arz olundu. 338 baharında bir kuvvetin şimalden Ravandız'a müteveccih olduğu bildirildi. Bu kuvvet Özdemir'in kumandasında idi. Nihayet onlar da Revandız'e vasıl oldular. Bir topçu takımı ile sivari ve piyadeden mürekkep olan bu müfrezenin içinde Gaziantep mücadelesinde bulunmuş subaylarla mücahitler vardı. Ben, Özdemir'in Gaziantep müdafasındaki kahramanlıklarını bunların ağzından daima hayranlıkla dinlerdim. Gaziantep'in müdafii Özdemir'dir, ne-çare ki bir çok hadisat ve vakayi bedbin insanların arasına hedef olur. Bu da o kabileden olabilir. Gelelim sadede:

Ravandız'a muvasalat eden Özdemir, derhal teşkilata başladı. Selahiyetli ve isabetli kararlar verdi. Halkın temayü-latını okşadı. Bu isabetli hareketler pek az zaman içinde semeresini göstermişti. Halk ve aşayir akın akın gelerek onun sancağı altında mütezayıd bir adet göstermeğe başladı. Halk candan bağlandığı Özdemir'e Paşa demek suretiyle bağlılıklarını ifade ediyorlardı. Teşkilat sahası Cenubi Kürdistan hudutlarını aşmış Rumya gölünün cenubundaki Lahican mıntıkalarına varmıştı. Artık filiyat sahasına girmek lazımdı. Düşmanın Küçük Zab üzerinde Derbent garnizonunda mühim bir kuvveti vardı. Hücum edildi. Düşman mağlup oldu. Ranya ovasındaki çeltik bataklıklarına düşen düşman telefat verdi. Top, makineli tüfek bıraktılar. Bakıyetıl süyuf Bağdat yolunu tuttu. Süleymaniye merkez livası dahil olmak üzere Ranya, Köysancak, Mamure, Şehribazar, Bazban ve Gülanber kazaları bütün luhakatile beraber Özdemir'in raiyeti ihtişamı altına girmişti. Bu mahallerde nafiz şahsiyetler kaymakam tayin edildi. Beni Köysancak'a göndermişti. Ben orda teşkilatla meşgul oldum. Altın köprü ile Erbil ve Kerkük'ü tehdide başladım. Ben size sadece bir mektup yazıyorum. Tarih yazmıyorum. Cenubi Kürdistan mücadelesi baştan aşağı bir

destanı hamasettir. Eğer bütün hadisat ve menkıbeleri yazılırsa, umumi harbin tarih kitaplarına altın kablı bir cilt daha ilave eder.

Bağçe Kaymakamı

Remzi Özbek
Şifre 1547

Kaymakam Özdemir Bey

14.6.338 tarih ve istihbarat 1547 numaralıdır.

1- Simiko dessas bir adamdır. Zekası sayesinde kalbindeki hançerini vakti merhune saklar. Kendisinde fikri istiklal mevcuttur. Maksadı evvela İran dahilindeki nüfuzunu takviye etmek ve maksadını temin edinceye kadar bizimle iyi geçinmektir. Bu menfaati iktizasindandır.

2- Mumaileyhin büyümesi, aşayir arasında nüfuz peyda etmesi hükümeti millîyenin aleyhinedir. Fakat şu sırada bununla arayı bozmak muvafık değildir. Efkârının fenalığı, İngiliz parası ile İngiliz fikrine hizmet ettiği, her zaman masum aşayiri arkasından sürükleyerek boş yere kanlarını heder ettirdiği hakkında gizlice propaganda yapılır da aşayir arasında nüfuzunun kesrine çalışılırsa pek iyi olur.

3- Buradan gönderilen müfrezenin şimdilik hedefi Çöle-merikten sizin Ravandız'a giderek işe başlayıp vaziyetiniz ta-ayün ettikten sonra ahvale göre müfrezeye emir verilecektir.

4- Vesaiti nakliye olmadığından bizarur mitraliyoz ve top verilememiştir. Bu hususun teminine çalışılacaktır. 15.6.338

Cenub Cephesi Kumandanı Namına

Erkâni Harp Reisi Basri

Elcezire Cephesi Kumandanlığına

5.7.38 tarih ve 20 No.ludur, Şifre

27.6.338 tarih ve 1684 Şifreye:

1-Avni hakla ve tavsiyei devletleriyle mücahede hakkındaki azim ve imanımla yetezelzeldir. İkinci Türk müfrezesinin Revandiz'e talebimizdeki esbab işte meydana maelteesüf gelmiştir. Beraberimdeki ahlaksız ve şuursuz mülteci Arapların her bir ihtiyaç ve istirahatleri temin edildiği halde Ravan-dız'a musallatlarında, aralarına giren iki mülteci casus gerek Arap jandarmalarının teşvikatına kapılarak zabıtma ait bazı hayvan ve eşyaları hamilen Akra'daki İngilizlere iltihak etmek üzere 20 neferin firarı bendenizi telafisi gayri kabil hace-lete düşürdü. Bu firariler her ne kadar takip edildi, casuslarda dahil olduğu halde derdest edilenlerden bir kaçı bugün idam edildi ise de ne faide bu müfrezenin bütün maddi ve manevin mahiyeti aklı başından ziyade gözünde olan Revandız halkı ve aşayirince meydana çıktı. Arap müfrezesinin diğer aksamından bir hizmetten sarfınazar kaçmamaları için üzerlerine eski Türk efradından muhafızlar tayıi edildi.

2- Artık Çölemerik müfrezesinin Ravandız'da zarureti lüzumunda beyhude ısrar etmiyorum. Bu hususta ki muhik talebi vicdanı devletlerine ediyorum. Hükümetimizin ve cephenin bu hususta ki imsaki hizmetini takdir ediyorum. Fakat ev-deki pazar çarşıya uymuyor.

Bu zabitan ve efrad, eşeddi ihtiyaç olmadıkça ateş hattına sürülmeyecek, İleri hidematta sivil olarak istihdam edileceklerdir. Bu hususta hükümetin noktai nazarına tamamen tevfı-kı harekât olunacaktır.

Kaymakam Özdemir

Gevar Telgrafhanesi vasıtasıyla Özdemir beye

7 Temmuz 338 ve 1084 istihbarat No.ludur.

1- Ravandız'a muvasalatınıza ve işlere başladığınıza memnun oldum. Ahali ve aşayirin sürurlarına teşekkür ederim.

2- Şark cephesince 70 sandık cephane ile 200 kasalı tüfek, 34 sandık cephane ile 126 tüfek Başkale'ye müteveccihen yola çıkarıldığını 9. kolordu bildirmiştir.

3- Vesaitin mefkudiyeti hasebi ile müfrezinin şu sırada miktarının tezyidine imkân bırakmayacağını sende bilirsin. Muvafakıyetiniz için elimdeki vesaitle yapılması mümkün olabilen her şeyi yapacağım.

4- Şimdilik Çölmerik müferezsinin hepsini göndermeyi muvafık görmüyorum. Çünkü Çölemerik'e ayrıca kuvvet gönderilinceye kadar bu müfrezeyi kamilen size gönderirsek Çölemerik boş kalır. Nasturilerin hattı ricatınız üzerine düşmelerine meydan vermiş olur. Aynı zamanda şu sıralarda Nas-turileri Çölemerik mıntıkasından tardetmek hususunu düşünüyorum. Mamafih şimdilik müfrezeden 80 neferini Çöleme-rik'te ibkası ile mütebaki 54 neferin Ravandız'a hareketi için emir verdim. Takviye böyle parça parça giderse oraları İran'a yakın olduğu için her parçaya binlerce kuvvet gelmekte bulunduğu şayiası da her vakit (? Y K A R Y H) bu da manen olan vaziyetimizi yükseltir. Şimdilik top göndermedim. Yanınızdaki topu tamire kadir bir nefer gönderildi.

Salih Zeki ile olan muhaberatta dikkatli davranınız. Nasturilerin silahlı olsun, gerek silahsız olsun sulhun nihayetine kadar memleket dahiline dehaletlerini kabul etmek hükümetin siyasetine muvafık değildir. Yalnız zararlarından vikaye için oyalayabilirsiniz. Sizi her cihetle düşünüyorum. Muvafı-kayetinizi temenni eder, gözlerinizden öperim.

Elcezire Cephesi Komutanı Cevad

Elcezire Cephesi Kumandanlığına

Gayet aceledir.

Tehiri mucibi mesuliyettir.

Ravandız 12.7.338 tarih ve 21 No.ludur.

1- Beraberimizdeki Cezayirli efradın firar meselesi vaziyetimizi birdenbire zaafa düşürdü. Artık İngiliz propagandacılarının bu hususta tahdişi ezhana büyük tesirleri oldu ve daha da olacaktır. Gerek aşar, gerekse telgraf hattı meselesi bile tavakkuf etti. Alelhusus büyük cephane kafilesinin teşkili hususunda İran hududu civarındaki seyyar aşayir içlerine göndermiş olduğumuz heyetle ufak müfreze yalınız bu hayvanla haiben ve hasiren avdet ettiler. O havalideki İngiliz hadimleri olan ve etek dolusu rupyaları rüesaya serpen (Ebabebir Selim ağa) ile Balikyan aşireti reisi Şeyh Mehmed ağa hatta (Simi-ko'nun) da bazı adamları aşikare bir surette hükümeti Osmaniye aleyhine halkın ve aşayirin kuvvei maneviyelerini kırıyor ve diyorlar ki: "Hükümet katiyen bu havaliye atfı nazar eyleyecek ne hali ve ne de gönderecek kuvveti yoktur. Buraya gelen kumandanın maiyetindeki efrad hükümet askeri değildir, bir kaç Cezayir serserisidir. Bunlar bile işte İngilizlere teslim olmak için can atıyorlar. Bu kumandanın maksadı sizi İngiliz hükümeti muazzamasına karşı müşkül ve tehlikeli bir vaziyete sokmak, sizi ezdirmek, öldürmektir. Cephane için istenilen mekkâreler Van'da müsadere edilecek oradan garp cephesine gönderilecektir. Hayvan bile vermeyiniz. İngilizler bu havaliye yakında resmen malik olacaklar ve sizden pek fena bir halde intikam alacaklar." şeklindeki ahaliye resmen beyannameler tevziine kadar cesaret etmişlerdir.

2- Kulları buraya gelir gelmez ahvalimizin ve vaziyetinizin ykında bu şekli alacağını takdir etmiş ve Çölemerik müfrezesinin bila tehir Ravandız'a izamını ve vaid buyrulan cebel toplarının da gönderilmesini defaatla istirham etmiştim. Fakat zati devletleri bu havalide icra edilecek hareketin millî bir şekil ve mahiyette olmasında daima nazarı dikkatimizi celp buyuruyor, müfreze ile cebellerin Ravandız'a gönderilmsinde imsak ve bendenizi çocuk gibi oyalıyorsunuz.

3- Paşa hazretleri, bendeniz ta Ankara'da iken bu havalide yapılması mümkün olabilen harekât hakkında ahvali aşayi-re vukufum dolayısıyla erkâni harbiyeden bir çok muavenet talep eylemiş ve Elcezire'den temin edileceği taahhüdünü almıştım. Maalesef bunların hiç biri olmadı. Binaenaleyh eğer bu havalide kuru lakırdı ve cerbezeli sözlerle iş yapılsaydı, heyeti tahkikiye reisleri herhalde kullarından daha ziyade li-sani mahalliyeye aşinadırlar, bunlar muvaffak olurlardı.

(4., 5., 6., 7. maddelere lüzum görülmediğinden ve haizi önemi olmadığından yazılmadı. Diğer maddeler şunlardır. Yayımlayanın notu.)

8- Keza bunların fevkinde dahi cepheden bir miktar munzam kuvvetle en az iki top birkaçta makinelinin bize terfikini Erkânı harbiyei umumiye reisi paşa hazretleri cepheye emir buyurduklarını bendenize tebliğ etmişti.

9- İşte paşa hazretleri, bendeniz bütün safvetime rağmen bu havalideki muvaffakiyet için yine bir çok yardımların vücudunu ileri sürmüş ve ona göre bu vazifeyi kabul etmiştim. İşte bunların hiç birisi olmadı.

10- Buraya muvasalatımızda halk büyük ümide düşmüş, arkamızdan bir kaç taburun vürudunu bekliyorlardı. Çünkü bu havalide vaktiyle ahaliye böyle ümitler ve sözler verilmişti. Biaenaleyh halkın akıl ve idraki dimağında değil gözündedir.

11- Alelhusus beraberimdeki şu bir avuç müfrezenin de firare teşebbüsleri ve İngiliz amelie hadim rüesaların gece gündüz aleyhimize yaptıkları propagandalar, aynı zamanda her gün İngiliz tayyare filolarının Ravandız'ı amansız bir surette büyük yangın bombaları ile dövmeleri beyanname atmaları en ziyade kendisine itimad etmekte olduğumuz Şeyh Rakip gibi sabihi celadet bir zati bile ümitsizliğe düşürdü. Nihayet üç gün mukaddem Akre hakimine dahalete mecbur bıraktı. Bu zatın bütün mamelekini İngilizler müsadere etmişler bugün muavente muhtaç bir hale gelmiştir. Kendisine 3000 rupya maaş vad ediyorlar, biraderi Şeyh Ubeyd ise hem cebin hem iki yüzlü siyaset takip etmektedir. Aralarındaki gayrı kabili telif husumetten birisini feda etmek mecburiyeti vardır.

12- Şu yeni dahil olduğum vaziyet karşısında bütün azim ve imanımla çalışmaktan metanet ve satvatı hükümeti istimalden katiyen fütur getirmiyorum. Fakat neçareki herşeyin bir haddi vardır. Ümitsizlikten hali işbaa gelmiş bir halk hükümetten bir halde şimdikinden fazla bir mevcudiyet bekliyorlar.

Balik aşireti reisi Şeyh Mehmed ağa bütün ayirin Hükümeti Osmaniyeyi tanımamalarını, Kürdistan'ın kendi mukadderatına hakim olduğuna dair efkârı alenî bir surette teşcie cesaret etmesinden artık merkumu tedip ve tenkil etmek zarureti hasıl olduğundan üzerine miktarı pek zayıf müfrezeyi sevk edeceğim efendim.

Kaymakam Özdemir

Elcezire Cephesi Kumandanlığına sureti

Hakkâri ve Havalisi Kumandanlığına

Gayet acele şifredir

tehiri mucibi mesuliyettir.

9.8.338 tarih ve 29 No.ludur.

(1-10. maddeler konu haricidir. Yayımlayanın notu)

11- Harekâtımızı iki büyük cenah, bir küçük merkeze taksim ile işe başlayacağız. Sağ cenahımızda işgal edilecek İmadiye, Akre, Dehük, Zaho vardır. Sol cenahımızda Ranya, Derbend, Mamure, Köysancak, Süleymaniye, Selahiye havalisi ile harekâtı isyaniyeyi Diyale vadisine indirmek ve o havalideki bize sadık Arap aşayirini iştirak ettirmek, merkez kuvvetimizi Babaçiçek mevkiindeki Dovin kalesine kadar sürüp Erbil'deki İngiliz tahşidatına karşı tedafüi vaziyet almak ve o havalide şimdiye kadar bitaraflığını muhafaza eyleyen tahminen 1000 silaha malik Hoşnav aşayirini işe bulaştırmak ve Erbil'i bu kuvvetle tehdit merkezi kaza olan Şaklaveyi de işgal eylemektir.

12- Harekatımızı bu yolda tertip etmekte iki büyük mak-sad vardır. Birincisi Kış gelip şimal yolumuzu kapamadan da-huk ve Zaho üzerinden Cizre yolunu açmak Kış mevsiminde cephe ile bu yoldan irtibat tesis eylemek, ikincisi Musul vilayetini Bağdat'da rabt eden Selahiye ve Cebeli Hamrin civarındaki yollardan şimale berayi takviye gelecek olan düşman kuvvetlerini vurmak hırpalamak için Selahiye'ye kadar olan Dağlık arazinin ve o havalideki sadık aşayirin elde bulundurulmasını temin için Ranya, Derbent, Köysancak ve mümkün olursa Süleymaniye'yi herhalde işgal etmektir.

13- Zaho'dan itibaren cenubu şarkiye doğru bir silsilei cibal üzerindeki Dehük, İmadiye, Akre, Şaklave, Ranya, Köysancak, Süleymaniye, Cemcamal kasabalarının ve badelişgal elimizde muhafazasını bu silsilei cibale istinaden Kerkük, Er-bil, Musul

havalisindeki çöl araziye ancak geceleri akın suretiyle düşmanı izaç etmeleyi binayetillah dairei imkânda görüyorum. Bunları işgal edecek kuvvetimiz kâfidir. Yalnız en mühim ve ehem mesele bu kuvvete cephane yetiştirmektir. Fikrimi, bütün mevcudiyetimi sarsan yegane gaile cephane-meseledir. Bu hususta elden gelen azami cehid ve gayretten bir an bile hali kalmıyorum. Demirbaş hayvanatımızın miktarı lehülhamd 40 mekkâreye baliğ oldu ise de mesafenin budi-yeti ve yollarda yemsizlik, iaşesizlik dolayısıyle hayvanatın bir defa gidip gelmesiyle fena halde yorgun, bitkin ve bazısının telef olmasına sebep oluyor.

15- İmadiye'nin işgaline Şeyh Barzan efendi, Akre Dehük üzerine Faris ağa Misuri reisi Abdülkadir, Pervari reisi Reşit bey, Şeyh Rakip ve Şeyh Abdullah efendiler, merkez kuvvetlerine Şeyh Kâk Emin efendi, Kaymakam Ahmet bey, Jandarma K. Nuri bey ve Hoşnav reisi Miran Abdülkadir bey, Ranya, Derbent, Köysancak, Süleymaniye üzerine Balikânlı Şeyh Mehmet ağa, Umum Pişidar, Menkür, Hemvend rüesa-ları tayin edilmişlerdir. Dehük'ün işgalinde muvaffakiyet ha-sıl oldukta Zaho'nun hattı ricatı kesilmiş olacaktır. Evvelce arz edildiği veçhile Zaho'yu şimaldeki Şırnak ve Sulupya Pervari civarında Diyan aşiretlerinden müteşekkil bir kuvvetle dahi tazyik etmek büyük bir tesir hasıl eder.

Bunun için ya Pervari'deki bölüğü veyahut Cizre hududundaki bölüğü onlara bir kuvvei maneviye olmak üzere terfik etmek lazımdır. Rüesadan mektup aldım, hazırdırlar. Bize olan budiyetleri dolayısıyle harekat hakkında müstakil bir grup halinde sevk ve tahrikleri lazımdır. Ancak zatı devletleri bu vazifeyi o havalide muktedir bir zabite tevdi buyurmaları menutu reyi kumandanileridir.

Kaymakam Özdemir

Kafile Kumandanlığı vasıtası ile serian Ravandız'da Özdemir Beye

Şifre

Parola 99'dur.

10.8.338 ve 1-14 No.lu şark cephesinden mevrud ve 8. süvari fırkası kumandanlığı şifresi ile 17.8.338 tarihli mevsul şifre mahlulü bervechi zirdir:

1- Ravandız'da bulunan (Özdemir müfrezesi) 8. fırkaya rabtedilmiştir.

2- Özdemir bey müfrezesi icra edeceği bilcümle harekâtı askeriye hakkında 8. fırka vasıtası ile cepheyi haberdar edecektir. Binaenaleyh millî hudutları haricinde harekete mezun değildir. Yapacağı taarruz için cepheden müsaade alacaktır.

8. Fırka 9.8.338 tarihli telgrafta Özdemir bey müfrezesi hakkında emrolunan mevad aynı müfrezenin icrayı harekatı hakkında evvelce aldığı emirleri müfrezeden tahkik ederek cepheyi haberdar edecektir.

3- 10.8.338 ve 1-4 No.ludur.

4- İşbu şifrenin bir sureti Ravandız müfrezesine gönderilecektir. Sayı 1166'dır.

Havali Kumandanı Şevki

Gever telgrafhanesi vasıtası ile Revandiz'de Özdemir Beye

7.8.338 ve harekât 2078 No.ludur.

Bugün Hakkari livasile Revandiz müfrezesi ve havali kumandanlığı Şark cephesi emrine verilmiştir. Bundan sonra mezkûr cephe ile muhabere edilmesi mercudur. 7 Ağustos 338

Cephe Kumandanı Ferik Cevad

Ravandız'da Kaymakam Özdemir beye

Şifre

5566 parolalıdır.

1-9, 16 tarihli raporlarınızı okudum. Mutaleat ve muta-lebatınızı muhik buldum.

2- Muvaffakıyetenizi idame etmek ve harekâtı atiyeyi temin etek için (A V Z V N) hususatı temin edeceğim ve yakında istediğiniz kuvvet mühimmat ve para ile memurları yollayacağım, müsterih olunuz.

3- Müfrezenizin doğrudan doğruya cephe ile muhaberesini temin müşküldür. Bu hususta size en yakın bir makam olan 8. süvari fırka kumandanlığını tavsit edeceğim. Sizin mezkûr fırka kumandanlığı vasıtası ile vereceğiniz raporlar (?? A D B A N A) gönderilecek ve fırka her hususta size azami yardım ve kolaylık gösterecektir.

4- Elde ettiğiniz muvaffakiyetleri bir tehlikeye ılka etmemek için teeni ile hareket etmenizi ve göndereceğim takviye kıtaatı gelmeden fazla ileri atılmamanızı ve yüzde yüz menfaat ümidi hasıl olmadan yeni hareketlere teşebbüs edilmemesini tavsiye ederim.

5- Simiko meselesi bitmiş ve kalmamıştır. Seyid Taha ve biraderinin elde tutulması mühimdir. 459 No.ludur. 24.9.338

Şark Cephesi kumandanı

Kâzım Karabekir

Hakkâri mutasarıflığı vasıtası ile Van'da Fırka 8. K. Tebdilen Şark Cephesi K. ve Berayi Malumat Hakkâri ve Havalisi K. lığına

Çok acele

20.8.338 tarih ve 35 No.ludur.

1- Elyevm Ravandız müfrezesinin miktarı umumisi 197 nefer olup bundan 10 nefer topçu, 20 nefer Beş makineli ve otomatik efradı, 20 nefer Cephane kafilesine muhafız, 15 nefer tahsilatla meşgul, 15 hademe seyis, çoban vs. 3 aşçı, 6 hasta ve zuefa, 10 kovuş, cephane ve anbar muhafızını badelten-zil aşayir ve mücahidine kuvvetilzahır manevi bir hükümet kuvveti olup her daim harekete müheyya olan 98 nefer kalıyor ki bu miktar cephanemizin fevkalade vüsati ve 4 büyük gruba

a) Süleymaniye, Çemcemal, Halice

b) Köysancak, Derbent, Ranya

c) Şaklava, Akre, İmadiye

d) Dehük, Zaho'ya taksim ile her gruptaki mücahidin en asgari 50 nefer terfik edildiği ve merkezi umumi olan Revan-diz'da dahi umumi ihtiyat olmak üzere leakal 50 nefer bir kuvvetin mevcudiyetinin eşeddi ihtiyaç olmasına nazaran Re-vandiz müfrezesinin leakal 100-150 nefer bir kuvvetle takviyesine ne derecelerde ihtiyaç olduğunu zatı devletleri de takdir buyrurlar. Ferman.

Kaymakam Özdemir

Kürdisdan hükümetinin reis vekili Sadatı Berzenciyeden Şih Abdülkadir efendiye

Revandiz, 15.9.338

1- Hükümeti Osmaniyenin 300 seneden beri alemi isla-miyetin ve dini mübini İslamiyetin, ehli Salibin tasallut ve taarruzuna karşı yaptığı hidemat, ettiği fedakârlık ve bu uğurda Rumeli'de, Yemen'de, Hicaz'da, Irak'ta, Suriye'de öz evlata-rından verdiği ve elyevm garp cephesinde vermekte olduğu büyük kurbanlarını ve hükümetimizin bugün alemi İslamiyet-te mevkiinin ne derecelerde mübaccel ve büyük olduğunu anlamak ve bilmemek için mutlaka bir insanın nasibedan islamiyet ve insaniyet olmaması lazım gelir.

2- Hükümeti Osmaniyemizin, alemi İslamiyetin yegane istinadgahı, dini mübini islamın en büyük hadimi olduğunu idrak eyleyen Kur'an'ı Mübini eline alıp da: "Muhammed'in şu kitabı yer yüzünde varken bu dinin halifesi de Türkler iken İngilizler için dünyada rahat olmayacaktır..." diye bağıran Gi-ladiston ve bugün onun halefi olan Loyd Corc hükümetinin, bilhassa şu birkaç senedir hükümeti Osmaniyenin mahiv ve izmihlali uğrunda şeytanların bile izharı aczettikleri melanetlerle başına çevirmediği dolaplar kalmadı. Bu hakayıkı bugün kalp ve vicdan ve hissi İslamiyeti feda eyleyen ve birtakım saf ve cahil kesanı dahi bir hayali ham ve sergüzeşti bi nihaye peşinde felakete sürükleyen Nemrud Mustafa'dan başka alemi islamiyette bu hakikati idrak eylemeyen ferdi eferide tasavvur olunamaz.

3- Türklerden dini İslamın yegane hadimi ve ehli Salibe karşı hamisi, alemi İslamiyetin istinadgahı ve bundan başka bir kusuru olmadığını bilen İngilizlerin bu hükümet ve milleti mahvetmeye bütün melaneti ile sayederken acaba İslamiyet hakkında hangi bir saikai mürüvet ve merhamet ile bir Müslüman Kürt hükümetinin teşekkül ve taazuvuna arzu etsin. Türkleri Müslüman olduğu için sevmeyen İngilizler, aynı din sahibi olan Kürtlere neden hürmetkar olsun ve neden onların istiklal ve hürriyeti için milyonlarca lira sarfetsin?

Kendi memleketinde açlık ve sefalet içinde yüzen ve Hindistan'da açlıktan senede milyonlarca tebasının refahına çare saz olamayan İngilizler, niçin Kürdistan rüesalarına bila hesap eteklerle altınlarını feda ediyorlar? Elbette bir verdikleri yerden iki alacaklarnı hesap ettikleri için değil mi?.. Kendi dinine hürmetkar olmayıp ta

menfaati uğrunda alemi Hıristiyaniyenin bütün tain ve teşniine rağmen Kamame kilisesinin anahtarlarının Filistin'de teşkil ettiği yahudi hükümetinin zimamdarına teslim etmekten utanmayan bir hükümet nasıl olur da Müslüman dinine ve Müslüman hükümetlerine hürmetkar olur?

4- İngilizlerin şarkı karipteki siyasetleri Kürdistan cenubunda bir Müslüman Kürt hükümeti teşkil değil, bir Hıristiyan Nasturi hükümeti teşkildir.

Bundan maksad Türkiye ile şarktaki alem ve hükümeti İs-lamiye aralarına yine ta Karadeniz'den itibaren Irak çöllerine kadar müteselsilen birer hükümeti Nusraniye sokmak suretiyle ittihadı İslama bir sed çekmektir. Mesela Batum'da bir Acara, daha şarkında Gürcistan, daha şarkı cenubisinde Ermenistan daha şarkı cenubide - Yebrizden Rumya'ya kadar- ikinci bir Ermenistan ve Ermeni yurdu, Başkale'den ta Musul'a kadar da bir Nasturi hükümeti Hıristiyan ananesi vücude getirilmek suretiyle hükümeti Osmaniyeyi bir Salip şebekesiliyle abluka etmek ve böylelikle alemi İslamiyeti parçalamak ve ittihadı Islama mani olarak ehli İslamı ufak ufak hükümetler halinde birer birer yutmak ve beletmektir. Zannedersem bu hakikati bugün kelimenin tam manası ile anlayan ve İngiliz esaretinin bir Müslüman zamimi hakkında ne derecelerde acı ve tahammülsüz olduğunu tadan büyük mücahit Şih Mahmud hazretleridir.

5- Şih Kadir efendi, siz iyi bilirsiniz ki, bugün Allah'ın kudret ve kuvvetine ve tevfıkatımn mazhariyetine istinad ederek senelerden beri bütün yokluk içinde Avrupa'nın en büyük Müslüman düşmanları ordusu ile harp ve onları çiğnenmiş yurtarından tard ve işte bu günlerden sevgili Bursa ve İzmir gibi cennet kasaba ve kurasından kahraman ve muzaffer sün-güleriyle Yunanlılar tard ve misakı milli hududunun istihsali hususunda dahi senelerce harp etmeye (Kur'an—ı Kerim üzerine yemin ve kasem eden Osmanlı Hükümeti) misakı milli hududundan bir karış toprağını hiç ecnebi ziri tahakkümünde bırakmaz ve bırakmayacaktır.. İşte buha kıkatı Kürdistani cenubi de bize sadık ve sadakatini bilfiil vakai ahirede isbat eyleyen din kardeşlerimize anlatmak ve onların hain İngilizlerin muhtarıs siyasetlerine kurban gitmemelerini temin için bu muhite geldik. Onlarla beraber mücahede ve mücadele milliye! vataniyeye geldik. Hamd olsun davamızın kudsiyeti her bir hususta bize muin ve zahir olacak binlerce süvari, piyade din kardeşlerimizi bize zahir ve muin kıldı.

6- Musul Vilayetimiz, bütün hududu kadimesiyle misakı milli dahilinde olduğundan hiç bir hain kuvvet bu hdudu milli dahilinde hükümran olamaz. Bugüne kadar ordularının daha ehem olan garp cephelerindeki büyük düşmanlarına büyük darbeler indirmekle meşgul bulunduğundan dolayı bu taraflara ciddi atfı nazar edemeyen hükümetin bu günden itibaren nazarı dikkat ve ehemmiyetini bu taraflara atmaya hamolsun başlamıştır. Binayetüllah pek yakın bir müddette hiç bir hain ve dassas eller bu muhitte kalmayacaktır.

7- Mütarekei umimiyeyi müteakip alemi İslamiyet hakkındaki fikir ve niyatı melanetkârenesini pek iyi takdir eyleyen ve bütün mevcudiyetiyle bu melun hükümetin siyasetine ilanı isyan eden Sadatı Berzenci'nin rüknü azamı ve ismini bugün bütün sinemizde kemali hürmet ve takdisle yad ettiğimiz Şih Mahmud hazretlerini kaydi esaretten tahlisi giriban etmesini cümlemiz kemali haheşle temenni eder ve müşarini-leyh hazretlerinin bugün Süleymaniye Livası riyaseti ümranda bulunmasını isteriz. Fakat hiç bir vakıtta bu riyasetin İngiliz hükümetin bir nanî nimeti ve ihsanı atayası suretinde olduğunu arzu edecek şumuhitte bir ferdi aferide Müslüman tasavvur edemeyiz. (Velleti Terda anke elyehd velnasa hatta) nassı celili buna bir mani teşkil ettiği gibi (Arapça) bu ayeti kerimelerin manasını idrak eyleyen Şih Mahmud hazretleri (Arapça) mantuku şerifinde pek ala idrak eyler ve şu muhitte ihtilafı İslama sebebiyet verecek riyaseti kabul etmeyeceği gibi anın hüyrülhalefi ve aynı ecerenin bir rüknü mühim mi olan zatialilelerinin dahi (nemrud Hempasının) bütün tekınatı melunanesine rağmen idrak edeceğinize şüphemiz yoktur. Bi-nanaleyh ana vatanımızın bir rüknü olan Süleymaniye'deki ihtilafı efkâre meydan vermemek ve hükümetimizin nam ve hasabına orada riyaseti umuru yine zati alilerine tevdi etmek suretiyle lazım gelen talimatı hamilen tarafımızdan oraya Müşir Mustafa Nuri Paşazade Yüzbaşı Fahri bey kumandasında şimdi!'k ufak bir müfrezei askeriye izam eyledim. Tarafı ke-

remkârilerinde mezkûr müfreze hakkında hüsnü kabul ile muamele ve teşkilatı mülkiyeye namuslu muktedir zevattan intihap etmek üzere bir an evvelisi mübaşeret eyleminizi tavsiye ile cenabı haktan bütün din ve vatan kardeşlerimizin naili saadet olmaları niyaziyle ıhvani dine samimi hürmetlerimizi takdim eylerim efendim.

Elcezire ve Irak Teşkilatı ve Hareketi Umumiye

Milliye Kumandanı Kaymakam Özdemir

Şark ve Elcezire cepheleri kumandanlıklarına

Şifre

Dakika tehiri caiz değildir.
11.9.338 tarih ve 40 No.ludur.

1- Bugün almış olduğum mevsuk raporlara nazaran İngilizler Kürdistan istiklalini ilan vesilesiyle Süleymaniye'yi tahliyeden sonra Hılmme, Çemcemal, Kerkük, Erbil'i dahi tahliyeye ve oradaki kuvvet mühimmatlarının bir kısmını Musul cenubunda ve Dicle üzrinde Şerkat'a ve kısmı diğerini ise Musul'a çekmekte olduklarına ve henüz İmadiye, Akre, De-hükten çekilmek emaresinin olmamasına nazaran düşmanın Musul, Zaho ve Dicle sevahilini ve bilhassa Arapça tekellüm edilen menatıkı muhafaza ve müdafaa edeceği ve buraların Kürdistan'a ıdhalı edilmediği anlaşılmaktadır.

2- Bugün yarın, Süleymaniye'nin tarafımızdan işgalini davet etmek üzere Meşhur Şih Mahmud'un ammizadesi Şih Nuri efendi gizlice Revandiz'a gelmekte olduğu keza Kerkük, Erbil, Çemcemal ve Köysancak'ın dahi tarafımızdan işgalini müşir müteaddit tahriratlar vurud etmekte olduğu diğer taraftan Akra harekâtına başladığımızı ilan ettiğimize nazaran bu hareketin ehemmiyeti siyasiyesine binaen tehirinin caiz olmadığına bir avuç müfrezenin nereye sevk edileceği hususunda fevkalade şaşkın bir halde kalındığı ve yakında bir kuvvet vurud etmediği takdirde bu havalide dahi bir takım muhteris ve hain eşhasın mevcudiyetinden zemin ve zamanın pek ziyade müsait bulunmasından pek az bir Kürtlük ve İstiklal cereyanını birden bire uyanmak ihtimali kaviyen varid olduğu.

3- Zaho'nun şimalinden evvelce arz olunduğu veçhile Şirnak tarafından müteaddit aşayir ile bir müfreze tarafından Zaho'ya milli bir harekete başlamak zamanının hulul ettiğini Elcezir'e cephesine arz eylerim.

Kaymakam Özdemir

Fırka 8.K. Şark ve Elcezire Cepheleri K. tıklarına

Revandiz

Acele şifredir.

30.9.338 tarih ve 44 No.lu ve 99 parolalıdır.

1- Bugün Başkale'ye 30 hayvanlık bir cephane kafilesi çıkarıldığı.

2- İngilizler tarafından Kürdistan hükümdarı tayin edilen Şih Mahmud'un beraberinde iki İngiliz Zabiti olduğu halde Süleymaniye'ye muvasalat eylediği ve İngiliz zabitleriyle geldiğine nazaran hükümetimiz aleyhinde bir siyaset takip ve Kürdistan'ın İngiliz himayesinde istiklalini ilan edeceğinin anlaşıldığı.

3- Öteden beri İngiliz bendesi olan Pişidarlı Ebabekir Selim ile Köysancaklı Cemil ve daha bir çok rüesanın maiyetle-riyle beraber Şih Mahmud'a iltihak etmek üzere Süleymaniye'de tecammü etmekte oldukları müfrezemiz böyle zayıf ve mefluç kaldıkça bize sadık aşayir rüesasının dahi peyderpey ya para ile itma veyahut zafımız dolayısıyle maneviyatlarının bozulması suretiyle çar naçar Şih Mahmud siyasetine serfüru edecekleri katiyen muhtemel olduğu bu hal karşısındaki zafımız hakkında yollar kapanmadan istirham ederim, ne gibi bir hattı harekette bulunacağımızın işariyle müfrezemiz büsbütün kaldığından bir miktar paranın acilen buraya irsaline müsaade buyrulması müsterhamdir efendim.

Kaymakam Özdemir

Fırka 8.k. Vasıtası ile Şark ve Elcezire Cephesi K.lıklarma

Şifre

1.11.338 tarih ve 56 No.ludur.

1- İngilizlerin himayesinde ve Şih Mahmud'un emaretinde olmak üzere Kürdistan hükümeti resmen 10.10.338 tarihinde ilan ve teşekkül etmiş olup heyeti hükümet bervechi ati eşhastan mürekkeptir:

Başkumandan: Şih Kadir Hafid, Reisi dahiliye: Şih Mehmet Garip, Reisi maliye: Abdulkerim Alke, Reisi maarif: Nemrud Mustafa, Reisi Seriye ve adliye: Münhal, Reisi gümrük: Ahmed Fettah bey, Reisi Nafıa: Mehmet Abdurrahman ağa, Reisi emniyet: Seyid Ahmet Berzenci, Umum Kürdistan müfettişi: Mirliva Sıddıkil Mazhar paşadır.

2- Şih Mahmud'un Hükümeti Osmaniyeye karşı perver-de eylediği hakiki hattı hareket ve siyasetini anlamak ve mah-fiyen kendisiyle mülakat etmek üzere maiyet zabitanımdan Yüzbaşı Fevzi bey münekkiren Süleymaniye'ye izam edilmiş ise de henüz avdet etmemiştir.

3- Nemrud Mustafa'nın Bangi Kürdistan gazetesinde hükümeti Osmaniye aleyhinde pek fena makaleler neşretmekte, Majör Nevil, Molanzade Rifat ve daha bir çok Bağdatlı Zabi-tan Süleymaniye'ye muvasalat etmişti.

4- Simiko ile Seyid Taha tabii boş oturmayacaklar, ağle-bi ihtimal Köysancak'tan Ranya, Derbend harekatına iştirak edeceklerdir. Maruzdur.

Kaymakam Özdemir

Mücahidi Muazzam, Şih Mahmud Efendi Hazretlerine

Revandiz, 29.9.338

Saadetmeap efendim.

1- Bendeniz, üçbuçuk sene evvel hain düşmana karşı bu muhit içinde açmış olduğunuz mücahedenizin Suriye muhitinden ayni mücahide kapısını açmakla meşgul bulunduğum bir zamanda harekatınızın nigehbanı ve giyaben takdir hanınız ve sizin gibi bir mücahitle teşriki mesai ve harekatı ne kadar arzu eyliyordum. Ne çareki mesafenin binlerce fersah budiyeti -ve-le muhabere ile olsun- tanışmamıza bir mani teşkil etmişti.

2- Zatı seyadet penahilerinin bugün yalnız Kürdistan'ı cenubi halkının değil, heman alemi İslamiyetin pek çok mu-hitindeki din kardeşlerimizin kalbinde bir mevkii ihtiramınız; lisanlarda bir zikri cemiliniz olduğunu biliyorum. Tabiidir ki Vatan ve Din yolunda hüsnüniyet ve sebebi maksada matuf her bir gaye ve harekâtın yardımcısı cenabı hak olma itibarı ile neticede muvaffakiyetle tetevvüç edeceği bedihidir. İşte vakti zamanile hüsnü niyete matuf olarak içine atılmış olduğumuz, fakat zaman ve ahvalin gayri müsait bulunmasından düştüğünüz tehlikeden bugün lehülle kurtulmuş ve hüsnü niyetin azamet ve kudsiyetini takdir etmiş bulunuyorsunuz ve inşallah bundan böyle de biz, bütün vicdanımızın en mukaddes ve arzusu ile zati kerim sıfatınızdan vatan için, din için pek büyük ali hizmetler, muavenetler bekler ve harekatınıza etrafınızdaki bu erbabı silah ve muhibbi vatan ve İslam olan kitleleri elinizde pek mühim bir alet olarak düşamanı müştereke karşı istihdam etmenizi bütün ruhumuzla temenni ederiz.

3- Süleymaniye civarına göndermiş olduğum müfreze hakkında zati alilenin takip buyuracağı hattı harekete karşı bir şübhe ve zanna kapıldığımız manası çok rica ederim ifham edilmesin. Biz öteden beri ismini lisanımızda ve kalbimizde hürmetlerle taşıdığımız bir zatın sünuhatı vicdani bünyesinin devlet ve millete karşı dereceli sedakat ve merbutiyetini bilir ve ondaki azimkar bir ruhun ne kadar metin olduğunu da takdir ederiz. Binaeneleyh müfrezenin oraya gönderilmesindeki maksad, asayişi mahelliyenin indelicad muhafazasına ve efkârı umumiyei vataniyenin bir takım

müfsitlerin ilka edeceği güftügulerle şaibedar ve halledar edilmesine mahal bırakmamak maksadı ile matuf idi. Lehülhand biraderi aliniz mücahidi muhterem Şih Abdülkadir efendi hazretleri bu hususta bize pirev olmuş ve efkâr ve hissiyati milliyei İslamiyeye lekke iras edecek bir hal vaki olmamıştır. Bu hususta Şihi mumaileyh hazretlerine samimi teşekküratımızı takdim eyleriz.

4- Müfrezenin kasabaya girmesi ve girmemesi meselesi bizim için haizi ehemmiyet birşey değildir. Biz zati alilerinin Süleymaniyeye avdetini ve orada resi kârı umurun deruhde buyrulmasını hükümetin gaye—i vataniyesi noktai nazarından kâfi görür ve onunla iktifa eyleriz. Binaenaleyh biz, zatı alilerinin halen ve istikbalen takip buyuracağı siyaset hakkındaki tahriratı aliyelerine intizaren, müfrezeyi olduğu yerde bırakmakta veyahut icabı maslahattan olduğu takdirde daha gerilere Ranya taraflarına geçmekte tereddüt etmeyiz. Taki zati sa-mileri ahvalin müsait bulunduğu zamanı tayin buyursunlar. Ondan sonra müfrezeye hattı hareketi için emir verilecektir.

5- Efkârı umumiye ve menafii vataniyenin daha ziyade güftüguya düşmemesi noktai nazarından muvafık görülürse efkâr ve siyaseti samileri serian bize anlatmak ve ona göre bizde hareket hattımızı tayin ve tesbit etmek üzere tarafınızdan mutemed bir zatın hafiyen buraya veyahut tarafı aciziden oraya gönderilmesinin daha mütnasip ve muvafik olduğunu düşünüyorum.

Bu hususta reyi samilerine intizaren pek samimi ve har hürmet ve ihtiramlarımı takdim ile teşrifi şeref penahilerinden dolayı resmi hoş amedi ve tebrikâtımı arz eylerim efendim.

Elcezire ve Irak teşkilat ve harekâtı

milliyei umumiye kumandanı Özdemir.

Fırka 8. K. Vasıtası ile:
Şark ve Elcezire Cephesi Kumandanlıklara

Şifrenin dikkatle keşidesi gerektir.

3- 11 - 338 tarih ve 59 No.ludur.

İngilizler tarafından Kürdistan hükümdarı tayin edilen meşhur Şih Mahmut efendinin hükümetimize karşı hakiki hareket hattını anlamak üzere muşarinileyh ile berayi mülakat Süleymaniyeye göndermiş olduğum Yüzbaşı Fevzi beyden alınan raporu ehemmiyetine binaen harfiyen zirde arzediyorum:

1- Şih Mahmut efendinin sualine binaen maksadımızın mi-saki milli hudutlarını temin etmek üzere harekâtı milliyeye devam ve garp cebhesindeki muzafferiyetten sonra bu taraftanda Cebeli Hamrin'e kadar erazii Osmaniyenin istirdadına çalıştığımızı ve gayemizin sureti katiyede sabit olduğunu söyledim.

2- Irak hakkında ne düşündüğümüze dair vukubulan sualine cevaben bendenizin selahiyetimin ancak bu kısım hakkında müzakereye mezun bulunduğunu, maahaza zannımca İrak'ta İngiliz hâkimiyeti veya yerli bir emir veya Sultan olmamak şartı ile bir meclis tarafından idare edilecek bir hükümetle hükümetimiz federasyon veya konfederasyon ile birleşmeyi ve bu şerait dahilinde İrak hükümetine, Büyük Millet Meclisi hükümetimizin her veçhile müsaedeye amade olduğunu arz ettiğimde Şih Mahmut efendi pek memnun oldu. Gerek kendisinin ve gerekse İrak'taki büyük vatanperverlerin dahi aynı gayeyi düşündüklerini ve bu gayenin elyevm İrak'ta takip edilmekte olduğunu söyledi. Ve Şih efendi hulasatan dediki:

— Ben bir Müslümanım, Htkümeti Osmaniyenin hadimi ve bendesiyim. İngilizlerden görmüş olduğum zulüm ve hakareti hiçbir zamanda unutmak imkânsızdır. Ben mücadeleye başladığım zaman İngilizlerin bütün kendi kuvveti mevcut idi. O zaman bana söz veren binlerce aşayir, beni tek başıma bıraktılar. Esaret ve geçirdiğim felaketlerime sebep oldular. Binaenalyeh bu aşayire bel bağlayarak harekâtı milliye yapmak buralarda kabil değildir. İşte geçen Derbend harekâtında sizinle İngilizlere kurşun atan en namuslu aşiret reisleri bugün el altından

Süleymaniye'deki İngiliz hakimi Majör Nevil ile muhabere ve İngilizlerden maaş alıyorlar. Aynı zamanda yine size muavenet ediyorlar. Burada ancak satvet ve kuvvetle iş görülebilir. Esasen yapılacak işte çok birşey değildir. Şurada burada birkaç hakimden başka İngiliz yoktur. Asıl mesele muhalifleri korkutarak kuvayi kâfiye ile memleketin inzibatını, asayişini temin ve düşman tayyarelerinin haşaratından ürkerek çıkarılacak ihtilalleri teskin etmek için miktarı kâfi hükümet kuvveti lazımdır. Miktari kâfi hükümet kuvvetine istinad edilmeden bu kadar münafık ve muhalifler arasında ikinci bir kıyam yapacak olursam eski felaketimizden bedter bir akıbete maruz kalacağıma şübhe etmiyorum.

3- İngilizler bana Kerkükü, Erbili, Akreyi velhasıl Musul Vilayetinin kendi işgalleri altında bulunan her noktasını teslim etmeyi ısrarla teklif ediyorlar ve diyorlarki Türklerde kendi işgalleri altındaki Revandiz'i size teslim etsinler. Şu teklif-lerinin ve istiklal vaitlerinin kamilen hizip, riya, sırf İslam arasına fesad ve nifak sokarak kendilerine ait bir tı k neferi bile feda etmek istemediklerinden Kürtlerle Türkler arasında bir muharebe açmak ve iki tarafı birbirine kırdırmak ve bu yüzden kendi menfaatlerini temin etmek istiyorlar. Ben bu tekliflerini türlü türlü hilelerle geçiştiriyor ve hükümeti seniyeden ciddi bir talimat almak üzere vakit kazanmak istiyorum. Mademki bir mutemed olarak geldiniz. O halde hükümetinize şu 4 esaslı teklifim vardır:

A) Eğer Suleynabiye, Kerkük kasabaları ile, Cebeli Ham-rin hududunu muhafaza ve intizamı temin edebilecek muntazam bir hükümet kuvvetiniz mevcut ise hemen süratle Süleymaniye üzerine yürüyünüz, ben derhal Süleymaniye'deki Nemrud Mustafa ve hempasının kollarını bağlar, Cebeli Ham-rine kadar bütün eraziyi işgal eder ve size teslim ederim.

B) Bu kuvvetiniz yoksa isterseniz sedakatimi isbat etmek üzere bu gece eşyalarımı yükler ailemi alır, hükümeti seniye-nin göstereceği bir memlekete giderim.

C) Bu hareketimden bir fayda memul değilse hükümet bana firar sureti ile top ve zabitan ve bolca mühimmat verirse ve bende kuvvetli olduğumu her veçhile bir iş yapabileceğimi takdir ve tahmin edersem muntazam askere dahi hacet görmeden kendi kendime bu hareketi yaparak hududu milliyi istirdat eder, oralarda hilali Osmaniyi

tetviç eder ve kıtaatı askeriyenin vüruduna kadar o hududun muhafazasına bütün vüsumle gayret eylerim. Eğer sırf aşayire istinaden bu hareket yapılacak olursa büyük hacalet ve felaketlere sebebiyet verilir. Gayei hükümetle menafii İslamiye heder olur gider.

D) Talep ettiğim kuvveti hükümet ve miktarı kâfi mühimmatınız mevcud değilse eğer münasip görürseniz bir taraftan mevcut ve gayri kâfi kuvvetinizi muvakkaten daha gerilere çekip arkadan süratle takviye kıtaatile miktarı kâfi mühimmat celp ediniz, Bende aynı zamanda İngilizlerle zahiren ve siya-seten birlikte çalışmış olayım, mümkün olursa kendilerinden Top, Tayyare ve mühimmat alayım, hükümet kuvveti hareket eder etmez bu mühimmat ve silahları hemen kendi aleyhlerinde istimal edeyim.

4- Şih Mahmut efendi, baladaki beyatına devam edip hükümeti Osmaniyemizin muvafakiyeti için dua ederken fartı hamiyetinden hüngür hüngür ağlayarak gaşy bir hale geliyordu. Yalnız, muşarinileyhin, Hükümeti Osmaniye tarafından Musul veyahut Suleymabiye Valisi olmaya pek haheşker olduğunu anladım.

Yüzbaşı Fevzi.

Şih Mahmud'un mutalebatına tarafı devletlerinden bir talimat almadıkça hükümet noktai nazarından bir cevap itasını muvafık görmediğim arz olunur. (Serian emir ve talimatı devletlerine hazırım.)

Kaymakam Özdemir.

Revandizda : Elcezire ve Irak Harekâtı Milliyei

Umumiye Kumandanlığı Huzuru alisine

İrsen intikal eden mücahedeyi harbi umuminin ilanı bidayetinde kâh Ruslar ve kâh İngilizlerle temamen ifa ettiğime ve esnayi mütarekede metruk kalan memleketimizi istila eden zalımların, hida, zulim ve itisafından kurtarmaya masruf mü-cahedati daiyenemin hidemat ve netayici tamamı ile mesmuu aliniz olduğuna şübhe yoktur. Dainiz, sülalei tahirei Muham-mediyeden hükümeti seniyenin terakki ve taalisinden maddeten müstefıd olmuş nimetharlardan olduğum cihetle hilafeti muazzamanın hadimi, İslamiyetin taalisine hadim Türk ordusunun fedaisiyim.

İslâmiyet amahna muhalif ihsas edilmiş veyahut siyaseti zarure icabatı ile bazı harekâtımı takdir etmeden süi tefsire uğratmışlarsa, dainizin fikir ve emeli bu süi tefsiratın aksi ve alemi İslamiyetin itilayi şanı satveti uğurunda imhayi hayat etmek şartı ile ölmek gayesidir. Ancak dainizin Küveyt'den muvasalatıma kadar halı tezebzüpte kalan idarei mahelliye ve efkârı umumiyenin teslimine ve mileli saireyi iğva ettiği gibi bizim muhit halkının iğvasına da muvaffak olan İngiliz ve İngiliz taraftarlarının efkâr ve metalibi hainanesine karşı bu müddet zarfında siyasi ve manevi birçok mücahedatı ifa ve birçok menfiyatı külliyen imhaya muvaffak olmuş isem de hali hazırda Cenubi Kürdistan'a istiklaliyet vereceğini ve lev istiklalinin tasdikine de kendisi müteahhit kalacağı ve her türlü muaveneti maliye ve askeriyeyi lüzumundan fazla ifa edeceğini bütün rüesayi aşayir ve ekâbiri eşrafı memlekete ifham ve telkin ve bu cihetin temini yolundada birçok paralar sarf ve tevzi etmekte olduğu cihetle bu cereyanı kolayca menetmek ve milliyet gayesini efkârı umumiyeden tamamı ile kaldırmak mümkün olamadığından bu cihetin ehven ve mümkünül icra kısmını hükümeti seniye vasıtası ile temini icrası ve bedhahi dinin boyunduruğu altından çıkmak alemi İslâmiyeti parçalamak fikri ile 9 maddeyi havi talepname ile gizli olarak iki murahhas huzuru alilerine takdim ve izam eyledim.

Bundan yegâne maksadım muhit halkının teslim edilen efkârını bununla iltiyam ve hükümeti seniyenin itiaatına karşı rameylemek ve atiyen İrak ve havalisine vukubulacak ta-aruzata ciddi bir muavenet göstermek fikir ve gayesine matuftur. Yoksa arzuyu cah ve ümidi intifaı İngilizler daha fazla temin edeceklerine kanaat hasıl

buyurabilirsiniz. Tafsilatı vakıadan maksadım dainiz İslâm ve İslâmiyete hidmet etmek şerefi ile mübahi kalmayı arzu ediyorum.

Aynı arzumun istihsali için Hindistanda bulunduğum zaman burada teşekkül eden Cemiyeti Kürdistani reisliğini kemali iftiharla deruhde ettim ve her türlü hidematı ifayide ta-ahhüd eyledim ve bunuda bir hizmet addediyorum.

Ve Bir Türk askeri kadar hilafeti İslamiyeye merbut bulunduğumu ecdadımın şerefi ile temin eder ve bu gayemin hüsnü telakki ve icrasına delaletlerini şiddetle intizar ve muvafakiyeti Hudayi lem yezelden isfirham eylerim. I- Teşrini Sani. 338

Fedayı Hilafet

Şih Mahmut

Revandiz: Kuvayi Milliye

Kumandanlığı Huzurualisine

1- Şih hazretleri selameti fikriyesini, cemiyetimizin riyasetini deruhde etmek ve ingilizlerin bütün menviyatı mefse-danelerine cidden hail olmak sureti ile işba ederek hilafeti muazzamanın temini terakkisine hadim, hükümeti seniyeye sureti katiyede merbut kaldığına şifahen cemiye; tahriren zati kumandanilerine olan beyanatı — dindaranesi ile teyid etmiştir. İngilizlerin bu havalide ekdikleri tohumu fesadın kökünü temamen kaleylemek ve milliyet sevdası ile iğfal eylediği birçok menfaatperest eşhasın teşebbüsatına sed çekmek ve Türk hükümetinin Kürdistan'a beslediği hüsnü niyetini isbat etmek ve İngilizlerin milliyet perdesi altında maddi ve pak vasi bir surette icra etmekte oldukları telkinata büsbütün hatime vermek için müşarinileyh hazretlerinin dermeyan eylediği meta-libin sureti selimanede temin ve tesrii icrasına delalet buyrul-ması.

2- Şu sıralarda Kerkük havalisinde icrayi ihtilal ve Şimendifer hattına mümkün mertebede tahrip ve yolları işgal etmek için tertip edilecek çetelerin teshili harekâtları için ne suretle olursa olsun Köysancağa bir hareketi taarruziyenin emir ve icrası ve mümkün olduğu kadar Derbent ve Ranyanın tahkim ve takviyesi ile mühim miktarda esliha ve cebhanenin emri celbi ve buraya aldırılması için malumat itası.

3- Şih hazretlerinin menviyati diyanetkâranesine itima-den lütfü hak medet kâr olursa mukaddema arz olunan küvetin Derbende vürudu ve ihtiyacatımızı defedecek miktar esliha, cephane ve topun vürudu halinde Irak seferinin teshil mu-kaddemesi ile istihsali netayicine büyük hizmetler ifası için vasi bir program tanzimine muvafakiyet hasıl edilmiş ve bunun tatbiki maruz kuvvet ve mühimmatın Derbend vüruduna mütevakıf bulunmuştur.

4- Şih Hazretlerinin izam ettiği heyetin mahdut ve zaruri muhaberatın temini teşriine mahsurdur. Metalip ve tafsilatilazı-me tahriren arz ve takdim edilmiştir. Muhaberatın tanzimi cereyanına (M H A V N H) ve delaletlerinin bildirig buyrulması.

5- Şih hazretlerinin muaveneti fevkaledelerile istihsal edilen gayri mutasavver böyle büyük bir fırsatı elden bırakmak ve düşmanı dini bir daha vatanımıza tasallut etmesine sebebiyet vermek ve zaruri bir fedakarlıkla mühim vaziyetin (A YLADHSNY) gaip etmek mesuliyeti indelnas ne kadar büyük ise indellah dahi o derece müthiş olduğundan gerek şih hazretlerinin icrayi metalibi ve gerekse kış mevsiminin hulun-den akdem harekatı askeriynin sürati icrası hususunda her türlü müşkülatın ithamına sarfı makderet buyurmaları müsellem olan hamiyeti kumandanilerinden istirham eyleriz.

6- Mevsukan alınan malumata nazaran Seyd Taha Bağdat'a İngilizlerle etmiş olduğu ahit ve mukavele üzerine miktarı kâfi kuvvet vs. mühimmatı harbiye ve bir milyon Rubya alarak iki üç güne kadar Kerkük'e muvasalat edeceği muhakkaktır. Vermiş olduğu teahhüdat alacağı bu nakit ve kuvvetle kuvvetinizi büsbütün imha edecektir ve Mesmuata nazran mıntıkasında bizim Şih hazretlerinin namiyle propagandacılık yapacaktır. Şih hazretleri Seyid Taha'nın yapacağı telkinatı hükümsüz bırakmak için her türlü vesaiti istikmaliyeye himmet etmektedir.

7- Cemiyete merbut Şih Kadir ve Şih Hüseyin'e yazılan 17 safer 338 tarihli emirnamenizi okuduk. (M H AB AT Y) ve Türk hükümetine merbutiyeti cemiyet vasıtasiyledir. Resen muhabere eylemesine dair verilen emir programımıza muhalif ve vaziyetimizi işkâl ve ihlal edecektir. Şih Mahmud hazretleri cemiyette reis olduğundan bademe müşarinileyh hazretleriyle muhabere buyurmanızı.

8- Şih hazretleri Bağdat cemiyetine de işarı keyfiyet ve lazım gelen harekâtın istihzaratına mübaderet eylemesi lüzumunu beyan eylemiştir. Tarafınızdan dahi hemen harekata başlamaları için emir veriniz. 18 Teşrinisani 338

Süleymaniye Mutasarrıfı Vekili

Abdullah

Irak, Suriye, Filisten'ten Harekâtı Milliyeyi Osmaniye Kumandanlığı Huzuru Ailesine

19 Teşrini sani 338

Vatanı mukaddesemizi canavar kâfirlerin levsi vücudundan tathir ve cümlemizin veliyi nimeti muazzam ve metbu miftahı olan Saltanatı Osmaniyenin zilli şevketinde yaşattırıl-ması emeli hüda pesendanesile ziri kumandai keremkârilerin-de cunudu zafernumudun teşriini bilumum müvehhidini gari-kı bahri mesar ve mest ettiğinden zati kumandanilerini selamlamak üzere itimadnamenizi kazanmış kalben ve iymanen her yerde Türk tanılmış olan Binbaşı Mecit beyi vekaletimle gönderdik.

Malumi alileri olduğu veçhile bundan 140 sene mukaddem şu Kürdistan muhiti beylik suretiyle İran hükümetinin vesayetiyle Babanların yeddi saltanatında iken ceddimiz merhum, Kazankayalı Şih Mehmed Emin ve Şih Maruf Nudhi ve rufekalarının ikdamatı neticesi olarak devleti ebed müddeti
Osmaniyeye ilave edildiği tarihçe müsbet olup daireleri de ecdadı kiramın efkârı huda pesendanesine tabeen mahza dini mübin uğrunda herçbadabad diyerek şu vazifei diniyeye tevessül eyledim.

Kürdistan Meliki Mahmudu evvel hazretleri her ne kadar İngiliz hükümeti tarafından melik tayin ve milyonlarla nukud ve esliha ve tayyare ve daha nice mevaitle tevid olunmuş ise de mahza dinimize halel gelmemek ve hilafeti muazzami İs-lamiyenin zilli himayesinde yaşamak fikriyle beleğen mabe-leğ tecih etmişizdir.

Mecit beyin vusulü ile beraber bila tehir miktarı kâfi asker gönderiniz. Lakin malumu devletleridir ki, Kerkük ve Bağdat'ta pekçok İngiliz tayyaresi mevcut idüğünden memleketin harabiyetten siyaneti elzem olmakla herhalde bir batarya top, ve liakal iki üç tayyarenin de beraber bulunması elzemdir. Tayyare için o havalide Benzin bulunamayacağı söylenmekte idüğünden şayet sahih ise burada mevcut ve 500 sandık benzinden lüzumu kadar neman kendi hayvanımla gönderilmek üzere iradei aliyenizi şiddetle beklerim.

Kürdistan'ın dahiliye riyaseti vazifesini mahza hilafeti İs-lamiye ve ve dini mübini muhammediyeye bir hizmet etmek fikriyle kabul etmiş olduğumu şerefimle zati kumandanilerini temin ederim.

Merhum Kazankayalı Şih Marufzade

Kürdistan Dahiliye Reis

Şih Mehmed Galip

Gevar Posta Hanesi Vasıtasıyle Revandiz'da Özdemir Beye

Diyarbekir

12 Teşrinisani 338 tarihli ve 5566 parolalıdır.

İngilizler Şih Mahmut vasıtası ile kürdistan istiklalini tev-sie çalışıyorlar. Faysal marifetiyle nasıl ki, Irak'ı hükümleri altın almaya say ediyorlarsa, şimdiye kadar ellerine geçmeyen Kürdistan'i da Şih Mahmud ve birkaç denî vasıtası ile nüfzları altına alarak şimale doğru uzanmak istiyorlar. Bunun için Pişidar işaretinin elde bulundurulması lazım. İngiliz gayesini bilmeyen ahali ve aşayirinde tenvir için maksatlarının neden ibaret olduğunu ahaliye ve her ferde anlatınız. Şih Mahmud yanında şimdilik 400 mevcutlu bir Nasturi taburu vardır.

Elcezire Cephesi K. Cevat

Dizada: Kaymakam Özdemir Beye

Gayet aceledir. Dikkatle keşide edilecektir.

14.6.338 tarih ve istihbarat 1547 No.ludur.

1- Simiko, dessas bir adamdır. Zekâsı sayesinde kalbindeki hançerini vakti merhununa saklar. Kendisinde fikri istiklal mevcuttur. Maksadı evvela İran dahilindeki nüfuzunu takviye etmek ve maksatını temin edinceye kadar bizimle iyi geçinmesi menafii iktizasındadır.

2- Mumaileyhin büyümesi aşayir arasında nüfuz peyda etmesi hükümeti milliyenin aleyhindedir. Fakat şu sırada bununla arayı bozmak muvafık değildir. Efkârının fenalığı ve İngiliz parası ile İngiliz fikrine hizmet ettiği her zaman boş yere masum aşayiri arkasında sürükleyerek kanlarını heder ettirdiği hakkında gizlice propaganda yapılırda aşayir arasında nüfuzunun kesrine çalışırlarsa pek iyi olur.

Elcezire Cephesi K.yerine

Erkanı Harbiye Reisi Basri

Geverde: Çölemerik Müfrezesi. K. Vasıtası ile Özdemir Beye

3 Ağustos 338 ve 1072 Nolu ve 99 parolalı.

İran'lı Köse Halife ahfadından Maf İsminde birisini Simi-konun İngilizlerle temas etmek üzere Musul'a göndermek niyetinde olduğu haber alınmıştır. İran'dan ve o havaliden gelip gideceklerin sıkı bir murakabeye tabi tutulması Van vilayetine işar buyrulmakla arzi keyfiyet eylerim efendim.

Havali. Kumandanı Şevki

Özdemir Beye

2 Ağustos 338 tarih ve istihbarat 2043 numruludur.

Simiko, İran'lı Köse halife ahfadından (Saraciddin) namında birisini İngilizlerle temas etmek üzere Musul'a göndermek niyetinde olduğu istihbar edilmişdir. İran'dan o civara geleceklerin sıkı kontrola tabi tutulmasını temenni ederim.

Elcezire Cebhesi K . Cevat

Özdemir Beyefendiye

25.9.338 tarih ve 1204 numruludur :

1- 8. fırkadan mevrud şifre suretinin aynen bervechi ati olduğunu arz ederim efendim.

2- Efendim, Simiko 800 silah ve bir miktar makineli tüfek ve iki topla (M A Y S R V) (D R V N D R N) hududumuz dahiline girmiş Çadran civarında açık ordugahtadır. Cenuba sarkması İngiliz kucağına atılması ve aynı zamanda Revandiz müfrezesinin arkasına düşmesi muhtemeldir. Bunun için tedbir ittihaz edilmektedir.

3- Henüz Simiko'nun ciheti harekatı tayyün etmemiştir.

Çölemerik Havale K. Şevki

Revandizda Özdemir Beye

Çölemerik, 26.10.338

Fırkadan mevrud şifre mahlulu sureti aynen zirdedir.

Davet teklifini kabul etmeyip cenuba doğru kuvvetleri ile birlikte firare teşebbüs eden Simiko, tarafımızdan tertip edilen pusuda iki saat müsademeden sonra 6 kadar maktul ve bir çocuğu ile tekmil serveti alınmıştır.

Kendisinin maktul ve mecruheyn arasında olup olmadığı taharri edilmektedir. Merkumun maktul olmadığı takdirde Cenuba firarı tabii olduğundan tarafınızdan icabının ifası ve merkum hakkında alınacak malumatın inbası. 13 Teşrinievvel 338

Havali Kumandanı Şevki

Revandizda Özdemir Beye

18.9.338 tarih 1298 numruludur. Parola 99'dur.

Simikonun yanında bulunan bütün aşayir dağıldı. Simiko Top ve makineli tüfekleri bırakarak ailesi ile şahsını kurtarmak maksadı ile bir müddeti muvakkata için Mur dağı cenubunda izini kaybetti. Merkumun Cenuba inmesi ihtimaline karşı bu babda alınacak malumatın takibi ile işarı maruzdur. 18 Eylül 338

Havale Kumandanı Şevki

Revandizda Özdemir Beye

16.9.338 tarih ve 1184 No.ludur. Parola 99'dur.

Simiko, Kardeşi Ahmet ve ailesi 30 kadar maiyeti ile beraber Top ve mühimmatını Çaldıran'da terk ederek Keliş dağı I— 250 000 mikyasında nari cenubi şarkisinde tariki ile bu gece firar ettiği Hakkâri mutasarıfhğımn işarına maruzdur.

Havali Kumandanı

Şevki

Revandizda Kaymakam Özdemir Beye

Trabzon 24.9.338 ve 5566 parolalıdır.

(]., 2., 3. ve 4 ünct maddeler başka hususa mutaaliktir. Yay. notu.)

Madde 5- Simiko meselesi bitmiş ve kuvvetleri kalmamıştır. Seyid Tana ve biraderinin elde tutulması mühimdir. 459 No.ludur.

Şark Cebhesi Kumandanı

Kâzım Karabekir.

Surucu Aşireti Reisi Alisi Şih Abdullah Hazretlerine

Saadetmeap Şih Abdullah hazretleri

Evela mahsus selamdan sonra ahval ve hatırı reşadetiniz sual olunur. Tarafımdan istifsar buyurursanız hamd olsun si-hattayım. İnşallah sizde sihattasmız. Size birşey arz edeceğim o da sahih telakki buyurunuz ki evvel ve ahır Osmanlı yani Türk hükümetine her türlü hizmeti sebk etmiş binaenaleyh hizmetlerimi tarizen beyan eylerim ve cümlecede malumdur malen ve gerek bedenen bir takım büyük büyük fedakârlıklarda bulunmuştum.

Huda şahit ve alimdir hiçbir fenalıklarını arzu etmemiştim nihayet eyiliklerimin semeresini fenalıkla gördüm mamafih sizin bu halınızın neticeside benim başıma getürülen muamele olacağına şübhe etmeyiniz. Hasbi size yazıyorum biz Kürt milleti kendimizi bugün muhafaza ve vatan ve milletimizi göze alıp kurtarmağa yolunu tedabir ittihaz edeliim zira muhafazai vatan ve millet meşruttur bu mektubun cevabını lütfen beyan buyurunuz. Osmanlı ise bendenizle bu halı yap-tıki mahza Kürdistan milletini dahi ellerine almak içindir yoksa benimle bir düşmanlığı yoktur bende sizin Kürt olduğunuzdan sizin için fedakârlık etmeğe gelmişim inşallah bu halı el birlikte görmek münasiptir cevabını bekliyorum efendim benim Kürt olduğumu biliyorlar ve Kürt milletinin gayretlerini anlamışlardır anın için benim üç yaşındaki evladımı hapis ve aileme katlettiler. Kürdistan'ın gayreti olmadığını anlamamış olasaydılar bu hali yapmazdılar diğer bir millet hakkında bunu amele yapılmış mıdır. Kürt olduğum için işte bu yolda yapmışlardır anlayınız vesselam.

15 teşrini sani 338

Kuvayi Milliye Kumandanlığı Huzuru Alisine

10/11. 1. 339

Şihin bu uzun mektubunun Simiko'ya taaluk eden kısmı şudur:

Bugün İsmail ağadan aldığım mektupta bizden istimdat ediyor. Bendeniz de kendilerini Süleymaniye'ye davet ettim. Şayet gelir ve tadili efkârına muvaffak olabildimse hakkında lazım gelecek muavenet ve müsaedei celilelerinin arzan buyrulmasını şimdiden tayin buyurunuz.

Şih Mahmut

Elcezire ve Irak Harekâtı Milliyei Umumiye Kumandanlığı Huzuru Alisine

Mühim tahrirat 11.1.339

Harbi Umuminin bidayetinden beri (İsmail ağa) hazretlerinin Türk ordusuna görmüş olduğu hidematı bergüzidesini istima ettikçe bizim buradaki uruku hamiyetimizi tahrik etmekte ve bu hedemat ile müftehir kalmakta idik. Ez cümle es-nayi muharebede İslamiyetin tarihi düşmanı olan Ermenilere karşı yaptığı muharebat ve Ermeni rüesasından Meşimun gibi melunların itlafı vücudu ve Rus cereyenlarına karşı olan mu-dafeatı hamiyetmendanesiki, her biri bir kahramanın saifeyi şanını tezyin edecek fedakarlığa mukabil, hakkında yapılan muamelayi ahireden hakikaten müteessir kalmayacak hiç bir Kürt tasavvur etmiyorum .

Gerçi biz Kürtler , hükümeti seniyenin terakkıi cah ve şükuhu uğrunda mevcudiyetimizi feda etmekte tereddüdümüz yoksa da ancak böyle nazik bir zamanda hidematı ber güzide-sile iştihar eden İsmail ağa hazretleri gibi bir Kürt reisinin izmihlali ve ailesinin mahvile hanumanını viran etmek vicdani alilerince de tecviz edilecek mevaddan olmadığına binaen müşarinileyh hazretlerini tatyibi hatırı ve bu vakadan müte-esir olan Kürt rüesasının tadili efkâr maksadı ile Süleymaniye'ye davet eyledim, kendisiyle icra edilen müzakeratı müte-addid neticesinde hükümeti seniyenin affına dehalet etmeye icbar ettim.

Dainizde lütfü kumandanlarına mağruren müşarinileyh hakkında yapılan icraata mukabil bir lütfü atifatla tesririne delalet buyurmaları için şu arizemin takdimine mecbur kaldım. Lütfen Van'da esir olan küçük yavrusunun mümkün ise İran veyahut Revandiz tarikıle Süleymaniye'ye isalına ve olmadığı takdirde ordaki müşfik akrabalarından Milan reisi Osman ağaya teslimle kemali refah ve saadetle vusul bulduğuna dair bir mektubun süratle celbine ve menhup eşya ve envalinin iadesine velhasıl muşarinileyhin izalei teesüratı için lazım gelen her türlü avatıfın icrasına kemali süratle delalet buyrulmasını umum Kürtler namına istirham eder ve müşarinileyh hazretlerinin vaktiyle yaptığı ve alemi İslamiyete yapmak istediği hidemattan katiyen feragat etmeyeceğini de taahhüt eder ve hükümeti seniyenin mazharı afvi atıfatı olduğuna dair devlet-lu Mustafa Kemal Paşa hazretlerinden bir emir name celbine müsaedelerini ilaveten istirham ederim.

11 Kanunu sani 339.

Şih Mahmud

Latife: Bizde hizmet görmüş ve görmek istiyoruz. İsmail ağanın akıbetine giriftar olmayalım. Zati alinizden eminim. Başkası bozmasın. Çünkü kabadayımız çoktur.

Şih Mahmud

Revandiz Kumandanlığı Vasıtası ile:

Büyük Millet Meclisi reisi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine

Sureti: Şark Ordusu Kumandanlığına

Sureti: Elcezire Cephesi Kumandanlığına

Şifredir
26.1.339

Şekkâk reisi İsmail ağa hazretlerinin Türkiye hükümetine görmüş olduğu hidematı bergüzidanesi bizim umum aşayiri minnettar ve ilelebed sahifei tarihiyemizi tezyin edecek derecede kıymettar olduğu cihetle daima müşarinileyhin vücuduyla iftihar etmekte ve hidematı vakıasına karşı umum Kürtlere şamil olacak bir lütfü mala nihaye ile taltifini intizar eylemekte idik. Ümid ve amalimizin aksine olarak müşarinileyhin uğradığı esef alud bir musibetin acısı umum Kürtlerin ci-ğergahına kadar tesir etmiş ve umum Türk haynhahlarını bir inkisarı hayale uğratmıştır.

Bizce bir eseri sehiv ve ihtiras olan vakai müdhişeye karşı müşarinileyhin tatyibi hatırı ve bu havalideki İslam bedhahlarının menviyatı mefsadanesine tebeiyet etmemesi için kendilerini Süleymaniye'ye davet ederek mücahidi muhterem Şih Mahmud efendi hazretlerinin devlethanesine misafir ettik. Müşarinileyhin mucahedatı hüdapesendanesine ve bizim vaki olan hidematı nacizanemize ve ağayi müşarinileyhin İslami-yete mesbut hidematı diyanet perveranesine hürmeten Revandiz kumandanlığından istirham ve zatı devletlerine arz edilmesi işar edilen mevadın emri kabulü suretiyle umumumuzu minnettar buyurmanızı istirham eyleriz:

1- İsmail ağa hakkında isnad olunan ve isnadatı vakıa dolayısıyla hükümetimizin şanı şerefile katiyen gayri mütenasip bir şekil tedip ve tenkilden dolayı mumaileyh ve ailesi hakkında reva görülen muamelenin bilmuhakeme zahire ihracına müsade ve ona göre ifayi muamele buyrulması.

2- Esir edilen masum çocuğu Hüsrev hanın hasretine da-yanamadığı cihetle pederine iadesine müsade buyrulması.

3- Bila sebep mumaileyh İsmail ağadan nehbedilen Emval, eşya ve parasının ve evvelce kendisine ait olan esliha ve mühimmatın mumaileyh iade edileceğine dair Başkumandanımız ve Büyük Millet Meclisimiz hükümeti reisi Gazi Müşir Mustafa Kemal Paşa hazretlerini lütuf ve atifetinin telgraefi-yen şayan buyrulması. 26.1.339

Umum Sadatı Berzenciye Reisi Şih Mahmud / Caf reisi Mahmut Paşazade Ali / Pişidar Reisi Selim Ağazade Ebabekir / Pişidar Reisi Mahmut ağazade Abbas / Avraman Reisi Mahmud / Miravan Reisi Mahmud / Avraman Reisi Cafer / Şih Benzini Reisi Tevfik / Hemvend Reisi Fettahzade Kerim / Da-vuda Reisi Rifat / Cederler Reisi Abdullah / Talihati Reisi Fey-züllah / Zengine Reisi Ali / Umum Süleymaniye Eşrafı Namına Belediye reisi Mahmud / Umum Ulema Namına hanefi Ab-dül / Menkür Reisi Hasan / Ucag Reisi Baiz / Şuran Reisi Aziz

26.1.339 tarih ve 94. No.lu ve 4514 parolalıdır.

Baladaki şifrenin tebdilen Baş kumandanlığa keşidesine-delalet buyrulur. Elcezire cephesi kumandanlığından rica olunur. 26.1.339

Kaymakam Özdemir

Revandiz Müfrezesi Kumandanı Özdemir Beye

31.1.339 tarih ve 2555 No.lu ve 4514 parolalıdır:

İranlılara mağlup olduktan sonra hududumuz dahiline iltica eden Simiko İsmail ağaya her türlü teminat bahşedilmiş ve kendisi sureti mahsusada davet olunmuş, elden gelen bütün muavenetlerin yapılacağı vaad edilmiş ve hatta bizzat Cephe Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa hazretleri Simi-ko'ya telgraf çekerek makine başında görüşmek istemiş, Simiko ise hakkında gösterilen işbu iltifat ve teveccühlere itibar etmeyerek İngilizlere fırare karar vermiş ve kaçarken tesadüf ettiği devriyemize ateş ederek müsademe eylemiştir. Binaenaleyh parasına tamaen öyle bir şeyin tertip edilmiş olduğu hakkındaki propagandası hilafı hakikattir. Keyfiyetin bu suretle tekzip ve tashih edilmesini rica ederim.

Simiko'nun hükümetimize ve halkımıza karşı şimdiye kadar bir fenalığı yoktur. Kendisinin dehaletini hüsnü kabul edeceğimiz aşikardır. Oğlu Hüsrev, cephe karargahında ve cephe mektebinde okutturulmakta, kendi evladım gibi sureti mahsusada baktırılmaktadır. Bu çocuk bize Simiko'nun emanetidir. Parası da emaneten mahfuzdur. Binaenaleyh Simiko bila kaydişart dehalet eder ve emrinize girerse emanetlerini bizzat kendisine tevdi ederiz. Vaktiyle Seyid Taha'nın dehaletini yazmıştınız. Bilahere aksi çıktı. Simiko'nun dehaleti de aynı akibete duçar olmaması için dehaletin sureti katiyede temini ve mumaileyhin yanınızda bulundurulması veya buraya gönderilmesi icabeder. Van ve Hakkari dahilinden başka nerede isterse ikameti temin olunacağı gibi arzu ederse derakap Ankara'ya gitmesi de teshil edilecektir.

Şark Cephesi Kumandan

Vekili Ali Sait

Revandiz'da: Kuvayi Milliye Kumandanlığı
Huzuru Alisine

Pişidar ağalarından Ahmet ağa vasıtasıyla isdar buyrulan farisiyil ibaret emir namei aliyeleriyle İran hükümetine yazmış olduğunuz tahrirat tercümelerini mütalea eyledim.

Bendeniz, Türk hükümetlerinin terakki ve tealisi uğrunda sarfettiğim fedakârlığın derece ve bu amali diyanetperverane uğrunda Ermeni ve İran ile yaptığım muharebat ve mücadela-tın ehemmiyetini takdir etmeyecek dünyada bir Müslüman bulmuyorum. Harbi umuminin bidayetinden beri İslam düşmanları olan Rus, Ermeni milletleriyle bunları muhafaza ve takviye eden İran hükümetiyle icra ettiğim fiili muhasemat tarihi harbin pek mühim bir safhasını işgal edebilecek kadar ehemmiyetli olduğunu elbette inkâr etmezsiniz.

Bendeniz müddeti hayatımda Türk hükümetinin dostları ile dost, düşmanları ile düşman yaşamış ve bu fikrimi her vakit fiilen isbat etmişimdir. Bu sefer hakkımda reva görülen bu tahammül fersa zulim ve sitemin sebebini bilse ve İslamiyete karşı yaptığım bir cürmün, bir cinayetin cezası olduğuna kanaat etseydim bu derecede meyus ve hükümeti seniyenin icraatından müteesir olmazdım.

Eğer benim ve bendenize mensup olan aşiretin hükümeti İslamiyeye bir fenalığı vaki olmuş veya ıkaı mahsus olmuş ise aynı muhakemeten bundan daha şedit bir ceza ile tecziyeme katiyen razı olacağıma zatı alilerinizi temin ederim.

Hidematı mesbukama mukabil istihsali mükafat emelinde olduğum bir zaman, bazı muhtaris mal ve hayatıma düşman redı eşhası menfeat perestin temini menviyanatına kurban buyrulmaklığım hükümeti seniyenin vaziyeti hazırasma ve amali ittihat cuyanesine ne kadar munafı olduğuna ve acizleri gibi alemi İslamiyetin

hidametanı müheyya Müslüman, Kürt ve sair aşiyirin ikisar hayaline sebebiyet vereceğine şüphe buyurmazsınız zan ederim.

Her şahıs kendi menafiine, şahsi intifamın istihsaline sa-idir. Maslahatı umumiyeyi ihlal edecek şahsi intikam acizle-rince pek çirkin olduğu ve alemi İslam'ın bu kadar bedhaha-nı sırasında bendenizle şahsi bir fikri intikam ile İslam düşmanlarına iltihak ve muavenet etmek suretiyle temini menafi ve ahzi sar etmeği kendimce gayet ar bilmekle beraber bugün maddeten manen Türk hükümetinin tealisine hizmet etmek isteyen Umum Kürdistan'ı cenubi aşayiri ile sureti hususiyede Şih Mahmud efendi hazretlerinin diyanetperver maneviyatlarını hayrihane efkârını inkılabe uğratmak, ittihadı İslama büyük darbe indirmek demek olacağı cihetle yine efkârı sabıkamı rehberi saadet ittihaz ile hükümeti seniyeye arzi inkıyad etmeği hamiyeten, diyaneten bütün amali şahsiyeme tercih ile Şih Mahmud efendi hazretlerinin fikrine tabiiyet için Seyid Taha'nın harekâtı hainanesine hateme vererek Pişdar tarıkıle Süleymaniye'ye geldim.

Tahakkuk eden mağduriyetime binaenafvi aliye mazhar olduğuma müteşekkirim. Ancak curme karşı af dilemek ve cürmün ehemmiyetine göre affın derecesi teşekküratını izah eylemek lazımdır. Bendenizin curmu İslamiyete, Türk hükümetine sadakattir. Bu sadakata karşı bir İslam haini gibi cürümü af eylemek felaketim kadar mucibi teesürüm olmuştur.

Bendeniz hakkında merhamet buyrulmuş ise atideki maruz mevaddı muhıkamm kabulünü istirham ederim:

1- Hakkımda isnad olunan ve isnadatı vakıa dolayısıyla kendi ve familyam hakkında reva görülen mesaibin tamamiy-le muhakemeten tahkik ve tahakkuk edecek hale göre ifayi muamele buyrulması.

2- Esarette kalan masum yavrucuğumun mümkün ise bana yetiştirilmesi değilse Osman ağa vasıtasıyla hüsnü muhafazası.

3- Haksız yere menhup emval, eşya, mühimmat esliha-mın iade edileceğine ve hakkımda bir daha muhakemesiz bir hareketin sadır olmayacağına dair Devletlu

Mustafa Kemal paşa hazretlerinden veyahut Kâzım paşadan bir telgrafın celbine ve hakkımda yazılacak telgrafların şifre ile tahririne delalet ve inayetlerini istirham eylerim. Maruzatı vakıamın dahi muşarin leyhaya arz ve burada badema İslâmiyete hizmet fikrini besleyen Bekir ağaya da bir tahriratın irsalini ilaveten arz ederim. 14 Kânunu sani 339.

Simiko

Beyanname

Köysancak sakinlerine

Türklerin cüzi bir kısmım kasabanıza duhullarına meydan verdiğinizi kemali teesüfle istima ettim. Sizi sahih Kürt bilip ve Kürt istiklaline muhalif olan Türklerle adavet olduğunuzu anlamıştım. Bunun için ansızın bil ihbar memleketleri bombarduman edip yıkmağa tayyareler göndermedim. Her nasılsa eğer salı gününe kadar igtişaş eden Türklerin memleketinizden tardına dair Erbil hakiminden bir haber almazsam derhal alel ekseriye memleketinizi bombarduman etmek üzere tay-yarlere emir verilecektir. Taki, bunları defettiğinizi emin oluncaya kadar bombarduman devam edecektir.

B.Z. Güküs

Mendubu Samii Irak

Revandiz Müfreze K. Özdemir Beye

Şifre

6.11.338 tarih ve harekat 1331 No.ludur.

24.10.338 tarih ve 51 No.lu şifrenize cevaptır.

Üssül harekenizden pek uzak olan Süleymaniye'nin Şimal cihetlerinde ve hassatan Caf aşireti içerilerine gitmek için İran arazisine geçmek hususundaki teklifiniz muvafık değildir. Çünkü, hali hazırda düşmana muhalif ve bizimle tevhidi harekata haheşker olduğunu söylediğiniz o mıntıka aşayiride muhtelif cereyan ve hadisat karşısında vaziyet ve fikirlerini tebdil etmeyecekleri şimdiden kestirilemeyeceği gibi bu hareketimizi İran hükümeti de ne suretle telakki edeceği bilinemez. Esasen Caf aşireti kış (S ?? C H) havalisinde birkaç yüz-bin koyun barındırmak mecburiyetinde olduğundan bize de pek yakın olan bu mahallere sokulmak mümkün olsa bile düşman bu aşireti dahi tayyareleriyle bize hasım vaziyete sokabilir.

Mamaş, Menfur vs. aşayir dahi kışın böyle uzak mesafelerde size refakat edemezler. Derbend gibi mühim bir nokta da elinizden gider. Bundan başka Elcezire cephesinin sevk edeceği kuvvetlerle de irtibat ve muvasala temin edemeyecek ve onların yapacağı harekatı da müessir olamayacak bir vaziyete girmiş olursunuz. Bunun için kuvvetlerinizi Revandiz ve Derbend mıntıklarına toplayarak kariben Elcezire cephesinin harekata ibtidar ile vaziyetin inkişafına kadar tedafüi vaziyette kalmanız münasiptir

Şark Cephesi Kumandan
Vekili Ali Sait

Devletlu, Saadetlu Şih Mahmud Efendi Hazretlerine

Revandiz, 4.12.338

Numro 76

1- Mütemadi samilerile irsaline inayet buyrulan şifreler muhteviyatı kemali hürmetle mutalea edilerek müdereceatı-na kesbi ittila edilmiştir. Aynı zamanda mumaileyhimanin be-anatı şifahiyeleride kemali dikkatle dinlenerek her hususda mucibi şükran olup afiyet ve saadetinize hamdü senalar edilmiştir.

2- Beyan buyrulan 9 maddeden 1 maddesi, esas ve ruhu meseleyi teşkil etmektedir. Malumu devletleridir ki, bu madde hakkında karar vermek ancak doğrudan doğruya Büyük Millet Meclisi heyeti umumiyesinin hak ve selahiyeti dahilinde olup icap, selb veya tadil suretlerinden herhangi biriyle olursa olsun cevaba müsareat etmek ne acizleri nede Başkumandanım bulunan Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerince de imkân dahilinde olmadığından teferruatı teşkil eyleyen diğer 8 madde hakkında şimdilik hiçbir şey arzetmek veya tadil ve tebdil etmek imkân dahilinde değildir.

3- Şu hale nazaran gerek bendenizce; gerekse zatı devletince teşebbüs edilecek iki tank mevcuttur. 1 .bilmuhabere, 2. de mütemed irsali suretiyle maksadı ifham ve yakından te-masdır. Bu hususu tarafı acizanemden teşebbüs edildiği halde mütavasıt makamat il muhabere edilmek mecburiyeti olmadığından ve aynı zamanda Van'a kadar bilhassa kış dolayısı ile telgraf hududunun bozuk olmasından pek çok vakit ziyamı mucip olacağını ve belki de zatı devletlerinize karşı bir mesuliyeti vicdaniye karşısında kalacağımı kemali hulusile arz eylerim. Binaenaleyh gaye ve metalibin daha esaslı bir surette hizi husul bulması için en eşlem tarik keyfiyetin tarafı sami-lerinden selahiyettar makama, vasi selahiyette mütemed ve-murahaslar izamı icab etmektedir.

4- Kanaati şahsiyeme gelince, dermeyan buyrulan 9 madde arasında kolaylıkla anlaşabilecek ve her suretle cayi kabul olacak cihetler vardır. Fakat bu mevad üzerinde serdi efkâr ve avazei lisan eylemek yine birinci maddenin inkişaf ve taayün etmesiyle kabil olacağından şimdilik teferruat kabilinden bulunacak olan diğer mevad hakkında da bir şey arz etmeği esassız addediyorum.

5- Mukaddema, mutemedimiz Yüzbaşı Fevzi beye, malumu devletleri olan gece, vukubulan beyanatınız şifre ile maka-matı aliyeye arz kılınmış ve elyevm muhafili aliyei siyasiyede bu beyanat şahsi devletleri hakkında esas ittihaz edilmiştir. Beyanatı mezküre ile işbu 9 mevad arasındaki farkı azim şeklen büyük bir mübayeneti muhtevi bulunuyorsa da mevadı mezkü-renin pak, ulvi, saf bir vicdanın sünuhat ve tuluatı olduğuna kani bulunduğum cihetle her ikisi arasında kendi hissiyati vic-daniyemce hiçbir fark ve gaye itibariyle hiçbir beis görmüyorum. Lakin makamatı aliyeye kati ve sarih olarak arz edilen beyanatı salifenin her veçhile esas ittihaz edildiğini dikkat nazara ve takdirde alan büyüklerimiz velev şekli itibariyle olsun vuku bulacak diğer bir teklifi görünce müsellem olan sebat ve metneti fitriyei samilerinde acaba tetkik etmek mecburiyetinde kalacaklar mıdır. Şahsi devletleri hakkında selameti fikriye ve gayei ulviyeniz hususunda edna bir tereddüt husul bulmaması için bütün mevcudiyetimle çalışacağımı her hususta hakikati ifnam eylemeğe şitab edeceğimi arz eylerim.

Fakat meselenin nezaket ve ehemmiyeti fevkaladeliği ha-sebile işar ve istifsar ile maksadın serian husul bulamayıcağı endişedeyim. Binanaleyh evvelcede arz edildiği veçhile doğrudan doğruya makamı aidesiyle temas etmenin en eşlemi tarik olduğunu tekrar arz eylerim.

6- Hükümetimin sadık bir bendesi ve mesul bir kumandanı olma itibariyle, şimdiden şu kadarcık arzedebilirim ki, şahsi devletleri hakkında hükümeti matbuamız, kanunun tayin edebildiği en yüksek ve en büyük bir mevki ve şerefi sizin gibi büyük bir vatan hadiminden esirgemeyecek ve belki mücadelei milliyemizin bidayetinden bu ana kadar hiç bir ferdin layık olmadığı maddi manevi bir mevkie isad ile taltif bu-yuracaktır. Bu husus hakkında mutemedi devletleri olan Se-yid Mehmet efendiye şifahen tafsilat ita edilmiştir. Lütfen hu-susatı mezküre atfı nazarı ehemmiyet buyurulmasını son derecede istirham ederim.

7-9. mevaddan bazıları hakkında dahi Seyid Mehmed efendi (kendi kanaati şahsiyemi) bervechi tafsil anlattım. Mu-mileyh tabiatiyle zatı devletinize arz ve izah edecektir. Malumu devletleridir ki:

a) Elyevm, büyük millet meclisi hükümeti teşkilatı esasiye ve idarei mülk hususunda büyük bir hatvai teceddüt ve terakki etmiştir. Şimdiye kadar maddeten haizi ehemmiyet bir şey görülmemesi üçbuçuk senelik mücadele ve mücahede dolayısıyla rahat bir zaman bulunmadığından münbaisdir.

b) Hükümeti seniyeyi teşkil eden milletlerden bugün anca Türk ve Kürt milletleri haizi ehemmiyet bir ekseriyet halinde bulunmaktadırlar. Şu iki kardeşin ana vatanlarında birbirlerinden ayrılması için ikaı mefsedet ve icrayi melanet eylemekte olan bir çok dessas hain ecnebi ellerin faaliyetine rağmen Türk ve Kürt anasırını memnun edecek ve katiyen bu sefil düşmanlara alet olmayacak esaslı bir teşkil Büyük Millet Meclisince tekarrüz etmiştir. Bu teşkilatın esasına vukufu tammen var ise de teferruatı hakkında henüz tafsilat ve reye selahiyettar değilim. Yalnız müsavat, hukuk kadei diniye ve esasiyesine ibtinaen bu iki milleti necibenin yekdiğerinden katiyen temyiz ve tefrik edilmemesi ve her iki evladın aynı derecede ana vatanlarına merbut ve sadakatlerini zamin ve kafil bir teşkilat olduğunu arz ile kesbi şeref eylerim.

Dünyada her Kürt ve Türkün memnuniyetini mucip olacak teşkilati mezküre bir kanun umahsus ile yakın bir zamanda hükümeti milliyemiz tarafından ilan ve tatbik edileceğini ümit eylerim ve bu babdaki malumatımı şimdiden kemali samimiyetle ve Kürt milleti necibesine olan hulus ve hüsnü niyetimle arza ictisar eylerim.

8- Tarafı devletinizden dermeyan buyrulan mevad hakkında selahiyettar makamata vukubulacak müracaatın tahriri olması ve gönderilecek murahasların münakaşa ve müzakere selahiyetini haiz ve asgari şeraite kadar tadilata mezun zevat-tan mürekkep olması meselenin süratle neticepejir olmasına yardım edeceği cihetle haizi ehemmiyet görülmektedir. Bu-müddet zarfında geçecek zamanın kıymet ve ehemmiyeti ve-rasetei arzi izahtir. Zira herşeyden evvel Türk ve Kürt milleti necibesinin kendi vatanları olan bu mülke sahip olmaları ve düşmanı müşterekimiz olan İngilizlerden bu vatanın tama-miyle tathir edilmesi icab eder.Bizimkisi ise kardeşin kendi hanelerinde rahat ve huzur, refah ve saadet ile yaşamalarından ibaret

bir mesele olduğundan evvel emirde aramızdaki hailei müteaffin ve mütefessih uzvu def etmeği düşünmeliyiz. Binaenaleyh harekatı umumiyemiz başlar başlamaz mevadı mes-rude henüz netice pejir olmamış bulunsa dahi hiç bir kayd ve şarta talik etmeyerek zatı devletinizin bu cihadı mukaddeste pirev olacağınıza şüphe yoktur. Bu hususta icab edecek mevad ve bilhassa harekat ve mücahedetanızın zaman ve mekanı ve bunun için şimdilik Revandizdan yapılaak muavenetin derecei imkanı ve miktarı zatı devletinize arz edilmek üzere Seyid Mehmed efendiye tafsilat bildirilmiştir.

Seyid Mehmed efendinin ifadesinden anlaşıldığına göre bazı kimselerle vukubulan muhaberatımızda efkarı devletleri aleyhinde bir zahaba kapılmış olduğumuz zanına düşülmüştür. Halbuki birçok kimselerden müteaddit mektuplar alınmakta ve bunların hüvviyet, yazı ve imzaları bizce mehul görülmektedir. Binaenaleyh her türlü ihtiyatkarlığı elden bırakmamak muhaberat düşman eline geçerse esrari hakimiyemizi delail ve vesaiki ile keşf ettirmemek için pek emniyet etmediğimiz hususta bu gibi cevaplar işi geçiştirmeyi nefsil emre muvafık bulmuş idi. Zaten mukaddema Pişidar reisi Abbas Mahmud ağa ile de bu husus konuşulmuş ve her halde böyle ihtiyatkarlığa riayet edilmesi muvafık görülmüştü. Mamafih hiç bir suretle haizi ehemmiyet olmayan bazı ufak tefek beyanatın hüsnü neticeye atıf buyurulması ve fıma bad bittabi bu ihtiyatkarlığa da lüzum kalmadığı hiç bir suretle vaki olmayacağını arz eyler ve kemali hürmetle ellerinizden öperek tevec-cuhatınızın bekasını istirham eylerim efendim.

Harekâtı Milliye Umumiye

Kumandanı Özdemir

Savcıbulak Kuvvetleri Kumandanı Kaymakam Yusuf Han vasıtasıyla Umum Kuvayi Seferiye Kumandanı Emiri Leşker Abdullah Han Hazretlerine

1.1.339

No: 84

Muhterem efendim, bu tahriratımızın harfiyen bedelter-cüme kuvvei seferiye kumandanı emiri Leşker hazretlerine irsalini rica ederim.

1- İran hükümeti aliyesi Garp cephesi umum kumandanları hazreti iyi bilmelidir ki, (Simiko) İsmail ağanın beş senelik bir sergüzeştçi ve hunhar kuvvetlerini müteaddit hezimetler içinde puyan olan kıymeti harbiyesiz İran kuvvetleri mağlup etmemiştir ve hiç bir vakıtta etmeğe kadir değildir.

2- Simiko, hakikati halde son günlerde hükümeti Osmaniye ricali siyasiyesinden bazılarına karşı almış olduğu bazı yolsuzluk muamelesinden şüphe ederek karşısına çıkan İran kuvvetleri içinde Türk kuvvetlerinin bulunduğu kanaatini hasıl eylemiş ve Türk kuvvet ve satveti askerisi karşısında iki saat bile mukavemet edemiyeceğini bildiği için İran leşkeri karşısında bila mukavemet ricatle mamelekini terk yine hükümeti Osmaniyemizin ziri cenahi şefkat ve refetine ilticaya mecbur kalmıştı.

3- Keza Simiko'nun hükümetimize karşı takınmış olduğu tavrı ahiri dolayısıyla kendisinin en ziyade emniyet ve kuvvetlerine itimad ettiği Mamaş, Menkür, Piran, Diyoleri, Bane, Hereki, Haylati, Surucu aşayiri rüesalarına Simiko'nun İranilere karşı icra edeceği harekatına iştiraklarından katiyen sarfı nazar etmeleri hususundaki tarafımızdan vaki olan tehdit ve ihtarnamemiz rüesayi mumaileyhim üzerilerinde zihir gibi hükmünü icra etmekle bu aşayirde Meyanduap havalisinde Simiko'ya muavenetten bilmecburiye mahrum olmuşlar ve Simiko'nun en ziyade kolu kanadı melteesüf tabiyatte Osmanlılar tarafından kurulmuştu.

4- Simiko'nun hali hazırda Hükümeti Osmaniye'ye karşı maddeten en asgari bir mazarattı bile meşhud olmadan ve adeta son felaketine kadar da kendisini bir Hükümeti Osmaniye ricali suretinde aleme prezanta ederken mumaileyhin bu derece mahvini intaç eden bir hareketi adeta kendimize mal edişimiz ve Simiko'nun kendi toprağımıza iltica suretiyle hükümetimize ibraz ve arz eylediği hulus ve dehalet ve İran'ı tekrar ezmek için talep eylediği muavenete bazı ricali askerimizin lakaydane muameleleri ve neticede mumaileyhi nalayık bir baskın suretle mahiv ve perişaniyetine ve ricalimizin bu hareketlerinden naşi umum Kürdistani ve Osmani ve İrani rü-esa ve münevarranının gerek bize gerekse hükümetimiz aleyhine gayetle acı ve intikam cuyane husumetlerinin celbine ve Simikoyu ailesiz, evladsız, sefil ve bedbaht bir surette düşma-ni din olan İngiliz hükümetinin lütfü atıfatına ve anin muavenet ve muzahereteni ilticaya kadar rıza göstermemiz ve bu azim fedakarlık hep ve yalnız komşumuz olan Müslüman din kardeşimiz İran hükümetinin Simiko tehlikesi dolayısıyla mukavemetten aciz kalan hürriyet ve istiklalini ya İngiliz veya diğer bir devleti ecnebiye muavenet ve vesayetine iltica suretiyle gaip ve zayi etmemesi fikri alicanabanesine atfen ihtiyar edilmişti.

5- Fakat maelteesüf ortada mühim bir sebep yokken şu günlerde din kardeşimiz olan ve her veçhile hür ve müstakil yaşaması için her türlü fedakarlığı hakkında icra ettiğimiz İran hükümeti yine hürriyet ve zimammı idaresini umum alemi İslam ve bilhassa Türk düşmanı olan Biritanya hükümetinin muhtaris ve dessas olan ellerine teslim etmiş gibi bize karşı etvar ve harekatına layikada bulunmaya başladı.

6- Biz bu havalide her bir muavenet ve vasiti harbiyeden mahrum ve her nevi yokluk içinde dünyanın en büyük vesait, servet, kuvvet ve kudretine malik bir devletle azim bir muca-hede ve mücadele içinde iken üzerimize İran hükümetinin saadet ve selametini temin maksadı hayri hanesile kendilerinin muavenetine muhtaç bulnuduğumuz Kürdistani cenubide bir de bütün Kürtlerin arzusuna rağmen bir de Simiko tehlikesi ve onun tahamulfersa barı sikletini yüklenip kendi aşayirimi-zebile babı muhasamayı açtığımız ve her veçhile vaziyetimizi tehlikeye attığımız halde yine İranlı kardeşlerimizin edna bir muaveneti maddiyesine arzi iftikar ve avazei şikayet bile etmediğimiz halde ne tuhaf bu defa Rumya cephesine teşrif buyuran Emiri leşker

Abdullah han hazretlerinin efalı, kavli-yatını mutenakız tebliğatiyle müşerref oluyoruz.

a) Abdullah Han hazretleri iyi bilmelidir ki, Türk hükümeti Simiko tehlikesi karşısında İran hükümetinin muavenet ve muzaheretene muftakır olmayıp belki bu hususta hükümeti mezküreye her vakıtta olduğu gibi bu defa da lütufü atifete hazır ve müheyyadır. Fakat işin içinde İngiliz ve ecnebi parmağının çıkarılması şartiyle.

b) Abdullah Han hazreteri iyi bilmelidir ki, Rumya havalisine tenei Osmaniye ve ekserisi Erzurum ve Van canilerinden olan binlerce taşnak komiteci Ermenilerin İngiliz teşviki ve Amerikan parası ile iskânlarına ve onların cenupta (İmadi-ye) etrafındaki teçhiz edilmiş olan Asurilerle ilkbaharda irtibat tesisleri suretiyle memaliki Osmaniyenin en ücra köşesinde bile aleyhine kıyam ve tabeei müslümenin zararını müed-di olbilecek böyle bir tahşidata katiyen müsaade etmez ve edemiyecektir.

c) Abdullah Han hazretleri iyi bilmelidir ki, bugün şu son günlerde İran serdarlarının İngiliz parmağı ile Simiko hakkında çevirmekte olduğu entrikalarından Özdemir bîy bihaber değildir.

1) Abdullah Han hazretleri iyi bilmelidirler ki, İran hükümeti Simiko' yu af etmek istediği takdirde Türkiye hükümeti bu affın aleyhinde değildir. Ve vacibei insaniyet ve şemi adalet şu idi ki, Simiko'nun affı son günlerde Simiko'nun İran hükümeti hesabına en ziyade felaketini intaç eden Hükümeti Osmaniye ricali delaletiyle olmalı, alemi İslam düşmanı olan İngiliz hükümeti ricali vasitasıyle olmamalı idi.

h) Abdullah han hazretleri iyi bilmelidirler ki, İran hükümetinin bir metbu suretiyle İngiliz hükümeti delaletile Simiko'yu mazaharı af etmesi ve bu hususta hükümeti Osmaniye-yi haberdar bile etmemesi umum Kürdistan halkına karşı ricali Osmaniyei mütehim ve düşman İngilizleri dost ve huluskâr göstermesi demektir.

v) Abdullah Han hazretleri iyi bilmelidirler ki, Gerek İran Ricali gerekse serdarları İngiliz teşviki ile yaptıkları şu hareketi ileride kendilerine pek pahalı mal olacak ve nedametlerinden parmaklarını ısıracaklarıdır. Çünkü;

Abdullah Han hazretleri iyi bilmelidirler ki, Simiko her şeyin fevkinde ve her bir sayiatiyle beraber bir Müslümandır. Bütün gayesinde muvaffakiyatım ancak ve ancak hükümeti Osmaniyenin sayi lütuf ve muzaharetinde istihsal ve ona sadakat ve merbutiyet dolayısıyla mevcudiyetini muhafaza edebilecektir.

z) Abdullah Han hazretleri iyi bilmelidir ki, Simiko akil, ve siyasi bir simadır. Ne İngilizlerin dessas ve melanetkârva-di vaitlerine ne de İran ricalinin sıfır derecesindeki sebatsız ve mütelevvin siyasetlerine itimad doğru olamaz. Nitekim edemedi. İşte bu celli hakikat karşısında Simiko ancak bugün hükümeti Osmaniyeye dahalet ve anın müsellem olan sebatkâr, azimkar, Namuslu celadet ve muhabeti askerisine itimat caizdir. Elyevm Simiko bizim yanımızda ve emrimizde bulunuyor demektir ve bizimdir.

h) Abdullah Han hazretleri iyi bilmelidir ki, alemi İslâmın umumen ve İran devletinin hususen hürriyet ve saadeti uğurunda malını canını asırlardan beri bezil ve fedadan çekinmeyen ve ilelebed de esirgemeyecek olan haii İslam Türk hükümeti zabitanının yüzüne, İngiliz ve diğer malum olan ecnebi bir devletin teşvik ve ricali askerisini itma suretiyle İran yollarının kapanması doğru değildir. Bugün zabitana tabiatın kapamış olduğu şimal yollarını Türk arzu ederse Kürdün süngüsü açmaya hazırdır.

t) Abbullah han hazretleri iyi bilmelidir ki, Simiko hadisesinden dolayı Umum Kürdistanı İrani rüesaları bize karşı muğber iğbirarlarını ve Simiko hakkındaki merbutiyetlerini de yine bize ve dolayısıyla İran'a karşı izhardan mütehaşi iseler de yine bizim işaretimiz veyahut mücarred bir müsaede-mizle umum aşayirin Simiko etrafında toplanarak az zamanda İran'ı herci merç etmeye hazır ve müheyya ve buna kadirdirler.

s) Abbullah Han hazretleri iyi bilmelidir ki, selefi olan serdar Zaferildevlet cenapları baladaki hakikati pek iyi takdir etmiş idi ki, bu hususta arazii İraniyeden (yolsuzluk) dolayısıyla geçmek mecburiyetinde olan bir kaç Türk zabitinin huduttan meni değil, onlara medyunu şükran ve layık oldukları hürmeti icra etmek lazımdır ve

etti. Lakin İngiliz teşviki ile Abdullah hanın son bize olan tebligatı bir hatayı siyasi ve askeridir.

7- Son günlerde emiri leşker hazretleri tarafından Simi-ko'ya İran hükümetinin affını tebliğ etmek üzere gönderilen Nasrul Melik Ahmet han Revandiz'e gelmiş ve hakkında hiçbir muavenet ve hürmette kusur edilmemişti. Mumaileyh Köysancağa gitmek bahanesiyle Revandız'dan mufarekatle tadbidli istikamet ederek doğruca Simiko'nun nezdine gitmiş, hükümetin af fermanını İngiliz hükümeti namına Bağdat mendubu samisinin İran hükümeti namına 24.12.338 tarihli af telgrafiyle beraber aynı günde Simiko'ya tebliğ etmişlerse de Simiko katiyen bu kıymetsiz ve uydurmasyon afivlere asla ru-yi emniyet ve itimad bile göstermemiştir. Elyevm Nasril Melik bize karşı ettiği yalancı harekatından dolayı meyus bir surette henüz Simiko nezdindedir.

Madem ki, emiri leşker Simiko'nun affını hükümetinden istihsal etmiş ve Simiko da Osmanlı mıntıkasında ikamet ey-liyordu. Hiç olmazsa bu hususta bize de lütfen malûmat ver-meleri icabı nezaket ve bizim içinde bir hakki müktesepdi. Baki ihtiramatımızın son defa olarak tebliği rica olunur efendim. 1.1.339

Harekâtı Umumiye Kumandanı Ozdemir

Revandiz Harekâtı Umumiye Kumandanlığı

huzuru alisine

Simiko'nun teşkil ve tesisi Kürdistan hakkındaki vahi ve hainane hayalatı her iki devletin menafiine mugayir olduğu için anın hayalat ve heva ve hevesati fecianesine hateme" ermek üzere kal ve kami vacibattan ve ehemmi umurdan görül-mesine mebni neticei ameliyatta anin kuvveti devletimizin kuvveti tarafından menküp ve mağlup edilerek kendisi de ba-kiyetil süyufile Devleti Seniyei Osmaniye toprağına tecavüz ve firar eylemiştir.

Atiyen itminanı tam huslu ve maddei fesadın tamamen kal ve defi zimminda bunun herhalde derdesti ve İran devletine teslimi iktiza eder. Çünkü Devleti seniyei Osmaniyenin kuvveti şu sırada daha mühim umur ile meşgul bulunuyor. Acilen merkumun takip ve anlar tarafından derdesti imkansızlığına ve bizim ordunun da ferağetine mebni icab eder ki bizim tarafımızdan Devleti seniyei Osmaniye toprağında takip ve derdest ve bu gayileye hateme verilsin.

Mamaş, Menkür, Piran aşayirinin Simiko'ya iştiraki işar buyrulduğu veçhile meyil ve arzuyu kalbiyeleriyle olmayıp Simiko'nun tazyikat ve iztırarından ileri geldiği bizce muhakkak ve sabit olmuştur.

Buka binaen İran devleti bunları kusurlu görmüyor belki bilakis taltif tatyipleri emride her türlü muamele ibraz eder.

Bunlar hakkında afvi Umumide ilan ve her tarafa iblağ edildiği gibi zati alilerinden de rica ederim, bu rüesanm fariğ ve mutmain olmaları ve vatanlarına avdetle kemali ve kâri kisb ve işlerde iştigal etmelerini tebliğ buyurunuz.

Bu aşayirin Elcezire ve Irak harekât ve ameliyati milliye-sine iştiraki her iki devlet arasında revabit ve İslamiyet noktainazarında muvafık ise de Beynel milel

kavanine riayet vu-cubuna mebni ira ruhsatı resmisi olmadıkça bunların iştiraki lazım gelmez.

İran devletinden iktiza ve icabı vukunda hükümetimizden alınacak emre göre tevfiki hareket tabiidir.

Meyanedeki revabıtın tahkim ve ihtiramatımızın takdimi ve bazı mesaili şifahiyenin tebliği zimmında Naibi Serhenk fermande Tophanei leşker Şimali garbi Yusuf Han ki bizim muhterem ve itimadımızı haizdir. Huzuru alilerine izam kılındı. 16.9.338.

Emanullah Han

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ

Baş şehbenderliği

Adat 456

Revandız'da Harekatı Miliyei Umumiye Kumandanı Özdemir Beye

3- Emiri leşker Abdullah Han tarafı alilerinden ehiren savci bulaktaki Kolonel Yusuf hana yazılan itab aliz tahriratı görmüş ve bundan çok müteesir olmuştur. Abdullah Han, İngilizlerin İran'ı idare eden ricali hazıra nezdinde bugün dahi maelteesüf fevkalade nafiz olmalarına rağmen bize pek Hayri hahdır. Müşterek olan tehlikenin izalesi emrinde zati alilerine gizli ve nazarı dikkati celp etmeyecek bir tarzda her türlü muavenete hazır ve amadedir.

Onun için eğer tasvip buyrulursa badema miri mumaileyhi rencide edecek bu kabil muharrerat yazılmasından sarfı nazar edilmesini rica ederim.

Bundan başka cephane almak üzere Rumya'ya veya Rumya tarikiyle Van'a resmi üniformalı zabit ve asker gönde-rilmeyip güya bir tüccar kafilesi gidiyormuş gibi tüccar ve deveci elbesisi giymiş ve zabit ve efrad izamı hususunun tercih kılınması ve her defa gelecek kafilenin kumandanı bulunacak bu tebdili kıyafet etmiş zata geçeceği mahaldeki İran kumandanına hitaben münasip bir de vesika verilmesi İranlıların bu babdaki muavenetlerini idame ettirebilmek hususunda pek faydalı olacaktır. 12.1.339

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti

Tebriz Baş Şehbender

Erkânı Harp Miraralayı

Kadri

Revandiz Müfrezesi Kumandanı Özdemir Beye

Şifre

Sarıkamış

1- (N K C H) İrani remen bitaraflığı muhafazaya mecburdur. Açıktan İran dahilinden asker ve cephane geçirilmesi devleteyn arasında mevzuu bahis olmuyor. Tebriz Baş Şehbenderi Kadri bey emiri leşker ile hususi mülakatında Revandiz müfrezemizin İran dahilinden nakliyat ve irtibatı mevzuu bahis etmiş ve bize dostluğu ile mütearif emiri leşker bu hususta herşeyi yapmaya hazır olduğunu ancak yapılacak şeylerin hususi bir şekilde cereyan etmesi lazım geldiği ve silahlı efrad geçirilmesini ve celp olunacak mühimmatın silahsız (A D H) ve küçük kısımlar halinde ticaret kafileleri şeklinde nakledilmesi ve her kafile kumandanının yeddinde Rumya' daki İran memuru askerisine hitaben yazılmış bir vesika bulundurulması ve kendisinin güya yollarda korkmuş bahanesiyle kendi İran askeriyle bu kafileyi muhafaza ettireceğini derme-yan etmiştir.

Binaenaleyh Emiri leşkerin tavsiyesi mucibince hareket edilmesini ve İran memur ve kumandanları ile dostça geçinerek azami istifadenin temin buyrulmasını ve bunların şikayetine ve bilnetice Ankara'ya müracaatlarını mucip bir harekete sebebiyet verilmemesini rica ederim.

2- Fırka 8. K. ve Özdemir beye yazılmıştır.

1 Şubat 339

Şark Cephesi K. vekili Ali Sait

Revandiz Müfrezesi Kumandanlığına

Şifre

14 Şubat 339 tarih ve 1-349 No.ludur.

İran kumandan ve memurlarına tehdit ve hareket amiz mektuplar gönderdiğiniz ve mumaileyhimin bundan pek mü-teesir oldukları anlaşılmıştır. Elyevm İran'ın muhtelif mahallerinde bulunan bütün kumandanlar Veziri Cenk Sadri Rıza hanın adamları olup müşarinileyh ise İngiliz ve İngilizlere taraftar olan Reisul vüzeranın adamları olup İngilizlere mütemayil oldukları kabul edilse bile Eleyevm İran'da askeri bir diktatörlük hükümran olduğundan sivil memurların hükümleri (R Ş) olmadığı binaenaleyh hüsnü niyet ve bize muhabbetleri olduğu anlaşılan İran kumandanlarının rencide edilmeyerek daima dost geçinilmesi ve kalbi kırılanların derhal tamiri ve İranla doğrudan doğruya resmi hiç bir münasebete girişilmemesi cephe kumandanlığının 12.2.339 tarihve 1-321 No.lu emri teğrafisinden anlaşılmıştır. Tebliğ olunur.

Fırka 8. K. Vekili Ziya

Ravandiz'de: Irak ve Elcezire Harekatı Milliye Kumandanlığı Huzuru Alisine

Murahasımız Seyid Mehmed efendiyle takdimettiğim mufassal arizamın cevbı vurud etmediği halde vaktin ehemmiyet ve nezaketi ve İngilizlerin şu sıradaki fevkalade telaşları arizemin tekiden takdimine ve arizayı takdim eden Abdullah ağaya bazı ifadatın şifahen arzı için huzuru alilerine izam etmeğe mecbur oldum.

Bendenizin bu hususlaki telaş ve isticalim, İngilizlerin efkârı umumiyede ekdikleri tohumu fesadı tamamiyle kat eylemek ve alemi İslamiyeti parçalamak için Kürdistanı cenubide vasi bir selahiyetle bir müstakil hükümet teşkil etmek sevdasını imha eylemek fikriyle alemi İslâmiyete merbut ve her türlü hidematı ifaya müheyya kalmak şartıyla Irak'a verilmesi tasmim edilen ademi merkeziyet usulundan daha küçük bir imtiyaz ile Kürt kavminin taltifi hatırına bezli inayet buyrulması hakkındaki mutalebatı daiyename bir an evvel cevap ita buyrulması gayesine müstenittir.

Bugün Kürdistan ahali ve aşayirinin maddi bir surette hükümeti seniyeye merbut kalmalarının sebebi müstakil İngilizlerin Kürt kavmine verecekleri istiklaliyete mukabil Türk hükümetinden bir ademi merkeziyetin istihsaline çalışmakta ve hükümeti seniyede buna müsaade etmekte olduğunu bütün aşayir ve ahaliye ilan etmekten münbaistir.

Bizim bu suretle irtibatımızın tesrii teminine efkarı umu-miyeyi bu suretle tatyip ve tesririne müsaade buyrulduğu takdirde Umum Kürdistan muhitinin İngilizlere karşı maddi manevi pek dehşetli bir heyecane hizmet etmiş ve bu heyecanı Irak'ın cenup cihetlerine kadar imtidat etmesine pek büyük bir siyaset işlemiş olursunuz. Maruzatı vakıamı amali şahsi-yeme hami buyurmayarak sırf alemi İslâmiyetin terakkisine beslediğim maneviyatı sadaketkaraneme atıf buyurunuz. Tek-rarı zait görürüm şeref ve diyaneti camiai İslamiyeti muhafaza etmek ve bu suretle dariyende serefraz olmak gayesini takip etmeseydim İngilizlerin menafii mevudeleri serveti hazı-ralan dainizi itmaa kâfi idi.

Merhameten ifhamı pek müşkül olan vaziyeti haziranın halı tezebzupten istihsali ile Kürtlere bu küçük imtiyazın itasına delalet buyrulması ile miktarı kâfi esliha ve mühimmatın celbi ve harekâtı taarruziyeye mübaşeret, taarruz edilecek mahallerde icrayi ihtilal için yevmi taaruzun işarını istirham eylerim efendim. 24 Kanunusani 39.

Şih Mahmud

Haşiye:

Milliyetime hiyanet, alemi İslamiyete hizmet etmek isterim. Bunu takdir edersiniz. Bu hiyaneti şeref bildiğim için ecdadımın muhakemei aleniyesinde mahcup olamam.

Şih Mahmud

Devletlu, Seyadetlu Şih Mahmud Efendi Hazretleri

Gizli tahrirat

Çift yıldızlı

20.1.39 tarih ve 92 No.ludur.

1- Seyid Mehmed efendi ile irsaline inayet buyrulan şifre ve tahriratı devletleri vasıl oldu. Muhteviyatı kemali ehemmiyetle tetkik olunarak kesbu vukuf edildi. Bu günlerde Musul meselesinin sulh konferasında Türk ve İngiliz murahasla-rı arasında pek had ve nazik bir devre geçirmekte olduğunu zatı devletleri dahi tasdik buyururlar.

İngilizler, Musul vilayetini Irak hükümetine terk etmek için mezkûr vilaypttp Türk nüfusunun bir akalliyet teşkil ettiğini iddia ederek hududu milli dahilinde olmayacağını derme-yan ile murahaslarımızı iskât etmek sevdasına düşüyorlar. Bu iddialarına karşı vilayeti mezkurede filhakika ekseriyeti kahi-reyi teşkil eden nüfusun Kürt, ikinci derecede Arap ve sonra da Türk olduğunu izahtan sonra mezkûr vilayetteki bulunan ahalinin hiçbir suretle milliyet iddia etmeyerek tamamiyle mukadderatlarını Anadolu Büyük Millet Meclisi hükümetine rabt ettiklerini ve hatta iki buçuk seneden beri İngilizlerin türlü türlü hile ve desayisiyle milyonlarca Rupya harcamış ve bir taraftan da hiç bir medeniyet ve kanun ile kabili telif olmayacak bir surette Tayyare bombardumanına devam etmekte olmalarına rağmen kendilerine ram edemediklerini ve bu haka-yikin iddiayi meşrularını isbat için en büyük bir delil olduğunu söylemekte ve edillesile hakikati izhar için bitaraf hükümetler ricalinden müteşekkil bir heyeti tahkikiyenin o havalide icrayı tetkikat ederek arayı umumiyeye müracaatle keyfiyetin hakikati ve şalini musirren talep etmektedirler.

İngilizler ise mağlubiyetleri ile neticelenecek olan şu hale karşı hainane bir silah olmak üzere kendi yedi tahakkümle-rinegeçmiş olan hiç bir Müslüman kıtasına dahi nisbeten kendi ırklarından olan İrlanda bile, gaspettiği istiklal ve hürriyetlerini bahş etmemiş ve vukubulan talebi meşrularına envai mezalim ile mukabele etmiş ve bilhassa 20. milyon nüfusa malik olan Mısır hükümetinin başında istiklal davasıyla var kuvvetiyle mal ve mülkünü sarf etmekle ibrazı hamiyet eyleyen Sa-ad Zalul Paşa gibi

vatan perverani Malta zindanlarında mahkumu hakaret eylemiş ve dünyada sırf Müslümanların hukukunu müdafaadan başka bir kabahati olmayan Türk milletini ezmek için bütün varlığıyla melanetinden hali kalmamış ve bilhassa komşumuz Iraklı kardeşlerimizi yalandan vadi vaidleriyle iğfal ve münevveranı ile vatanperveranını Hindistan'ın ücra köşelerine nefy etmiş ve hürriyeti matbuatı menederek sadayi istikalarını bile çıkarmaya mani olmuş iken bu günlerde Kürt kardeşlerimiz hakkında ne suretle hayri hah ve müşfik olacaklarını ve Kürdistanı Cenubiye Umum Müslümanlara ve akvamı mazlumeye rağmen bila kaydi şart hürriyet ve istiklal bahşede-ceklerni anlamaktan kolay bir şey olamaz.

Her sahibi vicdan ve hakikati müdrik olan islam, kolaylıkla idrakederki, işbu heyeti tetkikiyenin bu havaliye vusu-lundan mukaddem Kürdistani cenubde Türkler aleyhine bir iğtişaş çıkarmak ve hükümetimizin teşkilatı esasiyesiyle bütün ehli İslamın yegane ümid ve necatı olacak misakı milli davayı meşruasına mani olmak için Kürdisatnı cenubinin istiklali tammesini ilan suretiyle murahasslarımızı bir emri vaki karşısında bulundurmak ve kendi amal ve maksadı hainanele-rini terviç için Lozan sulh konferasında zaferi siyasiyi kazanmak ve harp karşısında mesuliyeti şark akvamına ve bilhassa Türklere tahmil etmek niyetindedirler.

İngiltere hükümeti tamamiyle kanidir ki, Musul vilayetinin meselei hazıra Türklerin mesaisi aleyhine döndükten ve Türklerle Kürtlerin alakası katedilten sonra Süleymaniye ve havalisini Irak'ın bir livası addetmekten basit hiçbir şey olamaz. Nitekim geçen senelerde vaziyeti siyasiyenin icabatı olarak Mısırlıların hürriyetini tasdik ettikten sonra tekrar gasp ve hattamurahaslarını bile Lozan'da istima etmekten imtina eylemek hayasızlığını irtikâb ettiler.

Halen bile Kürdistanı cenubiye bol kiseden bahşettikleri hürriyet ve istiklale rağmen Irak matbuatı kemali serbestiyet-le ve İngiliz sansürü altında Süleymaniye'yi Irak'ın birlivası olarak addetmekte ve İngilizler buna mani olmamamaktadır-lar. Binaenaleyh henüz Kürdistanı cenubiye muhtaç iken ta-ahütlerinde hiç bir tavri merdane olmayan İngilizlerin bervec-hi marus müstabelde hiç bir surette ahitlerinden yüzleri kızarmayacak ve bir avuç buğdayı bile olmayan (Britanya) adasını yaşatabilmek için şimdiye kadar yaptığı gibi her türlü zillet ve şerefsizliği irtikab edeceği muhakkaktır.

2- İngilizler bir taraftan Kürdistanı cenubiye istiklali tam bahşetmekte iken diğer taraftan bir Asuri hükümetinin teşek-kül ve taazuvuna çalışmakta ve buna bir şekli ciddiyet vere-bilmek için Asuri murahaslarını Lozan'a göndermektedirler Bugün hiçbir mevcudiyeti olmayan Asurilerin menfaatini bu kadar samimiyet ve ciddiyetle mevzuu bahis etmekte aynı zamanda da Rumya ve Savcıbulak havalisini bir Ermeni yurdu yapmak üzere İran hükümetini bittehdit havalii mezküreye Ermeni ve Taşnak seyli muhaceretine germi vermekte olan İngiltere'nin İrlanda'dan; Mısır'dan velhasıl yeddi tahakküm ve istibdatında bulunan bütün akvamı mazlumeden çok sevdiği ve hayri hahlan bulunduğu Kürt milleti içinde Cenubi Kür-distan'ın bütün Musul vilayetiyle beraber Irak'tan ibaret olduğunu iddia etmekten çekinmedikeri gibi Kürdistan meselesini katiyen mevzuu bahis bile etmiyorlar.

Binaenaleyh bu delail ile işbu istiklalin bu günkü mahiyet ve şekli hatta kabine reisi Bonarlo'nun bile haberi olmaksızın Biritanya Irak mendubunun kendi reyi ve tedbiriyle tensip edilmiş bir hidei siyasiyeden ibaret olduğuna kanaat edilmelidir.

Şimdi sırf bir İslam ve Kürt milletinin bir hayri hahı olmak itibariyle bütün münevveran ve vatanperveranın kanaati vicdaniyesine karşı şu mesrudatımızın bir hakikat veyahut muğfilane cümlelerden ibaret olup olmadığını sormak mec-buriyetindeyim. Eğer bu eshabi vicdan bunları bir hakikat olarak telakki ederlerse teyid etmek ve zirdeki mevadda der-meyan edeceğimiz hakaika riayet ve kanaatkar olmaları icab eder. Aksi takdirde bize İngilizlerin maksad ve icraatlarında hayri hahını isbat ile fikrimize tenvir eylemeleri icabı vatanperveridir.

Seyadetmaab, ... zatı devletinizinden baladaki noktaı nazarımıza manen ve maddeten bütün kalp ve vicdanınızla müşterek bulunduğunuz şimdiye kadar vukubulan harekât ve mü-kabetenizle teeyyüd etmektedir. Madem ki, siz de bu kanaat ve imandasınız, din düşmanlarınızın rükubunuza ve safvetle size takdim ettiği asil bir ata binmeyi tercih ve kendiniz için daha büyük bir şeref ve alemi İslama unutulmaz bir hizmet ve tarihimizde bir sahifei zerrin teşkil edeceğine emin olmuşsunuz ve şu emniyetiniz hakkında bizde, kanaati kâmile her suretle hasıl olmuş olduğundan hükümetinizin teşkilatı esasiye-sini ihlal etmeyecek bir surette ve imkan dahilinde bir

tarzı idarenin esas itibariyle, başta zati samileri olduğu takdirde, Kürd kardeşlerimize itaasın da katiyen tererdüt etmeyiz.

4- Bu hususta bütün nukkatı nazarımıza ait teferruatı etra-fileyle zati samileri ve rufekayi kiramınıza arz etmek ve efkarı samilerini meselenin en hassas ve ince nukkatına kadar isal etmek ve şayet mesele hakkında serd edilecek mutelaatı makule zuhr ederse şerhetmek üzere tarafımızdan bilvekâle Yüzbaşı Fevzi bey ile refakatinde Remzi ve murahhas Ahmet Taki beyleri tarafı devletinize izam eyledim. Murahhası samileri Seyit Mehmed efendi hazretlerine de nukkatı nazarımız hakkında lazım gelen izahatı bildirdim. Ümid ederim ki, ciddiyet ve hüsnü niyete matuf olan bu tekilat ve mesele her halde başta zatı devletleri olduğu halde bilumum erbabı adil ve insafça da tensip ve teyid edilecektir. Esasat tarafınce takarrür ettiği takdirde hemen orada tarafımızdan bilvekâle imzalamak hussunda Yüzbaşı Fevzi beye selahiyet ve itimadı tamme verilmiştir.

Binaenaleyh şu hal vuukunda derhal teşkilat ve umuru idareye başlamak ve aynı zamanda lazım gelen uhudun Büyük Millet Meclisince de tasdiki için yeniden murahhaslar in-tihabiyle Ankara'ya izam edilmesi icab eder.

5- Simiko İsmail ağanın umum şeraiti bizce şayanı kabul görülmüş ve kabul edilmiştir ve zaten kendisi hakkında reva görülen muamelenin şekil ve teferruatı hükümetin tensibile değil, eşhas tarafından vuku bulduğuna bizzat merkezi hükümetçe de mucibi teessür olmuştur.

Mumaileyh zerre kadar islamiyete hayrihah ise maziyi unutarak hüsnü niyetle tekrar işe başlaması ve kemafissabık hizmeti din ve devletle meşgul olması icab eder. Aksi takdirde ila yevmilkıyeme Türk ve Kürt kardeşler arasında bir nifak ve şıkaka alet olacaktır ki, bunun da neticesi İslama muzir, ingilizlere hadim olmaktan maada hiç bir şeye yaramayacaktır.

6- Kerkük'ten alınan şifrelerde Süleymaniye ile münasebetlerinin ne dereceye kadar müsait olacağını sual etmektedirler. Bunlara verilen cevapta, zatı devletleriyle lazım gelen hussatı takarrür ettirmek üzere Yüzbaşı Fevzi beyin Süleyma-niye'ye gönderildiği ve bervecihi maruz mesail de mutabık kalındığı takdirde derhal program

dahilinde birleşmeleri için işaaratı lazaımde bulunmasının Yüzbaşı Fevzi beye emir verildiği ve mumaileyhten alacakları talimat dairesinde hareket etmeleri kendilerine bildirilmiştir.

Baki pâk ve necip nasıyanızdan kemali hürmetle öper ve cenabı haktan alemi islamiyete saadet ve selamet temenni eylerim efendim hazretleri.

Hareketi Milliyei Umumiye Kumandanı
Özdemir

Şark ve Elcezire Cephesi Kumandanlıklarına

Revandız, 25.1.339

25.1.339 tarih ve 93 No.lu ve 4514 parolalırdır.

1- Vaziyeti siyasiyemizde bugünlerde büyük bir tebeddül vuku bulmaktadır. Bunun esbabını bizce maetessüf bizce hiç bir noktası malum olmayan sulh konferasında Musul meselesinin Türk ve İngiliz murahhasları arasında pek hassas ve had bir devreye dahil olduğuna hamlediyoruz çünkü, İngilizlerin bu günlerde bol kisedene Kürdistanı Cenubinin bila kaydi şart hürriyet ve istiklali tammını ilan etmeleri ve bu hususta Simi-ko ve Seyid Taha gibi eşhasın evvela Süleymaniye'de umum rüesayi aşayiri bir içtimaa davet etmeleri ve bilahare içtimaa icabet eylelen umum rüesalarla beraber (Selahiye'de İngiliz mendubu samisile) mülakat etmek üzere Selahiye'ye gitmeleri, Musul meselesinin arayı umumiyeye müracaat suretiyle halli hükümetimizce talep edildiğine bizi kanaat ettiriyor.

Hükümetimizi böyle bir talep karşısında siyaseten mağlup etmek ve Kürdistan'ın istiklali tammını ilan ve Lozan Konferansına bu davanın müdafaası için Kürdistan hükümeti murahaslarının izamı suretiyle bizi bir emri vaki karşısında bulundurmak, aynı zamanda Kürtlerin ağzınada bol atiye, ihsan ile istiklali tam gibi bir parmak bal çalmakla olsun bir hali harp vukuunda Kürtleri Türklere bilfiil muavenetten alıkoymak üzere İngilizlerin Simiko ve Seyid Taha gibi Türk düşmanları

vasıtasıyla umum aşayirin efkarını zehirlemeğe germi vermeleri İngilizlerin büyük bir telaşta olduğunu gösteriyor.

2- Şih Mahmudun her ne kadar şahsı hükümetimize sadık isede artık Simiko'nun Süleymaniye'de işe başlaması Şih Mahmut siyasetinin imhası demektir. İngilizlerin Cenubi Kür-distana bila kayd istiklal bahşetmesi dolayısı ile hiç olmazsa hükümetimizde kendilerine bir muhtariyet ve yahut bir ade-mei merkeziyet itası sureti ile olsun halkın bu taşkın hissiyat ve galeyanının söndürülmesi cihetine gitmezse artık kendisinin Süleymaniye'yi Simiko'ya terk ile ailesi ile beraber Ra-vandiz'a hicret mecburiyetinde kalacağını buraya gönderdiği mutemedi ve mektubu ile katiyen beyan ve tebliğ etmesi üzerine Süleymaniye ahvalinin pek yakından tetebbüü ve eğer zarureti mutlaka görürse orada hükümetimizin teşkilatı esasiye kanununa muhalif olmayan ve düşmanla aramızdaki davanın sulhen veya harben halline kadar (Anadolu milli hükümetinin bidayeti teşekkülünde olduğu gibi) bir heyeti temsiliye teşkiline ve bu teşkilatın riyasetini Şih Mahmud efendiye tevdiine ve istiklali tam davasında bulunan kitlelere bu veçhile olsun bir silahla bir iskâtlarına ve efkârı umumiyeyi ve vaziyeti harbiye ve siyasiyemizi lehimize olarak daha bir müddet olsun idame ettirmek maksadı ile lazım gelen talimatı hamilen Yüzbaşı Fevzi ve Remzi beyleri Şihin mutemedi ile beraber 4 gün mukaddem Süleymaniye'ye izam etmek mecburiyetinde kaldık.

Eğer efkârı umumiyeyi bu suretle olsun teskin ve ikna edebilirlerse İngilizler, bu muhitte oynadıkları son ve en tehlikeli partiyi kaybetmiş, aynı zamanda İrak'taki bütün işleride bozulmuş olacaktır. Aksi takdirde davayı biz kaybetmiş olacağız.

3- Düşman tayyareleri bütün gün küvetlerimiz üzerinde hali faaliyette ve bilhassa mevaşi üzerinde büyük tahribat yapmakta. Topçu ateşimizle yeniden iki tayyare daha tahrip ve düşman tarafından Köysancak'ta ihrak edilmiştir.

4- İran hükümetini tehdidimiz neticesinde Rumya'da tevkif ettikleri 37 mekkârilik cephane kolumuzu serbest bırakmış isede kafile karın kesretinden Oşnuv'dan bu tarafa geçememiştir. Cephaneyi arka ile nakletmek üzere Balek aşayirinden 200 yaya adam gönderdik.

5- Telgraf hudutu maeltesüf şimaldeki himmetsiz ricalimizin lakaydiliği yüzünden ikmal edilememiş ve bütün ceb-hane sandıklarıda yollarda kalmıştır. Vakti zamanile bu hallerin başımıza geleceğini ve meseleye ehemmiyet verilmesini müteaddit şifrelerle arz eyledik, isede bilahere verilen emirler umumen kâğıt üzerinde kaldı.

6- Bu şifre ile mufassal raporlar dahi takdim kılınmıştır. Ferman.

Kaymakam Ozdemir

Kerkük Müdafaai Hukuk Cemiyetine

23.11.338 tarih ve 42 No.lu şifreleriniz alınmıştır. Anın cevabıdır.

20.1.339 tarih ve 91 No.lidir.

1- l.inci madde cevapsızdır. İkinci maddeye cevap: Cephelerle aramızdaki muhaberatı telgrafiye yolları karlarla kapattığından şifreler saii mahsusla azimet ve avdet ettiği için Musul meselesinin Sulh konfransında ahiren ne şekil aldığı henüz bizce de malum olmamış isede her bir ihtimale karşı Elcezire cebhesi bilumum istihzaratı seferiyesini ikmal ve hareket emrine müntazır bir halde bulunuyor. Hareket zamanı tayyarelerimizle bize de ihbarı keyfiyet edilecektir. Biz de derhal hali harpten cemiyetinizi haberdar edeceğiz.

2- Şimdiye kadar ordumuzun harekete geçmemesi de sulh mukarreratının neticesine intizar idi. Musul vilayetimizi sulhen alamadığımız takdirde biavnüllahı taala harben almaya derhal kıyam edilecektir.

3- Sulh konferansında Musul meselesinin arayi umumi-yeye müracaat sureti ile hallini talep eyleyen Türk murahhaslarının iddialarını akım ve hükümetimizi bir emrivaki karşısında bulundurmak üzere Kürdistanı Cenubiye İngilizler bol keseden istiklali tam bahş ile Süleymaniyedeki birtakım vatansızlar vasıtası ile şimdiye kadar bize sadakatta kusur etmeyen Şih Mahmud efendiyi dahi bize karşı hasımkâr bir tavır

aldırmaya uğraşıyorlar. Bu cümleden olmak üzere Şih efendi de bizden İngilizlerin kendilerine ihsan ettiği istiklali tamme karşı halkı iskât için bizim de nim bir istiklaliyette bulunmamızı son günlerde Revandız'a murahhas göndermek sureti ile musirren talep ve istirham etmektedir.

4- Biz şeyhin şahsı müstesna olmak üzere Süleymani-ye'nin işbu talebini katiyen bir hüsnüniyetle atfetmiyoruz. Başta Simiko ve Seyid Taha gibi dessas, hilekâr ve hiç bir va-kıtta Hükümeti Osmaniyemize hayri hah birer mali olmak ihtimali olmayan eşhas şihin etrafını ihata ettikçe şeyhin kılleti idrak ve safvetinden bilistifade müşarinileyh mealteesüf bize karşı sadakatından yakın bir zamanda nikûl ettireceklerdir.

5- Büyük Millet Meclisi hükümetini padişahlık ve hükümdarlık gibi teşkilatı esasiye kanununda olmayan bir unvanı Şih Mahmud efendinin safderunane bir surette talebinde İsrar etmesi kendilerini muarızlarına karşı da meyus ve mahkum bir mevkie düşürülmemesi fikriyle teşkilatı esasiye ka-nunumzamugayir olmamak üzere Ankara'ya murahhas gönderip Kürdistanı cenubiye ait bir şekli idarenin kesbi katiyet etmesine kadar Anadolu hükümetinin ecnebi ziri işgalinde bulunduğu müddet zarfında olduğu gibi Kürdistan'ın da Şih Mahmut efendi riyasetinde bir heyeti temsiliye ile tedviri umur edilmesi bizce muvafık görülmekle keyfiyetin gerek kendilerine gerekse Süleymaniye eshabi münevveranına tebliği için tarafımızdan siyasi memurlarımızdan cenub mıntıkası kumandanı Yüzbaşı Fevzi ve Remzi ve Ahmet Takı beyler Süleymaniye'ye mevkuden izam kılınmışlardır.

6- Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin riyaseti altında Anadolu'nun her vilayet, sancak ve kazalarından müntehep müme-siller vasıtasıyla tedvir edilir bir şekli idarenin bilahere Büyük Millet Meclisi tahvil edildiği cümlece malumdur. Biz de Şih Mahmud efendiye bize sadaketinde sabit kalmak üzere Anadolu'daki Mustafa Kemal Paşanın hazretlerinin mevkiini veriyoruz, zannedersem bundan şerefli de bir makam ve cah olmaz.

7- İşbu şekli idare Süleymaniyece memnunen ruyi kabul gördüğü takdirde Kerkük'ten dahi her kazasında bir veya iki mümessil gönderilmesi hususunda Yüzbaşı

Fevzi cemiyeti ali-yenize ihbarı keyfiyet edecek, aksi takdirde bizimle Süleyma-niye arasında kati alaka olunacaktır ve size de bildirilecektir.

8- Simiko tarafından gerek Revandız etrafındaki, gerekse İran huddundaki bazı aşayir reislerine hitaben yazılıp tarafımızdan yolda yakalanan bazı mektuplarının muhteviyatı cidden pek hainane ve caniyanedir. Simiko Revandız etrafındaki elde ettiği aşayir kuvvetlerine Süleymaniye'den Erbil'den teşkil ve tedarik edeceği kuvvetlerle Revandız'a icraedeceği bir taarruz esnasında mezkûr aşiret kuvvetlerinin de sürati zahirede Türk kuvvetlerine muzaheret maksadı ile Revandiz'a girmek ve umum Türk zabitan ve efradını ani bir hinatetle ya imha veyahut esir etmelerini tavsiye ediyor. Demekki Simiko Sü-leymaniye'de Revandız'ı vurmak üzere Şih efendiyi iğfal ve iknaa gayret edecek şeyhin şahsından değilse de, etrafındaki bir takım namussuzların Simiko'nun bi hiyanetine iştiraklarını tasvip edeceklerde vardır. Şu halde Süleymaniye hükümeti evvel emirde bizim sayesimizde ve bize sedakat ve merbutiyet yine göstermek suretiyle kesbi kuvvet eder etmez silahlarının ilk tecrübelerini bize karşı icra edeceklerdir.

9- Evvel ve ahır kanatimiz, Simiko Süleymaniye'de oldukça, Süleymaniye'de her nasılsa ve yapılmak istenilse herhalde bizim ve hükümetimizin tamamiyle aleyhine ve zararı-nadır. Binaenaleyh cemiyetiniz için şimdilik yapılacak mühim vazife evvel emirde Simiko, Süleymaniye hatta Pişidar muhitinden uzaklaştırılmasını sureti katiyede Şih Mahmud efendiden talep ve ısrar etmek, saniyen Süleymaniye'de Simiko uzaklaşsa bile Süleymaniye teşkilatı ahiresi hakkındaki ka-atini, Süleymaniye'ye memuren göndermiş olduğumuz Yüzbaşı Fevzi bey size bildirmeden ne selp ne de icab suretiyle Süleymaniye'ye karşı bir vayide ve teahhiit icra etmemekliği-nizi ehemmiyetle rica ederim.

Kaymakam Özdemir

Revandiz Müfrezesi Kumandanlığına

Van

Makine başında gayet aceledir, tehiri gayri caizdir.

1- Şark cephesi kumandanlığının 5.3.339 tarih ve 480 şifresi aynen ikinci maddederir.

8. Fırka K. Vekili
Ziya

2- Gevar'dan doğruca cepheye gelen Özdemir beyin 24.1.339 tarih ve 93 No.lu şifresinde ve müteakiben vurud eden muharebe suretlerinde Şih Mahmud'un ilan ettiği istiklalin hükümetimiz tarafından tasdik ve tanınmasını talep eylediği anlaşılmaktadır. Özdemir beyin (D AT N) istiklalin önü alınmak üzere o havaliye muhtariyeti idare bahsedilmesini tasvip ve teklif etmekte olduğu görülmektedir. Misakı milli hudutlarımız dahilinde teşkilatı esasiye kanununa muhalif hiç bir mevcudiyet ve teşkilatın tanınmayacağı pek tabii olduğundan Özdemir beyin böyle bir tekeffül ve teklife kıyam etmemesinin ve maahaza vaziyeti hüsnü idare ederek hareket eylemesi lazım olduğunun kendisine iblağını rica ederim.

Şark Cephesi K. Vekili Ali Sait

Şark ve Elcezire Cephesi Kumandanlıklarına

Revandiz

Şifre

2.2.339 tarih ve 96 No.lu ve 4514 parolahdır.

1- Vaziyeti harbiye ve siyasiyemiz lehülhamd kemakan kuvvetli ve şayanı memnuniyet olup sahai işgalimiz evvelce arz edildiği veçhile Diyale nehrini ve Selahiye etrafını muhtevidir.

2- İngilizlerin Kürdistanı Cenubiye bahşettikleri istiklali tamme ve Lozan meclisine bu davanın kabulü zımmında murahhas gönderilmesi hususunda aşayir rüesalarına mühim me-balığ ibzal etmek suretiyle vukublan bütün mesaileri Yüzbaşı Fevzi bey ve rufekasının bilhassa Süleymaniye, Kerkük cemiyeti Osmaniyemizin mesai ve gayreti fevkaladeleriyle akamete mahkum ettirilmiştir.

3- Cenubi Kürdistan halkı İngilizlerin kendilerine bahşettiği istiklali tammı, Büyük Millet Meclisi hükümetinin kendilerine ihsan edeceği en asgari bir lütufkârlığa feda edeceklerini İngiliz mümessili siyasilerine bildirmişlerdir. Binaenaleyh efkârı umumiye muvacehesinde bize sadık kitleyi İngiliz bendelerinin para kuvveti ile Kürdistan ve Kürtçülük davasında büsbütün bigane kalmaları dolayısıyla münhezim ve mağlup bırakmamak maksadıyla bu muhitte bir heyeti temsiliye teşkiliyle bu heyette bilhassa Selahiye, Kerkük, Altınköprü, Erbil gibi Türk menatıkından azalar bulundurulmasını ve böyle muhtalit ve mütecanis bir kitleden bir müdafai milliye heyeti meydana getirilerek efkârın ve hissi müdahafanın yalnız vatanı müşterek gayesine kalbiyle bilintihap teşekkül edecek olan asıl heyeti temsiliye Kürdi ve sırf Kürtçülük ile alakadar bir şekli siyasi verilmesine matuf bir kuvei müdafaa teşkili zaruret ve mecburiyeti bizce hasıl olmuştu ki, Fevzi ve Remzi beylerin bu esbabtan dolayı Süleymaniye'ye gönderildikleri arz edilmişti.

Bu havalide vaziyeti siyasiye ve harbiyemiz buna böyle icab ettirmiştir. Başka türlü işin içinden çıkılmak imkânı kalmamıştı. Fevzi ve Remzi beyler henüz avdet etmemişlerdir. Neticei mesaileri bilahere arz edilecektir.

4- İngilizler, Musul vilayetinde mahsus bir derecede is-tihzaratı harbiyede henüz bulunmamışlardır. Yalnız Kerkük'e külliyetli miktarda mühimmatı harbiyye ve mevaddı iaşe id-har etmektedirler. Kuvvetleri yine eski kuvvettir.

5- Tarihten bir hafta mukaddem düşmanın 500 kadar lifi süvarisi tayyarelerinin himayesinde Erbil'in hemen şimalin-deki Pastura çayının menbainde Derbent karyesindeki noktamıza bir baskın icra etmiş ise de bilmukabele düşmana 25—30 kadar zayiat verdirilmiş, bir mitralyozu ığtinam ve bir tayyaresi iskat ve rakipleri telef olmuştur.

Şimdiye kadar tahrip ettiğimiz tayyare miktarı 16'ya balik olmuştur. Düşman tayyare faaliyetine katiyen fasıla vermemiştir. Bütün gün kuvvetlerimizin bulunduğu karyeleri bombardu-mana germi vermekte çok hayvan ziyama badı olmaktadır.

6- Şih Kemal boğazının karla şeddi dolayısıyle Oşnov'da kalan cephane kafilemiz Balik aşayiri rüesalarının himmetleri ve mali fedakârlığımızla iki hafta uğraşılmak üzere arka ile boğazın bu tarafına geçirilmesine muvafakiyet hasıl olmuş ise de yedi hayvanla iki askerimiz kar tipisinden donmuşlardır.

Revandiz etrafına gayetle kesif kar düşmüş ve her taraftaki boğazlar kapanmıştır.

7- Telgraf hatları her tarafta bozulmuştur. Şimdilik tamiri gayri mümkündür. Şemdinan'a telgraf memuru muvasalat etmiştir. Şifrelerimiz Şemdinan, İran, İmadiye ve Cizre tarıki-le Saii mahsusla yola çıkarılmakta bu defa da Tebriz Başşe-benderliğimiz vasıtasıyla tahrik edilmiştir.

8- Simiko'nun mahdumu ve servetinin mümkün olabilen kısmının Van civarındaki akrabası bulunan Meylan aşireti reisi Osman ağaya teslim edileceğine dair cephenin bir teminatta bulunmasını umum aşayir rüesaları Süleymaniye'den tekrar

istirhamda bulunmuşlardır. Bunlara ne yolda cevap verileceğinin serian işarına lütuf buyrulması menutu reyi şamilindir. Ferman.

Kaymakam Özdemir

Ravandız'da Irak ve Elcezire Kuvayi Milliye

Kumandanlığı Huzuru Alisine

İngilizlerin 4 seneden beri Kürdistan'ı cenubide icra ettiği teşkilat ve propagandasına rağmen daima ademi itaat ve maddi bir çok cidal ve muhasamata maruz kalmış ve diyanet namile icra edilen bizim tekinat ve harekâtımız şimdiye kadar muvaffakiyetle neticelenmiştir.

Bizim bu manevi ve dini propagandamızı kesir ve ihlal ve Kürdistan'da müstakil bir hükümetin teşkilde muhitimize bir hakkı hürriyeti bahş ve etyan ve bu suretle efkârı umumiyeyi tahdiş ve iğfal etmek isteyen İngilizlerin bu siyaseti desisekâ-ranesine hail gelecek bir kuvvei iknaiyeye malik olmadığımızdan her halde İngilizlerin Kürt kavmine vermek istedikleri bir istiklaliyeti gayri meşruaya mukabil alemi İslamiyete merbut kalmak şartile Türk hükümetinden bir imtiyazı meş-ruu istihsale çalışmak daha muvafık olacağına dair vaki olan teşebbüsat ve telkinatı müessiremizin netayici bugün herkesin efkârında tecelli etmiş ve hükümeti seniyeden istihsal edilecek bir ademi merkeziyet usulünü, İngilizlerin bahşedecekleri fedakârane bir istiklaliyete tarcih ve ihsan buyrulacak bu lütfa karşı maddi bir surette her türlü mucahedeye hazır bulundukları ve bizden başka hiçbir kuvvet ve nüfuza merbut kalmayacakları umum Kürt rüesa ve ekâbiri tarafından taahhüt ve tevsik edilmiş olduğundan merhameten şimdiye kadar bu uğurda yapmış bademe dahi ahdi misak ile yapmasını taahhüt etmiş olduğumuz bu mucahedat ve fedakârlığa karşı böyle cüzi bir imtiyazın diriğ buyrulmamasını istirham eder ve bu hususta sezavar buyrulacak merhamete mukabil Irak'ın tehili harekâtına da pek büyük hizmetler ifa edeceğimizi taahhüt ve temin eyleriz. Olbabdaferman. 29 Kânunusani 339

Reisi Aşiret Pişidar Selim Ağazade Bekir / Reisi Aşiret Caf Abdülkerim / Reisi Aşireti Şekkâk ve Kahramanı Kürt Simiko / Reisi Aşiret Pişidar Abbas / Reisi Aşiret Pişidar Salih / Reisi Aşiret Ocağ Haci Baizzade Ağayi Baiz / Süleymaniye Eşrafından Ağlar Reisi Abdurrahman Ağazade Sabri / Reisi Avraman Caferzade / Reisi Hemvend Hacı Mahmudzade / Reisi aşiret Şih İsmail Mehmet Talip / Sadat Rüesası sabık Şehri Pazar Kaymakamı Riza / Caf Mecir Beyzare Abdülhamit / Reisi aşiret Davuda Aziz / Reisi Aşiret Zengine Hasan Ağazade Ali / Reisi Aşiret Zengine Mehmed / Reisi Aşiret

Gazayı Rüstem / Reisi Satırı Mehmed / Reisi Turhani Mehmed Hasan / Reisi Davuda İsmail Beyzade Rıfat / Bayat Reisi Faris / Reisi Bayat Beyzade Süleyman / Rinde Reisi Sadık / Palati Reisi Abdurrahman Ağazade Rüstem / Reisi Palatı Reşit / Kâkei reisi Seyid Halil / Reisi Zind Sadık Bey Küri Mehmed Salih Ağazade

Cenubi Kürdistan heyeti temsiliye reisi Fehametlu, Seyadetlu Şih Mahmud efendi hazretlerine

Süleymaniye'de içtima ederek Anadolu'da Büyük Millet Meclisi hükümeti ile yaşamaya karar veren Cenubi Kürdistan mümessilini mühteremesinin Revandiz'da Elcezire ve Irak harekât ve teşkilatı umumiyei milliye kumandanlığına imza ile gönderdikleri 29 Kanunu sani 339 tarihli mazbataya cevaben muşarinileyhin uhdemize tafviz buyurdukları vekalet ve itimadı tammeye binaen atideki mavadı arz ve teklif ile kesbi şeref eyleriz:

1- Cenubi Kürdistan, memaliki müstevliyeden olduğu cihetle, mukaddema Anadoluda teşekkül ettiği veçhile Şih Mahmut efendi hazretlerinin riyaseti tahtinde bir heyeti temsiliyenin teşkili ve cenubi Kürdistan'ın harekâtı umumiyei milliye Baş kumandanlığı müşarinileyh tarafından deruhde buyrulması.

2- Heyeti temsiliye riyaseti vasıtasile Cenubi Kürdistan da Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin teşkilatı esasi-yesine muvafık bir surette teşkilatı dahiliyeye mübaşeret edilmesi ve teşkilatı mezkurenin müstakillen Kürdistani cenubi idaresinde kalması ve Kürdistani cenubi heyeti temsiliyesi idaresinde bulununca menatıkın nufüs ve bütçesinin müsa-edesi nisbetinde teşkilatı askeriye yapılması ve bunun için icab eden mühimmat ve eslihanin Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetince temin edilmesi.

3- Umuru harbiye ve hariciyesinin doğrudan doğruya Büyük Millet Meclisi hükümetine ait olması.

4- Kürdüstani cenubi dahilinde bulunacak Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin ordusu ile kıtaat kumandanının, asayişi dahiliyeyi temin mekasıdında heyeti temsiliye ri-yasti emrinde bulunması.

5- Sevkılceyş mekasıdından maada hazari zamanlar için Kürdüstani cenubi dahilinde ikame edilecek kıtaatı nizamiyenin miktarı heyeti temsiliye riyasetinin göstereceği lüzum üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetince tespit edilmesi.

6- Cenup ve şark hudutları için hudut komserlikleri ile hudut kıtaatının cenubi Kürdüstan heyeti temsiliyesince teşkili.

7- Cenubi Kürdistan heyeti temsiliyesinin ziri idaresindeki menatıkın şimalen Şemdınan hududuna kadar, Cenuben Cebeli Hamrin, Sarkan İran, Garben Dicle nehri olarak tahdidi.

8- İşbu menatıkın İngiliz işgali altında bulunan aksamının tahliyesile Kürdistani Cenubi heyeti temsiliyesine teslimi için vaziyetin icabı halinde İngilizlere kati bir ültimatomun itasile Kürdüstani cenubi mukadderatının Büyük Millet Meclisi hükümetine rabt edildiğinin ilan edilmesi.

9- Cenubi Kürdistan dairei hududu dahilinde olup el-yevm Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti kıtaatı tarafından işgal edilmiş olan menatıkın 8'inci madde de zikredilen ültimatomun itasile beraber Kürdüstani cenubi heyeti temsili-si tarafından tesellüm edilmesi.

10- Bütün bu esasatı tesbit etmek için vekaleti tammeyi haiz vasi selahiyetli bir heyeti murahhassanın Ankara'ya izamı ve refakatlerine Irak harekât ve teşkilat umum kumandanı tarafından bir mutemedin verilmesi.

İşbu 10 madde Süleymaniye zimemdaranı umuru ve maz-batayava zilimza rüesayi muhtereme tarafından kabul edildiği takdirde tarafımızdan verilen teklifnamenin senet ittihazı ve nushateyn iki suretinin kabul mazbatası olarak tanzimi ile bir nüshasının Revandız'da harekât kumandanlığına, diğer nüshasının ankara Büyük Millet Meclisi riyaseti celilesine irsaline delalet buyurulmasını istirham ile ihtiramatı faikamizin kablunu reca ederiz. Ü. 31 Kanunsani 339.

Heyeti murahhasadan Süleymaniye Mebusu Ahmet Takı

Heyeti murahasadan tetkik heyeti azamı Remzi

Elcezire ve Irak Teşkilatı Umumuye Kumandanlığı namına. Cenup Mıntıkası Kumandanı Fevzi.

Suret

Bu vesikanın orijinalini vaktiyle Mareşal hazretlerine takdim eymemiştim. Her halde Arşivdedir. (Özdemir)

Madde 1- Cenubi Kürdistan memaliki müstevliyeden olduğu cihetle mukaddema Anadolu'da teşekkül ettiği veçhile Şih Mahmut efendi hazretlerinin riyaseti tahtında bir heyeti temsiliyenin teşkili ve Cenubi Kürdistan harekâtı umuiyei milliye baş kumandanlığı müşarinileyh tarafından deruhde buyrulması.

Madde 2- Heyeti temsiliye riyasti vasıtasile Cenubi Kürdistan'da Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin teşkilatı esasiyesine muvafık bir surette teşkilatı dahiliyesine mübaşeret edilmesi ve teşkilatı mezkürenin müstakillen Kürdüstani Cenubi idaresinde kalması ve Kürdüstani Cenubi heyeti temsiliyesi idaresinde bulunacak menatıkın nüfus ve bütçesinin müsaedesi nisbetinde teşkilatı askeriye yapılması ve bunun için icab eden mühimmat ve eslehanin Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetince temin edilmesi.

Madde 3- Umuru harbiye ve hariciyesinin doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine'ait olması.

Madde 4- Kürdistani cenubi dahilinde bulunacak Türkiye Büyük Millet Meclisi ordusnun ve kıtaat kumandanının asayişi dahiliyeyi temin mekasıdır da bu heyti temsiliye riyaseti emrinde bulunması.

Madde 5- Sevkülceyş maksadından maada hazari zamanlar için Kürdistani cenubi dahilinde ikame edilecek kıtaatı nizamiyenin miktarı heyeti temsiliye riyasetinin göstereceği luzum üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetince ten-sip edilmesi.

Madde 6- Cenup ve Şark hudutları için hudut komserlik-leriyle hudut kıtaatının Cenubi Kürdistan heyeti temsiliyesin-ce teşkili.

Madde 7- Cenubi K. heyeti temsiliyesinin ziri idaresindeki menatkın şimalen Şemdınan hududuna kadar, cenuben Cebeli Hamrin, Sarkan İran, Garin Dicle nehri olarak tahdidi.

Madde 8- İşbu menatıkın İngiliz işgali altında bulunan aksamının tahliyesi ile Kürdisanı cenubi heyeti temsiliyesine teslimi için vaziyetin icabı halinde İngilizlere kati bir ültimatomun itasiyle Kürdistani cenubi mukadderatının Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetine rabt edildiğinin ilan edilmesi.

Madde 9- Cenubi Kürdistan hududu dahilin olup elyevm Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti kıtaatı tarafından işgal edilmiş olan menatıkın 8'inci maddede zikredilen ültimatomun itasiyle beraber Kürdistani Cenubi heyeti temsiliyesi tarafından tesellüm edilmesi.

Madde 10- Bütün bu esasatı tesbit etmek için vekaleti tammeyi haiz vasi selahiyetli bir heyeti murahhasanın Ankara'ya izami ve refakatlerine teşkilatı umumiye kumandanlığı tarafından bir mutemedin verilmesi.

Balada muharrer 10. mevad heyeti umumiyemizce kabul edilerek mukarrata rabtı suretiye tesbiti maksadıyle heyeti murahasamızın Ankara'ya izamına Fehametlu, Seyadetlu Şih Mahmud efendi hzretlerini tevkil eylediğimizi mübeyyin nus-hateyn mazbatadır. 3 Şubat 339

Reisi aşiret Şekkak ve Kahramanı Kürt Simiko / Reisi Cep Fettahzade Kerim / Reisi Pişidar Selim Ağazade Bekir / Reisi Pişidar Mahmud Ağazade Abbas / Reisi Pişidar Ahmet Ağazade Salih / Reisi Caf Mecit Beyzade Abdülhamit / Reisi Menkûl Ocağ Ağa / Reisi Akü Mamend / Reisi Mervan Mahmut / Selahiye Sadatı eşrafından Seyid Ahmet Ağazade Abdul Kadir / Reisi Davuda İsmail Beyzade Hasan / Reisi Avraman Mustafa / Reisi Hemvend Reşid / Reisi Şemaili Mehmet Ta-hir / Reisi Satiri Mahmud Kadir / Reisi Turhani Mehmet Hasan / Reisi Zengine Ali / Reisi Davuda Abbas Ağazade Dara / Reisi Sadatı Karadağ Kaymakamı sabık şehri pazar Elseyidi Mehmet Aziz / Reisi Sat Süleyman / Reisi Bayat Faris / Reisi Kakeyi Seyid Halil / Reisi Palati / Reisi Zinde / Reisi Davuda / Reisi Mikâili / Reisi Kelali / Reisi Haruni / Reisi Hem-vant / Reisi Turhani / Reisi Ameli Fettah / Reisi Zind / Reisi Hemvend /

Süleymaniye eşrafından Samizade Mehmet Tahir / Eşraftan Seyid Ahmet Efendizade / Ulemadan Hüseyin.

Hakiki imzaları olduğunu tasdik ederim. 6 Şubat 339

Cenubi Kürdüstan heyeti temsiliye Reisi

Elseyidi Mahmud

Revandiz, 5.3.339

Büyük Paşam

İradei fahimanelerine imtisalen 10 aydır Kürdistani cenubide çalışmakta teşkilat ve gerek şekli mesainin bütün yokluklar içinde nasıl bir şerait dairesinde şimdiye kadar idame ettirildiği ve bu müddet zarfında cereyan etmiş bulunan vakayı ile düşmanın müracaat ve ittihaz ettiği siyasi ve askeri te-dabiri ve bundan dolayı Revandiz'da tahaddüs eden vaziyetle, eshabı tecelliyatı ve fimabad nasıl bir mesai takip edebileceğini tarafı çakeranemden makamatı al iyeye arz ve iblağ etmek üzere cenup mıntıkası kumandanlığı vazifesini ifa etmekte olan Çölemerik I. hudut bölüğü Yüzbaşısı Fevzi efendi heyeti murahasa ile beraber izam edilmiştir.

Mumaileyh bütün nukkatı nazarımız ile teselsülü vukuat hakkıda müfassalan talimat almış olduğu gibi bazı evrak ve vesaiki de hamil bulunduğundan huzuru fehimanelerine kabulü ile mesaisinin netice pejir olması için lazım gelen evamir ve talimatı devletlerinin itasını istirham eyler, mukaddes ellerinizden öperim. Olbabda ferman hazreti menlehül emrindir.

Kaymakam
Özdemir

Heyeti Vekile Reisi Muhteremi Rauf Bey Hazretlerine

Revandiz, 5.3.339

Kürdüstanı cenubide tahaddüs eden son vakayile bütün sefahat ve esbabı tecelliyatının tarafı çakeranemden makama-tı aliyeye arz ve iblağ eylemek üzere Cenup mıntıkası kumandanlığı vazifesi görmekte olan Çölemerik Hudut bölüğü kumandanı Yüzbaşı Fevzi Bey Ankara'ya izam edilmiştir. Mumaileyhin vazifei memuriyeti bütün nukkatı nazarımızı havi olacağından maruzatımın hüsnü kabuluyla mesaisinin netice pejir olmasına delalet buyrulmasını ve bu havalide nasıl bir şerait dahilinde idamei mevcudiyet edildiği kanaati vicdanı devletlerinde mutasavver bir şekil aldığı takdirde geçirmekte olduğumuz elim hallerden dolayı şu küçük kardeşinize bittabi biraz acıyacaksınız. Binaenaleyh bendeniz ifa etmekte olduğum şu naçiz vazifei vataniyede bir istiraheti vicdaniyeden başka bir emel takip etmediğim için çekilen zahmetlerden katiyen müşteki değilim. Yalnız çekilen emeklerin müsbit bir neticesini görmekle kesbi fahretmek temenni eylerim.

Binaenaleyh önümüzde görülecek ve vatanın istikbaliyle mühim bir suretle alakadar olaak olan vakayi atiye hakkında ittihazını zaruri görmekte olduğum bazı noktai nazarlar vardır ki ihtimal oraca şimdilik derecei ehemmiyeti burada olduğu kadar tecelli edemez. İşte asıl vicdanımızda bu ukdei elem şekli eden bu noktaların Fevzi beyden hakkıyle istifhamı hususunda kıymettar zamanınızın bir kısmını Fevzi beyi dinlemekle büyük bir fedakarlığınızı temenni ve bu havalide siyasi ve askeri yegane kolum kanadım olan Fevzi beyin lazım gelen evamir ve talimatı devletleriyle serian iadesine müsaade buyrulmasını istirham eyler mübarek ellerinizden hürmetle öperim ağabeyim kardeşim.

Kaymakam Ozdemir

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti
Tebriz ve Başşehbenderliği Huzuru Alisine

Revandiz, 5.3.339

Kürdistanı cenubide tahaddüs eden vaziyeti ahire dolayı-sıyle Türkiye Büyük Millet Meclisinde izahatı lazımayi vermek ve merkezi hükümetten talimatı lazımayi almak ve bazı esasatı tesbit eylemek üzere Şih Mahmud efendi hazretleri tarafından ekseriyetin vekaleti ile intihap edilen Yüzbaşı Fettah, Süleymaniye idadi mektebi müdürü Refik beylerden mürekkep heyeti murahhasa ile Süleymaniye mebusu Ahmet Taki beyin Ankara'ya azimetleri takarrür etmiş olduğundan muma-ileyhimanin evvela Şark cephesi kumandanlığı ile temas etmelerine ve tarafı çakeriden izahatı lazımde bulunmak üzere bazı evrakı hamilen işbu heyet ile hareket eden cenup mıntıkası K.; Yüzbaşı Fevzi beyin dahi Sarıkamış'a izamına ve zatı devletleriyle vukubulacak maruzatın hüsnü telakkisiyle vaziyetimiz hakkında malumat istihsaline ve her hususta kendilerine muaveneti lazımede bulunarak müreffehen izamlarına delalet buyrulması rica olunur efendim.

Kaymakam Ozdemir

Şark Cephesi Kumandanlığına

Revandiz, 5.3.339

Cenubi Kürdüstanda tahaddüs eden vaziyeti ahirei siyasiye dolayısıyle Ankara'ya izam edimek üzere intihap edilen Yüzbaşı Fettah ve Süleymaniye İdadi mektebi müdürü Refik beylerden mürekkep heyeti murahhasa ile Süleymaniye mebusu Ahmet Taki beyin ve cenup mıntıkası kumandanlığı vazifesi gören Birinci hudut bölüğü kumandanı Yüzbaşı Fevzi huzuru samilerine gönderilmişlerdir.

Mumaileyh Fevzi bey cereyan eden vakayi ve metalibatı-mız hakkında şifahi maruzatta bulunacak ve lazım gelen evrak ve vesaiki hamil olacaktır.

Mumaileyhin Ankara'ya azimeti mahza Ankara'da murahhaslarla vukubulacak teması teshil ve Revandiz ile uzun muhaberata meydan kalmamak üzere çakerlerini temsil içindir. Bu hususun tarafı samilerinden de tasvip buyrulmasını ve noktayı nazarları hakkında izahati lazıma alındıktan sonra cümlesinin münasip bir tarikle ve lazım gelen muavenetin icrasına emir buyrulmak üzre izamlarına da irade buyrulması istirham olunur efendim.

Kaymakam Özdemir

Revandız'da Elcezire ve Irak Harekat ve Teşkilatı Umumiye! Milliye kumandanlığı Huzuru Alisine

26 Şubat 339

Hükümeti seniye ile irtibatı katimizi his eden İngilizler sureti katiyede bir muhasama hazırlığını ihzara başlamış ve her gün tayyareleriyle beyannameler endahtile ara sıra memleket haricine bombalar atmaya mübaşeret etmiştir. Bizde bunun şu harekâtı melunanesine karşı hazırlığımızı ikmal etmek ve Irak'a kadar tevsii ihtilale azim ve ikdam eylemek tedabirine tevessül eylemiş ve bu günlerde memleketi terkle bizzat aşayirin tahriki için harice çıkmaya karar vermişimdir. Bizzat Revandiz'a gelip oradaki kuvvei askeriye ile taarruz etmek fikrinde idim. Bilahe-re bu havali Irak'a karip Kürt ve Arap aşayirini tahrik ve harekatı ihtilaliyeyi temin edecek kendime bir halef bulamadığıma binaen mecburen bu vazifeyi kendim deruhde eyledim.

Şeref ve namusundan ve hükümeti seniyeye fartı merbutiyetiyle sedakatinden emin olduğum Kahraman İsmail (Simiko) ağa hazretlerini oranın harekatına kumanda etmek üzere tayin ve izam eyledim.

Mumaileyh hazretlerinin oraya muvasalatıyla beraber askerinizi kendisinin emrine vererek o havalideki aşayirin mu-avenetiyle derhal Erbil, Köysancak üzerine harekata mubare-şet buyrulması ve o havalinin temini muvaffakiyetine iki top ise toplardan ikisinin Dukan kariyesine sevk buyrulmasıyla harekat ve teşebbusatınızdan gün begün malumat itasını rica eder teyidi ihtiramat eylerim.

Kürdistani Cenubi Heyeti Temsiliye

Reisi Şih Mahmud

Revandiz'da Irak ve Elcezire Harekatı Umumiyei Milliye Kumandanlığı Huzuru Alisi

Evvelce Süleymaniye vaziyeti hakkında lazım gelen malumat arz edilmekle beraber, bir kerre İngilizlerin maddeten başladıkları muhasamattan dolayı tahaddüs eden vaziyeti ce-dideye dair Şih Mahmud efendi hazretlerinin raporları takdin edildi.

Bu havalideki aşayir ve maiyeti alilerindeki kuvvetten istifade etmek için Pişidare geldim. Bizzat zati alilerini ziyaret etmek istiyorum. Fakat buralardaki aşayirin ittihadini temin etmek için burada bulunmaklığım lazımdır. Binaenaleyh mümkün ise Yüzbaşı Fevzi efendinin talimatı lazimeyi müs-tashiben ve tebdili kıyafetle Surucu Cevat ağa refakatinde buraya -Pişidar— izamı ve bunun için mümkün mertebe süratle hareket ve vaziyetten istifade etmeniz lazımdır.

Zira İngilizler sulhedecek olurlarsa iki aydan beri kemali ciddiyetle vaki olan teşebbüsatım heba olup gidecektir.

Takdimi ihtiramat eyler ve temenni muvafakiyet eylerim efendim.

Simiko

8. Fırka Kumandanlığına Sureti: Elcezire Cephesi Kumandanlığına

Bitvane Karargahı,

16.3.339 16.3.339 tarih ve 11 No.ludur.

1- Şark Cephesinin Simiko'nun affile oğlu ve parasının kendisine verileceği hakkındaki 31 Kanunusani 339 ve istihbarat 2555 No.lu emrinin Süleymaniye'de bulunan Simi-ko'ya tebliğini müteakip İsmail ağa cebhenin teklifi veçhile emrimize bizimle beraber teşriki mesai etmek üzere Cenup mıntıkamız karargâhı olan Bitvana kariyesinde üç gün mukaddem acizleriyle mülakat eyledi.

2- Simiko ile işbu ilk mülakatımda mumaileyhin tarzı ifade, ahval ve etvanndan ve şimale yani Gevar veyahut Başkale taraflarında orada burada metruk ve perişan kalan efradı ailesinin havalii mezkürede iskân ve hükümetimizin bu hususta muaveneti maddiye ve teshilat icrası hususunda makine başında keyfiyeti cepheye arz etmek üzere kendisine terfik edeceğimiz bir memurla heman Şemdinan tarikiyle Gevara azimetine müsaade edilmesini müsirren ve mestacelen acizlerinden rica etmesi ve Süleymaniye'de olup biten bazı meseail hakkında ağzından kaçırmış olduğu sözlerinden tamamile anladığım ve kanaati kamile hissettiğim hakayik atidir:

a) Simiko bugüne kadar katiyen İngilizlerle kati alaka etmemiş bilakis onlarla Seyid Taha vasıtasıyla gayetle hainane bir programla ingilizlere hizmet ve dolayısıyle kendi maksadı aslisini kuvveden fiile çıkarmakta ve bize cidden sadık olan aşayir kitleleriyle bazı kasaba rüesalarını vaktından evvel mu-hatara ve uçurumlara atmaktadır, işte bugün Süleymaniye; Kerkük, Selahiye etrafında nam ve hesabımıza İngilizlere karşı isyan ve silahına sarılan ve bilfiil harbe başlayan aşayi-rin hükümetimiz harbe resmen girmeden bu sadık rüesaları bila maksad askerî, ateşe girmelerini ve gayri muntazam ve münferit harekâtlarını intaç ile Revandiz müfrezesinin bunlara resmen muavenet edemiyeceği cihetle kendi harekâtlarını dahi tayyare filoları ile büyük zayiata duçar edilmek ve nam ve hesabına kıyam ettikleri Türkiye hükümetinin hiçbir muavenetine mazhar olamayacak ve mütemadiyen tayyare haşaratı altında ezilecek mal ve canlarının derdinden nihayet hakkımızda gösterdikleri şu tezahürat ve vakitsiz kıyamlarından ve hükümetimize sadakatlarinden pişman

olacak olan zavallı müslüman ve Türk perest rüesa ve aşiyirin çar naçar gidip İngiliz zimemdarının ayaklarına kapanarak talebi af veyahut teslimi nefis etmelerini teminen kurulan şu müthiş tuzak ve planlardan Şih Mahmut efendinin katiyen bihaber ve müğfil olduğu tahakkuk etmiştir. Nitekim işte biçare bugünde sabıkta olduğu gibi bize olan sedakat ve teahhüdünün pek aşikâre ve namuskârane kurbanı olmuştur.

b) İşte şu vakitsiz, mevsimsiz kıyamları zahiren bize büyük bir hizmet ve sadakat isbatı hususunda meydana çıkarmaya sebeb olan Simiko, İngilizlere karşı halen kıyam ve isyan ile Süleymaniyeden ta Selahiye etrafına kadar ortalığı hercü merc içinde bırakan düşman tayyarelerinin beş altı gündür Zabi ağirin Köysancak hududundan itibaren bütün Süleyma-niye ve Kerkük livasının kura va kasabatını bi günah kadın, çocuk ve mevaşilerinin bir mezbaha haine ifrağına sebebiyet veren Simikonun aşayiri sadıkamız arasında resmen İngilizlere kurşun atmamak üzere serian Şemdinan'a ve Gevar taraflarına kaçmak hususundaki isticalinin gerek bu maksada ge-rekse o havalide kari ben Lozan'dan avdet edecek olan Seyid Tahaya yazdığı telgrafında kendisi ile serian teşriki harekât vad eyleyen meşhur Ağa Petros ile daha serbestane irtibat tesisi fikrine matuf olduğunu anladım.

Binaenaleyh Simiko'nun bu havalide kıyam eyleyen zavallı sadık aşayirimizden başka henüz kıyam etmemiş bulunan Becil, Zibar, Barzan ve saireleri dahi vaktmdan evvel güya Şih Mahmuda muavenet etmeleri hususunda ki teşvikine filvaki tarafımızdan mümaneat ediliyorsa da Simiko'nun zahiren hükümetimiz nam ve hesabına göstermekte olduğu şu azim müzaheret ve gayretinden memnun kalan ve Şih Mahmuda her halde muavenet icrasını arzu eyleyen bize sadık aşayir kitlelerinin ellerindeki avuçlarındaki mevcut cebhane-lerin safından sonra kendilerini müthiş bir Asuri taaruzuna maruz bırakarak hem kendilerinin hemde müfrezemizin vaziyet ve mevcudiyetinin tehlikeye düşürülmesini arzu eyleyen Simikonun bu havalide başımızdan def olup şimale yani hiç olmazsa hükümetin ailesine tahsisi münasip göreceği Saray havalisine gitmesini her halde daha ehveni şer görüyorum.

Mumaileyhin Şemdinan; Gevar veya Başkale taraflarında kalması müfrezemizin Van ile irtibatının kesilmesini daima mümkün kılacağından her halde hakkında hükümetçe lazım gelen muavenetin icrasile bir an evvel şu belanın saray

hava-lisinde fırkanın tarassudu altında iskan ve ikamet ettirilmesini ehemmiyetle istirham evlerim. Kendiside Saray'da oturmaya razıdır.

3- Fırka 8. K. ve berayi malumat Elcezire cebhesi kumandanlığına arz edilmiştir.

Kaymakam Ozdemir

Şark Cephesi Kumandanlığına

Şifre hallidir

Zata mahsustur.

No. IHI

Atideki Şifrenin süratle Özdemir beye tebliği ve vusulun-dan malumat itasini reca ederim:

Madde 1- Şifrelerinizden sulh müzakeresinin bizi Musul cebhesinde bizzarur atd bıraktığı bir zamanda İngilizlerin Re-vandiz mıntıkasına hakim olmak için taaruza hazırlandıkları anlaşılmaktadır. Muvaffak olurlarsa bu mıntıkayı şimdiye kadar asayişsizliğe sebep olan şakilerden tathir ettiklerini ilan ederek havzai işgalerine idhal edecekleri şüphesizdir.

İngilizlerin böyle bir emri vaki yapmasına meydan vermemek için Revandiz'in hükümetin resmî kuvvetlerinin tahti işgalinde bulunduğunu İngilizlere iblağ etmek icab etmektedir. Bu suretle mütaleatınızı daha çabuk duyuracak ve hem de size daha seri ve daha fazla yardım edebileceğiz.

Madde 2- Hükümetin İngilizlere karşı sizi resmi surette himaye etmesinin muvafık olamıyacağını Ankara'da size şifahen bildirmiş ve verilen talimatta dahi faaliyetinize şahsi bir mahiyet verilmesini tasvip etmiştik.

O mıntıkada da Suriye için çalıştığınız şekilde çalışacak ve her türlü muaveneti daha fazla göreceksiniz. Gerek Antep ve Suriye'de, gerekse halen ifayı vazife etmekte olduğunuz mıntıkada şimdiye kadar ifa ettiğiniz hidematı unutabilecek hiçbir fert tasavvur olunamaz.

Madde 3— Karargâhınızın cenup mıntıkasında Rana havalisinde bulunması muvafıktır. Revandiz kumandanlığı ve cephe ile temas ve muhaberatınızın gizli olmasına atfı dikkat edilmesini ve işbu muhaberatınızın hiç bir suretle İngilizlerin

eline düşmemesine veyahut İngiliz casuslarının vasılı semi it-tilali olmasına kattiyen meydan verilmemesi pek mühimdir efendim. 26.4.339

Erkanı harbiyei umumiye reisi Fevzi

Beyanname

Köysancak sakinlerine

Türklerin cüzi bir kısmını kasabanıza duhullerine meydan verdiğinizi kemali esefle istima ettim. Sizi sahih Kürt bilip ve Kürt istiklaliyetine muhalif olan Türklerle adavet olduğunuzu anlamıştım. Bunun için ansızın bilihbar memleketinizi bombardıman edip yıkmaya tayyareler göndermedim. Her nasılsa eğer sah gününe kadar iğtişaş eden Türklerin memleketinizden tardına dair Erbil hakiminden bir haber almazsam derhal alelekseriye memleketinizi bombarduman etmek üzere tayya-lerelere emir verilecektir. Taki, bunları defettiğinize emin oluncaya kadar bombarduman devam edecektir.

B.Z. Güküs

(Mendup samii Irak)

İlan

Mendubu sami hazretlerinin emriyle Süleymaniye livasi-nin umum ahalisine bu ilanı gönderiyorum. Baş mahdan beri Süleymaniye hükümeti Süleymaniye liva meclisine tevdi edilmiş ve Kürt idaresiyle kanuna göre ve menafii umumiye için bu livanın idaresi devam edileceği ümidinde olduğundan Britanya hükümeti büyük lütuf gösterip ve bu meclisin riyaseti deruhde etmek şartıyla Şih Mahmud efendiyi tekrar getirdi. Maelteessüf aksi zuhur etti. Liva hükümetine muavenet etmeye hazır bulunan İngiliz zabitinin istişaresinde hükümetin idaresini tasarruf bir kaç kişi her vakit red etmişlerdir. Bu eşhasın efalı hem kanuna karşı olup ve hem de zalimanedir. Bi-naenaleyh evliayi umurun yapmış oldukları muamelei muhte-lifeden dolayı Mendubi Sami hazretlerinin kalbi siyahlanmış-tır. Buna binaen ilanın tarihi vusulundan itibaren Şih Mahmud efendi ve meclisi liva zaları idarei umur hakkında mendubu sami hazretlerine arzi keyfiyet etmek üzere derhal bile itizar ve bilamusamaha Kerkük tarikiyle Bağdat'a gitmeleri Mendubi Sami hazretlerinin emri iktizasındandır. Kürt idarei mer-keziyesinin yeni tensikatına kadar dışardaki mıntıkaların kaymakamlarına ve nahiye müdürlerine tedvii idarei muvakkate hakkında ayrıca mahsus emirler gönderilmiştir.

Süleymaniye şehrinin emnü asayişi umumiyeyi muhafaza etmeğe icrayi hükümet edebilen bir kaç zatın tayini meclisi Süleymaniye'den hareket etmezden evvel etmelidir. Cinayet veyahut fesad zuhuru halinde mürtekibin şiddetle tecziye edilir. Bu ilanla ihtar olunur ki, bu tarihten itibaren beş gün zarfında Bağdat'a gidecek Şih Mahmud efendiyle birlikte meclis azaları Kerkük'e gelmezlerse hükümetin satveti gösterilecek ve bundan tevli edecek her bir zarar ve ziyanın mesuliyeti ba-şınızdadır. Gelirseler kendilerine hiç bir eziyet edilmeyecektir. 24 Şubat 339

İhtar! Bugün memleketin haricinde atılan züzi bomba maksad için atıldı. Eğer patlamamışsa yanına sokulmayınız.

Kerkük Liva Müşaviri

Biritanya Hükümeti Irak Kuvvetleri Umum Kumandanlığına

No: 18

Atideki mevadı mutaleei alilerine arz etmekle kesbi şeref eylerim:

1- Dünkü gün mafevkim bulunan şark cephemiz kumandanlığından, Ankara'dan telakki edilen emre atfen almış olduğum 18.3.339 tarihli ve 1-119 No.lu emirde hükümetimizle Biritanya hükümeti fahimesi aralarında Musul meselesinin bir sene müddetle sulhen halli karargir olduğu ve her iki tarafın ziri işgalindeki menatıkı muhafaza ve hiç bir güna harekâtı taaruziyede bulunulmayacağı tahtı karara alındığından ol veçhile hareket edilmesi işar kılınmaktadır.

2- Halbuki zatı samileri tarafından bu havali halkı arasında neşredilen beyannamelerde ziri işgalimizde bulunan mena-tıkta bazı harekâtı askeriye icrasının karargir olduğu zikredilmekte, aynı zamanda da Revandiz hududunda büyük mikyasta tahşidatı askeriye icra kılınmaktadır. Eğer bu tahşidattan maksat kendi mıntıkai işgalimizdeki rüesayi hükümetimize olan taahhüde rağmen vurmak, tenkil etmek ise vatanını müdafaadan başka hiç bir günahı olmayan bu rüesaları himaye ve siyanet etmeyi hükümetim nam ve hisabına bir vazife bildiğimden bu rüesalarla beraber son fişeğim ve son neferim kalıncaya kadar askerinize karşı müdafa ve mukavemet mec-buriyetinde kalacağımdan tehaddüs edecek nahoş vaziyet do-layısıyle mesuliyetin müsebbiplerine ait olacağını arz ile tah-şidatınızdaki hedef hakkında acizlerine lütfen bir cevap itasını istirham ile takdimi ihtiram eylerim efendim.

Revandiz Grup K.
Özdemir

Cevabınızı lütfen ya Türkçe yahut farisice tahririni emir buyurunuz.

Savcıbulak ve Havalisi Kumandanı Muhteremi Serhenk Yusuf Han ve Biraderimize

28/29.4.339 tarih ve 24 No.ludur.

Muazzez Yusuf Han...

Evvela hürmetle gözlerinizden öperim. Hamdolsun cümle arkadaşlarla selametteyiz. Talii harp, bizi bugün hükümeti aliyei İraniyanin mülteci ve misafiri etti. Kardeş bir hükümetin misafiri olmakla iftihar ederim.

Maceramız o kadar elim ve azimdir ki, tarifi ciltler doldurur evvel emirde zatialinizle görüşmek ve koklaşmak isterim. Vasıtai alinizle keşide edilen telgrafı serian emiri leşker hazretleriyle bir suretini Tebriz Baş Şehbenderimize keşidesini ve alınacak emrin serian tarafımıza tavsilini istirham eylerim efendim.

Kaymakam Ozdemir

İvedi şifredir Amasya'dan:

18/6/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Beyefendiye

Ulusal bağımsızlığımızı boğan ve yurdun bölünmesi tehlikelerini hazırlayan İtilaf Devletleri'nin çalışmaları [nı] ve merkez hükümetinin tutsak ve güçsüz durumunu biliyorsunuz. Ulusun alınyazısını bu nitelikte bir hükümetin eline vermek, Tanrı korusun, yok olmaya boyun eğmek demektir. Bütün Anadolu halkı ulusal bağımsızlığı kurtarmak için baştan aşağı tek bir gövde haline getirilmiş ve ayrıksız bütün komuta kurulları ve arkadaşlarımız yüksek bir özveri ile ortaklaşa karar almışlardır.

Vali ve mutasarrıfların hemen tümü de bu halka içine alınmıştır. Bu yüce amaç için Müdafaai Hukuki Milliye ve Reddi İlhak Cemiyeti'nin kapsamlı sanı kabul edilmiştir. Anadolu'daki örgütler ilçe ve bucaklara değin genişliyor. İngiliz koruyuculuğunda bağımsız bir Kürdistan bir müstakil Kürdistan teşkili hakkındaki İngiliz propagandası ve bunun taraftaranı da bertaraf edildi. Kürtler de Türklerle birleşti.

Trakya Cemiyeti ve Edirne Vilâyeti Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti ile de elele vermek ve umum Anadolu ve Trakya Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetlerini tevhit etmek ve Anadolu ve Rumeli umum vilâyâtının murahhaslarından mürekkep kuvvetli bir heyet-i merkeziye teşkil etmek takarrür etti. Bu heyetin İstanbul'un murakabesinden ve ecnebi devletlerinin nüfuz ve tesirinden tamamiyle âzâde kalacak ve sada-yı millîyi gür bir sesle cihana duyuracak veçhile Anadolu'nun merkezinde ve en münasip olarak Sivas'ta in'ikadı münasip görülmüştür. Lüzumuna göre İstanbul'da haiz-i salâhiyet olmamak üzere bir heyet-i mümessile bulundurulabilir. Ben İstanbul'da iken Trakya Cemiyeti azasiyle teati-i efkâr etmiş idim. Şimdi zamanı geldi, icap edenlerle mahremane görüşerek derhal teşkilâtta bulunulmasını ve buraya kıymettar bir iki zatın murahhas olarak ve fakat ketm-i hüviyetle Samsun veya şimendifer tarikiyle yola çıkarılmasını ve onlar gelinceye kadar da Edirne vilâyetinin vekil ve müdafii olmak üzere Anadolu'da beni tevkil ettiklerine dair imzaları tahtında bir vesikanın imza-yi âlinizle ve şifreli telgrafla bildirilmesini rica ederim.

Bu gaye-i istiklâl tahsil olununcaya kadar tamamiyle milletle birlikte fedakârane çalışacağımı mukaddesatım namına yemin ve bunu gördüğüm ârzu-yi millî

üzerine her tarafa tamim ettim. Artık benim için Anadolu'dan hiçbir yere gitmemek kat'îdir. Bu karar umum arkadaşlarımızın karar ve kanaatine tamamiyle müstenittir. Gözlerinizden öperim. Telgrafın vusulünün de sürat-i iş'arma muntazırım.

Üçüncü Ordu Müfettişi
Fahrî Yaver-i Hazret-i Şehriyarî
Mirliva
Mustafa Kemal

13 Ağustos 1919

Şeyh Mahmut Efendi Hazretlerine

Faziletlû efendim,

Yüce Osmanlı halifelik ve saltanatına olan gerçek bağlılıkları ve sevgin yurdumuz üzerindeki kesin ilgileri herkesçe bilinmektedir. Dünya Savaşı'nın ters sonucu düşmanlarımıza pek çok fırsatlar verdiğinden Ateşkesten beri devlet, ulus ve yurdumuza yaraşık görülen saldırı ve kıyıcılıklar katlanılamayacak ve kabul edilemeyecek bir kerteye ulaşmıştır. Halifelik ve saltanatın yıkılmasına ve yurdumuzun Ermeni şakları altında çiğnenmesine ve ulusumuzun Ermenilere tutsak olmasına razı olacak hiçbir Müslüman düşünülemez. Düşmanlarımızın her yandaki girişimleri hep yurdun parçalanması ve ulusumuzun tutsak olması İlaçlarına yöneliktir. Ulustan güç alamayan ve tutsak durumunda bulunan İstanbul hükümeti beceriksizlikten başka bir şey göstermemektedir.

Ulusun tek bir beden olarak güç ve erkini dünyaya göstermesinden Başka kurtuluş umarı ve dayanak noktası kalmamıştır. Bu nedenle övücünüz ben, resmi makam ve sanımın engel olduğunu gördüğümden, kenen askerlik mesleğinden kendi isteğimle ayrılarak yurt ve ulusumuzun tümüyle kurtuluşuna değin ulusla birlikte ve ulusun içinde çalışmaya karar verdim. Yüksek kişilikleri gibi özverili, yurtsever dindaşlarımın benimle birlikte çalışacağınıza inanıyorum. Bu kez Erzurum Kongresi'nde kararlaştırılan bildiri ve tüzüklerden sunuyorum.

vörelerce örgütlerin genişletilip güçlendirilmesi yolunda çaba kocamanızı dilerim. Yakında Sivas'ta toplanacak olan genel bir kongre ile de daha yararlı ve kesin sonuçlar elde edileceği kuşkusuzdur. O ¿0Lavlarda İngilizlerin aldatıcı aşılamalarının önüne geçilmesi çok gereklidir. Ulu Tanrı hepimize başarılar bağışlasın. Gözlerinizden öperim Efendim

Üçüncü Ordu Eski Müfettişi
Mustafa Kemal

.

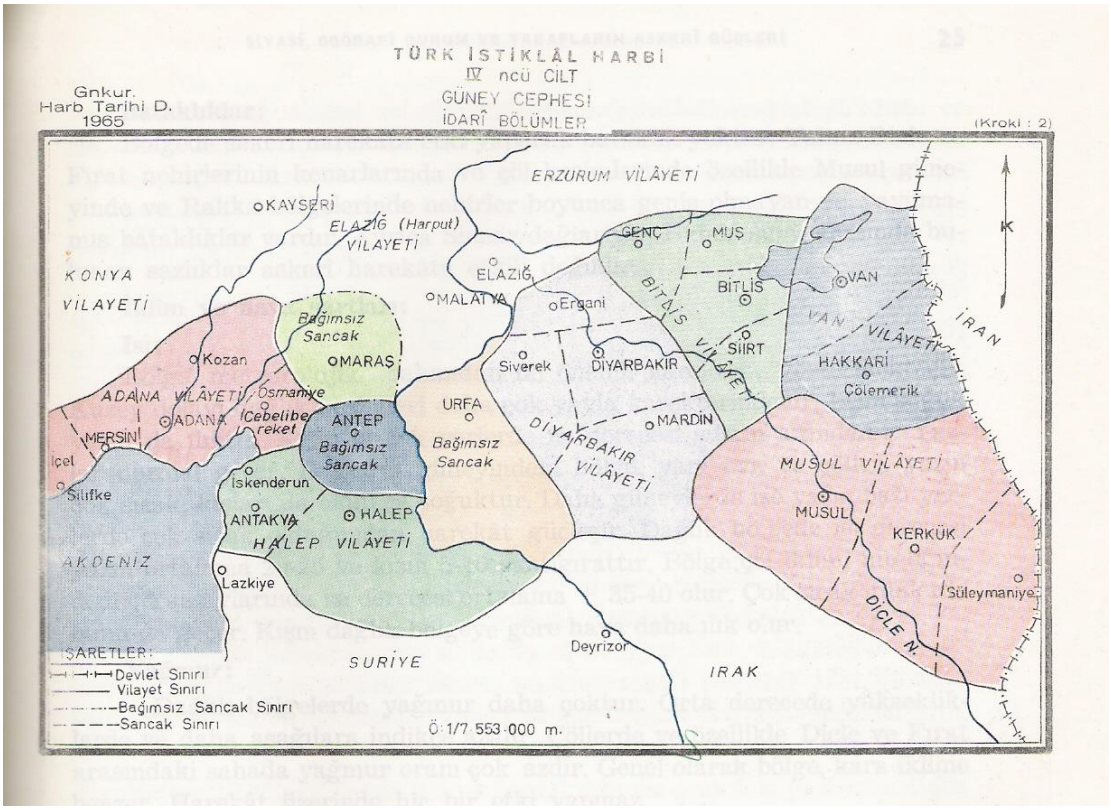
TÜRK İSTİKLÂL HARBİ
IV ncü CİLT
GÜNEY CEPHESİ
İDARÎ BÖLÜMLER
Gnkur.
Harb Tarihi D.
1965
(Kroki : 2)
ERZURUM VİLÂYETİ
KAYSERİ
ELAZİĞ (Harput)
VİLÂYETİ
KONYA
VİLÂYETİ
ELAZIĞ
MALATYA
Ergani
GENÇ
MUŞ
BİTLİS
VAN
BİTLİS VİLÂYETİ
VAN VİLÂYETİ
İRAN
Bağımsız
Sancak
MARAŞ
Kozan
Siverek
DİYARBAKIR
SİİRT
HAKKARİ
Çölemerik
ADANA VİLÂYETİ
Osmaniye
ADANA
Cebelibereket
ANTEP
Bağımsız
Sancak
URFA
Bağımsız
Sancak
MARDİN
DİYARBAKIR
VİLÂYETİ
MERSİN
İçel
Silifke
İskenderun
ANTAKYA
HALEP
HALEP VİLÂYETİ
MUSUL VİLÂYETİ
MUSUL
KERKÜK
AKDENİZ
Lazkiye
Süleymaniye
DİCLE N.
Deyrizor
SURİYE
IRAK
ŞARETLER:
Devlet Sınırı
Vilayet Sınırı
Bağımsız Sancak Sınırı
Sancak Sınırı
Ö: 1/7 553 000 m.

Kroki 1

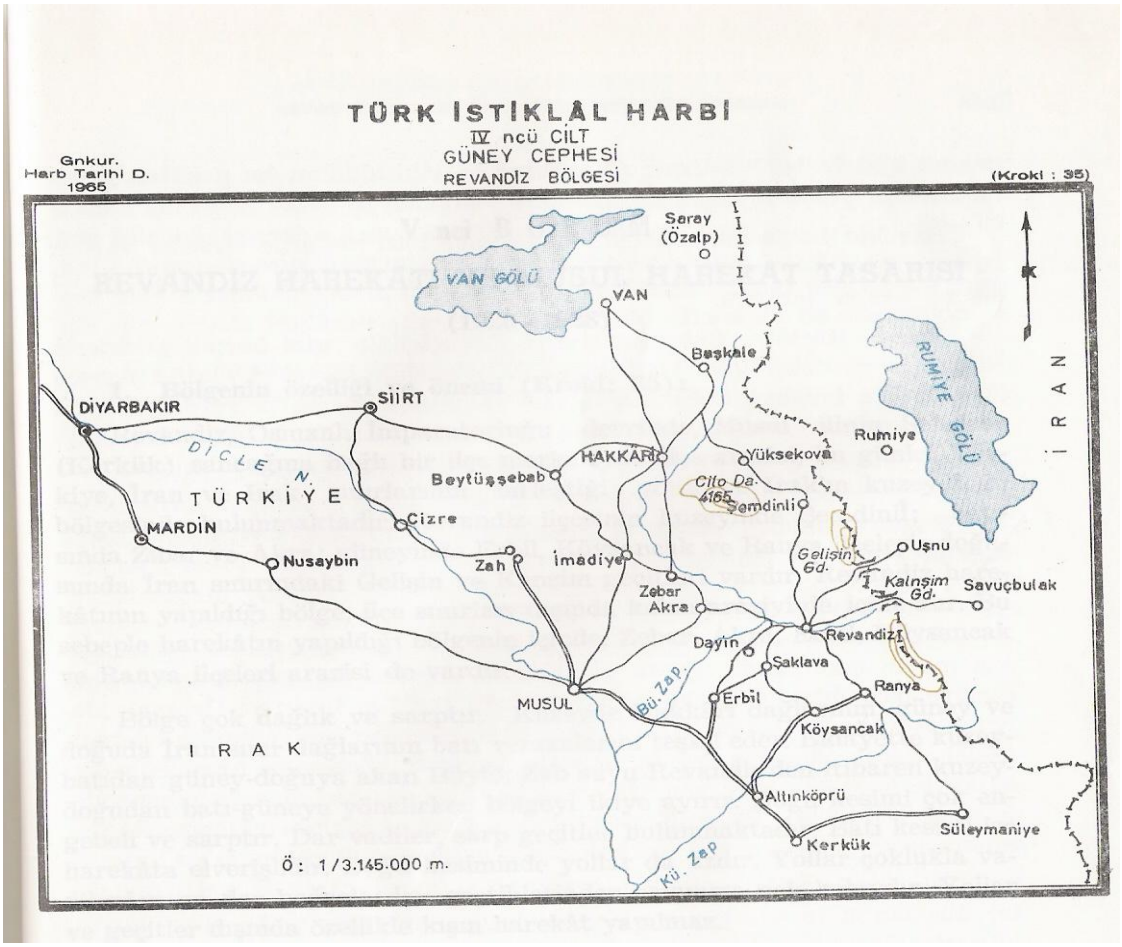
TÜRK İSTİKLÂL HARBİ
IV ncü CİLT
GÜNEY CEPHESİ
REVANDİZ BÖLGESİ
Gnkur.
Harb Tarihi D.
1965
(Kroki : 35)
Seray
(Özalp)
VAN GÖLÜ
VAN
Başkale
RUMİYE GÖLÜ
İRAN
Rumiye
DİYARBAKIR
SİİRT
DİCLE N.
HAKKARİ
Yüksekova
Beytüşşebab
Cilo Da.
4165
Şemdinli
TÜRKİYE
Cizre
MARDİN
Gelişim
Gd.
Uşnu
Nusaybin
Zah
İmadiye
Kalınsım
Gd.
Savuçbulak
Zebar
Akra
Revandiz
Dayin
Şaklava
Bü. Zap
Ranya
MUSUL
Erbil
Köysancak
IRAK
Altınköprü
Süleymaniye
Kerkük
Ö: 1/3.145.000 m.
Kü. Zap

Kroki 2

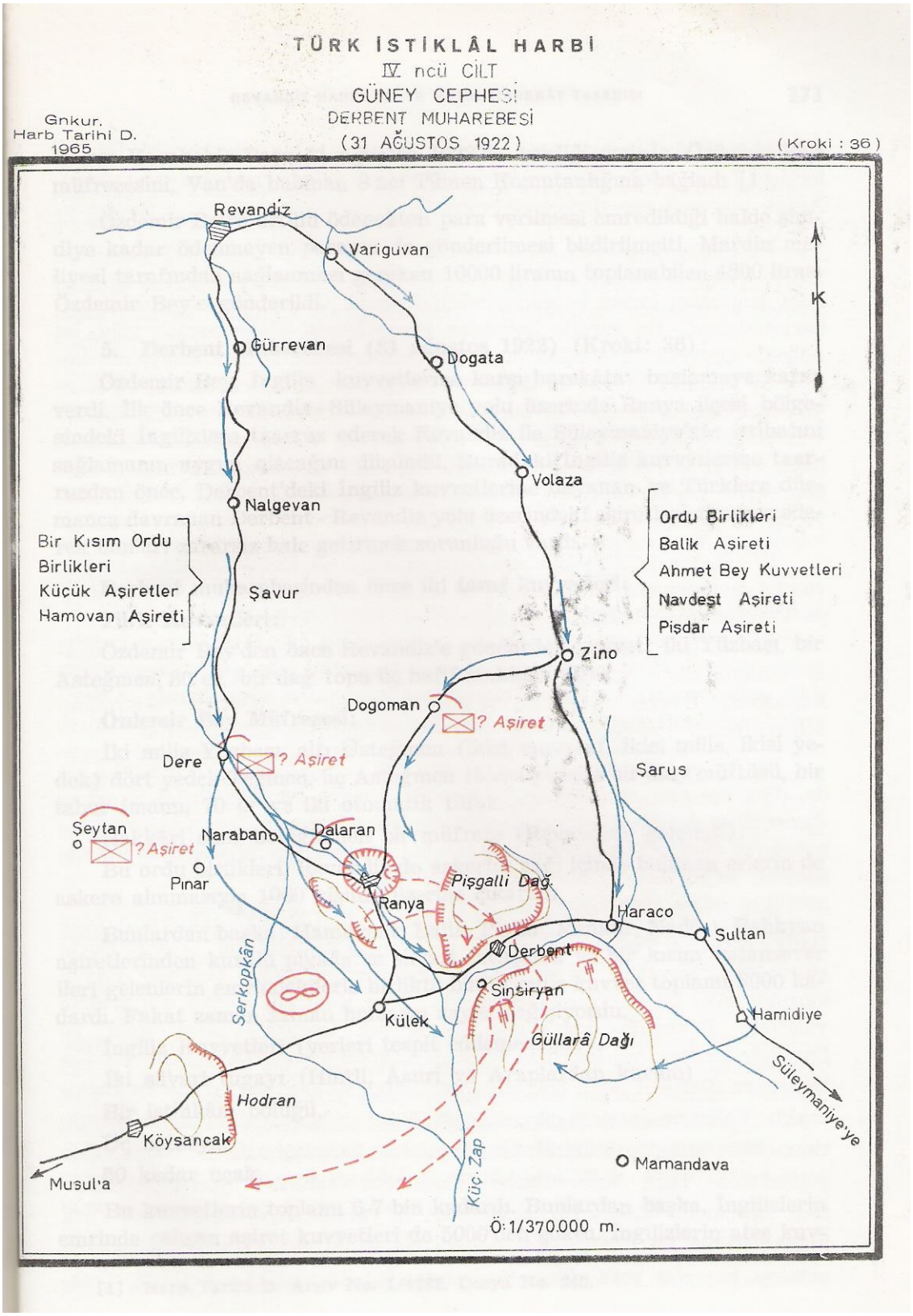
TÜRK İSTİKLÂL HARBİ
IV. ncü CİLT
GÜNEY CEPHESİ
DERBENT MUHAREBESİ
(31 AĞUSTOS 1922)
Gnkur.
Harb Tarihi D.
1965
(Kroki : 36)
K
Revandiz
Variguvan
Gürrevan
Dogata
Volaza
Nalgevan
Bir Kısım Ordu
Birlikleri
Küçük Aşiretler
Hamovan Aşireti
Şavur
Ordu Birlikleri
Balik Aşireti
Ahmet Bey Kuvvetleri
Navdeşt Aşireti
Pişdar Aşireti
Zino
Dogoman
? Aşiret
Dere
? Aşiret
Şarus
Şeytan
? Aşiret
Narabano
Dalaran
Pınar
Pişgalli Dağ.
Ranya
Haraco
Sultan
Derbent
Serkopkân
Sinsiryan
Külek
Hamidiye
Güllarâ Dağı
Süleymaniye'ye
Hodran
Köysancak
Musul'a
Küç. Zap
Mamandava
Ö: 1/370.000 m.

Kroki 3

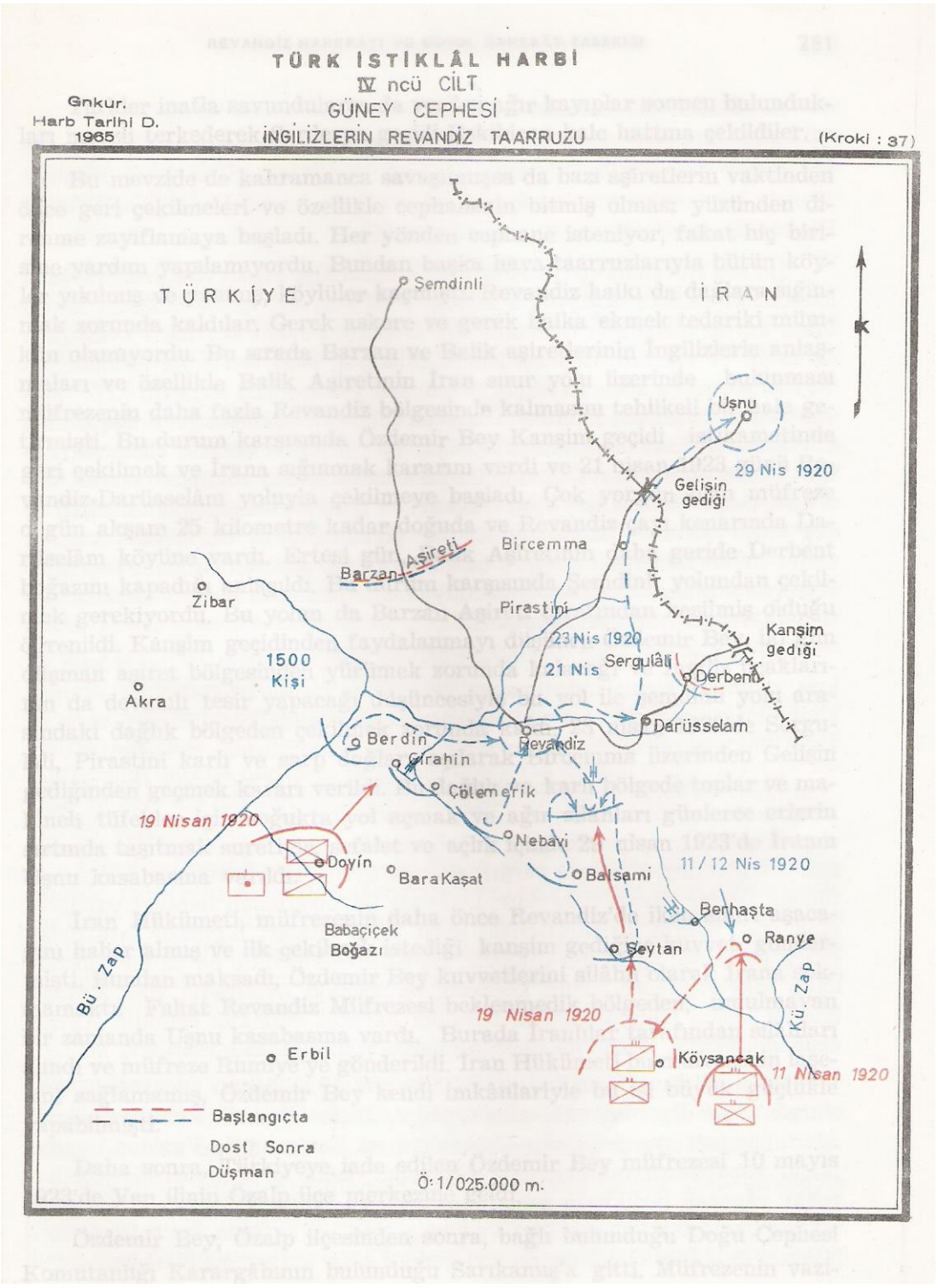
TÜRK İSTİKLÂL HARBİ
IV ncü CİLT
GÜNEY CEPHESİ
İNGİLİZLERİN REVANDİZ TAARRUZU
Gnkur.
Harb Tarihi D.
1965
(Kroki : 37)
TÜRKİYE
İRAN
Şemdinli
Uşnu
29 Nis 1920
Gelişin gediği
Bircemma
Aşireti
Barzan
Zibar
Pirastini
23 Nis 1920
Kanşim gediği
1500 Kişi
21 Nis
Sergulâli
Derbend
Akra
Darüsselam
Berdin
Revandiz
Girahin
Çölemerik
19 Nisan 1920
Nebavi
Doyin
Bara Kaşat
Balsami
11 / 12 Nis 1920
Benhaşta
Ranye
Babaçiçek Boğazı
Seytan
Bü. Zap
19 Nisan 1920
Kü. Zap
Erbil
Köysancak
11 Nisan 1920
Başlangıçta
Dost Sonra
Düşman
Ö: 1/025.000 m.

Kroki 4